

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญาและศาสนา)

ปริญญา

ปรัชญาและศาสนา

ปรัชญาและศาสนา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง วิเคราะห์ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยมของจอห์น สจวร์ต มิลล์

An Analysis of Business Ethics and Utilitarianism Theory of John Stuart Mill

นามผู้วิจัย นางสาวอภิปณชร์ศมี พูลพล

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ประเวศ อินทองปาน, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รองศาสตราจารย์วิทยา ศักยภินันท์, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์โกเมนทร์ ชินวงศ์, อ.ม.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ชีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

สืบสันทิ มหาวิตยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

วิเคราะห์ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยมของจอห์น สจวร์ต มิลล์

An Analysis of Business Ethics and Utilitarianism Theory of John Stuart Mill

โดย

นางสาวอภิปณชร์ณี พูลพล

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญาและศาสนา)

พ.ศ. 2557

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อภิปณชร์มย์ พูลพล 2557: วิเคราะห์ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยม
ของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ปรัชญาและศาสนา)สาขาวิชา
ปรัชญาและศาสนา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก:
รองศาสตราจารย์ประเวศ อินทองปาน, Ph.D. 144 หน้า

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจ 2) ศึกษาทฤษฎีประโยชน์
นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์ 3) วิเคราะห์ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยมของ
จอห์น สจ๊วต มิลล์ ในเชิงบูรณาการ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารเชิงคุณภาพ (Qualitative
documentary Method) ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยมาจากเอกสารชั้นต้น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า จริยศาสตร์มีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
แต่ในทฤษฎีที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดนั้นล้วนมีแนวความคิดที่แตกต่างกันออกไป จึงยากในการที่
จะเลือกทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งมาใช้ได้โดยสมบูรณ์ และในทฤษฎีแต่ละทฤษฎีที่กล่าวมานั้นยังมีข้อ
โต้แย้งอยู่บ้างว่าสามารถจะนำไปปฏิบัติได้หรือไม่ และเมื่อปฏิบัติแล้วการดำเนินธุรกิจจะไป
ทิศทางใด ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการประยุกต์ทฤษฎีขึ้น เพื่อบูรณาการในด้านธุรกิจต่อไป

การดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นมีความสำคัญ องค์กรธุรกิจเอกชน
ต้องมีการกระทำที่เสมอภาคและโปร่งใส การมีกติกาเกี่ยวกับจริยธรรมในการประพฤติดของ
ผู้บริหาร สามารถช่วยให้องค์กรบริษัทและผู้บริโภคนั้นได้รับผลประโยชน์ร่วมกันด้วยความ
ยุติธรรม การนำเสนอทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจและทฤษฎีประโยชน์นิยมให้มีส่วนร่วมในการ
ดำเนินงานทางธุรกิจเพื่อต้องการปรับปรุงคุณภาพทางจริยธรรมในองค์กรธุรกิจให้มากขึ้น
ตลอดจนการมีรูปแบบการดำเนินธุรกิจอย่างเป็นกระบวนการที่มีประโยชน์ชัดเจน ซึ่งนับเป็นสิ่งที่
ควรสนับสนุนให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน เนื่องจากสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่องค์กรธุรกิจเอกชนได้
อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตลอดไป

ถึงแม้ทฤษฎีจริยศาสตร์ที่ผู้วิจัยยกมาอธิบายนั้น จะมีหลักคุณค่าของจริยธรรมที่แตกต่าง
กัน แต่ในทางกลับกันแนวความคิดนั้นล้วนมีจุดประสงค์ เพื่อให้มนุษย์มีแนวความคิดในชีวิตเพื่อ
เป็นหลักในการดำเนินชีวิตและแก้ไขปัญหาในการดำเนินธุรกิจ ไม่ว่าทฤษฎีจริยศาสตร์นั้นจะ
อธิบายถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือผลประโยชน์ส่วนรวมทางธุรกิจ หรือเพื่อความสุขของตนเอง
หรือสังคม ทฤษฎีจริยศาสตร์ก็ยังเป็นทฤษฎีที่มีคุณค่าและจำเป็นต่อมนุษย์

Apipuncharat Poonphon 2014: An Analysis of Business Ethics and Utilitarianism theory of John Stuart Mill. Master of Arts (Philosophy and Religion), Major Field: Philosophy and Religion, Department of Philosophy and Religion. Thesis Advisor: Associate Professor Praves Intongpan, Ph.D. 144 pages.

The objectives of this research were 1) to study Business Ethics 2) to study Utilitarianism Theory of John Stuart Mill, and 3) to analyze with integration of the Business Ethics and Utilitarianism of John Stuart Mill. This research is a Qualitative documentary research of which data were collected from the original sources and other related researches.

The results of study were found that the ethics is important for running over business efficiently. But, all of the theoretical thoughts are different. Because of the different thoughts, it's hard to choose theories to be used completely. And each theory has some contradictions that make something unclear about how effective it is. For example, when operating it, it's not sure about what the result is. So, I may recommend the applied theories to integrate for business.

Operating business with social responsibility is important. Private business organization such as companies must have fair and transparent actions. Having clear morality rules and agreements governing the administrators' behavior can help the company and the consumer to be useful with fair. The presentation of business ethics and Utilitarianism theory of John Stuart Mill, involved with the process of business for solving the quality of morality in the company. They should as well run the business in systematic way which assures its profits. Such process has to be sustained as it could effectively and efficiently create value added to the business organizations on the continuous basis.

Although, the ethics theory that researcher explained has a different quality of morality. But each thought has its own purpose for the main thought of running business. No matter the ethical theory is explained about sake, business venture or social's happiness. The ethical theory is still necessary for everyone.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและรองศาสตราจารย์ ดร. วิทยา ศักยภินันท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ท่านทั้งสองให้ความกรุณา ให้ความสนใจ ใส่ใจ และสนับสนุน เป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญแก่ผู้วิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ได้ให้ความช่วยเหลือแนะนำและสนับสนุนในการทำวิทยานิพนธ์ทั้งในขั้นตอนการทำวิจัย และตรวจสอบเนื้อหาให้มีความสมบูรณ์และถูกต้องชัดเจนตามขั้นตอน ซึ่งมีความสลับซับซ้อนในการตรวจ เพื่อให้งานวิจัยออกมาสมบูรณ์ที่สุด และจำเป็นต้องใช้เวลาในการวิเคราะห์ผลงานให้ถูกต้องเรียบร้อย รวมถึงการอธิบายขั้นตอนเนื้อหาต่างๆ ให้ผู้วิจัยเข้าใจในรายละเอียดในการทำมากขึ้น และขอกราบขอบพระคุณประธานการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุญเหลือ ใจมโน และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีรชาติ นิมอนงค์ ที่สละเวลาในการสอบปากเปล่า ขั้นสุดท้ายแก่ผู้วิจัย ซึ่งท่านเป็นผู้มีความเมตตากรุณาและมุกตลกจิตต๋อผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง พร้อมทั้งให้คำแนะนำและข้อแก้ไขในรายละเอียดของงานให้สมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งนับเป็นประสบการณ์ที่มีค่าอย่างยิ่งของผู้วิจัย

ขอขอบคุณ นายเชน แสงมิม และ นายธรรมรัฐ เพชรใส เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไปของภาควิชาปรัชญาและศาสนาที่ให้ความช่วยเหลือ เป็นธุระจัดหาสถานที่และดำเนินงานด้านเอกสาร ทำให้ข้าพเจ้าซาบซึ้งใจเป็นอย่างยิ่งและบุคลากรทุกท่านของภาควิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในการให้ความเมตตาช่วยเหลือข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกๆ ท่านที่เคยอบรม สั่งสอนและให้ความรู้ในด้านวิชาการ ในเรื่องการเรียนและการสอน ทำให้ข้าพเจ้ามีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถในการดำเนินงานวิจัยขึ้นนี้

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อชัยภัทร และคุณแม่สฤติ พูลพล ที่ได้คอยให้กำลังใจและสนับสนุนให้ข้าพเจ้ามีความพยายามในการศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อข้าพเจ้าในอนาคต และขอกราบขอบคุณพี่น้องทุกคนที่เป็นกำลังใจให้ข้าพเจ้าประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนครั้งนี้

อภิบุญธรรม์ พูลพล

กันยายน 2557

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
นิยามศัพท์	6
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
วิธีดำเนินงานวิจัย	11
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	12
บทที่ 2 ทฤษฎีจิตวิทยาการรับรู้	13
ความหมายของจิตวิทยาการรับรู้และจิตวิทยาการรับรู้	14
ทฤษฎีจิตวิทยาการรับรู้	18
ทฤษฎีจิตวิทยาการรับรู้การรับรู้	44
การรับรู้ คืออะไร	50
จิตวิทยาการรับรู้และความรับผิดชอบขององค์กรการรับรู้	62
บทบาทและความรับผิดชอบขององค์กรการรับรู้ต่อสังคม	62
บทบาทในด้านการประสานประโยชน์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรับรู้	65
บทที่ 3 ทฤษฎีประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์	66
การปฏิบัติในจิตวิทยาการรับรู้	66
แนวคิดของทฤษฎีประโยชน์นิยม	68
เจเรมี เบนธัม	73
จอห์น สจ๊วต มิลล์	75
แบบของมิลล์ที่แตกต่างเล็กน้อยจากหลักการเป็นประโยชน์	78
สรุปทฤษฎีประโยชน์นิยม	82
วิจารณ์ประโยชน์นิยม	84

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 ทฤษฎีจรรยาบรรณธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์	
ในเชิงบูรณาการ	88
ทฤษฎีจรรยาบรรณเชิงหน้าที่กับธุรกิจ	88
ทฤษฎีอรรถประโยชน์กับธุรกิจ	89
ทฤษฎีอัตถิภาวนิยมกับธุรกิจ	90
ทฤษฎีจรรยาบรรณคุณธรรมกับธุรกิจ	91
ทฤษฎีที่ว่าด้วยสิทธิกับธุรกิจ	92
ทฤษฎีจรรยาบรรณธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์	97
ทำไมปัญหาทางด้านจริยธรรมจึงเกิดขึ้นในองค์กรธุรกิจ	110
บทที่ 5 สรุป วิเคราะห์ และข้อเสนอแนะ	117
สรุป	117
วิเคราะห์	126
ข้อเสนอแนะ	128
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	131
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	144

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ความคาดหวังต่อธุรกิจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแง่มุมแตกต่างกัน	65
2	แสดงสิทธิทางด้านกฎหมายและการกล่าวอ้างสิทธิทางด้านจริยธรรม ในสังคมทุกวันนี้ (Legal rights and claimed moral rights in society today)	95
3	แสดงมาตรการด้านจริยธรรมขององค์กรในสถานที่ทำงาน (Organization ethics safeguards at work)	105
4	ความเหมือนและความแตกต่างของทฤษฎีจริยศาสตร์กับทฤษฎี ประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์	112

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ปัญหาเรื่องจริยธรรมเป็นปัญหาสากลของสังคมพัฒนาทุกแห่ง ความเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมสมัยใหม่และเทคโนโลยีได้มีผลกระทบต่อระบบค่านิยม หรืออีกนัยหนึ่งความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับระบบค่านิยมได้ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมมนุษย์ไม่ว่าสิ่งใดจะเป็นเหตุก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นคือพฤติกรรมบางประการของมนุษย์ในสังคมมิได้เป็นไปตามแนวทางจริยธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมนั้น แม้ว่าหลักจริยธรรมที่พึงประสงค์ในสังคมนั้นจะพัฒนาไปตามเวลาและสภาวะแวดล้อมแล้วก็ตาม

โดยธรรมชาติมนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีปัจจัยหลายประการที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เช่น ระเบียบปฏิบัติที่ออกมาในลักษณะกฎหมายข้อบังคับ หรือบทบัญญัติต่างๆ นอกจากระเบียบปฏิบัติดังกล่าวแล้ว สิ่งสำคัญยิ่งประการหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์เพื่อความสงบสุขในสังคมก็คือ เกณฑ์ทางจริยธรรม อาจเปรียบได้ว่าเกณฑ์จริยธรรมก็เป็นสิ่งบังคับภายใน (Internal sanction) และกฎหมายเป็นสิ่งบังคับภายนอก (External sanction) ในแง่ของจริยธรรมนั้นคนที่ปฏิบัติตามหลักจริยธรรม ต้องอาศัยหลักคุณธรรมที่ฝึกอบรมและจิตใจของมนุษย์นั้น มีความซับซ้อนมาก จากสาเหตุดังกล่าว จึงทำให้แต่ละสังคมมีเกณฑ์ทางจริยธรรมแตกต่างกันไป (Russell, 1995: 54)

โดยทฤษฎีแล้วเกณฑ์ทางจริยธรรมแยกเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ กล่าวคือ กลุ่มที่หนึ่งปรัชญาอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ถือว่าความประพฤติของมนุษย์ตามทัศนะของคานท์ ต้องก่อให้เกิดผล 2 ประการคือ ถูกต้องตามหลักศีลธรรมที่มีเหตุผลและต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ เจตจำนงดีเป็นความดีอย่างแท้จริง พิจารณาคูณค่าของการกระทำจากหลักการและตัวการกระทำนั้นไม่สนใจว่ามันจะทำให้เกิดผลอะไร ส่วนอีกกลุ่มก็จะเรียกว่าดีหรือถูกนั้น ต้องเป็นสิ่งที่ปฏิบัติแล้วนำมาซึ่งประโยชน์ หรือความสุขมากกว่าความเสียหายหรือความทุกข์ เพราะความสุขเป็นยอดปรารถนาของคนทั่วไป และสิ่งอื่น นอกจากนั้นจะดีหรือถูกก็เพราะเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสุขความพอใจมากกว่าความทุกข์เท่านั้น พิจารณาคูณค่าจากผลการกระทำซึ่งจริยธรรมฝ่ายนี้เรียกว่า ประโยชน์สุขนิยม (Utilitarianism) (Frederick, 1996: 110)

ปัญหาความสับสนเรื่องหลักจริยธรรมนี้เป็นปัญหาลังคมและเป็นปัญหาทางการศึกษาอย่างยิ่ง เพราะสถาบันการศึกษาผู้มีหน้าที่หล่อหลอมสมาชิกใหม่ของสังคมก็เกิดความสับสนเกี่ยวกับแนวทางจริยธรรมที่จะใช้ในการอบรมเด็กนอกจากนั้นยังมีปัญหาต่อไปอีกว่า หากได้แนวทางจริยธรรมที่พึงประสงค์แล้ว จะดำเนินกลไกโดยอย่างไรจึงจะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของเยาวชนและสมาชิกอื่นๆของสังคมอย่างจริงจัง

อันที่จริงแล้ว ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยมีผู้ถกเถียงและหาสาเหตุกันมานานแล้ว เพราะธุรกิจ คือ เกมการเมืองในองค์กรและนอกองค์กร เช่น การลิดลู่ต่อสู้โดยการใส่ความให้โทษ กำจัดคู่แข่งโดยอาศัยอิทธิพล ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งโดยผลงานผู้อื่น อาศัยอิทธิพลนักการเมือง การขโมย โจรกรรม ลอกเลียนแบบอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญา การขโมยความคิด โกหก หลอกลวงต้มตุ๋นทางการค้า พูดไม่จริง ทำสัญญาถนัดมือ คดโกง หลีกเลียงกฎหมาย ปลอมปนสินค้า ใช้อำนาจหน้าที่ช่วยพวกพ้อง เอาเปรียบสตรี เด็ก ขูดรีดแรงงาน ใช้จิตวิทยาจูงใจ กิดกันสิทธิมนุษยชน เอาเปรียบผู้บริโภคด้วยระบบราคา ขยายเกินราคา แพงเกินเหตุ หรือขายสินค้าไม่ดี ไม่ได้คุณภาพให้ลูกค้า ทั้งคุณภาพและปริมาณ ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาจริยธรรมธุรกิจ ในความจริงยังมีกลอุบายอีกมากมายในโลกธุรกิจ แต่เมื่อพบสาเหตุแล้วก็ยากที่จะแก้ไขเพราะแหล่งที่จะแก้สาเหตุเหล่านั้นประกอบด้วยหลายองค์กรตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน ไปจนถึงสังคม ทุกระดับที่จะไขปัญหานี้ก็คือทำอะไร จึงจะมีแผนการแก้ไขสาเหตุที่แน่นอน จำต้องได้ และมีผลอย่างแท้จริงต่อการเปลี่ยนพฤติกรรม นอกจากนั้นยังมีความสับสนอยู่มากเกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องจริยธรรม คนบางกลุ่มยังคงนำจริยธรรมและศาสนามาผูกพันกันอย่างหนาแน่น ในขณะที่คนบางกลุ่มยอมรับว่าจริยธรรมเป็นสิ่งสากลที่มนุษย์ต่างชาติด้านศาสนาและอุดมการณ์ จะพึงมีหลักการที่ไม่ขัดแย้งร่วมกันได้

การปูพื้นฐานที่ถูกต้องสำหรับความเข้าใจร่วมกันในเรื่องจริยธรรมตลอดจนถึงการแสวงหาแนวทางจริยธรรมที่พึงประสงค์ การปรับแนวทางจริยธรรมที่พึงประสงค์กับทฤษฎีประโยชน์นิยม เพราะมนุษย์มีลักษณะแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น เรามีความสามารถที่จะมีสำนึกทางสังคม เรากระทำการจากการเลือกของเรา ดังนั้นกลไกในการจำกัดพฤติกรรมอันจะนำไปสู่ความเสื่อมสลายของสังคม จึงเป็นเรื่องของสำนึกทางสังคม หากจะเปรียบเทียบให้เห็นชัดก็อาจเปรียบได้กับสังคมมนุษย์ซึ่งในสังคมใหญ่ประกอบด้วยสังคมย่อยๆ หลายสังคม แต่ละสังคมก็มีผลประโยชน์ของตนเองที่ต้องปกป้อง แต่เมื่อมองภาพรวมของสังคมใหญ่แล้ว แต่ละสังคมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอันทำให้เกิดเป็นสังคมใหญ่ส่วนรวม ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์อันจำเป็นต่อความอยู่รอดของสังคมใหญ่ และในทางกลับกันความอยู่รอดของสังคมใหญ่จำเป็นต่อความอยู่รอดของ

สังคมย่อยในสังคมมนุษย์นั้น เรามีกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมที่จะรักษาสังคมย่อยๆ ของเรา แต่ในขณะที่เดียวกันเราก็มีหน้าที่ที่จะต้องรักษาความมั่นคงของสังคมส่วนรวมไว้ด้วย และเนื่องจากความอยู่รอดของสังคมย่อยขึ้นอยู่กับความอยู่รอดของสังคมใหญ่ จริยธรรมของเราจึงมีอาจยอมให้การหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือการหาผลประโยชน์ของกลุ่มมีน้ำหนักเหนือผลประโยชน์ส่วนรวม หากผลประโยชน์สองประเภทนี้ขัดแย้งกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ หากความอยู่รอดทางสังคมขัดแย้งกับผลประโยชน์ของสังคมมนุษย์ซึ่งถือว่าเป็นสังคมย่อย ผลประโยชน์ของมนุษย์จะต้องหลีกทางให้แก่ผลประโยชน์ของสังคม

ความเข้าใจที่ถูกต้อง ถือเป็นลำดับแรกที่สำคัญยิ่ง เสมือนใส่กระดุมเสื้อ หากใส่กระดุมอันแรกผิดพลาด ส่วนที่เหลือ หากใส่ไปก็เสียเวลาเปล่า เพราะต้องมาเสียเวลาถอดออกอีกในภายหลัง ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องว่าจริยบรรณทางธุรกิจนั้นคืออะไร จริยบรรณนั้นต่างกับกฎหมาย เพราะกฎหมายหากไม่ทำถือว่าผิดทันที แต่จริยบรรณเป็นความประพฤติที่ถือว่าถูกหรือผิด ที่อาจแตกต่างกันไปได้ในแต่ละองค์กร ไม่ได้มีหลักยึดที่ตายตัว ตัวอย่างเช่น บางองค์กร สามีภรรยาสามารถทำงานร่วมกันได้แต่บางองค์กรไม่ได้ การจะสรุปว่าเรื่องใดถูกหรือเรื่องใดผิดของจริยบรรณนั้น ส่วนใหญ่จะมาจาก วัฒนธรรม ประเพณี สังคม ค่านิยม บางองค์กรห้ามนำโทรศัพท์มือถือเข้ามาในสถานที่ทำงาน แต่บางองค์กรเปิดเสรี บางประเทศผู้ชายต้องไปขอผู้หญิงหากต้องการแต่งงาน แต่บางประเทศผู้หญิงกลับเป็นฝ่ายไปขอผู้ชาย ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันให้ชัดเจนเสียก่อน ว่าอะไรคือสิ่งที่ถูก และอะไรคือสิ่งที่ผิดจริยบรรณในองค์กรของเรา เราอาจใช้เกณฑ์ในการตัดสินใจได้โดยยึดหลักของประโยชน์นิยม (เน้นที่ประโยชน์เป็นที่ตั้ง) สังคมนิยม (เน้นตามหลักของศาสนา) และมนุษยธรรมนิยม (เน้นในเรื่องของความเห็นอกเห็นใจ) เมื่อเข้าใจถูก ก็จะคิดถูก คิดถูกว่าอะไรควรทำและอะไรไม่ควรทำ เราก็จะประจักษ์ในสาระว่ามีหลายเรื่องหลายประเด็นที่เราต้องเลิกทำและในมุมกลับก็มีหลายเรื่องหลายประเด็นที่เราต้องช่วยกันทำเพื่อสร้างองค์กรของเราให้มีจริยบรรณทางธุรกิจที่เข้มแข็งให้ได้ ดังนั้น เราต้องมาปรึกษาร่วมกันว่า เรื่องอะไรบ้างที่เราต้องดำเนินการเพื่อสร้างจริยบรรณทางธุรกิจ ให้เกิดขึ้นในองค์กรของเรา

การดำเนินการตามแผนปฏิบัติเป็นไปได้อย่างดีนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการตรวจติดตามว่ากิจกรรมทุกอย่างดำเนินไปตามแผนงานหรือไม่ ต้องการทรัพยากรหรือความช่วยเหลือใดๆ เพิ่มเติมหรือไม่ และท้ายสุดจำเป็นต้องมีการปรับแผนหรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อให้แผนปฏิบัติการสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง เป้าหมายเป็นอย่างไร หากผลการดำเนินการเหนือกว่าเป้าหมาย เราจะเร่งใช้ประโยชน์อย่างไรในการนำไปต่อยอดเพื่อให้การดำเนินการสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แต่ถ้าผลการดำเนินการต่ำกว่าเป้าหมาย เราจะมีแผนในการแก้ไขหรือปรับปรุงร่วมกันได้อย่างไร

ประเด็นที่สำคัญที่สุดของเรื่องนี้คือ การปรับปรุงทุกอย่างต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือต้องสอดคล้องซึ่งกันและกันในทุกเรื่องและทุกแผนปฏิบัติการที่เราดำเนินการ เพราะถ้าหากแต่ละแผนปฏิบัติการมีความขัดแย้งกัน จะทำให้เกิดแรงต้าน แต่ถ้าหากทุกแผนปฏิบัติการสอดคล้องประสานกลมกลืนกันจะเป็นการช่วยเสริมแรงให้การดำเนินการสำเร็จลุล่วงได้โดยง่ายและรวดเร็ว เมื่อเราดำเนินการมาได้ระยะหนึ่ง จนองค์กรและเพื่อนร่วมงานของเราเริ่มมีจรรยาบรรณในการดำเนินธุรกิจแล้ว สิ่งที่ต้องทำต่อไปคือ การสร้างศรัทธาในจรรยาบรรณ ต้องทำให้เรื่องของจรรยาบรรณทางธุรกิจนี้อยู่ในจิตสำนึกของเพื่อนร่วมงานทุกคนในองค์กรให้ได้ เมื่อฝังรากลึกลงในจิตสำนึกได้แล้ว เมื่อนั้นจรรยาบรรณทางธุรกิจนี้จะยืนยงและมั่นคงตลอดไป

ตามทฤษฎีมูลค่าของ จอห์น สจิวต์ มิลล์ (John Stuart Mill) มูลค่าของสินค้าส่วนใหญ่ ซึ่งสามารถผลิตเพิ่มขึ้นได้ จะถูกกำหนดโดยต้นทุนการผลิต จอห์น สจิวต์ มิลล์ มีความเห็นว่าเพื่อความสุขและสวัสดิการของคนส่วนใหญ่ในสังคม รัฐบาลอาจต้องมีบทบาทมากกว่าหน้าที่พื้นฐานที่กำหนด

การกระทำที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของสังคมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานการประพฤติปฏิบัติตามจริยธรรม การปฏิบัติตามกฎหมายและกฎบัตรระหว่างประเทศและพยานอยู่ในกิจกรรมที่องค์กรดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในปัจจุบันองค์กรธุรกิจต่างก็หันมาให้ความสำคัญกับการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและให้เป็นที่ยอมรับของสาธารณชน และเป็นที่มาของการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กิจการอีกทางหนึ่งนั่นเอง (สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุธาสิณี, 2550: 79)

ผลดีที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนับเป็นนิมิตหมายอันดีที่ในปัจจุบันองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนต่างหันมาให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับการทำงานอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างกว้างขวาง เพราะในโลกแห่งการแข่งขันทางธุรกิจในทุกๆ ส่วนของโลกนั้น ความเก่งเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะสร้างความยิ่งใหญ่ให้องค์กรทุกภาคส่วนได้อย่างยั่งยืน แต่ต้องประกอบด้วย ความมีจริยธรรมเป็นพื้นฐานในการดำเนินการต่างๆ ควบคู่ไปพร้อมกันด้วย ดังนั้นนับเป็นเรื่องน่ายินดีถ้าประเทศของเรามีองค์กรทั้งภาครัฐและธุรกิจเอกชนที่เก่งและดีอยู่ในสังคมเดียวกันเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ยิ่งใหญ่นี้จึงต้องทำหน้าที่ทางจริยธรรมของเราตามความสามารถพิเศษของเรา ในขณะที่ส่วนอื่นของสังคมนี้ก็ทำตามหน้าที่ตามกลไกการปรับตัวของมัน ในทางตรงข้าม คุณเหมือนทฤษฎีประโยชน์นิยมจะให้คำตอบกับปัญหานี้ได้ กล่าวคือ ตามความคิดของประโยชน์นิยม ความขัดแย้งประเภทนี้ต้องแก้ด้วยการคำนวณประโยชน์สุข ดังนั้น ตามแนวความคิดของประโยชน์นิยมความขัดแย้งในลักษณะดังกล่าว สามารถหาทางออกได้ แม้จะมีใช้ทางออกที่ให้แต่ความสุขเท่านั้น แต่ก็ยังเป็นทางออกที่ให้ทุกข์น้อยที่สุด แนวความคิดนี้เชื่อว่า การกระทำจะถูกตัดสินทางศีลธรรมได้ ก็ต่อเมื่อนำมาซึ่ง “มหุสขสัมมาหาชน” หรือเมื่อนำมาซึ่งความสุขที่มากที่สุด (และความทุกข์ที่น้อยที่สุด) ของคนจำนวนมากที่สุดนั่นเอง แนวคิดเช่นนี้จะเห็นได้จากงานเขียนของนักคิด เช่น เจริม เบนแธม และ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงแนวคิดของมิลล์เป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงาน “Utilitarianism” ของเขา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจ
2. เพื่อศึกษาทฤษฎีประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์
3. เพื่อวิเคราะห์ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ในเชิงบูรณาการ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ เป็นการนำแนวคิดทางจริยศาสตร์ธุรกิจมาศึกษาเพื่อวิเคราะห์กับแนวคิดทฤษฎีประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ เพื่อให้เห็นแนวความคิดที่สัมพันธ์กันและแตกต่างกัน เพื่อประยุกต์ใช้ในเชิงบูรณาการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้รู้และเข้าใจในทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจโดยรวม

2. ทำให้รู้และเข้าใจทฤษฎีประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ในทั้งด้านบวกและลบ ตามแนวคิดแบบปรัชญาตะวันตก ซึ่งถือว่าทฤษฎีของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ นั้นมีข้อเสียและน่าสนใจ เป็นอย่างยิ่ง

3. ทำให้รู้และเข้าใจถึงความสัมพันธ์กันและความแตกต่างของทั้งสองทฤษฎี เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้และวิจัยในสาขาปรัชญาในครั้งต่อไปในเชิงลึกมากขึ้น

4. ทำให้เห็นทางเลือกของจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมที่มีอยู่ในวัฒนธรรมอื่น เพื่อเสริมสร้างการวิเคราะห์ในสังคม

5. เป็นกรอบในการปฏิบัติ และในการวางนโยบายพัฒนาสังคมต่อไป

นิยามศัพท์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายศัพท์ ผู้วิจัยขอกำหนดความหมายของศัพท์ต่างๆ ดังต่อไปนี้

จริยศาสตร์ (Ethics) หมายถึง ความดีอันสูงสุดที่มีความสัมพันธ์อยู่กับชีวิตมนุษย์ ศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักแห่งความประพฤติ และหลักเกณฑ์แห่งความประพฤติว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ

ทฤษฎีจริยศาสตร์ (Ethics theory) หมายถึง หลักที่เป็นศาสตร์ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของแนวคิดที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับปัญหาในทางศีลธรรม ความถูกต้องดีงาม มาตรฐานการตัดสินใจ ความถูกต้องเกี่ยวกับความประพฤติของมนุษย์ และจุดมุ่งหมายอันประเสริฐสุดของชีวิต ซึ่งทฤษฎีจริยศาสตร์ที่นำมาใช้ในวิจัยนี้ ได้แก่ 1. ทฤษฎีจริยศาสตร์เชิงหน้าที่ 2. ทฤษฎีอรรถนิยม 3. ทฤษฎีอรรถิภาวนิยม 4. ทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรม และ 5. ทฤษฎีที่ว่าด้วยสิทธิธุรกิจ

ธุรกิจ (Business) หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการโดยมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน และมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการประโยชน์หรือกำไรจากการกระทำในกิจกรรมนั้น

จริยศาสตร์ธุรกิจ (Business ethics) หมายถึง การนำหลักจริยศาสตร์มาประยุกต์ใช้กับธุรกิจ เพื่อให้การดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสมอยู่ในแนวทางของศีลธรรม

ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) หมายถึง แนวคิดที่เชื่อว่าคุณค่าทางศีลธรรม เป็นการกระทำที่ขึ้นอยู่กับการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม กล่าวคือ เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขหรือความพอใจขึ้นในบุคคลโดยทั่วไป ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของผลลัพธ์นิยม หรือการยึดถือคุณค่าทางศีลธรรมขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นหลัก นักคิดทั้งหลายได้นิยามคำว่า “ประโยชน์” นี้ หมายถึง ความดีสูงสุด ได้แก่ ความสุขหรือความพอใจ (ตรงกันข้ามกับความทรมานหรือความเจ็บปวด) ทำให้อาจสามารถอธิบายได้ด้วยรูปแบบของชีวิตว่า ความสุขหรือความพอใจถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสูงสุด

หลักมหุสุข (The Greatest Happiness Principle) หมายถึง (สิ่งที่ดี คือ สิ่งที่เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด) ผิด – ถูก ไม่ได้อยู่ที่ตัวการกระทำ แต่อยู่ที่ผลลัพธ์ของมัน นั่นคือใช้ความสุขเป็นตัวตัดสินโดยดูผลของการกระทำ การกระทำที่ช่วยให้มนุษย์โดยส่วนมากมีความสุขมากขึ้น ถือเป็นการกระทำที่ดีแม้ว่ามันอาจต้องทำให้คนส่วนน้อยได้รับผลกระทบก็ตาม

คุณค่า (Value) หมายถึง สิ่งที่ดีหรือน่าปรารถนาในทัศนะของคนผู้นั้น

อัตวิจิ (Self) หมายถึง การวิเคราะห์ได้จากตนเอง มองเห็นมาตรการและวิธีการที่จะดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้อง เป็นคนดีมีประโยชน์ต่อสังคม

การแลกเปลี่ยน (Exchange) หมายถึง กิจกรรมการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์การเป็นเจ้าของของสิ่งของ สินค้าหรือบริการ โดยการเสนอสิ่งที่มีค่าหรือสิ่งที่อีกฝ่ายต้องการเป็นการตอบแทน

สัมพันธภาพ (Relationship) หมายถึง ความสัมพันธ์ที่ผูกพันกันโดยทางเครือญาติ การติดต่อคุ้นเคยหรือโดยกิจกรรมทางสังคม ทำให้แนวความคิดขยายขอบเขตกว้างออกจากตนเองเพื่อแผ่ไปยังผู้อื่น

ระบบสังคม (Social system) หมายถึง ค่านิยมที่วิเคราะห์คุณค่าความถูกผิดชั่วจนเป็นหลักการ กฎเกณฑ์กำหนดแนวศีลธรรมให้ยึดถือปฏิบัติ ในอารยธรรมวัฒนธรรมอันเป็นวิถีทางในการดำรงชีวิตของสังคม

การบำเพ็ญประโยชน์และพันธสัญญาประชาคม (Utility and social contract) หมายถึง การปฏิบัติตามระเบียบก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชาติ มีความสัมพันธ์เป็นมิตรไมตรี ต่างแสดงความสามารถตามบทบาทของตนใช้สิทธิและหน้าที่ทำให้เกิดความสงบสุขและสามัคคี

สากลธรรม (Universal) หมายถึง หลักมโนธรรมสากลที่ครอบคลุมได้ทั้งโลกเป็นข้อยืนยัน คุณความดีของทุกศาสนาว่าล้วนมุ่งวางแนวทางให้คนหรือศาสนิกชนของตนบำเพ็ญอยู่ในคุณงามความดี ตามที่ได้สร้างสรรค์หลักธรรมไว้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทย์ วิศเวทย์ (2528) ได้กล่าวว่า เราได้พิจารณาเกณฑ์ที่จะตัดสินการกระทำว่าผิดหรือถูก ดีหรือชั่วมาแล้ว 2-3 เกณฑ์ คือตัวบุคคล จารีตประเพณี และมโนธรรม ในบทนี้เราจะพิจารณาทัศนะของอีกสำนักหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายเพราะเป็นทัศนะที่สำคัญที่สุดทัศนะหนึ่งในวงการจริยศาสตร์ นั่นคือสำนักประโยชน์นิยม (Utilitarianism) สำนักนี้มีนักปรัชญาหลายคน แต่นักคิดที่เด่นๆ ก็ได้แก่เบเนดิกต์และมิลล์ โดยเฉพาะมิลล์นั้นถือกันว่าเป็นผู้วางรากฐานให้แก่ลัทธินี้โดยทำให้ประโยชน์นิยมเป็นระบบที่รัดกุมยิ่งขึ้น

บุญมี แทนแก้ว (2539) กล่าวว่า วิชาจริยศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ หรือเป็นอุดมการณ์อันสูงส่งที่ชีวิตมนุษย์จะต้องตัดสินใจ ปฏิบัติตามหรือไม่ ปฏิบัติตาม เพราะจริยศาสตร์ของแต่ละลัทธิหรือแต่ละสำนักอาจจะแตกต่างกันไป เนื่องจากจริยศาสตร์ของลัทธิใด ศาสนาใด ย่อมอิงอาศัยคำสอนของลัทธิหรือศาสนานั้นๆ และลัทธิศาสนาในโลกมีมากมาย สาเหตุที่เกิดย่อมแตกต่างกัน เช่น เกิดเพราะความคำนึงบ้าง เพราะเหตุผลทางการเมืองบ้าง เพราะความไม่รู้จักจริงในธรรมชาติบ้าง เพราะความอยากเป็นใหญ่ของศาสดาบ้าง

ซัชชัย คุ่มทวีพร (2540) ได้กล่าวว่า จริยศาสตร์เป็นการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความดี ความชั่วความถูกต้องและความไม่ถูกต้องซึ่งเราอาจเรียกรวมๆ กันว่า ประเด็นทางจริยธรรม ผู้เขียนขอยกตัวอย่างประกอบความเข้าใจดังนี้เช่น เราพยายามหาคำตอบให้กับปัญหาว่าความดีคืออะไร ซึ่งแต่ละคนก็สามารถให้คำตอบได้ สมมติว่าเราเลือกคำตอบอันหนึ่งออกมาได้ว่า ความดี คือการช่วยเหลือคนที่ต้องการความช่วยเหลือ เมื่อได้รับคำตอบแล้วเราต้องถามต่อไปอีกว่า มีเหตุผลอะไรที่คิดแบบนั้น สมมติว่าคำตอบคือ ถ้าเราช่วยเหลือวันนี้ในอนาคตเราอาจต้องการความช่วยเหลือและ

เขาอาจจะช่วยเราก็ได้ เมื่อได้รับฟังเหตุผลแล้วเราต้องประเมินต่อไปอีกว่า เหตุผลที่กล่าวมานี้น่ายอมรับหรือไม่ มีเหตุผลแบบอื่นที่น่ายอมรับมากกว่าไหม หรือเราอาจย้อนกลับไปหาคำตอบอื่นของคำถามแรกเช่นความดีคือความซื่อสัตย์ เมื่อพิจารณาเหตุผลต่างๆ ประกอบแล้ว เราอาจต้องประเมินในขั้นสุดท้ายว่า เราจะยอมรับคำตอบแบบไหน เพราะเหตุใด เป็นต้น

ณัฐวรรณ เทพพิทักษ์ (2544) ได้วิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลเชิงจริยธรรม พฤติกรรมจริยธรรมและความเครียดในการทำงาน กรณีศึกษา บริษัทโอโตซู (ประเทศไทย) จำกัด กลุ่มตัวอย่าง 100 คน ผลการวิจัยพบว่า ระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับระดับพฤติกรรมจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำงานในทิศทางเดียวกัน และระดับพฤติกรรมจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่มีแนวโน้มมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้ามกันกับความเครียดในการทำงาน

ปนัดดา บุญวิวัฒน์ (2544) ได้วิจัยเรื่องปัญหาจริยธรรมของธุรกิจการขายตรง กรณีศึกษา ทักษะของผู้บริหาร พนักงานขาย และผู้บริโภค โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก ผลการวิจัยพบปัญหา 10 ข้อ คือ 1) การขายตัดราคา 2) การพูดเกินความจริงถึงประสิทธิภาพของสินค้า 3) การขายหรือการตั้งแสดงสินค้าในร้านค้าปลีก 4) การกักตุนสินค้า 5) การสร้างความกดดันในการขายสินค้า 6) ปัญหาคุณภาพสินค้าที่นำมาขายตรง 7) ปัญหาผู้ประกอบการแสวงหาประโยชน์จากประชาชน 8) ปัญหาประชาชนสมยอมโดยหวังผลประโยชน์ 9) ปัญหาพนักงานขายแสวงหาผลประโยชน์จากสมาชิก 10) ปัญหาการอวดอ้างรายได้ของบริษัทเกินความเป็นจริง ผลการวิจัยยังพบว่าทักษะของพนักงานขายที่เห็นว่าการขายตัดราคาเป็นปัญหาจริยธรรมและเป็นผู้มีส่วนทำให้เกิดปัญหาทางด้านจริยธรรมขึ้นเป็นทักษะที่แสดงให้เห็นว่าพนักงานขายขาดจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ พนักงานผู้ประกอบการจึงควรแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง และทักษะที่พบมากที่สุด คือ พนักงานเคยพบปัญหาและทราบว่าเป็นปัญหาจริยธรรม แสดงให้เห็นว่าธุรกิจขายตรงเป็นธุรกิจที่มีความน่าเชื่อถือ เพราะผู้ที่เกี่ยวข้องในธุรกิจมีความตระหนักรู้ถึงปัญหาจริยธรรมในระดับดี

พิภพ วังเงิน (2545) กล่าวไว้ว่า สมัยโบราณคนเราพึ่งพาอาศัยกันและกันในลักษณะปฐมภูมิ ไม่มุ่งหวังรายได้มากนัก สิ่งตอบแทนไม่ถือเป็นค่าจ้างแต่ถือเป็นการตอบแทนบุญคุณที่ช่วยเหลือ ใครผลิตอะไรได้มากก็เอามาแลกเปลี่ยนกันกิน เช่น เอาถั่ว 1 ถังมาแลกกับเกลือ 1 ถัง เมื่อประชากรมากขึ้นความต้องการบริโภคมีมากขึ้น จึงเกิดมีผู้ประกอบการวิชาชีพและเรียกค่าตอบแทน โลกวิวัฒนาการเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและวิชาการต่างๆ เกิดวิชาการใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้นๆ การผลิตได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ระบบการผลิตกันเพียงพอใช้ในครัวเรือนและ

แลกเปลี่ยนกันในหมู่บ้าน ได้เปลี่ยนมาเป็นการใช้เครื่องจักรผลิตขนาดใหญ่ในลักษณะ Mass Production จึงเกิดเป็น “วิชาชีพ” ขึ้น สังคมซับซ้อนมากขึ้น ต้องใช้วิชาความรู้ที่สูงขึ้น การใช้ความรู้ความสามารถขั้นสูงในทางที่ผิด การแข่งขัน เอาเปรียบเริ่มเกิดขึ้นด้วย ซึ่งเป็นโทษต่อสังคมอย่างมหันต์ ในวงการนั้นๆ จึงต้องมีจรรยาบรรณควบคุมวิชาชีพของตนขึ้น เช่นวิชาชีพครู แพทย์ วิศวกร สถาปนิก ผู้สื่อข่าว นักกฎหมาย ฯลฯ

ณภัทร มรุตานนท์ (2546) ได้วิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างระดับจริยธรรมในการทำงาน และระดับความเครียดในการทำงานของพนักงานทั่วไปในกรุงเทพมหานครย่านสยาม สแควร์ ผลการวิจัยพบว่า ระดับจริยธรรมในการทำงานด้านความซื่อสัตย์มีความสัมพันธ์เชิงลบกับระดับความเครียดในการทำงาน และระดับจริยธรรมในการทำงานด้านความยุติธรรมมีความสัมพันธ์เชิงลบกับระดับความเครียดในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วาริญา ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม (2546) ได้วิจัยเรื่อง ลักษณะของปัญหาทางจริยธรรมธุรกิจที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2539 ถึงปัจจุบัน: ศึกษาเปรียบเทียบในกลุ่มประชากรในเมืองใหญ่ในภูมิภาคของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่ามีลักษณะของปัญหาทางจริยธรรมธุรกิจจำนวน 16 ลักษณะที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ (1) ความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ (2) คุณภาพของสินค้าและบริการ และ (3) ความยุติธรรมในการประกอบการ อีกทั้งในการวิจัยได้พบว่า ลักษณะปัญหาทั้ง 16 ข้อได้ส่งผลกระทบต่อคนไทยทั้ง 5 ภูมิภาคในหลายๆด้าน อาทิเช่น คุณภาพชีวิตที่ตกต่ำลง ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ในระดับตั้งแต่ “ปานกลาง” ถึง “มาก” รวมทั้งคนไทยยังได้เผชิญกับปัญหาต่างๆ อาทิเช่น (1) การผูกขาดทางการตลาด (2) การประกอบการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (3) การประกอบการที่ละเลยความรับผิดชอบต่อสังคม (4) การกระทำผิดสัญญา และ (5) การโฆษณาที่หลอกลวง เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่า ลักษณะของปัญหาทางจริยธรรมธุรกิจที่เกิดขึ้นในภาคเหนือได้รับการบ่งชี้ใน “ระดับมาก” กว่าในภูมิภาคอื่นๆ ดังนั้นผลการวิจัยนี้จึงสามารถสรุปได้ว่า ลักษณะของปัญหาทางจริยธรรมธุรกิจ 16 ลักษณะ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจได้ส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อคนไทย

จิตติมา วัฒนโสภาสิริ (2548) ได้วิจัยเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมธุรกิจ บุคลิกภาพแมคคิอาเวลเลียน ค่านิยมในการทำงานกับความเครียดของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าจริยธรรมธุรกิจด้านความซื่อสัตย์ ด้านความยุติธรรมและด้านค่านึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียด แต่จริยธรรมธุรกิจด้านสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนไม่มีความสัมพันธ์กับความเครียด

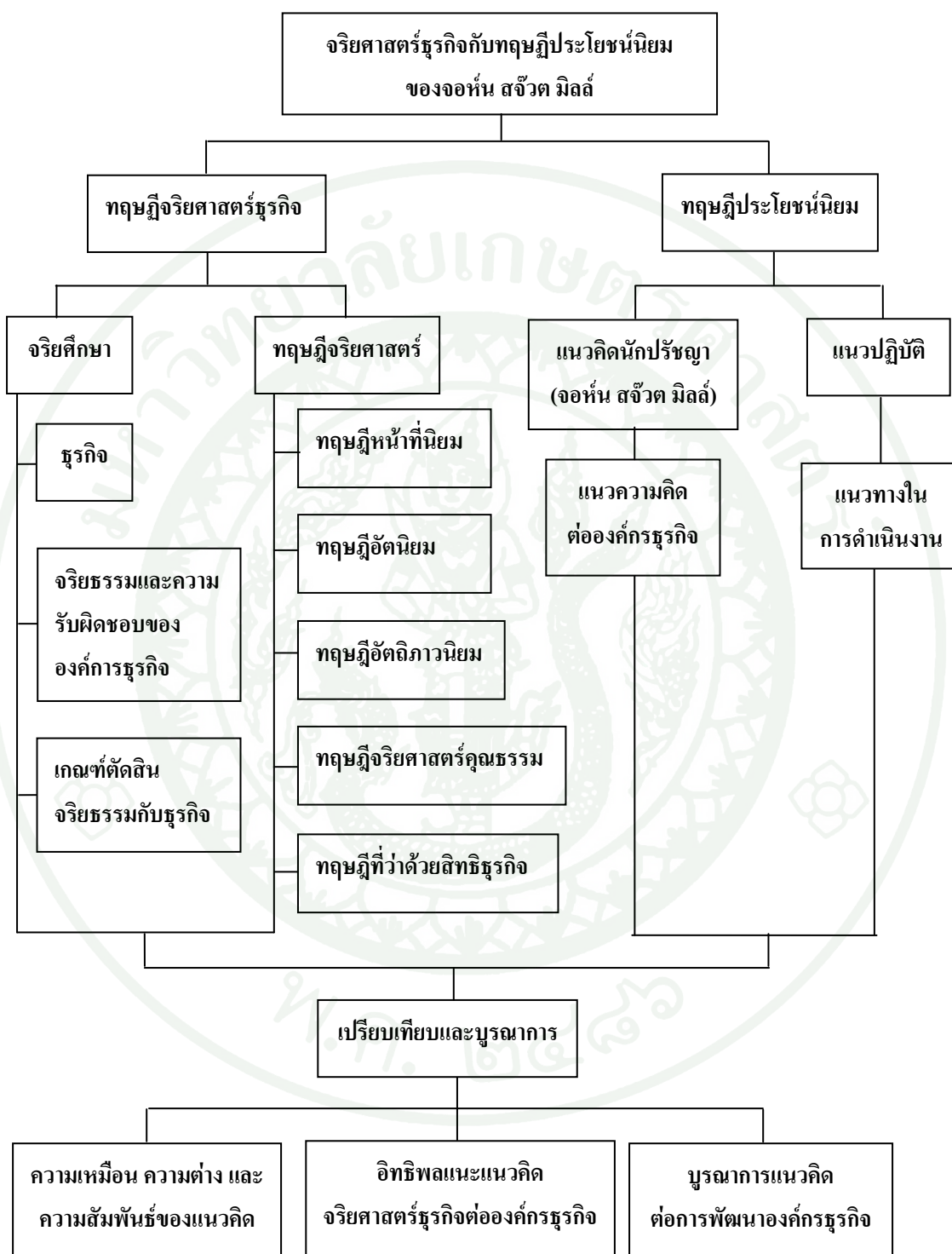
Barnett and Karson (1987 อ้างใน สมบูรณ์ ศาลาชีวิต, 2541: 64) สรุปว่า ผู้บริหารหญิงจะประพาศิทธิจริยธรรมธุรกิจมากกว่าผู้บริหารชายในสถานการณ์ที่มั่นใจว่าการกระทำของตนเองจะไม่มีใครรู้เห็น นอกจากนี้ยังพบว่า อายุและตำแหน่งงานเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรมทางจริยธรรมในลักษณะที่ว่าเมื่อผู้บริหาร มีอายุและระดับของตำแหน่งงานในอาชีพสูงขึ้น ทศนคติต่อจริยธรรมทางธุรกิจก็จะขึ้นไปในทางบวกมากขึ้นด้วย โดยผู้บริหารที่มีอายุและระดับของตำแหน่งงานในอาชีพสูงในระดับหนึ่งนั้นอยู่ในวัยที่มีความสนใจในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจและมีประสบการณ์ทางการงานมากพอที่จะทำให้เข้าใจปัญหาต่างๆ ได้ในขณะที่ผู้บริหารที่มีอายุไม่มากยังคงสนใจอยู่กับการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองมากกว่า

จากการตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ซึ่งเน้นให้ข้อมูลด้านเกณฑ์ตัดสินความรู้ ความคิดทางจริยธรรม และจริยศาสตร์และหลักการธุรกิจที่ต้องประกอบด้วยจริยธรรมในหลักการกว้างๆ ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเสนอในรูปแบบการนำหลักจริยศาสตร์กับธุรกิจมาวิเคราะห์และบูรณาการ ซึ่งยังไม่มีผู้วิจัยท่านใดศึกษาด้านนี้มาก่อน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research)
2. วิธีการนำเสนอผลการวิจัยทางเอกสารเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยศึกษาเปรียบเทียบเอกสารด้านจริยศาสตร์ในเชิงธุรกิจ และทฤษฎีประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์ เพื่อเปรียบเทียบและเห็นถึงความแตกต่าง ความสัมพันธ์ และการประยุกต์ใช้เป็นหลักรวมทั้งเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 2

ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจ

จริยศาสตร์หรือบางที่เรียกว่า จริยปรัชญา เป็นวิชาที่กล่าวถึง “แนวทางความประพฤติที่เหมาะสม กริยาที่ควรประพฤติ” จริยศาสตร์เป็นคุณวิทยาสาขาแรกที่ศึกษาเรื่องความประพฤติของมนุษย์ เพื่อหาแนวทางที่จะกำหนดกรอบให้ชัดเจนว่า หลังจากได้ศึกษาความจริงแท้และวิธีการแสวงหาความรู้มาแล้ว ความรู้เหล่านั้นจะนำมาใช้ประโยชน์อะไรได้บ้างที่เกี่ยวกับความประพฤติของมนุษย์ ที่เรียกว่า “จริยปรัชญา” เพราะเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่กล่าวถึง การประพฤติของมนุษย์อย่างไรดี อย่างไรชั่ว อย่างไรถูกหรือผิด อันเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วย “ความประพฤติทั้งที่เป็นมาตรฐานและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความประพฤติด้วย โดยเริ่มต้นศึกษาปัญหาเกี่ยวกับคุณประโยชน์ ความดี ความชั่ว เป็นต้น ส่งเสริมให้ประพฤติในหลักศีลธรรม เพื่อแสดงให้เห็นว่าอะไรเป็นคุณค่าที่ควรสร้างให้เกิดมี การประพฤติอย่างไรจึงเป็นการประพฤติดี อะไรสามารถให้ความหมายสำหรับชีวิตบ้าง ทฤษฎีจริยธรรมจึงเกี่ยวข้องกับแกนกลางจริยธรรม ตั้งแต่เริ่มแรกและการพัฒนา ตลอดทั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อตัดสินมาตรฐานจริยธรรม”

พิภพ วังเงิน (2546: 41) กล่าวว่า จริยศาสตร์เป็นทฤษฎีว่าด้วยความดี ถามว่าความดีคืออะไร (หมายถึงความดีทั่วไป ความดีเฉพาะเรื่อง) ถ้าถามว่าอะไรดีอะไรชั่ว คำถามเช่นนี้เป็นคำถามในวิชาศีลธรรม แต่ศีลธรรมเป็นวิชาที่แยกแขนงออกไปจากจริยศาสตร์ ส่วนจริยศาสตร์เองไม่ได้ถามอย่างนั้น แต่ถามลึกลงไปกว่านั้น คือถามเลยว่า คำสอนที่เป็นศีลธรรมมีหลักอะไรเป็นรากฐาน ถ้าสามารถจับหลักนี้ได้ก็ชี้ได้ชัดได้ แต่ความดีไม่อาจวัดกันอย่างเป็นตัวคนได้ มันเป็นการวัดอย่างเป็นนามธรรม ถ้าเห็นว่าคุณดีต้องวัดกันด้วยคุณประโยชน์ของมัน “การใดที่กระทำแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ก็เป็นความดี การใดที่กระทำแล้วก่อผลร้ายการนั้นก็ไม่ได้” ตอบอย่างนี้เป็นแนวทางจริยศาสตร์ของสำนักประโยชน์นิยม (Utilitarianism) เช่น ทำไมจึงต้องออกกำลังกาย ทำไมจึงต้องแปร่งฟัน ก็เพราะทำให้สุขภาพดี และคำสอนหรือลัทธินี้เองที่นักปรัชญาชาวอังกฤษนามว่า แบนแธม (Bentham) ใช้ประเมินคุณค่าของกฎหมายว่า “กฎหมายใดที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุด ให้แก่คนจำนวนมากที่สุด ก็เป็นกฎหมายที่ดี” แต่ในทางตรงกันข้ามตามคำสอนของสำนักจริยศาสตร์ของค่านั่น ดีเลวต้องอยู่ในตัวของการกระทำเอง ไม่ใช่อยู่ที่ผลแห่งการกระทำว่าก่อให้เกิดผลอย่างไร ถ้าหากเราให้ยาลูกรากินเพื่อแก้ความเจ็บป่วย แต่บังเอิญใช้ยาผิดแทนที่จะหายกลับกลายเป็นเจ็บหนักขึ้นอีก อย่างนี้จะว่าเป็นกระทำผิดหรือไม่ คำตอบของค่านั่น ก็คงจะตอบว่าไม่มีความผิด เพราะผู้กระทำไม่เจตนาจะให้เกิดผลเช่นนั้น ดังนั้นปัญหาความดีความเลวว่าอะไร

จะดีหรือเลวอยู่ในตัวการกระทำนั้นเองหรืออยู่ที่เจตนา นี่เป็นปัญหาใหญ่ปัญหาหนึ่ง บางคนเห็นว่า ความดีความเลวเป็นข้อความคิดพื้นฐานที่คนเราไม่อาจวิเคราะห์ให้ละเอียดลึกลงไปอีกได้ ความคิดเรื่องความดีก็เหมือนกับความคิดเรื่องสี คนสามารถรับรู้สีนั้นสีนี้ได้แต่อธิบายไม่ได้ว่ามันเป็นอะไรบ้างก็อธิบายว่าเป็นคลื่น เป็น Quantum แต่ก็ยังเอาแน่ไม่ได้ บางคนก็ว่าจะดีหรือเลว ก็ต้องดูว่าทำเพื่อตนเองหรือเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นโดยรวม และไม่ว่าจะตอบอย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นเรื่องความดีแล้วก็ต้องเกี่ยวกับการกระทำในสังคม ต้องพูดถึงศีลธรรม จริตประเพณี ขนบธรรมเนียม และกฎหมาย

ปัญหามีต่อไปว่ากฎเกณฑ์ต่างๆ เกี่ยวกับความประพฤติของมนุษย์เกิดขึ้นได้อย่างไร แยกเป็นที่ประเภท และแยกอย่างไร เมื่อแยกออกเป็นประเภท เป็นกฎหมายศีลธรรม ประเพณีแล้ว กฎหมาย ศีลธรรม ประเพณี มีความสัมพันธ์กันอย่างไร การคิดปัญหานี้ในวิชาจริยศาสตร์ก็นำไปสู่ปัญหาทางนิติปรัชญา นิติปรัชญาจึงเป็นส่วนหนึ่งของจริยศาสตร์ด้วย นักปราชญ์ที่ศึกษาจริยศาสตร์ในสมัยก่อนจึงมักจะหันมาสนใจศึกษาปัญหาในทางนิติปรัชญาด้วย (ปรีดี เกษมทรัพย์, 2552: 33 - 34)

ความหมายของจริยศาสตร์และจริยธรรม

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอจริยศาสตร์ธุรกิจ แต่ก่อนนำเสนอจริยศาสตร์ธุรกิจ จึงขอศึกษาแนวคิดภาพรวมทฤษฎีจริยศาสตร์ มี 1. ทฤษฎีจริยศาสตร์เชิงหน้าที่ 2. ทฤษฎีอัตนิยม 3. ทฤษฎีอรรถานิยม 4. ทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรม 5. ทฤษฎีที่ว่าด้วยสิทธิธุรกิจ ในเบื้องต้นก่อนและลำดับต่อไป จะได้ศึกษาทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจ

โดยทั่วไป จริยธรรมมักอิงอยู่กับศาสนาเพราะคำสอนทางศาสนา มีส่วนสร้างแบบจริยธรรมให้กับสังคม ดังคำกล่าวของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ว่า “จริยธรรมของสังคมไทยขึ้นอยู่กับระบบศีลธรรมของพุทธศาสนา ศาสนาพุทธกำหนดหลักในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันไว้อย่างไร นั้นหมายความว่า ได้กำหนดหลักจริยธรรมไว้ให้ปฏิบัติอย่างนั้น”

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คณาจารย์ (2551: 120 - 121)กล่าวว่า ความหมายและขอบเขตของจริยศาสตร์จะพิจารณารวมกัน โดยความหมายพิจารณาจากศัพท์เป็นเบื้องต้น ตลอดถึงศัพท์บัญญัติที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น คำว่า จริยธรรม ส่วนขอบเขตของเนื้อหาจะศึกษาไปตามแนวคิดของนักปรัชญาที่นำเสนอไว้

คำว่า “จริยศาสตร์” มาจากศัพท์คำว่า จริย+ศาสตร์= วิชาว่าด้วยความประพฤติ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ระบุว่า จริยศาสตร์ น. ปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ แสวงหาเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่า อย่างไรถูก ไม่ถูก ดี ไม่ดี ควร ไม่ควร และพิจารณาปัญหาเรื่องสถานภาพทางศีลธรรม คำว่า Ethies มาจากภาษาละตินว่า Ethos หมายถึงอุปนิสัยหรือหลักของความประพฤติ บางทีเรียกว่า ปรัชญาศีลธรรม (Moral Philosophy) สรุปความว่า จริยศาสตร์ เป็นวิชาว่าด้วยความประพฤติของมนุษย์ว่า อะไรดี อะไรไม่ดี อะไรถูก อะไรผิด อะไรควรทำ อะไรควรเว้น

จริยศาสตร์กับจริยธรรม จริยธรรม มาจากศัพท์ จริย+ธรรม คำว่า จริยะ หมายถึงความประพฤติหรือกริยาที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำมารวมกันเป็น จริยธรรมจึงหมายถึงหลักแห่งความประพฤติ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้คำนิยามว่า จริยธรรม คือธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

นักวิชาการบางกลุ่มเรียกหลักแห่งความประพฤติ อันเนื่องมาจากคำสอนทางศาสนาว่า ศีลธรรม อันพัฒนามาจากแหล่งอื่นๆว่า จริยธรรม นักวิชาการกลุ่มนี้พยายามสร้างหลักจริยธรรมสากล ซึ่งจะเป็นหลักปฏิบัติของทุกคนโดยไม่จำกัดว่า เขานับถือศาสนาใด ทั้งพยายามบอกว่า คำว่า จริยธรรม เป็นศัพท์บัญญัติที่ความหมายตรงกับภาษาอังกฤษว่า Ethics, Ethicality, Ethical Rules ส่วนคำว่า ศีลธรรม เป็นศัพท์บัญญัติที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Morals, Morality เป็นที่น่าสังเกตว่า พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 มีแต่คำว่า จริยา (น.) ความประพฤติใช้เป็นคำสมาส เช่น ธรรมจริยา ไม่มีคำว่า จริยธรรม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ใ้วงเล็บคำว่า Ethics หลังคำว่า จริยศาสตร์ ใ้วงเล็บคำว่า Moral Education หลังคำว่า จริยศึกษา แต่ไม่มีการใ้วงเล็บคำภาษาอังกฤษหลังคำว่า จริยธรรม อันแสดงถึงความไม่แน่ใจว่า คำนั้นตรงกับคำใดในภาษาอังกฤษ ท่าน (พุทธทาสภิกขุ, 2529) กล่าวว่า จริยธรรมก็คือศีลธรรม ซึ่งตรงกับ Morality นั่นเอง

จริยศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความดี ความชั่ว ความถูกต้อง และความไม่ถูกต้อง ชัชชัย กุ่มทวีพร (2540: 14 - 17) กล่าวว่า ซึ่งเราอาจเรียกรวมๆ กันว่า ประเด็นทางจริยธรรม ผู้เขียนขอยกตัวอย่างประกอบความเข้าใจดังนี้ เช่น เราพยายามหาคำตอบให้กับปัญหาว่า ความดีคืออะไร ซึ่งแต่ละคนก็สามารถให้คำตอบได้ สมมติว่าเราเลือกคำตอบอันหนึ่งออกมาได้ว่า ความดีคือการช่วยเหลือคนที่ต้องการความช่วยเหลือ เมื่อได้รับคำตอบแล้ว เราต้องถามต่อไปอีกว่า มีเหตุผล

อะไรที่คิดแบบนั้น สมมติว่าคำตอบคือ ถ้าเราช่วยเขาวັນนี้ ในอนาคตเราอาจต้องการความช่วยเหลือ และเขาอาจจะช่วยเราได้ เมื่อได้รับฟังเหตุผลแล้ว เราต้องประเมินต่อไปอีกว่า เหตุผลที่กล่าวมานี้น่ายอมรับหรือไม่ มีเหตุผลแบบอื่นที่น่ายอมรับมากกว่าไหม หรือเราอาจย้อนกลับไปหาคำตอบอื่นของคำถามแรก เช่น ความดี คือ ความซื่อสัตย์ เมื่อพิจารณาเหตุผลต่างๆ ประกอบแล้ว เราอาจต้องประเมินในขั้นสุดท้ายว่า เราจะยอมรับคำตอบแบบไหน เพราะเหตุใด เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่า จริยศาสตร์มุ่งเสนอทฤษฎี ส่วนจริยธรรมมุ่งชี้วิธีปฏิบัติ จริยศาสตร์ให้หลักการจริยธรรมให้วิธีการ จริยศาสตร์มุ่งตอบปัญหาว่า ความดี คืออะไร ส่วนจริยธรรมมุ่งประเด็นว่าจะปฏิบัติอย่างไรจึงจะเข้าถึงความดี กล่าวโดยสรุป จริยศาสตร์และจริยธรรมล้วนเกี่ยวข้องกับความจริง ความต่างอยู่ตรงที่ว่า จริยศาสตร์เน้นทฤษฎี (Ethical Theories) ส่วนจริยธรรมเน้นวิธีปฏิบัติ (Moral Practice)

ความจำเป็นของจริยศาสตร์

เนื่องจากจริยศาสตร์เป็นการพิจารณาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความดีหรือความถูกต้องของการกระทำต่างๆ ของมนุษย์ และในขั้นสุดท้ายจริยศาสตร์มุ่งให้ผู้ศึกษาหาคำตอบสำหรับตนเองว่า เขาควรใช้ชีวิตอย่างไร หรือในสถานการณ์ที่แน่นอนบางอย่าง เราควรทำหรือไม่ควรทำอะไร เป็นต้น การหาคำตอบในลักษณะนี้ ทำให้มีคนบางคนเห็นว่าจริยศาสตร์เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น เพราะสำหรับคำตอบประเภท “ควรทำอะไร” นั้นศาสนาต่างๆ มีคำตอบที่ชัดเจนให้อยู่แล้ว ส่วนคำตอบประเภท “ต้องทำหรือต้องไม่ทำอะไร” นั้นสังคมมีบทบัญญัติของกฎหมายมาตราต่างๆ กำหนดอยู่แล้ว เป็นต้น

สำหรับคำถามนี้เราอาจตอบได้ว่า หลักศีลธรรมของศาสนามักจะเป็นการกำหนดไว้อย่างตายตัวขาดความยืดหยุ่นในบางกรณี สิ่งที่กำหนดไว้กว้างเกินไปและในบางกรณีเป็นเหตุการณ์ใหม่ที่ไม่เคยถูกระบุไว้ในศาสนาเช่นปัญหาในวงการแพทย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเหล่านี้ หลักศีลธรรมจะต้องถูกนำมาตีความและประยุกต์เพื่อให้สามารถตอบคำถามใหม่ๆ ได้ ตรงจุดนี้เองที่จริยศาสตร์ ถือว่าเป็นประเด็นทางจริยธรรม ที่อยู่ในส่วนหนึ่งของการศึกษาทางจริยศาสตร์

สำหรับบทบัญญัติต่างๆ ของกฎหมาย หากเราพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า โดยแท้จริงแล้วกฎหมายมีจุดกำเนิดมาจากสังคมเมื่อเป็นเช่นนี้ กฎหมายจึงไม่ใช่บทบัญญัติความถูกต้อง

และความผิดแบบเด็ดขาดตายตัวที่สังคมต้องยอมรับตลอดกาลตรงกันข้ามกับลักษณะที่กล่าวมา กฎหมายเป็นภาพสะท้อนมาตรฐานเรื่องความถูกต้อง และความผิดที่สังคมยอมรับอยู่และหากเรา ศึกษาสังคมวิทยา กฎหมายและประวัติศาสตร์กฎหมายให้ดีแล้ว จะเห็นว่าเมื่อมาตรฐานในเรื่อง ดังกล่าวของสังคมเปลี่ยนแปลงไป กฎหมาย (ซึ่งเป็นภาพสะท้อน) ก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เพียงแต่ว่าความเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นอย่างช้าๆ และใช้เวลานานมากเท่านั้น

ในประเด็นนี้หากเราพิจารณาต่อไปว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้มาตรฐานเรื่องความถูกต้อง และความผิดของสังคมเปลี่ยนไป คำตอบที่พบคือเมื่อมนุษย์มีความรู้ในเรื่องต่างๆ มากขึ้นทั้งทาง มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ความเชื่อและบรรทัดฐาน (Norm) ต่างๆ ของมนุษย์จะ ค่อยๆ เปลี่ยนไปซึ่งกรณีนี้รวมถึงบรรทัดฐานทางจริยธรรมด้วยเช่น ความยุติธรรม เป็นต้น ด้วย ความรู้และความเข้าใจใหม่ๆ เราจึงมีมิติหรือมุมมองที่เห็นว่ากฎหมายบางมาตราหรือบางฉบับเป็น สิ่งล้าสมัย หรือไม่ยุติธรรม ทำให้มีความจำเป็นต้องรณรงค์แก้ไขกฎหมายต่างๆ อาทิเช่น พรบ.ว่า ด้วยการกระทำความผิดเป็นคอมพิวเตอร์ พรบ.โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น และในขณะเดียวกันมีบาง ปัญหาที่สังคมมองว่าควรมีกฎหมายใหม่ๆ ออกมาเช่น พรบ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถยนต์ พรบ. ประกันสังคม เป็นต้น

จากลักษณะที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าความเชื่อที่ว่า เมื่อเรามีกฎหมายใช้แล้ว จริยศาสตร์ก็เป็น สิ่งที่ไม่จำเป็นต้องอีกต่อไป เป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง การศึกษาทางจริยศาสตร์ยังคงมีความจำเป็น เพื่อให้ระบบกฎหมายของสังคมมีความสมบูรณ์มากขึ้น เพื่อการมีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าปัจจุบัน

ประโยชน์ของการศึกษาจริยศาสตร์

จริยศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ หรือเป็นอุดมการณ์อัน สูงส่งที่ชีวิตมนุษย์จะต้องตัดสินใจ ปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตาม เพราะจริยศาสตร์ของแต่ละลัทธิ หรือแต่ละสำนักอาจแตกต่างกันไป จริยศาสตร์ของลัทธิใด ศาสนาใด ย่อมอิงอาศัยคำสอนของ ลัทธิหรือศาสนานั้นๆ และลัทธิศาสนาในโลกมีมากมาย สาเหตุที่เกิดย่อมแตกต่างกัน เช่น เกิดเพราะ ความคิดคำนึงบ้าง เพราะเหตุผลทางการเมืองบ้าง เพราะความไม่รู้จริงในธรรมชาติบ้าง เพราะความ อยากเป็นใหญ่ขององค์ศาสนาบ้าง แต่อย่างไรก็ดี เมื่อว่าตามหลักสากลแล้ว ประโยชน์ของ การศึกษาจริยศาสตร์ มีดังนี้ (บุญมี แท่นแก้ว, 2539: 3 - 4)

1. ประโยชน์ต่อผู้ศึกษา เช่น สอนให้รู้จักการดำรงชีวิตในทางที่ประเสริฐ สมคุณค่าแห่ง

ความเป็นมนุษย์ ให้รู้จักคุณค่าอันแท้จริงของชีวิต ซึ่งจะช่วยให้มีชีวิตอยู่อย่างสงบ และพบกับความพึงพอใจในชีวิต ช่วยให้มีสมาธิความเจริญก้าวหน้าในชีวิตในทางที่ดีงาม มีระดับจิตใจสูงขึ้น และช่วยให้ตัดสินใจได้ถูกต้องว่า อะไรดี อะไรไม่ดี อะไรถูก อะไรผิด

2. ประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ เช่น เป็นศาสตร์ที่จะช่วยให้เกิดความเป็นระบบระเบียบที่ดีในสังคม ซึ่งจะทำให้สมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว การเมืองและเศรษฐกิจได้ในวิถีทางสันติและเที่ยงธรรม และเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของประชาชนพลเมือง ซึ่งจะมีผลโดยตรงในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็วและมั่นคงต่อไป

ทฤษฎีจริยศาสตร์

ธุรกิจจะเจริญรุ่งเรืองอย่างมั่นคงถาวร โดยมีกำไรระยะยาวได้ ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องดำเนินธุรกิจภายในกรอบของจริยธรรม ซึ่งเป็นการดำเนินธุรกิจภายใต้บทบาทขององค์การเอกชน และรัฐบาลที่มีต่อการควบคุม เพื่อส่งเสริมให้นักธุรกิจให้มีจริยธรรม ผู้วิจัยจึงขอเสนอทฤษฎีจริยศาสตร์ที่จะเป็นประโยชน์ต่อธุรกิจ ดังนี้

ทฤษฎีจริยศาสตร์เชิงหน้าที่

ทฤษฎีไม่ถือผลเป็นหลัก มีชื่อเสียงอีกทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีที่เรียกว่า จริยศาสตร์เชิงหน้าที่ (Duty Ethics) ซึ่งเป็นทฤษฎีของ อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant, 1724 – 1804) เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน เขามีทรรศนะว่า คุณค่าทางจริยธรรมจะต้องแน่นอนตายตัว ถ้าสิ่งหนึ่งหรือการกระทำอันหนึ่งดี มันจะต้องดีเสมอโดยไม่เลือกเวลา สถานที่ สิ่งแวดล้อม หรือบุคคลแต่อย่างใด เช่น การพูดความจริงเป็นสิ่งที่ดี หมายความว่า การพูดความจริงนั้น มันดีโดยตัวของมันเอง ความดีของมันไม่ขึ้นกับตัวบุคคล เวลา สถานที่ หรือสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ไม่ว่ามันจะให้ประโยชน์หรือให้โทษแก่ใคร ก็ยังถือว่าเป็นสิ่งดีเสมอ

จริยธรรมของคานท์เรียกว่าได้ว่าเป็นจริยธรรมแห่งเจตนาดี (Morality of Good Will) คือความดี-ชั่ว อยู่ที่เจตนาในการกระทำ คนที่ทำด้วยเจตนาดีได้ชื่อว่าเป็นคนแห่งเจตนาดี (The Man of Good Will) เป็นคนดีแท้ ผลที่ได้ออกมาเป็นเรื่องของความบังเอิญจะถือเป็นหลักตัดสินความดีของผู้กระทำไม่ได้ คานท์สอนให้ทำทุกอย่างด้วยความรู้สึกในหน้าที่ ความรู้สึกในหน้าที่นี้ มาจาก

เหตุผลปฏิบัติ ซึ่งสัมผัสความเป็นจริงไม่ใช่เกิดจากความสะเทือนใจและไม่ใช่มาจากโครงสร้างของสมองระดับเหตุผลบริสุทธิ์ แต่ความรู้สึกนี้มาอย่างไรนั้นเป็นเรื่องถกเถียง เราไม่สามารถเข้าใจแจ่มแจ้ง เพราะเป็นเรื่องของนูเมอเนอที่ให้ความรู้สึกลักษณะการในเรื่องหน้าที่ นี่เป็นหลักคำประกันว่าไม่ใช่เรื่องเหลวไหล เราต้องเคารพ เราจะคิดได้เพียงเหตุผลตามหลักตรรกวิทยาของเหตุผลบริสุทธิ์ไปจนถึงที่สุดก็ไม่ถึงความสำคัญดังกล่าว ค่าน้ำที่จึงคิดว่าเราต้องเชื่อคำสั่งให้ปฏิบัติตามหน้าที่ซึ่งเราได้รับโดยตรงจากสมองของเรา ซึ่งค่าน้ำที่ถือว่าน่าเชื่อถือที่สุดในทางปฏิบัติ ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว (กิริติ บุญเจือ, 2545: 182)

คานท์ เป็นนักปรัชญาฝ่ายจิตนิยม ซึ่งนักปรัชญาฝ่ายนี้มีความเห็นว่าค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่อยู่จริงและแน่นอนตายตัว มาตรการที่ใช้วัดหรือใช้ตัดสินก็ต้องตายตัวด้วย สำหรับคานท์ มาตรการดังกล่าวคือ เจตนา การกระทำที่ดีหรือการกระทำที่ถูกต้อง คือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี ที่เรียกว่าเจตนาดี หมายถึงการกระทำตามหน้าที่ มิใช่การกระทำที่เกิดจากอารมณ์ หรือความรู้สึก นอกจากนี้ Kant (1941: 11) ยังใช้ศัพท์อื่นอธิบายการกระทำที่ถือว่าเป็นหน้าที่ โดยอธิบายความแตกต่างระหว่างคำสั่งมีเงื่อนไข (Hypothetical imperative) และคำสั่งไม่มีเงื่อนไข (Categorical imperative) ดังนี้

1. คำสั่งมีเงื่อนไขมุ่งไปยังผล โดยเสนอในรูปเงื่อนไขว่า ถ้าต้องการผลอย่างนั้น จงทำอย่างนี้ ส่วนคำสั่งไม่มีเงื่อนไขไม่เสนอเงื่อนไขใด แต่สั่งให้ทำโดยไม่มีข้อแม้ คือสั่งในรูปว่า จงทำอย่างนี้ เพราะอย่างนี้เป็นสิ่งควรทำ เช่น การที่พ่อค้าคนหนึ่งซื้อสัตว์ต่อลูกค้าโดยถือหลักการว่า การซื้อสัตว์จะได้ผลที่น่าปรารถนาตอบแทน นี่เป็นการทำตามคำสั่งมีเงื่อนไข พ่อค้าทำเพราะต้องการผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตัวเขา ไม่ได้ทำเพราะถือว่าเป็นหน้าที่จะต้องซื้อสัตว์ต่อลูกค้าแต่ถ้าเขาทำตามคำสั่งไม่มีเงื่อนไข คือทำโดยไม่หวังผลใดๆ แต่ทำเพราะสำนึกว่าพ่อค้าต้องซื้อสัตว์ต่อลูกค้าทำเพราะถือว่า การซื้อสัตว์เป็นสิ่งควรทำ การกระทำจากการสำนึกในหน้าที่เป็นการทำตามคำสั่งไม่มีเงื่อนไข คือทำโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆเลย ไม่ว่าผลเพื่อตัวเองหรือเพื่อผู้อื่นก็ตาม ดังนั้น คำสั่งไม่มีเงื่อนไขหรือกฎศีลธรรมที่ตายตัวในจริยศาสตร์ของคานท์ก็คือ “จงทำตามหลักซึ่งท่านจงใจได้ที่จะให้เป็นกฎสากล”

2. คำสั่งไม่มีเงื่อนไขอีกรูปหนึ่งที่คานท์ถือว่ามีความหมายเท่ากับอันแรก แต่พูดกันคนละแบบคือ “จงปฏิบัติต่อมนุษย์โดยถือว่าเขาเป็นจุดหมายในตัวเอง อย่าถือเขาเป็นเพียงเครื่องมือไม่ว่าจะเป็นตัวท่านเองหรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน” หลักการนี้คานท์เน้นถึงความเท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์แต่ละคน ถือถือว่าทุกคนมีศักดิ์ศรีเท่ากัน หรือมีความเป็นมนุษย์เท่ากัน มนุษย์คนหนึ่งจะเอามนุษย์

อีกคนเป็นเครื่องมือเพียงอย่างเดียวเพื่อให้ตัวเองบรรลุจุดประสงค์ไม่ได้ ต้องปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ ในลักษณะที่ยอมรับศักดิ์ศรีของเขา การกระทำใดๆ ที่ใช้ตัวเองหรือคนอื่น เป็นเพียงเครื่องมือเพื่อ บรรลุเป้าหมายใด การกระทำนั้นผิด เช่น การฆ่าตัวตาย คำนึงถือว่าผิด เพราะใช้ตัวเองเป็นเครื่องมือ เพื่อให้ตัวเองบรรลุเป้าหมายบางอย่างคือ พ้นจากภาวะบีบคั้น ดังนั้นระบบทาสก็ดี การค้าประเวณีก็ ดี เป็นการใช้นุษย์อื่นเป็นเครื่องมือ ไม่ยอมรับศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จึงถือว่าเป็นการ กระทำที่ผิด

กฎศีลธรรมต้องเป็นกฎสากล

คำถามที่เชื่อว่าสามารถสร้างกฎศีลธรรมได้โดยใช้เหตุผลล้วนๆ คำถามที่ไม้อ้างสิ่งเหนือ ธรรมชาติ และไม่อ้างข้อมูลจากประสบการณ์ ซึ่ง Gardner (1999: 63) อธิบายความคิดของคำถามที่ว่า “แม้ว่าความรู้ทั้งหมดที่เรามีจะมีจุดเริ่มต้นมาจากประสบการณ์ แต่นั่นมิได้หมายความว่าความรู้ ทั้งหมดนั้นเกิดขึ้นมาจากประสบการณ์” แต่คำถามที่อ้างเหตุผลแบบเดียวกับคณิตศาสตร์ เช่น รูป สามเหลี่ยมมี 3 ด้าน $1+1$ เป็น 2 ซึ่งเป็นข้อความที่หากปฏิเสธจะแย้งตัวเอง เช่น พุดไม่ได้ว่า รูป สามเหลี่ยมไม่มี 3 ด้าน เพราะแย้งข้อความว่ารูปสามเหลี่ยมมี 3 ด้าน (เป็นอย่างอื่นไปไม่ได้) และ ข้อความที่จะเป็นกฎได้ต้องเป็นสากล คือ เป็นเช่นนั้นเสมอ ไม่มีข้อยกเว้นเหมือน $1+1$ ต้องเป็น 2 ไม่มีข้อยกเว้น

ตัวอย่างกฎศีลธรรมที่เป็นสากลเช่น “จงพูดความจริง” คำถามที่ได้ถือว่าข้อความนี้เป็นกฎ เพราะถ้าพูดไม่จริงแล้วจะเกิดผลอะไร และมีได้อ้างว่ามีคำสั่งใครที่ให้พูดจริง แต่เขาชี้ว่า ก หรือ ข อาจพูดไม่จริงได้ นั่นเป็นข้อเท็จจริง แต่ “ทุกคนพูดไม่จริง” เป็นไปไม่ได้เพราะถ้าทุกคนพูดไม่จริง คำพูดก็ไม่มี ความหมาย เพราะจะไม่มีใครเชื่อคำพูดใครได้ การพูดไม่จริงจึงเป็นการทำลายการพูด ซึ่งเป็นการแย้งตัวเอง ที่การพูดยังคงอยู่ได้เพราะ การพูดมิไว้เพื่อบอกความจริง ถ้าทุกคนพากันพูด ไม่จริง หน้าที่ของการพูดก็เสียไป จึงต้องถือเป็นกฎว่า “ทุกคนต้องพูดความจริง” การพูดไม่จริงเป็น การผิดกฎศีลธรรม

หากเราพบข้อความชนิดนี้มากๆ ก็อาจสร้างระบบจริยศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยกฎสากล และการทำตามกฎสากลเหล่านี้ก็จะเป็นการทำถูกต้องทางศีลธรรม โดยไม่ต้องคำนึงถึงผลที่จะเกิด แก่ตนหรือแก่ผู้อื่น เช่น “จงพูดความจริง” เป็นกฎสากล ดังนั้นถ้าใครพูดเท็จก็ผิดกฎทันที ไม่ว่าการ พูดเท็จนั้นจะเกิดผลอย่างไรแก่ใครหรือไม่

การทำตามกฎศีลธรรมต้องถือเป็นหน้าที่

Hill (1992: 75) กล่าวว่า คำสองคำในหัวข้อนี้คือ “การทำตามกฎ” และ “หน้าที่” ถือเป็นคำที่สำคัญในระบบจริยศาสตร์ของคานท์ ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจน “การทำตามกฎ” หมายถึง ทำตามกฎสากลทางศีลธรรมดังที่กล่าวมาแล้ว คือเป็นกฎที่ต้องพิสูจน์ได้ว่าเป็นกฎสากล กฎอื่นๆ ที่คนแต่ละคนยึดถือหรือสังคมสร้างขึ้นอาจเป็นกฎสากลหรือไม่ก็ได้ หากพิสูจน์ด้วยเหตุผลแบบที่พิสูจน์มาแล้วข้างต้นได้ว่าเป็นกฎสากล กฎนั้นก็จะเป็นกฎศีลธรรมได้ การทำตามกฎในที่นี้หมายถึงทำตามกฎศีลธรรม การทำตามกฎอื่นๆ เช่น กฎของการทำงานที่ให้มาทำงานก่อน 08.00 น. ไม่นับอยู่ในข้อนี้เพราะเป็นกฎเกี่ยวกับพฤติกรรมในการทำงาน แต่ไม่ใช่กฎเกี่ยวกับความประพฤติชั่วซึ่งเป็นกฎทางจริยศาสตร์ การทำตามกฎก็ต้องเป็นการทำเพราะเป็นกฎโดยไม่มีข้อยกเว้น มิใช่ทำเพราะเหตุอื่น เช่น ไม่พูดโกหกเพราะกลัวพ่อแม่จะเสียใจ เพราะกลัวผู้อื่นจะไม่เชื่อถือ เพราะต้องการให้คนอื่นเห็นว่าซื่อสัตย์ แต่ต้องไม่โกหกเพราะการโกหกเป็นสิ่งที่ไม่ดีในตัว

การทำตามกฎต้องถือเป็นหน้าที่ คือ ต้องทำเสมอจะทำบ้างไม่ทำบ้างไม่ได้ เป็นหน้าที่ของคนที่จะต้องทำตามกฎศีลธรรม ไม่ใช่หน้าที่ในความหมายทั่วไป เช่น หน้าที่ของพ่อแม่ หน้าที่ของแพทย์ ซึ่งเป็นหน้าที่โดยฐานะทางสังคมหรืออาชีพการงาน ไม่ใช่หน้าที่ในฐานะเป็นคนและหน้าที่ของคนในฐานะเป็นคน ก็คือมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎศีลธรรมโดยถือเป็นหน้าที่ การถือเป็นหน้าที่ก็คือไม่คำนึงถึงเงื่อนไขใดๆ เช่น สภาพแวดล้อม บุคคล สถานการณ์หรือผล ในฐานะเป็นคนจึงต้องถือกฎว่า “จงทำตามกฎศีลธรรมโดยถือเป็นหน้าที่” กฎที่ว่ามีลักษณะเป็นกฎสัมบูรณ์และเนื่องจากกฎมีลักษณะเป็นคำสั่ง ค่านที่เรียกคำสั่งที่มนุษย์ต้องปฏิบัติตามอย่างเป็นหน้าที่นี้ว่า คำสั่งเด็ดขาด (Categorical Imperative)

คำสั่งเด็ดขาดอาจอธิบายได้หลายแบบ Broad (1978: 92) กล่าวว่าไว้ว่าแต่โดยพื้นฐานก็คือคำสั่งนี้ระบุว่า “การกระทำนั้นว่าผิดศีลธรรมหากกฎที่กำหนดการกระทำนั้นไม่อาจทำให้เป็นกฎที่คนทุกคนจะต้องทำตามได้” ข้อนี้ หมายความว่าเมื่อผู้ใดจะทำการใดๆ อันเป็นการกระทำทางศีลธรรมผู้นั้นจะต้องถามคำถามแก่ตัวเองสองคำถามคือ คำถามแรก กฎที่กำหนดให้เรากระทำคืออะไร คำถามที่สอง กฎนั้นเป็นกฎที่ทุกคนจะต้องทำตามหรือไม่ เป็นต้นว่า คนผู้นั้นหากจะพิจารณาว่าคำสั่งเด็ดขาดสำหรับทุกคนหรือไม่ เขาจะต้องพิจารณาว่ากฎของเขาคือ “ฉันจะไม่ทำงาน แต่จะขโมยสิ่งที่ฉันต้องการจากผู้อื่น” กฎนี้ต้องทำให้กฎสากลคือ กฎที่ทุกคนต้องทำตาม ซึ่งก็จะได้กฎสากลว่า “ทุกคนจะต้องไม่ทำงาน แต่จะขโมยสิ่งที่ตนต้องการจากผู้อื่น” เมื่อพิจารณาเช่นนี้แล้วก็จะเห็นได้ว่า กฎนี้ทำให้การขโมยเป็นไปไม่ได้ เพราะถ้าไม่มีคนใดทำงานเลย จะขโมยจากใครได้

เนื่องจากเมื่อไม่ทำงานก็ไม่มีอะไรจะให้ โหมย กฎนี้จึงเป็นไปไม่ได้และกฎนี้แย้งตัวเอง

Sullivan (1989: 103) ได้อธิบายการที่ต้องพิจารณาความเป็นสากลของกฎเช่นนี้ก็เนื่องจากคนเรามักตั้งกฎเอาเอง และเป็นกฎที่มีได้พิสูจน์ความเป็นสากล หากแต่ถือเป็นกฎเพราะแรงจูงใจต่างๆ เช่น กรณีที่คนบางคนช่วยผู้อื่นเพราะสงสาร การทำเพราะความสงสารถือว่าไม่ได้ทำตามกฎ ไม่ได้ทำเพราะการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสิ่งที่ดีในตัวเอง สมมติว่าการกระทำนี้เป็นกฎแต่คนผู้นี้ไม่ได้ทำเพราะเป็นกฎ เขาทำเพราะเงื่อนไขหรือแรงจูงใจอื่นคือ ความสงสารหากไม่สงสารเขาก็จะไม่ทำการกระทำนี้จึงดีไม่สมบูรณ์เพราะคำสั่งที่เขาทำตามไม่ใช่คำสั่งเด็ดขาด แต่เป็นคำสั่งที่มีเงื่อนไข (Hypothetical Imperative)

คำสั่งทางการปฏิบัติ

คำสั่งเด็ดขาดนั้นบ่งถึงการกระทำคือเมื่อเป็นกฎแล้วต้องทำ โดยความหมายเช่นนี้ คำสั่งเด็ดขาด ก็น่าจะเป็นคำสั่งทางการปฏิบัติอยู่แล้ว แต่คำว่าคำสั่งทางการปฏิบัตินี้ คำนึงใช้กับหลักการสำคัญทางจริยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับคนทุกคน ในระบบจริยศาสตร์นี้จึงต้องให้คนทุกคนมีฐานะความสำคัญในด้านการประพฤติทางจริยะเหมือนกัน

คำว่าปฏิบัติคำนึงมักจะใช้ในความหมายเดียวกับจริยธรรม เช่น เหตุผลทางการปฏิบัติ (practical reason) ซึ่งในความหมายของการปฏิบัติในทฤษฎีจริยศาสตร์เชิงหน้าที่ หมายถึง การกระทำที่ควรกระทำ มีลักษณะจำเป็นโดยปราศจากเงื่อนไขใดๆ เช่น การอธิบายถึงการกระทำที่ถูกหรือผิดว่ามีลักษณะเป็นกฎคำสั่งแบบเด็ดขาด (Categorical Imperative) ในทฤษฎีจริยศาสตร์ ของคานท์ เป็นต้น เป็นคุณสมบัติของมนุษย์ที่จะรู้ผิดชอบชั่วดีและทำให้เลือกปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องมิได้หมายถึงการปฏิบัติ และเหตุผลในความหมายทั่วไป คำว่า practical imperative คำนึงที่ใช้ในความหมายเฉพาะคือหมายถึงหลักการทางจริยธรรมที่ว่า “จะต้องไม่คิดถึงหรือใช้มนุษย์เป็นเพียงวิถีทางเพื่อจุดหมายของผู้อื่น” “คนแต่ละคนเป็นจุดหมายในตัวเอง” หลักการข้อนี้สำคัญ เพราะระบบจริยศาสตร์ควรจะต้องเป็นธรรมและปฏิบัติต่อทุกคนเสมอกัน การไม่ใช้มนุษย์เป็นวิถีทางนั้นทำให้คำนึงคัดค้านแม้แต่การฆ่าตัวตาย (Richardson, 2006: 713)

นอกจากนั้นยังขัดคำสั่งทางการปฏิบัติที่ว่าทุกคนเป็นจุดหมายในตัว เพราะหากคนทำลายชีวิตตัวเองเพื่อจะหนีจากสภาพแวดล้อมอันทุกข์ทรมาน ก็เท่ากับใช้มนุษย์เป็นเพียงวิถีทางที่จะคงสถานะที่ทนได้ไว้นั้น คนที่ฆ่าตัวตายจึงเป็นผู้ทำผิดหลักการดังกล่าว เพราะหากคนเราเป็น

จุดหมายในตัวเอง ก็ไม่มีใครที่มีสิทธิทำลายชีวิต แม้ว่าชีวิตนั้นจะเป็นชีวิตของเขาเอง นอกจากนั้น สำหรับค่าน้ำที่ชีวิตมีหน้าที่การรักษาชีวิตจึงเป็นหน้าที่ เพราะถ้าไม่มีชีวิตก็ไม่อาจทำหน้าที่ของมนุษย์ได้ การทำลายชีวิตจึงเป็นการกระทำที่แย่งตัวเอง ขัดกับการกระทำอันเป็นหน้าที่ต่อชีวิต

เนื่องจากค่าน้ำที่ยึดถือหลักการอย่างเคร่งครัด พระมหากันต์ วฑฒนวิโส (2535: 42) ได้เขียนอธิบายทัศนะของพระเทพเวทีไว้ว่า องค์ประกอบของเจตนาดี คือ ความเป็นกุศลมูลของจิต สำหรับค่าน้ำจะเน้นความเป็นสากลที่แน่นอน จึงไม่ควรใช้เกณฑ์หลักแต่เพียงอย่างเดียว ควรคำนึงถึงเกณฑ์รองด้วย เพราะการกระทำที่เกิดขึ้นจากอารมณ์ความรู้สึกที่มีพื้นฐานมาจากกุศลมูลที่ดีถือว่าการกระทำที่ดี การยึดถือหลักการของค่าน้ำบางครั้งก็ขัดกับความรู้สึกของมนุษย์

ข้อที่เป็นปัญหาอีกข้อหนึ่งคือ กฎที่เด็ดขาดกับกฎที่มีข้อแม้ อะไรเป็นกฎที่สากลกว่า เช่น กฎศีลธรรมมักไม่มีข้อแม้และเป็นกฎที่เด็ดขาด เช่น “ห้ามฆ่า” ส่วน “ห้ามฆ่าเว้นแต่เพื่อป้องกันตัว” เป็นกฎที่มีข้อแม้ แต่ทั้งสองกฎก็สามารถเป็นกฎสากลได้ และกฎข้อหลังดูจะเป็นกฎที่สอดคล้องกับความเป็นมนุษย์และดูเหมือนจะเป็นธรรมชาติมากกว่าข้อแรก กฎสัมบูรณ์คือกฎสากลที่ไม่มีข้อแม้หรือข้อยกเว้นที่ค่าน้ำพยายามรักษา แต่จะอธิบายกฎที่มีข้อยกเว้นดังกล่าวอย่างไร

กฎสากลนั้น Kant (1946: 58) มักจะอธิบายควบคู่กับความสอดคล้องระหว่างต้นกับปลาย (consistency) คือ ไม่ขัดแย้งตัวเอง แต่กฎสากลบางกฎอาจเป็นสากลแต่ไม่เกี่ยวกับความสอดคล้องระหว่างต้นกับปลาย จะนับเป็นกฎศีลธรรมได้หรือไม่ เช่น “จงอย่าช่วยคนที่อดอยาก” กฎนี้เป็นกฎสากล และการไม่ช่วยคนที่อดอยากก็ไม่แย่งตัวเองคือไม่ทำให้มนุษยชาติต้องสูญหรือจะต้องอดอยาก ค่าน้ำตอบปัญหานี้โดยอ้างหลักการคิดย้อน (reversibility) เช่น กฎว่า “จงอย่าช่วยคนที่อดอยาก” ค่าน้ำให้ถามว่าถ้าท่านอดอยากท่านต้องการให้ทำเช่นนั้นหรือไม่ ดังนั้นกฎดังกล่าวแม้เป็นกฎสากลได้ แต่เป็นกฎสากลทางศีลธรรมไม่ได้ คำตอบนี้อาจแก้ปัญหาก็ได้ แต่การตอบเช่นนี้จะกลายเป็นการนำผลการกระทำมาพิจารณาหรือไม่

เกณฑ์การตัดสินจริยธรรม

เกณฑ์การตัดสินจริยธรรม จัดเป็นเครื่องวัดคุณธรรมจริยธรรมของบุคคล ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการตัดสินจริยธรรมนี้ อาจใช้การพิจารณาโดยเครื่องวัดสองประการ คือ สิ่งที่กำหนดทิศทางของจริยธรรม ซึ่งมีทั้งทฤษฎี แนวคิดทางปรัชญา และทัศนะทางศาสนา รวมทั้งแนวคิดของสังคมเป็นหลักปฏิบัติ และพฤติกรรมของบุคคล การรับรู้ การประเมินค่า การตัดสินใจของบุคคลว่าการ

กระทำใดถูกผิด ควรทำหรือไม่กระทำ มีค่าหรือไม่มีค่า จัดเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมที่เป็นตัวทำหน้าทีกำหนดเป้าหมาย และสร้างแรงจูงใจให้บุคคลมุ่งสู่เป้าหมายที่ต้องการ นักจริยศาสตร์จะมีเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินจริยธรรมแตกต่างกันดังนี้

เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมทฤษฎีเชิงหน้าที่

Kant (1956: 37) ได้อธิบายว่า การกระทำที่ดี หรือการกระทำที่ถูกคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี จุดเด่นที่สุดในแนวคิดของค่าน้ำที่ ก็คือการสอนให้คนรู้สึกสำนึกในหน้าที่ ค่าน้ำที่เห็นว่าการโกนั้นผิดแน่ๆ แต่ความซื่อสัตย์ก็มีใช้ว่าควรได้รับการสรรเสริญเสมอไป ความซื่อสัตย์ที่เกิดขึ้นจากการหวังผลประโยชน์ ไม่มีความดีอะไรทางศีลธรรม แต่ความซื่อสัตย์ที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่เป็นสิ่งที่ประเสริฐ ค่าน้ำที่สอนไม่ให้คนยกตัวเองเหนือกฎศีลธรรม ซึ่งไม่มีข้อยกเว้นสำหรับใคร นอกจากนี้ค่าน้ำที่ยังบอกวามมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีของตนเอง ดังนั้นการใช้คนเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุจุดหมายบางอย่างนั้น เป็นการกระทำที่ผิดอย่างไม่มีข้อแม้ เพราะทุกคนมีค่าของตนเอง และมีค่าเท่ากับผู้อื่น

พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาธา) (2543: 25) อธิบายทัศนะของค่าน้ำที่ให้เห็นว่า ความดีชั่วเป็นสิ่งที่ตายตัว ไม่แปรผันตามผลที่เกิด สิ่งที่จะแยกดีหรือชั่วได้ก็คือ เจตนา ดังวาทะของเขาว่า “ไม่มีอะไรในโลกหรือแม้แต่อกโลกนี้ที่เราจะคิดได้ว่าเป็นสิ่งดี โดยปราศจากเจอนใจนอกจากเจตนาดี” และเจตนาดีก็คือการทำตามหน้าที่ค่าน้ำที่ มีความเห็นว่า ดี ชั่ว ถูก ผิด เป็นคุณค่าทางศีลธรรมนั้นจะต้องเป็นสิ่งตายตัว มันจะต้องดีเสมอโดยไม่เลือกเวลา สถานที่ สิ่งแวดล้อม หรือตัวบุคคลแต่อย่างใด เช่น การพูดความจริง ถ้าเราถือว่าการพูดความจริง บางเวลาก็ไม่ดี เช่นนี้ เท่ากับเรายอมรับว่าโดยตัวมันแล้ว การพูดความจริง ไม่มีค่าเลย ค่าของมันอยู่ที่เวลา ความดีของมันเปลี่ยนไปตามกาลเวลา โดยหลักของค่าน้ำที่นั้นการพูดความจริงเป็นสิ่งที่ดีและต้องดีตลอดไป ไม่ว่าจะพูดเมื่อใด ที่ไหน กับใคร และสถานการณ์เช่นใด

จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีจริยศาสตร์แนวที่ไม่ถือผลเป็นหลักให้ความสำคัญแก่สิ่งอื่นที่เกี่ยวข้องกับการกระทำมากกว่าผลของการกระทำ เป็นอันว่ามาตรการความประพฤติดีของค่าน้ำที่ ได้แก่การกระทำด้วยความสำนึกในหน้าที่ ไม่เกี่ยวกับการเล็งเห็นผลดีหรือเสีย ได้กุศลหรือบาป หรือเป็นคำสั่งของใครทั้งสิ้น เราจะเชื่อฟังพ่อแม่ก็เพราะเป็นหน้าที่ เรายอมเสียภาษีให้รัฐก็เพราะเป็นหน้าที่ เรายอมนับถือศาสนาและปฏิบัติตามศีลธรรมก็เพราะเป็นหน้าที่ เราพยายามมีชีวิตอยู่ต่อไปก็เพราะเป็นหน้าที่ ฯลฯ นี่แหละค่าน้ำที่เรียกว่า ความประพฤติดีที่ควรยกย่องตามความหมายของจริยธรรม

ทฤษฎีอัตนิยม

อัตนิยมทางจิตใจ

ก่อนที่จะพูดถึงทฤษฎีอัตนิยมทางจิตวิทยา ควรจะเข้าใจทฤษฎีอัตนิยมทางจิตใจเสียก่อน ทฤษฎีอัตนิยมทางจิตใจไม่ใช่ทฤษฎีทางจิตวิทยา แต่นักอัตนิยมทางจิตวิทยาบางคนพยายามจะให้อัตนิยมทางจิตใจเป็นรากฐานทฤษฎีของตน คือ เริ่มจากสิ่งที่คนกระทำแล้วอ้างไปสู่สิ่งที่คนควรกระทำ อัตนิยมทางจิตใจมี 2 แบบ แบบหัวรุนแรง (strong form) อ้างว่าคนเราทำการต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของตนเสมอ เพราะธรรมชาติแห่งจิตใจของมนุษย์เป็นเช่นนั้น ส่วนแบบอ่อนๆ (weak form) ถือว่าคนเรามักจะทำเพื่อประโยชน์ของตนแต่ไม่เสมอไป แต่ทั้งสองแบบนี้ก็ไม่อาจนำไปอ้างเพื่อจะสรุปในเชิงจิตวิทยาได้ว่า คนเรา “ควร” ทำเพื่อประโยชน์ของตน

หากพิจารณาจากอัตนิยมทางจิตใจแบบหัวรุนแรง Monro (1972: 36) ได้อธิบายว่า คนเราทำการต่างๆ เพื่อประโยชน์ของตนเสมอ ก็ไม่จำเป็นต้องพูดถึงเรื่องควร เพราะว่าเป็นการบังคับโดยธรรมชาติให้ต้องทำอยู่แล้ว จึงไม่มีอะไรที่ควรหรือไม่ควร ส่วนแบบอ่อนๆ ที่ว่าคนเรามักจะทำ การเพื่อประโยชน์ของตน ก็ไม่มีอะไรที่เกี่ยวข้องกับความ “ควร” หรือ “ไม่ควร” เมื่อพิจารณาทั้งสองแบบแล้วก็ไม่มีแบบใดที่เป็นเงื่อนไขที่จำเป็น (condition) คือเป็นสาเหตุที่ขาดไม่ได้ หรือเงื่อนไขที่พอเพียง (sufficient condition) คือเป็นสาเหตุที่บังคับให้เกิดความควร หรือ ไม่ควร กระทำเพื่อประโยชน์ของตน กล่าวคือ การที่คนเราเป็นอย่างไร ไม่เกี่ยวข้องกับการที่คนเราควรจะเป็นอย่างไร “เป็น” กับ “ควร” เป็นคนละเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกัน ถ้าคนเรามีธรรมชาติเป็นสัตว์โลกที่โหดร้าย ก็ไม่จำเป็นอะไรที่จะต้องสรุปว่า คนเรา “ควร” โหดร้าย

นอกจากนั้นอัตนิยมทางจิตใจแบบหัวรุนแรง ซึ่งสรุปว่า “ทุกคน” ทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเสมอ ก็เป็นทฤษฎีที่ยากจะพิสูจน์ได้เพราะจะต้องพิสูจน์ว่าแรงจูงใจที่ทำให้มนุษย์กระทำการต่างๆ ทุกๆ แรงจูงใจเป็นความเห็นแก่ตัวทั้งหมด อัตนิยมทางจิตใจแบบหัวรุนแรงมีเหตุผลอะไรที่พิสูจน์ว่าความเชื่อของตนถูกต้องกว่าความเชื่ออื่นๆ ทฤษฎีดังกล่าวจึงเป็นเพียงทฤษฎีหนึ่งเท่านั้น ไม่อาจเป็นทฤษฎีที่ต้องสมบูรณ์ทฤษฎีเดียวซึ่งเหนือกว่าทฤษฎีอื่นๆ ได้ นอกจากนั้นคนแต่ละคนก็มีลักษณะและนิสัยใจคอแตกต่างกันมากจนหาลักษณะเดียวที่เป็นลักษณะร่วมไม่ได้ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่เราประจักษ์อยู่ การกำหนดว่าอะไรเป็นลักษณะร่วมลักษณะเดียวของมนุษย์จึงเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้ยาก การทำเช่นนั้นออกจะเป็นการกระทำที่รู้สึกเอาเองมากกว่าจะมีเหตุผลเป็นรากฐาน และอธิบายไม่ได้ว่าเหตุใดจึงไม่อ้างลักษณะอื่นอันเป็นลักษณะร่วมแทนที่จะอ้างการหาประโยชน์ส่วนตนหรือการหาประโยชน์ใส่ตน

ด้วยเหตุนี้ เมื่อไม่อาจหาเหตุผลอื่นใดได้ พวกอัตนิยมทางจิตใจมักจะถอยไปพึ่งกำแพงสุดท้าย คือ อ้างว่า “คนเราทำสิ่งที่ต้องการจะทำเสมอ” ดังนั้นแม้คนเราจะต้องการทำในสิ่งที่ไม่ใช่ความเห็นแก่ตัว แต่เพราะนั่นเป็นความต้องการของตัวเอง จึงเท่ากับเป็นการทำตามความต้องการของตัวเอง ซึ่งก็เป็นความเห็นแก่ตัวหรือเป็นการทำเพื่อประโยชน์ส่วนตนแบบหนึ่งหาใช่เพราะความไม่เห็นแก่ตัว แต่ข้อโต้แย้งดังกล่าวของนักอัตนิยมทางจิตใจก็มีปัญหาอีก เพราะหากเป็นเช่นนั้นจะอธิบายกรณีที่คน “ไม่ต้องการ” ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างไร เช่น กรณีที่เราต้องทำทุกๆ ที่ ไม่อยากจะทำ นอกจากนั้นการพูดว่าคนเราทำในสิ่งที่อยากทำเสมอ ก็หมายความว่าคนเรา “ทำในสิ่งที่ตนทำ” ซึ่งก็ไม่ได้หมายความว่า สิ่งที่ทำนั้นต้องเป็นการกระทำที่เห็นแก่ตัวหรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ทฤษฎีอัตนิยมทางจิตใจจึงไม่อาจเป็นเหตุผลทางจริยศาสตร์ ยิ่งเป็นทฤษฎีแบบหัวรุนแรงด้วยแล้วยิ่งเป็นการทำลายจริยธรรมอย่างสิ้นเชิง

อัตนิยมทางจริยศาสตร์

คนเราแม้จะคิดถึงตัวเองเป็นหลักแต่ก็ไม่จำเป็นต้องเห็นแก่ตัวอยู่ตลอดเวลา เพราะการทำเช่นนั้นย่อมจะทำให้ผู้อื่นปฏิบัติไม่ดีต่อเรา การไม่เห็นแก่ตัวจึงทำให้ได้ผลประโยชน์มากกว่า หรือบางครั้งการที่จะให้ได้ผลประโยชน์แก่ตนเองจะต้องปฏิบัติอย่างเห็นแก่ผู้อื่น ดังนั้นอัตนิยมทางจริยศาสตร์จึงไม่ใช่ความเห็นแก่ตัว หรือไม่ใช่ว่าตัวใหญ่โตเหนือผู้อื่น แต่อาจจะมีลักษณะเห็นแก่ผู้อื่นและถ่อมตนก็ได้ อัตนิยมทางจริยศาสตร์อาจแบ่งออกเป็น 3 แบบ Quoted in Sahakian (1974: 144) ในสหรัฐอเมริกา อธิบายว่า

1. อัตนิยมทางจริยศาสตร์แบบสากล (Universal ethical egoism) มีหลักการพื้นฐานว่า ทุกคนควรทำเพื่อผลประโยชน์ของตน โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่น เว้นแต่ผลประโยชน์ที่ตกแก่ผู้นั้นจะกลับมาเป็นผลประโยชน์ของตน

2. อัตนิยมทางจริยศาสตร์แบบปัจเจก (Individual ethical egoism) มีหลักการว่าคนแต่ละคนควรกระทำเพื่อผลประโยชน์ของตน

3. อัตนิยมทางจริยศาสตร์แบบส่วนตัว (Personal ethical egoism) มีหลักการว่า ฉันควรกระทำเพื่อผลประโยชน์ของฉันโดยไม่สนใจว่าคนอื่น ๆ ควรจะอย่างไร

แบบที่ 2 กับแบบที่ 3 เป็นแบบที่พูดถึงคนแต่ละคนโดยไม่กำหนดให้เป็นหลักการทั่วไปของมนุษย์ แต่ศีลธรรมหรือระบบศีลธรรมที่เราพูดถึงในจริยศาสตร์ เป็นหลักการสากลสำหรับ

มนุษยชาติทั้งสองแบบนั้น จะพูดถึงหลักการสากลว่าอย่างไร หากจำเป็นต้องอธิบาย นอกจากนั้นทั้งสองแบบยังได้ละเลยข้อเท็จจริงที่ว่า คนเราอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม การที่จะคิดถึงแต่ตัวเองโดยตัดสังคมออกไป จะทำได้หรือไม่ ด้วยเหตุผลดังกล่าว อรรถนิยัมทางจริยศาสตร์แบบสากล จึงมีลักษณะเป็นอรรถนิยัมทางจริยศาสตร์ที่เป็นทฤษฎีทางจริยศาสตร์มากกว่าแบบอื่น แต่ก็ยังเป็นปัญหาว่าทฤษฎีดังกล่าวมีเหตุผลเพียงไร

อรรถนิยัมทางจริยศาสตร์สอนให้ทุกคนทำการเพื่อผลประโยชน์ของตน ในกรณีที่บุคคลคนหนึ่งทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน และหากแต่ละคนก็เป็นเช่นนั้น อรรถนิยัมทางจริยศาสตร์แบบสากลก็จะกลายเป็นแบบปัจเจกไป แต่ถ้าให้ทำตามผลประโยชน์ของทุกคนร่วมกันก็จะกลายเป็นลัทธิประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ซึ่งไม่ใช่อรรถนิยัม

อีกกรณีหนึ่งถ้าผลประโยชน์ส่วนตนของคนสองคนขัดกัน กล่าวคือ หากเป็นผลประโยชน์ส่วนตนของฝ่ายหนึ่งก็จะไม่เป็นผลประโยชน์หรือทำลายผลประโยชน์ส่วนตนของอีกฝ่ายหนึ่ง กรณีเช่นนี้จะให้ทุกคนจะได้ผลประโยชน์ส่วนตนได้อย่างไร ถ้าจะให้ต่างคนต่างทำเพื่อผลประโยชน์ของตนก็จะกลายเป็นแบบปัจเจก ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะทำเพื่อผลประโยชน์ของอีกฝ่ายหนึ่งก็เท่ากับฝ่ายที่เสียประโยชน์ไม่ได้ทำเพื่อผลประโยชน์ของตนซึ่งก็ขัดกับหลักการของอรรถนิยัมทางจริยศาสตร์แบบสากล นั่นคือทุกคนต่างก็ต้องการให้ตัวเองเป็นสิ่งสูงสุด แต่เมื่อผลประโยชน์ขัดกันความต้องการของทุกคนก็ไปด้วยกันไม่ได้ (Butler, 1729: 96)

ถ้าฝ่ายหนึ่งชักจูงให้อีกฝ่ายหนึ่งทำเพื่อประโยชน์ของตนก็เป็นการทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเสียประโยชน์ ซึ่งขัดกับหลักของแบบสากลที่ต้องการให้ทุกคนได้ประโยชน์ แต่ถ้าบอกให้อีกฝ่ายหนึ่งทำตามประโยชน์ของเขา ตนก็จะเสียประโยชน์ ก็จะเป็นการกระทำที่ไม่มุ่งผลประโยชน์ของตนซึ่งเป็นการผิดหลักอรรถนิยัม เรื่องนี้มีผู้แก้ว่าถ้าอยู่นิ่งๆ เสียไม่แนะนำชักจูงอีกฝ่ายหนึ่ง เขาก็อาจเลือกทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เรา กรณีนี้เราก็ได้ประโยชน์และไม่ทำให้เขาเสียประโยชน์ เพราะเราไม่ได้เป็นผู้ชักจูง แต่การทำเช่นนั้นก็เท่ากับสิ่งที่ตนควรแนะนำให้เขาได้ประโยชน์ แต่กลับนิ่งเฉยไว้และหวังว่าเขาจะไม่เลือกสิ่งที่ทำให้เขาได้ประโยชน์ ถ้าการทำตามหลักอรรถนิยัมทางจริยศาสตร์แบบสากล คือ ควรแนะนำให้เขาได้ประโยชน์ของเขา การเล็งที่จะไม่แนะนำและหวังว่าเขาจะไม่เลือกสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตัวเขาก็จะกลายเป็นการใช้ปัญญาเล็งหลักการเท่านั้น เพราะถ้าหลักการนี้ต้องการให้ทุกคนหาประโยชน์ให้แก่ตนแต่มิได้ให้ทำลายประโยชน์ของผู้อื่นก็ต้องไม่ใช่วิธีเล็งหลักการเช่นนั้น (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2549: 104 - 107)

จึงได้ตีความว่าหลักการอรรถนิยทางจริยศาสตร์แบบสากลจะใช้ได้ดีที่สุดในกรณีที่เราค่อนข้างต่างคนต่างอยู่ ซึ่งจะมีการขัดผลประโยชน์กันน้อย เช่น แต่ละคนต่างก็มีสังคมที่เลี้ยงตัวเองได้ และเป็นอิสระ กรณีเช่นนี้ ผลประโยชน์ส่วนตัวก็จะเป็นเรื่องที่ใช้ตัดสินการกระทำได้ดี แต่เมื่อใดที่ขอบเขตของปัจเจกชนทับซ้อนกัน และผลประโยชน์ของคนหนึ่งขัดกับอีกคนหนึ่ง อรรถนิยทางจริยศาสตร์ก็ยากที่จะแก้ไขให้ผลประโยชน์ของทุกคนได้รับการพิทักษ์ และทำให้ทุกคนพอใจได้ หลักความเป็นธรรมหรือความประนีประนอมจะต้องนำมาใช้ซึ่งทำให้หลักการ “ผลประโยชน์ของทุกคน” ต้องหย่อนลง ในแง่นี้ก็อรรถนิยก็ต้องกลายเป็มนักประโยชน์นิยม และแทนที่จะมุ่งผลประโยชน์ของทุกคน ก็ต้องมุ่งผลประโยชน์ที่ดีที่สุดสำหรับทุกคน

ปัญหาสำคัญของอรรถนิยจึงอยู่ที่ เรามิได้อยู่ในสังคมที่พึ่งตนเองทุกอย่าง แต่อยู่ในสังคมที่มีผู้คนจำนวนมาก และต้องพึ่งพาอาศัยกันทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และด้านศีลธรรม ซึ่งเมื่อใดที่เกิดความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ส่วนตัว ก็ต้องมีการประนีประนอม ซึ่งหมายความว่า บางคนจะได้รับผลประโยชน์ส่วนตัวเพียงบางส่วนหรืออาจจะไม่ได้เลย

ฮ็อบส์กับทฤษฎีอรรถนิย

การกระทำทุกอันของมนุษย์ทุกคนล้วนแต่เป็นไปเพื่อก่อประโยชน์ให้แก่ตนเองทั้งนั้น Hobbes (1968: 192) กล่าวว่า เป้าหมายของการกระทำทุกอันมีอยู่ที่เดียวคือผลดีที่เกิดแก่ผู้กระทำ ไม่มีใครทำอะไรที่ไม่เพิ่มพูนผลประโยชน์ให้แก่ตัวเองไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ทุกคนทำในสิ่งที่ตนชอบที่สุด และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ตนเกลียดที่สุดเท่าที่จะทำได้สวัสดิภาพของตนนั้นมีพลังเหนือกว่าสวัสดิภาพของผู้อื่นเสมอในการที่จะกำหนดวิธีการกระทำของคนเรา

ข้อเท็จจริงข้อนี้ยากที่ใครจะปฏิเสธ ชาวอรรถนิยจะบอกเราว่า ลองพิจารณาด้วยใจเป็นกลางว่า การกระทำของตัวท่านเอง และของผู้ที่ท่านรู้จักนั้น มีบ้างไหมที่ผู้กระทำไม่หวังที่จะได้รับประโยชน์ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม และลองพิจารณาพฤติกรรมของคนทั่วไปที่ท่านพบเห็นอยู่ว่าที่แต่ละคนทำอะไรลงไปนั้นเพื่อใคร ในบางกรณีการกระทำที่แสดงออกซึ่งความเห็นแก่ตัวนั้นปรากฏอย่างชัดเจน ตัวอย่างที่ชาวอรรถนิยจะยกมาแสดงนั้นมีมากมาย สิ่งของที่เป็นสมบัติสาธารณะนั้นชำรุดทรุดโทรมเร็ว เพราะไม่มีใครช่วยรักษาเนื่องจากไม่ใช่ของตัว แย่งกันขึ้นรถ แย่งกันเข้าชมมหรสพ หรือในกรณีที่มีหลายคนที่หิวจัด แต่มีอาหารจำนวนจำกัด ก็จะมีการแย่งกัน การแข่งขันในกิจการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อเงิน อำนาจ หรือเกียรติยศชื่อเสียงก็เห็นได้ชัดว่าเป็นไปเพื่อตนเอง

ทฤษฎีวิวัฒนาการในวิชาชีววิทยาก็ดูเหมือนจะสนับสนุนอรรถนิยาม การต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของต้นนั้นเห็นชัดที่สุดในบรรดาสัตว์ทั้งหลาย ตัวใดที่อ่อนแอสู้เขาไม่ได้ก็สูญหายไป ผู้ชนะเท่านั้นที่ดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ เผ่าพันธุ์ (Species) ใดที่ไม่สามารถปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมและแข่งขันสู้เผ่าพันธุ์อื่นไม่ได้ เผ่าพันธุ์นั้นก็ดับสูญ ทุกชีวิตทุกเผ่าพันธุ์ต่างก็ต่อสู้เพื่อปกป้องตนเอง มนุษย์เราวิวัฒนาการมาจากสัตว์ จึงน่าจะได้รับสัญชาตญาณที่จะรักษาดินนี้ไว้ด้วย เพราะถ้ามนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณนี้แล้วไหนเลยจะสืบพันธุ์และอยู่รอดจนวิวัฒนาการกลายเป็นมนุษย์มาได้ มนุษย์และสิ่งมีชีวิตนั้นมีลักษณะด้วยกันอันหนึ่งคือ ความพยายามที่จะปกป้องรักษาตัวให้คงอยู่ในสัตว์อื่นๆ สัญชาตญาณนี้ปรากฏตัวออกมาอย่างโจ่งแจ้งเห็นได้ชัด แต่ในมนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์ชั้นสูง มีความคิดสติปัญญาละเอียดอ่อน การปรากฏตัวของสัญชาตญาณเพื่อคนนี้จะสลับซับซ้อนมองเห็นไม่ได้ง่ายๆ เหมือนในสัตว์ มนุษย์มีวิธีการที่แยบยลที่จะอำพรางความเห็นแก่ตัวไว้ และในบางกรณีก็ทำได้อย่างแนบเนียน

ตัวอย่างที่ยกมานั้น ถ้าเราพิจารณาด้วยใจเป็นกลางแล้วจะเห็นว่าน่าเชื่ออยู่ไม่น้อยแต่ชาวอรรถนิยามไปไกลกว่านั้น ในที่นี้จะยกความเห็นของนักปรัชญาคนหนึ่ง คือ ฮ็อบส์ ที่ได้เอ่ยชื่อมาแล้วเป็นตัวอย่างเพื่อแสดงให้เห็นความคิดของอรรถนิยามที่ถึงขีดสุด ในเรื่องนี้ ทินพันท์ นาเคตะ (2541: 58) ได้อธิบายคำพูดของฮ็อบส์ว่า ความเห็นแก่ตัวเป็นแก่นแท้ของมนุษย์ “ดี” เป็นเพียงคำที่ใช้เรียกสิ่งที่ตนชอบและปรารถนา “ชั่ว” เป็นเพียงคำที่ใช้เรียกสิ่งที่ตนเกลียดชัง ในสภาพธรรมชาติมนุษย์ต่อสู้แข่งขันกันเพื่อตัวเองเสมอ มนุษย์แสวงหาเงินเพราะเงินให้ความสุขแก่ตนได้ มนุษย์แสวงหาอำนาจเพราะอำนาจทำให้ความสุขนั้น สืบเนื่องต่อไปได้ มนุษย์จะให้อำนาจหรือสิทธิบางอย่างแก่ผู้อื่นก็ต่อเมื่อในที่สุดตนจะได้อำนาจและสิทธิมากขึ้น หรือได้รับตอบแทนอย่างน้อยก็เหมือนเดิมเท่านั้น เราต้องยอมเสียอะไรบางอย่าง แต่ที่เสียนั้นก็เพราะจะได้อะไรกลับคืนเท่านั้น

ลองพิจารณาเรื่องข้อห้ามการขโมย ทำไมสังคมจึงมีระเบียบข้อนี้ ทำไมจึงไม่ควรขโมย การขโมยผิดอย่างไร คำตอบก็คือ เพราะการขโมยถ้าปฏิบัติกันเป็นปกติวิสัยแล้ว สังคมจะไม่เป็นระเบียบ ทำไมสังคมจึงจะต้องเป็นระเบียบด้วยละ ก็เพราะถ้าสังคมไม่เป็นระเบียบแล้วแต่ละคนก็จะ เป็นกังวลไม่มีความสุขสบาย ทำไมจึงต้องสุขสบายละ ข้อนี้ฮ็อบส์ก็จะตอบว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ทุกคนต้องการหาความสุขให้แก่ตน ดังนั้นตามความคิดนี้ การขโมยนั้นผิด แต่ที่มันผิดนั้น มิใช่เพราะมันมีความผิดในตัวเอง ความผิดของมันอยู่ที่มันขัดขวางการแสวงหาความสุขให้แก่ตนเองและของคนแต่ละคนที่อยู่ด้วยกัน

ฮ็อบส์อธิบายต่อไปว่า เนื่องจากมนุษย์ขัดขวางกั้นในการที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนให้ มนุษย์มาจับมือกัน เพราะทุกคนรู้ว่าคนอื่นๆ ก็รักตัวเองเท่าๆกัน ดังนั้น อาจจะต่างคนต่างจ้องที่จะ

แย้งชิงเอาประโยชน์จากผู้อื่น ฉะนั้นเพื่อความปลอดภัยของตน เพื่อที่จะรักษาทรัพย์สินของตน และเพื่อที่จะไม่ทำให้ตนต้องหวาดระแวงอยู่ตลอดเวลา มนุษย์จึงมาทำ “สัญญาประชาคม” ขึ้น กล่าวคือมาร่วมกลุ่มกัน ออกข้อกำหนดบางอย่างเพื่อห้ามมิให้คนหนึ่งไปรุกรานผลประโยชน์ของอีกคนหนึ่ง และทุกคนก็สัญญาที่จะปฏิบัติตามนี้ ทั้งนี้ก็เพื่อความสุขของทุกคน นี่คือนิยามของ “รัฐ” ในทัศนะของฮอบส์

โดยนัยนี้ ปรีชา ช้างขวัญยืน (2538: 125) ได้อธิบายแนวคิดของฮอบส์กับหลักกฎหมายว่า ทุกคนต้องสละเสรีภาพส่วนหนึ่งที่เป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น เสรีภาพส่วนที่สละนี้จะมีค่าเท่ากับ สิทธิของตนที่จะไม่ถูกผู้อื่นละเมิด ต่างคนต่างรักษาสีทธิของตนเอง ทุกคนต่างก็เป็นปัจเจกชนไม่สามารถควบคุมการละเมิดดังกล่าวได้ จึงให้อำนาจอธิปไตยมอบหมายให้บุคคลหนึ่งคนทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิของตนให้ปลอดภัยไว้ก่อน การที่เราทำตามกฎหมายที่ดี ประพฤติตนให้อยู่ในศีลธรรมที่ดี ให้ความร่วมมือกับคนอื่น ๆ ก็ดี ล้วนเป็นไปเพื่อปกป้องตัวเองทั้งสิ้น ที่มนุษย์ไม่ทำเช่นนั้นมิใช่เพราะการขโมยผิดศีลธรรม แต่การขโมยนั้นในที่สุดจะเกิดผลร้ายแก่ตนเอง หน้าที่ทางศีลธรรมหรือความรับผิดชอบทางศีลธรรมไม่มี เพราะถ้าวิเคราะห์กันถึงแก่นแล้วมีแต่หน้าที่เพื่อตัวเอง และความรับผิดชอบเพื่อตัวเอง กฎข้ออื่นๆของสังคม เช่น ห้ามฆ่าผู้อื่น ห้ามโกหก ฯลฯ ก็อธิบายได้ทำนองเดียวกัน กฎทั้งหมดเกิดจากความกลัว คือกลัวที่จะสูญเสียอะไรบางอย่างของตนไป จึงกล่าวได้ว่าระเบียบทั้งปวงของสังคมนั้นเกิดจากความเห็นแก่ตัว แต่มีไว้เพียงเท่านั้น ฮอบส์ยังเห็นว่าคุณธรรมของมนุษย์ในเรื่องต่างๆ เช่น ความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตาเหล่านี้ล้วนเป็นภาพมายาทั้งสิ้น เป็นเพียงหน้ากากบังหน้าเท่านั้นเอง

ดังนั้น สำหรับฮอบส์คุณธรรมทั้งหลายคือความเห็นแก่ตัว การทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นเป็นเพียง “การลงทุน” ที่จะทำประโยชน์แก่ตนเอง การช่วยผู้อื่นคือการช่วยตนเองทางอ้อม คุณธรรมเป็นเรื่องของความรอบคอบ คนฉลาดย่อมเข้าใจว่า ในบางกรณีการให้ผู้อื่นนั้นก็คือการให้ตนเองทางอ้อม บางครั้งเราอาจต้องรับภาระในการที่จะบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น แต่ภาระหลักคือภาระที่เรามีต่อตนเอง ภาระอื่นๆ เป็นเพียงภาระรอง คือเป็นเพียงมรรควิธีที่จะทำให้เราปฏิบัติภาระหลักได้ครบถ้วน หน้าที่ที่มีต่อตนเองนั้นมนุษย์ไม่เคยลืมเลย มันติดตามมนุษย์ไปทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่ามนุษย์จะกระทำการสิ่งใดก็หนีจากตัวเองไปไม่พ้น บางทีตัวตนนี้ปรากฏอย่างชัดเจน บางทีหลบมุมอยู่ใกล้ๆ แต่บางทีก็อยู่ห่างไกลจนมนุษย์เข้าใจผิดคิดว่ามันมิได้ตามเรามา นี่คือนิยามของฮอบส์ซึ่งเป็นชาวอิตาเลียนอย่างแท้จริง

เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมทฤษฎีอัตนิยม

ในทัศนะของกลุ่มนี้ถือว่าการทำเพื่อผู้อื่นเป็นภพมาหา ไม่มีการกระทำใดของมนุษย์คนใดที่ไม่เห็นแก่ตัว Gregory (1986: 82) กล่าวถึงแนวคิดของฮ็อบส์ว่า ความปรารถนาเป็นพลังขับเคลื่อนให้มนุษย์แสวงหา และมองความเกลียดว่าเป็นพลังขับเคลื่อนให้มนุษย์เลี่ยงสิ่งต่างๆ แม้การสามัคคีกัน มารวมตัวกันอันเป็นบ่อเกิดของรัฐก็เพื่อปกป้องผลประโยชน์ตนเองเท่านั้น แก่นแท้ของมนุษย์คือความเห็นแก่ตัว คือคำใช้เรียกสิ่งที่ตนพอใจ ชั่วคือสิ่งที่ใช้เรียกสิ่งที่ตนไม่ปรารถนา คุณธรรมคือความเห็นแก่ตัว การช่วยเหลือผู้อื่นคือการลงทุนหวังผลในระยะยาวอันเป็นความรอบคอบที่มนุษย์ควรมี การเห็นผู้อื่นหรือการช่วยเหลือผู้อื่นคือหน้าฉากแห่งความเห็นแก่ตัวที่แปลงร่างมาเท่านั้นเอง

จึงตีความได้ว่า โดยธรรมชาติมนุษย์เป็นคนเห็นแก่ตัว ลึกๆแล้วมนุษย์ทำทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ของตัวเองทั้งสิ้น (ทั้งทางตรงและทางอ้อม) การทำดีแก่คนอื่นก็คือการทำดีแก่ตนเองนั่นเอง คนฉลาดคือคนที่เห็นแก่ตัวอย่างรอบคอบ เพื่อที่ตนจะมีความสุขได้ตลอดไป

ทฤษฎีอัตถิภาวนิยม

ทฤษฎีอัตถิภาวนิยม เป็นทฤษฎีหนึ่งซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มสัมพัทธนิยมปัจเจกชน Warnock (1966: 103) ให้ทัศนะว่า ไม่มีเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวที่จะใช้กับทุกคนในทุกสถานการณ์ มาตรการตัดสินทางจริยะ ขึ้นอยู่กับคนแต่ละคนในแต่ละสถานการณ์ที่มีเฉพาะหน้า เสรีภาพคือธาตุแท้ของมนุษย์ คนเกิดมาพร้อมกับเสรีภาพในการตัดสินใจเลือกการกระทำของตน แต่คนส่วนใหญ่มักใช้เสรีภาพในทางที่ไม่ถูกต้อง ใช้อย่างไม่รับผิดชอบหรือใช้ไปในทางหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ ผลที่ปรากฏให้เห็นคือ สังคมเกิดความสับสนวุ่นวาย การใช้เสรีภาพที่ถูกต้องคือ ทุกคนต้องกล้าที่จะเผชิญกับปัญหาด้วยตนเอง ใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบ ปรัชญาที่เกิดจากทัศนะเคอการ์ด (Soren Kierkegard) และซาร์ตร์ (Jean Paul Sartre) ปรัชญานี้ให้ความสนใจที่ตัวบุคคล หรือความเป็นอยู่ มีอยู่ของมนุษย์ ซึ่งมักถูกละเลย ซึ่งพวกเขามีความคิดเห็นว่าสภาวะโลกปัจจุบันนี้มีสรรพสิ่งทางเลือกมากมายเกินความสามารถที่มนุษย์เราจะเรียนรู้ศึกษา และมีประสบการณ์ได้ทั่วถึง ฉะนั้นมนุษย์เราควรมีสติหรือโอกาสที่จะเลือกสรรพลีสิ่งต่างๆ ด้วยตัวของตัวเองมากกว่าที่จะให้ใครมาป้อนหรือมอบให้

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546: 57) อธิบายว่าปรัชญานี้มีรากฐานมาจากสภาวะวุ่นวายในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสงคราม และความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เรื่องของอนาคตไม่อยู่ใน

ความสนใจของนักปรัชญาสาขานี้ เพราะตามสภาพแวดล้อมในสังคม อนาคตเป็นสิ่งที่ไม่มีใครสามารถจะคาดการณ์ได้ เป็นอนาคตที่ไม่แจ่มใส นักไม่ชวนให้คิดถึง พวกที่เชื่อในปรัชญานี้จึงหันมาเน้นการอยู่เพื่อปัจจุบัน คนเราจะอยู่ในสังคมเช่นนี้ได้จะต้องสามารถปรับตัวให้อยู่ได้อย่างมีความสุข สามารถเผชิญกับปัญหาต่างๆ ได้ กล้าตัดสินใจเลือกที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดและยอมรับผิดชอบในสิ่งที่ตนทำ ปรัชญานี้เน้นความสำคัญของบุคคลแต่ละคน และเน้นการดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบัน

ชาวอิตาลีนิยามเห็นว่ามนุษย์ในสมัยปัจจุบันได้สูญเสียตัวเองไปในสังคมอันสลับซับซ้อน เช่น ปัจจุบันคนเราต้องแสดงหลายบทบาท ดังกับว่าเราเป็นเพียงตัวละครตัวหนึ่งที่ไม่ใช่ตัวตนของเราเอง บางครั้งต้องทำเพราะเป็นหน้าที่ เราต้องทำอะไรบางอย่างเพราะความเป็นพ่อ บางทีเพราะความเป็นครู บางทีความเป็นนายทาสหรือความเป็นสมาชิกทำให้เขาต้องระงับอะไรบางอย่างที่เขาปรารถนา บทบาทต่างๆ เหล่านี้ คือหัวใจที่เขาต้องสวม อะไรคือตัวเขาเองที่แท้จริงเกือบทุกสิ่งที่เขาทำนั้นก็เพราะเขาเป็นลูก เป็นพ่อ เป็นครู เป็นนายทาส ฯลฯ มีบ้างไหมที่เขาทำอะไรโดยที่เกิดจากตัวเขาจริงๆ มิใช่เพียงในฐานะเป็นนั่นหรือเป็นนี่

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2552: 51) กล่าวว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ทำให้มนุษย์สะดวกสบายขึ้น นั่นก็จริงอยู่ แต่ในขณะที่เดียวกันที่มันสร้างความสุขให้มันกลับทำลายความเป็นมนุษย์ลงไป ข้าวของเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์นั้นมันกลับเป็นนายเหนือมนุษย์ บางทีมนุษย์ได้ลดค่าตัวเองเสมอกับวัตถุสิ่งของที่เขามี ยิ่งเขามีของมากเท่าไรเขาเองก็ยิ่งหดไปเท่านั้น ยิ่งกว่านั้น ข้าวของเครื่องใช้เหล่านี้บางทีมันยังบังคับให้เขาอนธิดๆ เพราะถ้าอันห่วยๆ ก็จะไม่มีการซื้อของเหล่านี้ เขาคิดว่าเขามีความสุขที่ได้สิ่งของเหล่านี้ แต่ความจริงเขาอยู่ในสภาพที่กำลังเดินไปสู่ความสุขโดยที่ไม่เคยบรรลุถึงมันเลย ความสลับซับซ้อนของสังคมสมัยใหม่และความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ได้ดึงมนุษย์ออกจากตัวเองเสียแล้ว ก็ขอให้มนุษย์กลับมาสู่ตัวเองก็คือ การตระหนักถึงเสรีภาพอันเป็นธาตุแท้ของมนุษย์ ความเป็นอิสระที่จะเลือกกระทำการต่างๆ นั้น เป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากมนุษย์ ไม่เคยมีครั้งใดเลยที่จะพูดได้ว่ามนุษย์ไม่เป็นเสรี และไม่มีสถานการณ์ใดเลยที่จะกล่าวได้ว่าในสภาพอย่างนั้นมนุษย์ถูกบังคับ

ตรงนี้เราจะเห็นความแตกต่างระหว่างทฤษฎีอิตาลีนิยาม กับคนทั่วไป โดยทั่วไปเราคิดว่ามนุษย์เราในสังคมนั้นต้องมีกรอบหรือแบบแผนบางอย่างเป็นหลักในการปฏิบัติตน กรอบหรือแบบแผนนี้จะป็นจารีตประเพณีหรือกฎศีลธรรมก็แล้วแต่ แต่มันเป็นสิ่งที่เราจะต้องคำนึงถึงเมื่อเราจะทำอะไร ชาวอิตาลีนิยามจะเห็นแย้งกับเรื่องนี้ โดยคิดว่าแบบแผนเหล่านี้คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เห็น

ว่าโลกของแบบของเพลโตที่มีอยู่ดั้งเดิมเป็นนิรันดร์ และเป็นอิสระจากความคิดมนุษย์นั้นเป็นเรื่องเพื่อฝัน มนุษย์เป็นผู้บัญญัติศีลธรรมมิใช่พระเจ้าตามที่ชาวคริสต์เชื่อ และเมื่อมนุษย์เป็นผู้บัญญัติมันก็อยู่ในมือของเขาที่จะเลือกบัญญัติอะไร

ชัยวัฒน์ อัทธพันธ์ (2550: 12) กล่าวว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างคุณงามความดี ความดี คือ สิ่งที่เราทำไปแล้ว ตนเองไม่เดือดร้อน ผู้อื่นไม่เดือดร้อน เป็นประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย และสิ่งที่เราทำไปแล้วนั้นเป็นประโยชน์เกื้อกูลโดยประการทั้งปวง และในคำกล่าวนี้ มิได้มีแบบแผนอะไรที่จะต้องคล้อยตามมนุษย์เป็นอิสระ เขาควรทำในสิ่งที่เขารู้สึกอยากทำ ไม่มีเกณฑ์ตายตัวใดๆ ถ้ามนุษย์ทำสิ่งต่างๆ คล้อยตามแบบแผนอันใดอันหนึ่งแล้วก็เท่ากับว่าเขาทำให้แบบแผนนั้นเป็นจริง แต่ตัวเขาเองลดลงมาเป็นเพียงภาพสะท้อนของแบบนั้นเท่านั้นเอง สำหรับชาวอรรถนิพนธ์ ศีลธรรมก็เหมือนศิลปะงานสร้างสรรค์ของศิลปะนั้นเกิดจากจินตนาการอันเป็นเสรี ถ้าศิลปินถูกบังคับให้เดินตามแบบแล้วผลงานอันมีค่าทางศิลปะจะเกิดได้อย่างไร ศีลธรรมก็เช่นกัน ความเป็นคนของคนๆ หนึ่งมิใช่อะไรอื่นนอกจากผลรวมของการกระทำทั้งหมดที่เกิดจากเสรีภาพของเขา คนก็เหมือนกัน ความเป็นคนของเราเกิดจากการกระทำครั้งแล้วครั้งเล่าด้วยความรู้สึกเสรี

เสรีภาพนั้นเป็นธาตุแท้ของคน เขามักจะหลอกตัวเองว่าเขาทำอะไรต่ออะไรนั้นเขาถูกบังคับ ทำให้มันเป็นเช่นนั้น ก็เพราะเราต้องการปิดความรับผิดชอบจะได้สบายใจ ทั้งนี้ก็เพราะมนุษย์ขาดความจริงใจ การหลอกตัวเองทำให้ความเป็นคนของเราหายไป เราจะกลับคืนมาสู่ตัวเองได้ก็ต่อเมื่อมีความจริงใจ เมื่ออยู่ในสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง จงตระหนักว่าสถานการณ์นั้นเป็นเพียงข้อมูล การเลือกที่จะทำอะไรในสถานการณ์นี้ขึ้นอยู่กับเราทั้งหมด ถามตัวท่านเองว่ามีความรู้สึกอย่างไร อยากทำอะไร จงซื่อสัตย์ต่อตนเอง จงทำตามความรู้สึกนั้น นั่นเท่ากับท่านได้เป็นคนโดยสมบูรณ์ และเมื่อหลังจากนั้นอะไรเกิดขึ้นท่านจงยอมรับ อย่าโยนความรับผิดชอบให้ผู้อื่นหรือสิ่งอื่น โลกเป็นของท่านที่ตกแต่งสร้างสรรค์ ไม่มีระเบียบแบบแผนอันใดที่จะให้ท่านคล้อยตาม การที่ไม่มีอะไรยึดเหนี่ยวท่านอาจว้าวุ่น แต่ถ้าท่านอยากเป็นเสรีชนท่านก็ต้องยอมรับสภาพอันนั้น การกลับมาสู่ตัวเองไม่ใช่ของง่าย การโยนความรับผิดชอบไปที่อื่นนั้นทำให้มนุษย์สบายใจ แต่มันทำให้เขากลายเป็นก้อนหิน ชาวอรรถนิพนธ์เห็นว่ามนุษย์สมัยปัจจุบันได้ละทิ้งตัวเองไปที่อื่น เขาจึงเรียกร้องให้มนุษย์กลับมาสู่ตัวเอง และมาสู่ศักดิ์ศรีของมนุษย์ แม้จะเจ็บปวดหรือว้าวุ่นก็ต้องทน (วิทย์ วิศทเวทย์, 2547: 193 - 195)

เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมทฤษฎีอัตถิภาวนิยม

คุณค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นมาเอง ด้วยการเลือกในสิ่งที่มีความรับผิดชอบเป็นพื้นฐาน ไม่มีเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมที่แน่นอนตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละคนในสถานการณ์เฉพาะหน้าของตนเองที่จะใช้เสรีภาพในการตัดสินหรือเลือกกระทำได้ แต่ต้องรับผิดชอบต่อการทำงานของตนเอง เพราะบุคคลมีเสรีภาพในการเลือกทำอะไรหรือทำอะไรก็ได้ ดังนั้น จึงกล่าวว่า “มนุษย์เป็นผู้กำหนดชนิด กำหนดการใช้ และกำหนดคุณค่าให้แก่ทุกสิ่ง”

เนื่องจากมนุษย์เกิดมาด้วยความว่างเปล่า ไม่มีอะไรมาก่อน จึงมีอิสระและเสรีภาพที่จะเลือกทุกสิ่งทุกอย่างให้แก่ตนเอง เช่น ตนจะทำอะไรหรือไม่ทำอะไร ตนจะเป็นอะไรหรือไม่เป็นอะไร เป็นต้น เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะเลือกเอาแต่สิ่งที่ดีงามกว่า หรือสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับการเลือกก็เป็นการยอมรับหรือยืนยันในคุณค่าของสิ่งที่ตนเลือกนั้น เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์ย่อมจะไม่เลือกสิ่งที่เลวกว่า ด้วยเหตุนี้เอง ชาร์ตร์จึงได้กล่าวว่า “ไม่มีสิ่งใดจะดีสำหรับเรา ถ้าสิ่งนั้นไม่ดีสำหรับคนอื่นด้วย” ดังนั้นสิ่งที่มนุษย์เลือกจึงเป็นสิ่งที่ดีสำหรับตัวเขา และจะต้องเป็นสิ่งที่ดีสำหรับผู้อื่นด้วย และก็เป็นสิ่งที่มีความค่าอีกด้วย มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อทางเลือกของตนในการเลือกอะไร มนุษย์จะต้องคำนึงถึงเหตุ 2 ประการ (Sartre, 1969: 521) กล่าวคือ

1. คำนึงในสิ่งที่จะต้องรับผิดชอบต่อทางเลือก การคำนึงชนิดนี้จะสงบลงได้เมื่อ มนุษย์เลือกได้สิ่งที่ดีเรียบร้อยแล้ว
2. คำนึงในสิ่งที่เลือกผิด การคำนึงชนิดนี้จะสงบลงได้ต่อเมื่อมนุษย์เราได้พยายามเลือกใหม่ จนกระทั่งการเลือกใหม่นั้นเป็นการเลือกได้ในสิ่งที่ตนพอใจ

ดังนั้นกลุ่มอัตถิภาวนิยมจึงมีทัศนะว่า คุณค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นมาเอง โดยอาศัยความรับผิดชอบเป็นพื้นฐาน ไม่มีเกณฑ์ทางจริยธรรมที่แน่นอนตายตัว แต่มนุษย์เป็นผู้สร้างเกณฑ์ขึ้นมาเองโดยอิสระและอาศัยเสรีภาพ โดยทำแต่ในสิ่งที่ดีและมีคุณค่าแก่ตนเองและผู้อื่นให้มากที่สุด โดยการตัดสินใจของแต่ละคนนั้นจะต้องเป็นการตัดสินใจตามเหตุผลอาศัยสติปัญญาที่ตนเองเข้าใจและยอมรับ โดยไม่ตกเป็นทาสของสิ่งใด พร้อมกันนั้น ก็อาศัยชีวิตสังคมที่ทุกคนต้องช่วยกันสร้างขึ้นมา เพื่อช่วยพัฒนาเราให้รู้เป้าหมายของชีวิตและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ผู้มีเสรีภาพมากขึ้น (Caws, 1984: 124)

จากแนวความคิดดังกล่าว พวกอัตถิภาวนิยมจึงมีความเชื่อว่า เป้าหมายของสังคมนั้นต้องมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาให้คนเรามีอิสรภาพ และมีความรับผิดชอบ และสิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเราพยายามเปิดโอกาสหรือยอมให้ผู้เรียนมีสิทธิเสรีภาพที่จะเป็นผู้เลือกเอง ครูเป็นเพียงผู้กระตุ้น และปรัชญานี้มีความเชื่อว่า ธรรมชาติของคนก็ดี สภาพแวดล้อมทางสังคมก็ดีเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว คนแต่ละคนสามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ เพราะมีอิสระในการเลือกทุกสิ่งทุกอย่างไม่อยู่คงที่แต่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะเชื่อว่าความจริง (Truth) เป็นเรื่องนามธรรมที่ไม่มีคำตอบสำเร็จรูปให้สาระความจริงก็คือ ความมีอยู่เป็นอยู่ของมนุษย์ (existence) ซึ่งมนุษย์แต่ละคนจะต้องกำหนดหรือแสวงหาสาระสำคัญ (essence) ด้วยตนเอง โดยการเผชิญกับสถานการณ์ที่เรียกว่า “existential situation” ซึ่งบุคคลแต่ละคนมีเสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจด้วยตนเอง

ทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรม

จริยศาสตร์คุณธรรมเป็นทฤษฎีที่ให้ทัศนะว่า ความสุขมิใช่สิ่งที่ดีที่สุดของชีวิตมนุษย์ ยังมีสิ่งอื่นที่มีค่ามากกว่าความสุข เพราะความสุขเป็นสิ่งดี แต่มิใช่สิ่งที่ดีที่สุด ส่วนสิ่งที่มีค่ามากที่สุดหรือดีที่สุด ทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรมมีทัศนะแยกได้ 3 กลุ่ม

ทัศนะของกลุ่มนี้มีว่า ปัญญาหรือความรู้เป็นสิ่งที่มีค่ามากที่สุดของชีวิตมนุษย์และมีค่าในตัวของมันเองโดยไม่ต้องอาศัยสิ่งใด (Everett, 1954: 171 - 172) นักปรัชญาคนสำคัญในกลุ่มปัญญานิยม เช่น โสกราตีส เพลโต และ อริสโตเติล เป็นต้น นักปรัชญาทั้ง 3 ท่านนี้มีแนวคิดตรงกันอยู่ประการหนึ่งคือ ปัญญาหรือความรู้เป็นสิ่งที่มีค่ามากที่สุด และมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะปัญญาเป็นคุณลักษณะพิเศษของมนุษย์ เป็นตัวแยกมนุษย์ให้แตกต่างจากสัตว์ และปัญญาหรือความรู้นี้จะพามนุษย์เข้าถึงสัจธรรม ความดี ความงาม และทำให้มนุษย์สามารถสร้างสรรค์อารยธรรมให้เจริญก้าวหน้า

1. โสกราตีส (Socrates 469 – 399 B.C.) โสกราตีสเป็นนักปรัชญากรีก และเป็นชาวกรีกตัวอย่างที่มีคุณธรรมครบทั้ง 5 ประการตามที่ชาวกรีกในสมัยนั้นยกย่องกัน คุณธรรม 5 ประการนี้ได้แก่ ความรอบรู้ (Wisdom) ความกล้าหาญ (Courage) ความรู้จักประมาณ (Moderation) ความยุติธรรม (Justice) และความกตัญญู (Piety)

โสกราตีส มีชีวิตอยู่ในกรุงเอเธนส์ ประมาณศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสต์ศักราช ในสมัยนั้นชาวเอเธนส์กำลังตกอยู่ในสภาพของความสับสนทางแนวความคิด เนื่องจากกลุ่มโซฟิสต์สอนว่า ไม่มี

อะไรเป็นจริงเป็นเท็จ ไม่มีอะไรถูก ไม่มีอะไรผิด ทุกอย่างขึ้นอยู่กับ การตัดสินของแต่ละคน ไม่ต้อง แสวงหาว่าอะไรถูก อะไรผิด เพราะมันไม่มี สิ่งที่มนุษย์ควรแสวงหา คือ ความสุข อำนาจ เงินตรา และชื่อเสียงเกียรติยศ โสกราตีสเห็นว่าหากปล่อยให้สิ่งเหล่านี้ดำเนินไปเรื่อยๆ ก็จะเกิดอันตรายต่อ รากฐานของรัฐและวัฒนธรรม เพราะจะเป็นสาเหตุสร้าง ความสับสนและความสงสัยให้เกิดแก่ ประชาชนไม่รู้จบสิ้น เพราะไม่รู้ว่าอะไรจะเชื่ออะไร ที่ถูกก็กลายเป็นผิด และที่ผิดก็กลายเป็นถูก ความเห็นของคนก็ขัดแย้งกัน โดยหาข้อยุติไม่ได้ เพราะต่างคนต่างถือเอาตนเองเป็นเครื่องตัดสินจน กลายเป็นความคิดแบบ “เอกัตวาท” คือลัทธิที่เห็นว่า “คนนี้แหละถูก” คุณค่าทางจริยธรรมก็ไร้ ความหมาย ไม่มีอะไรจะยึดถือได้ว่าถูกหรือผิด โสกราตีสเห็นว่าคนมิใช่เครื่องวัดทุกสิ่งอย่าง ความถูก ความผิด ความดีหรือเลวมิใช่เอาความรู้สึกของใครเป็นตัวตัดสิน สิ่งที่ทำให้ความสุขแก่เราไม่ จำเป็นที่จะต้องเป็นสิ่งที่เลวเสมอไป ร่างกายและความพอใจของร่างกายมิใช่เครื่องวัดความจริง และความดีของมนุษย์ กายมิใช่สิ่งนิรันดร์ที่จะสามารถวัดความจริงอันเป็นนิรันดร์ได้ จิตต่างหากที่ เป็นอมตะพร้อมกับอำนาจแห่งเหตุผลเพียงอย่างเดียวที่จะวัดความจริงและความดีได้

สติด วงศ์สวรรค์ (2540: 45) ได้กล่าวถึงคำพูดของโสกราตีสที่ว่า “การถกเถียงกันเพื่อให้รู้ เรื่องโลกธาตุว่า โลกคืออะไร มีประโยชน์น้อย สู้หันมาสนใจเรื่องใกล้ตัวคือเรื่องมนุษย์ดีกว่า เพราะ เป็นผู้ทำให้โลกเจริญหรือเสื่อม” โสกราตีสจึงเสนอแนวคิดให้คนหันมาหาความจริงด้วยความ เชื่อมั่นว่า ปัญญา คืออำนาจ เพราะปัญญาสามารถพามนุษย์ไปสู่ความจริง ขณะนี้ แม้เราจะยังไม่รู้ ชัดว่าอะไรจริง แต่มิได้หมายความว่าความจริงนั้นไม่มี เพียงแต่เรายังไม่เข้าถึงความจริงเท่านั้น เรา จึงควรตื่นจากอวิชชาการศึกษาและค้นหาความหมายของชีวิตและสืบสาวไปถึงสิ่งอันเป็นสัจธรรม และหลักจริยธรรมซึ่งจะเป็นหลักในการดำเนินชีวิตต่อไป หลักจริยธรรมที่โสกราตีสย้ำอย่างหนัก แน่น คือ “วิชาคือธรรม” หรือ “คุณธรรมคือความรู้” (สุจิตรา อ่อนค้อม, 2545: 89) อธิบายว่าความรู้ ในที่นี้หมายถึง รู้ตัวเอง (Know Thyself) สิ่งที่มนุษย์ต้องการคือ การรู้จักตัวเองในฐานะ ที่เป็น มนุษย์ ถ้าเราเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์อย่างแท้จริง เราก็จะเข้าใจดีว่าในฐานะที่เป็นมนุษย์เราควร ทำอะไร คนที่มีคุณธรรมจึงหมายถึงคนที่มีความรู้ดังกล่าวนี้นี้ ส่วนความชั่วคือความมึนงง” คำว่า “ความรู้” ในที่นี้โสกราตีสหมายถึงความรู้ที่ก่อให้เกิดความดีงาม หากวิชาการใดที่นำไปสู่ความชั่ว โสกราตีสเห็นว่านั่นมิใช่ความรู้เป็นเพียงความมึนงง คำว่า “ความดีงาม” นั้น โสกราตีสหมายถึง ความดีงามที่มีอยู่ในตัวมันเอง มิใช่ความดีงามที่มนุษย์คิดหรือบัญญัติขึ้น ความดีงามในตัวมันเองมี อยู่ทั่วไปในเอกภพ เราเข้าถึงความดีงามเหล่านี้ได้โดยอาศัยเหตุผลอันประกอบด้วยปัญญา ความดี งามเป็นความประสงค์ของธรรมชาติที่กระตุ้นให้มนุษย์ได้ระลึกถึง และต้องใช้ปัญญาคิดอย่างมี เหตุผลจึงจะเข้าถึงได้ เมื่อใดเราสามารถทำลายอวิชชา (ความไม่รู้) เมื่อนั้นเราก็สามารถเข้าถึงความ ดีงามเหล่านั้นได้ คนที่มีปัญญาหรือความรู้เท่านั้นจึงจะสามารถมองเห็นความดีงามตรงกันและ

มองเห็นเป็นแบบเดียวกัน มาตรการทางจริยธรรมจึงมีจริงและมีอยู่อย่างอิสระ จากความรู้สึกและการบัญญัติของมนุษย์ โสกราตีสเชื่อว่าคนเราจะเป็นผู้ที่มีคุณธรรมหรือเป็นคนดีได้ เขาจะต้องมีความรู้เสียก่อน เช่น เราจะทำความดี หากไม่มีความรู้ก่อนว่าอะไรคือความดี ก็ไม่อาจทำความดีได้ถูกต้อง ดังนั้น เราต้องมีความรู้ก่อนคือต้องรู้ว่าอะไรคือ ความดี โสกราตีสกล่าวว่า ไม่มีใครทำชั่วโดยตั้งใจ คือไม่มีใครทำชั่วโดยที่รู้ว่าชั่ว อาจมีคนแย้งว่า บางครั้งคนเรารู้ว่าชั่ว แต่ก็ต้องทำเพราะหักห้ามใจไม่อยู่ โสกราตีสกล่าวว่า นั่นเป็นความเข้าใจผิด ความจริง ขณะที่คนเราจะลงมือทำอะไร เขาย่อมนึกว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดีสำหรับเขา แต่ความลุ่มหลงและอารมณ์อาจทำให้เขาเข้าใจผิดได้ ความชั่วเป็นเรื่องของอวิชาและอารมณ์ ดังนั้นมนุษย์จึงควรสำรวจและพิจารณาตนเองอยู่เสมอ

โสกราตีสเห็นว่า ชีวิตที่ประเสริฐคือชีวิตที่ใช้ปัญญาแสวงหาสัจธรรมและคุณธรรมโดยอาศัยเหตุผลเป็นสิ่งที่พาไปสู่สิ่งเหล่านั้น แล้วมนุษย์ก็นำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต โดยไม่ต้องสงสัยหรือมีเงื่อนไขใดๆ มนุษย์เราจะทำเช่นนี้ได้ก็ต่อเมื่อพวกเขาไม่หวั่นไหวหรือกังวลใจในเรื่องของร่างกาย การมีชีวิตง่าย ๆ มิได้เป็นสิ่งมีค่าในตัวแต่เป็นวิธีที่จะนำไปสู่อีกสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นโลกอมตะ คือโลกแห่งปัญญา หากมนุษย์มีแต่แสวงหาวัตถุเพื่อสนองตอบต่อความอยากทางร่างกายด้วยอำนาจแห่งกิเลสเสียแล้ว ก็จะเป็นสิ่งเหนี่ยวรั้งจิตใจมิให้ลืมนะแห่งปัญญา ขึ้นแรกต้องกำจัดความต้องการทางกายเสีย จิตจึงจะไม่หลงลืมปัญญาอันเป็นอำนาจพิเศษของตน

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2550: 143) ได้อ้างถึงหลักการของโสกราตีสว่า มีความเชื่อว่าคนทุกคนต้องการทำความดี แต่เหตุผลที่ทำให้เขาทำความชั่วเพราะเขาไม่รู้ โสกราตีสกล่าวว่า “ไม่มีผู้ใดทำผิดโดยสมัครใจ” กล่าวคือเขาเชื่อว่า คนทุกคนมีแนวโน้มที่จะกระทำความดี แต่เขาขาดความรู้ คือไม่รู้ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี ความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญ โสกราตีส มีทัศนะเกี่ยวกับมนุษย์ว่ามนุษย์ คือวิญญาณที่ถูกขังอยู่ในร่างกาย เมื่อตายวิญญาณจะถูกปลดปล่อยให้เป็นอิสระ แต่ชะตากรรมของวิญญาณจะขึ้นอยู่กับว่ามันสามารถรักษาตัวเองให้บริสุทธิ์จากความแปดเปื้อนทางกายได้มากน้อยเพียงไร ความแปดเปื้อนดังกล่าวเกิดจากอิทธิพลของกิเลสทางกายและคนฉลาดจะพยายามทำให้ตัวเองเป็นอิสระจากสิ่งเหล่านี้ เขาจะมองชีวิตว่าเป็นการเตรียมเพื่อจะพบกับความตาย ความรู้ที่เขาต้องการจึงเป็นความรู้เกี่ยวกับความเป็นอมตะ

เมื่อโสกราตีสมีความเชื่อพื้นฐานดังกล่าวมานี้ เขาจึงพยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง ดังจะเห็นได้จากประวัติชีวิตของเขาว่า เขาดำเนินชีวิตอย่างง่าย ๆ ไม่สนใจต่อทรัพย์สินสมบัติหรือชื่อเสียงเกียรติยศ เพราะสิ่งเหล่านี้มีแต่จะลุดให้วิญญาณเกลือกกลั้วอยู่กับกิเลสตัณหา มนุษย์จึงควรหลีกเลี่ยงความสุขทางกาย และหันมาปฏิบัติกิจกรรมแห่งวิญญาณ คือการใช้ปัญญาไตร่ตรองหาสิ่ง

อันเป็นสัจธรรม เพื่อจะได้ยึดเป็นหลักในการดำรงชีวิต และเมื่อตายวิญญาณจะได้เข้าสู่โลกแห่งความจริง หรือที่เรียกว่า โลกแห่งสัจธรรม

2. เฟลโต (Plato 427 – 347 B.C.) เฟลโตเป็นนักปรัชญาร่วมสมัยกับโสกราตีส (Plato, 1956: 36) และเป็นศิษย์ของโสกราตีสด้วย เฟลโตเห็นด้วยกับโสกราตีสผู้เป็นอาจารย์ว่า คุณธรรมจะต้องมีความรู้เป็นพื้นฐาน จึงพยายามเดินตามเจตนารมณ์ของอาจารย์ในเรื่องความรู้ที่เกี่ยวกับความดี แต่ทฤษฎีความรู้ที่เฟลโตตั้งขึ้นมานั้น มีลักษณะซับซ้อนกว่าของโสกราตีสมาก จนยากที่จะเข้าใจรายละเอียดได้ เฟลโตสร้าง โลกแห่งมโนคติ (World of Ideas) ขึ้น เพื่ออธิบายทฤษฎีจิตนิยมของเขา สิ่งที่อยู่ในโลกแห่งมโนคตินี้มีความเป็นจริงกว่าสิ่งที่อยู่ในโลกแห่งผัสสะ เป็นต้นแบบและต้นกำเนิดของทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในโลกผัสสะ สิ่งที่อยู่ในโลกแห่งมโนคติเท่านั้นที่เป็นวัตถุของความรู้ เช่น ต้นแบบของความกล้าหาญ ความยุติธรรม ความรู้จักประมาณ และคุณธรรมอื่นๆ ถ้าบุคคลใดสามารถบรรลุความรู้เหล่านี้ เขาก็จะเป็นคนกล้าหาญ ยุติธรรม รู้จักควบคุมตนเอง และถ้าเขาดำเนินต่อไปจนเข้าถึงต้นแบบแห่งความดีอันเป็นคุณธรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดและดีที่สุดในบรรดาคุณธรรมอื่นๆ ทั้งหมด เขาก็จะเป็นผู้มีคุณธรรมในทุกๆ ด้าน อีกทั้งรู้วิธีที่จะนำบุคคลอื่นๆ ไปสู่คุณธรรมอีกด้วย

เฟลโต เห็นด้วยกับโสกราตีสว่า ความรู้เป็นสิ่งที่มีความค่ามากที่สุดและเป็นสิ่งจำเป็น แต่คำว่า “ความรู้” ในที่นี้ เฟลโตมิได้หมายเอาความรู้ที่นอกเหนือไปจากประสาทสัมผัส ความรู้ที่เฟลโตหมายถึง คือ ความคิดหรือมโนคติ ซึ่งถือว่าเป็น “แบบ” หรือ “แม่พิมพ์” ของสิ่งประจักษ์ต่างๆ เฟลโตเชื่อว่า โลกแห่งผัสสะมีความจริงเพียง “ความเหมือน” หรือ “ใกล้เคียง” ต่อโลกแห่งความจริง ทักษะด้านจริยธรรม เฟลโตเห็นว่า คุณธรรมที่แท้ต้องเป็นคุณธรรมที่รู้จักหมายของตนเอง ความดีคือภาวะสมบูรณ์ ภาวะสมบูรณ์คือความมีชีวิตที่กลมกลืนด้วยองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ ส่วนแห่งความอยาก (Desiring Part) ส่วนแห่งความรู้สึก (The Feeling Part) และส่วนแห่งเหตุผล (The Rational Part) หากมนุษย์สามารถผสมผสานองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้ได้อย่างกลมกลืนกันแล้ว ถือว่าเป็นผู้มีชีวิตที่ดี ปัญหาจึงมีอยู่ว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถนำไปสู่ภาวะสมบูรณ์ได้ เฟลโตแนะวิธีสั้นๆ ว่า “จงมีสมองไว้สำหรับไตร่ตรอง มีหัวใจไว้สำหรับรู้สึก อย่าเป็นคนมีแต่กระเพาะแต่ปราศจากหัวใจ” หลักจริยธรรมของเฟลโต ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา (2549: 117 - 118) สรุปได้ 3 ประการคือ

1. รู้จักควบคุมตนเอง (Self-control)
2. ความเข้มแข็งหรือกล้าหาญ (Courage)
3. สติปัญญา (Wisdom)

เกี่ยวกับเรื่องความสุขนั้น เพลโตมีทัศนะว่า คนดีมีคุณธรรมเท่านั้นที่จะมีความสุขได้ เพราะวิญญาณของเขาอยู่ในสภาพที่สามารถสัมผัสกับความสุขได้ ความสุขในที่นี้มีได้หมายถึงความสุขทางกาย เนื่องจากเขามีทัศนะเช่นเดียวกับโสกราตีสว่า ความสุขทางกายเป็นของต่ำที่มนุษย์ควรหลีกเลี่ยง หรือเกี่ยวข้องให้น้อยที่สุด ความสุขที่สูงส่งคือ ความสุขทางวิญญาณ มนุษย์จะรู้จักความสุขชนิดนี้ได้ต่อเมื่อวิญญาณสัมผัสกับโลกแห่งความจริง ซึ่งอยู่เป็นอิสระจากโลกแห่งผัสสะ โลกแห่งความจริงนี้ก็คือโลกแห่งมโนคตินั่นเอง

เพลโตแบ่งความสุขออกเป็น 2 อย่างคือ ความสุขทางกายกับความสุขทางใจ ความสุขทางกายเป็นความสุขทางผัสสะ ร่างกายเป็นผู้แสวงหาความสุขชนิดนี้ เช่น ความสุขที่ได้จากการกิน การดื่ม เป็นต้น ส่วนความสุขทางใจเป็นความสุขที่เกิดขึ้นเมื่อวิญญาณเป็นอิสระจากกิเลสตัณหาทางกาย อย่างไรก็ตามในทัศนะของเพลโต ความสุขมิใช่สิ่งที่มีค่าที่สุด มันเป็นเพียงกระบวนการหรือวิถีที่จะนำไปสู่สิ่งที่มีค่ากว่า ทั้งนี้เพราะความสุขเป็นสภาพที่เปลี่ยนแปลงไม่คงที่ สิ่งที่มีค่าที่สุดจะต้องเป็นสิ่งที่คงที่และไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งสิ่งดังกล่าวนี้เพลโตหมายถึงโลกแห่งมโนคตินั่นเอง

3. อริสโตเติล (Aristotle 384 - 322 B.C.) อริสโตเติลเป็นนักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ของโลกตะวันตกและเป็นศิษย์ของเพลโต แต่ถึงแม้จะเป็นศิษย์ของเพลโต อริสโตเติลก็ไม่เห็นด้วยกับทัศนะของเพลโตที่ว่าสิ่งที่สิ่งๆ หนึ่งดีเพราะมันได้แบบแห่งความดีมาจากโลกแห่งมโนคติซึ่งเป็นอิสระจากโลกแห่งผัสสะ แต่ความดีนั้นอยู่ในสิ่งๆ นั้นนั่นเอง มิได้อยู่ต่างหากจากสิ่งนั้นเหมือนดังที่เพลโตคิด เหตุผลของอริสโตเติลก็คือ เป็นไปไม่ได้ที่แบบแห่งความดีจะสามารถครอบคลุม “ดี” ได้ทั้งหมด สิ่งต่างๆ ที่คนว่ามันดีเพราะเขามีจุดหมายอยู่ที่มัน เช่น ยาเป็นสิ่งดีสำหรับผู้ป่วย แต่เป็นสิ่งไร้ความหมายสำหรับผู้มีสุขภาพดี

อริสโตเติลมีความเห็นว่า คนเราต้องการสิ่งหนึ่งเพื่อสิ่งหนึ่ง และเพื่อสิ่งอื่นๆ อีกเรื่อยๆ ไป ในที่สุด จะไปหยุดอยู่ที่ความสุข สิ่งๆ หนึ่งเป็นวิถีไปสู่จุดหมาย แต่ความสุขมิได้เป็นวิถีไปสู่สิ่งใด มันจึงเป็นสิ่งดีสุดท้าย (Final Good) หรือจุดหมายสุดท้าย (Final End)

อย่างไรก็ตาม อภิรัตน์ ตั้งกระจ่าง (2546: 143) ได้อธิบายว่า ชีวิตที่ดีของมนุษย์ย่อมต้องดำเนินไปตามเหตุผล ทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ ยุติธรรม รู้จักยังคิด มีสุขภาพที่ดี อารมณ์ดี การดำเนินชีวิตควรปฏิบัติตามสายกลาง การที่อริสโตเติลถือว่าความสุขเป็นสิ่งดีสุดท้ายหรือจุดหมายสุดท้าย ก็มิได้หมายความว่า ทัศนะของอริสโตเติลจัดอยู่ในสุนนิยม ทั้งนี้เพราะความสุขที่ถือว่าเป็นสิ่งดี

สุดท้ายตามทัศนะของอริสโตเติลนั้น ต้องเป็นผลจากกิจกรรมทางปัญญา และเป็นความสุขที่พีช และสัตว์มีร่วมกับมนุษย์ไม่ได้ อริสโตเติลถือว่าความสุขมี 2 ระดับ คือความสุขระดับที่เกิดจากกิจกรรมทางปัญญากับความสุขระดับการรับรู้ (Perception) ความสุขระดับการรับรู้ เช่น การรับรู้ในรสชาติอาหาร ความพึงพอใจทางผัสสะ ฯลฯ ซึ่งเรียกความสุขในระดับนี้ว่า ความเพลิดเพลิน (Pleasure) ส่วนความสุขที่เกิดจากกิจกรรมทางปัญญา เขาเรียกว่า ความสุข (Happiness) ความสุขทั้งสองระดับจึงต่างกันที่คุณภาพ ความสุขที่เกิดจากกิจกรรมทางปัญญาถือเป็นความสุขสูงสุด และเป็นจุดหมายในตัวเอง เป็นผลจากการปฏิบัติคุณธรรมของบุคคล ส่วนความสุขที่เรียกว่า ความเพลิดเพลินนั้น เป็นความสุขระดับต่ำที่สัตว์เดรัจฉานก็มีได้เช่นเดียวกับมนุษย์ ส่วนความสุขที่เป็นผลจากกิจกรรมทางปัญญานั้น สัตว์ไม่สามารถมีร่วมกับมนุษย์ได้

อริสโตเติลเห็นด้วยกับเพลโตว่า ความรู้เป็นสิ่งที่มีความมากที่สุดและจำเป็น ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างคุณธรรมและจริยธรรม “ความรู้” ในที่นี้ อริสโตเติลหมายถึงความรู้ที่มีโครงสร้างมาจากสิ่งที่ประจักษ์ ไม่ใช่ความรู้ที่ได้จากมโนภาพที่เกิดจากความคิด จินตนาการ ทอง ประเสริฐ (2514: 266) กล่าวคำพูดของอริสโตเติลที่ว่า “ความฉลาดหาได้จากการศึกษา ส่วนธรรมจรรยาหาได้จากการปฏิบัติ” ในด้านคุณธรรม อริสโตเติลเริ่มจากการตั้งคำถามว่า “อะไรคือจุดหมายของชีวิต” และ “มนุษย์แสวงหาอะไรให้กับชีวิต” เขาพบว่า ในความเป็นจริง มนุษย์เรามีความ “เป็น” ที่แตกต่างกัน ความเป็นของคนเรา เช่น เป็นหมอ เป็นทหาร เป็นนักธุรกิจ ฯลฯ เมื่อคนเรามี “ความเป็น” ที่แตกต่างกัน จุดหมายของความเป็นย่อมแตกต่างกัน เช่น จุดหมายของหมอ อยู่ที่ประสิทธิภาพของงาน เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ชัยชนะเหนือข้าศึกศัตรู เป็นจุดหมายของทหาร เป็นต้น จุดหมายของ “ความเป็น” ของแต่ละคนเป็นสิ่งดี แต่มันมิใช่ความดีที่สิ้นสุดในตัวมันเอง มันเป็นเพียงวิธีการที่จะไปสู่จุดหมายอื่น เมื่อเป็นเช่นนี้มีคำถามว่า “ความดีสูงสุดและเป็นการดีที่สิ้นสุดในตัวมันเองมีหรือไม่?” อริสโตเติลตอบว่า “มี” คือ Eudaimonia มีความหมายตรงกับคำว่า “ความผาสุก” และความผาสุกที่ว่านี้ หมายถึงความผาสุกที่เกิดจากความพึงพอใจอันเป็นผลมาจากการกระทำที่ควรแก่ความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นการกระทำหรือการดำเนินชีวิตตามแนวเหตุผลแห่งความเป็นมนุษย์

อริสโตเติลเชื่อว่า ธรรมชาติของมนุษย์แยกได้ 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นไปโดยธรรมชาติที่ไม่มีเหตุผล ธรรมชาติส่วนนี้ทำให้มนุษย์เหมือนกับสัตว์เดรัจฉานทั่วไป และ ส่วนที่ 2 คือ ส่วนแห่งเหตุผล ซึ่งเป็นส่วนที่สัตว์อื่นๆ ไม่มี มนุษย์จึงมีสติปัญญาคิดหาเหตุผล รู้จักไตร่ตรอง และควบคุมพฤติกรรมที่เกิดจากส่วนแรกให้อยู่ในภาวะที่เหมาะสม สติปัญญาจะทำให้บุคลิกภาพของมนุษย์สมบูรณ์สมกับความเป็นมนุษย์ อันเป็นตัวที่ก่อให้เกิด “ความผาสุก” (Richard, 1931: 959)

อริสโตเติลเห็นว่า ความดีคือสิ่งที่เป้าหมายของทุกสิ่ง คนดีคือคนที่ประกอบกรรมดีจนเป็นนิสัย เป็นผู้ที่มีความสุขในการประกอบกรรมดี โดยมีได้หวังผลว่าทำความดีแล้วจะได้อะไรตอบแทน อริสโตเติลกล่าวว่า คุณธรรมจะเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ในชีวิตรุนั้น มิได้เกิดขึ้นโดยการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว หากเกิดขึ้นโดยการลงมือปฏิบัติ ตัวอย่างคนจะเป็นนักกีฬาได้ก็โดยการเล่นกีฬา เราจะเป็นคนเที่ยงธรรม ก็โดยการปฏิบัติอย่างยุติธรรม เป็นต้น ฉะนั้น คนเราจะได้ชื่อว่าเป็นคนดีได้โดยปฏิบัติในความดี หากเราไม่ปฏิบัติก็จะไม่มีแม้แต่ลักษณะที่จะเป็นคนดี อริสโตเติลจึงกล่าวถึงลักษณะของคนที่มีคุณธรรมไว้ว่า “คิดชอบเป็นนิสัย ตั้งใจชอบเป็นนิสัย ปฏิบัติชอบเป็นนิสัย ก็คือ ผู้มีคุณธรรม”

เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรม

แนวคิดโดยสรุปของนักปรัชญากลุ่มนี้ Aristotle (1970: 38) อธิบายว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกย่อมมีลักษณะเฉพาะของมัน เป็นลักษณะที่ทำให้สิ่งๆ หนึ่งเป็นตัวของมันเอง แยกออกจากสิ่งอื่นๆ ลักษณะเฉพาะที่มีประจำในแต่ละสิ่งนี้เรียกว่า “สาระ” ของสิ่งๆ นั้น เช่น มิดต่างค้อน เพราะมิดคม ใช้ฟัน ใช้ตัด ส่วนค้อนไม่มีคม ใช้ทุบ ใช้ตี ความคมจึงเป็นลักษณะของมิด มิดมีคมใช้ตัดใช้ฟันได้ดีย่อมเป็นมิดที่ “สมบูรณ์” หากเราพิจารณา “สาระ” ของชีวิตอยู่ที่ไหน ฉะนั้นสิ่งที่เราจะพิจารณาถึงสาระของชีวิต ต้องพิจารณาในฐานะเป็นคน ไม่ใช่พิจารณาฐานะอื่นจากความเป็นคน เช่น การสอนเก่ง การเรียนเก่ง การเล่นเกมเก่ง เป็นต้น

อริสโตเติลและเพลโตมีทัศนะตรงกันว่า ปัญญาเป็นลักษณะเฉพาะของมนุษย์ เป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหาอย่างแท้จริง เป็นสิ่งที่นำมนุษย์ไปสู่ความต้องการทุกอย่าง ปัญญานำมนุษย์ให้เข้าถึง “สัจธรรม” ได้ ทั้งอริสโตเติลและเพลโต เห็นว่าสัจธรรมไม่ใช่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่เป็นสิ่งที่มิอยู่โดยธรรมชาติ บุคคลจะสามารถค้นพบสัจธรรมได้ด้วยปัญญา

จึงขอสรุปว่า ปรัชญากลุ่มนี้เห็นว่า ความสุขไม่ใช่สิ่งที่ดีที่มนุษย์แสวงหา เพราะถ้าความสุขดีที่สุดแล้ว คนก็ไม่ต่างจากสัตว์ เพราะสัตว์ก็มีความสุขได้ มนุษย์จึงเป็นเพียงสัตว์ที่สมบูรณ์ไม่ใช่มนุษย์ที่สมบูรณ์ ความสุขไม่ใช่สิ่งที่มีค่าในตัวเอง แต่ถ้าคนไม่มีความสุข คนก็ยากที่จะทำได้ด้วยปัญญาได้ ดังนั้น ความสุขจึงเป็นทางให้เกิดปัญญา แต่ไม่ใช่ทุกครั้งไป เพราะถ้าบางครั้งเมื่อคนมีความสุขก็ยิ่งทำให้คนห่างปัญญามากขึ้น ความสุขจึงไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ โสกราตีส ย้ำเสมอว่า ปัญญาคือ อำนาจ ปัญญาคือ ธรรม (Knowledge is Virtue) ไม่มีใครเป็นคนดีได้โดยปราศจากความรู้ ชีวิตที่ใช้ปัญญาแสวงหาสัจธรรมไม่ใช่ชีวิตที่ฟุ่มเฟือยหรูหรา หากความสุขทางโลกีย์

ทฤษฎีที่ว่าด้วยสิทธิธุรกิจ

ในหัวข้อต่อไปนี้จะกล่าวถึงหลักที่ว่าด้วยสิทธิ ที่นักกฎหมายและนักปรัชญาต่างก็พิจารณา และตีความต่างกันไป คำว่า “สิทธิ” มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม ความสำเร็จ อันแสดงถึงความเป็นเจ้าของความมีอำนาจที่จะกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง สิทธิเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนพึงมีพึงได้ในการถูกยอมรับจากสังคม เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคมในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของบุคคล ในฐานะที่เป็นมนุษย์ซึ่งดำรงอยู่ในสังคม การศึกษาเรื่อง “สิทธิ” เป็นจริยศาสตร์ทางสังคมแบบหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ในสังคมของมนุษย์ Laslett (1988: 70) ได้อธิบายเนื้อหาในหนังสือของ จอห์น ล็อก (John Locke) Two Treatises of Government ซึ่งให้เห็นว่า อิสรภาพและเสรีภาพเป็นสิทธิมูลฐานของมนุษย์ สิทธินี้เกิดจากความเป็นผู้มีเหตุผลของมนุษย์ มนุษย์เกิดมาเป็นอิสระเพราะมนุษย์เกิดมามีเหตุผล เหตุผลคือเสียงของพระเจ้าในตัวมนุษย์ เหตุผลเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ตัดสินใจได้เองและเลือกได้เองโดยคำนึงถึงหลัก การโดยไม่ต้องมีการบังคับ ในสภาพธรรมชาติที่ไม่มีรัฐบาล กฎแห่งเหตุผลเป็นกฎของสังคม โดยที่เหตุผลนี้พระเจ้าให้มากับมนุษย์ทุกคน ดังนั้น มนุษย์ทุกคนจึงเป็นอิสระแก่กันและเท่าเทียมกัน พระเจ้าไม่ได้ปรารถนาที่จะให้มนุษย์ผู้ใดได้สิทธิจากพระเจ้ามากกว่าผู้อื่น เมื่อ “สิทธิ” หมายถึง ข้อเรียกร้องหรืออำนาจตามกฎหมายของบุคคลกับเรื่องราวต่าง ๆ มากมาย (ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์, 2543: 14) จึงเริ่มมีการออกกฎหมายมาควบคุม ทั้งทางด้านกฎหมาย การเมือง สังคม และเศรษฐกิจให้การแข่งขันเป็นไปอย่างเป็นธรรม ตามกรอบแนวคิดเสรีเศรษฐกิจแบบใหม่ สิทธิของเขายะครอบคลุมเรื่องเหล่านี้ เพราะความมุ่งหมายของหลักที่ว่าด้วยสิทธินี้ก็คือเพื่อให้มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและสมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ คำว่าสิทธินี้ก็มีผู้ให้ความหมายต่างกัน และเมื่อพิจารณาตามพื้นฐานของสิทธิเราสามารถแบ่งประเภทของสิทธิออกได้เป็น 2 ลักษณะด้วยกัน ดังนี้

1. สิทธิตามกฎหมาย หมายถึง ข้อเรียกร้องที่ได้รับการสนับสนุนจากระบบกฎหมาย เป็นสิทธิบัญญัติซึ่งแสดงถึงอำนาจหรือประโยชน์ที่บุคคลได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมายของรัฐหรือประเทศ เช่น เรามีสิทธิตามกฎหมายที่จะทำสัญญาหรือสิทธิที่จะเดินทางออกนอกประเทศ ซึ่งหมายความว่าเราอยู่ภายใต้รัฐบาล หรือกฎหมายของประเทศไทย ซึ่งอนุญาตให้ทำสิ่งเหล่านั้นได้ และจะเข้ามาช่วยเหลือคุ้มครองเรา

2. สิทธิทางจริยธรรม เป็นสิทธิที่เกิดจากความรู้สึกที่ควรจะเป็นไปตามวิถีทางเพื่อความถูกต้องเป็นธรรม โดยมาจากสมมุติฐานในการมองมนุษย์ควรมีคุณค่าใดบ้าง ที่จะทำให้การดำเนิน

ชีวิตสมศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ คุณค่านี้มีมาตั้งแต่เกิด ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ขึ้นอยู่กับสถานะใดๆ ทางสังคมและไม่สามารถล่วงละเมิดได้ Garvin (1953: 68) อธิบายเรื่องสิทธิทางจริยธรรมแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะดังนี้ คือ

2.1 สิทธิ คือ ความเป็นสากลมนุษย์ทุกคนต้องมี

2.2 สิทธิ คือ เป็นสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิตามสถานะ สิทธิตามธรรมชาติเป็นสิทธิที่มนุษย์ได้รับในฐานะที่มนุษย์มีได้เป็นสิทธิที่มนุษย์กำหนดขึ้นเอง เช่น สิทธิความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคนที่จะไม่ทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับอันตรายทางชีวิต ทรัพย์สินเสรีภาพและสุขภาพ สิทธิตามฐานะ หมายถึง สิทธิตามธรรมชาติที่ไม่ใช่สิทธิตามสถานะทางสังคม เช่น สิทธิของบิดา มารดาที่สามารถอบรมสั่งสอนบุตรโดยผู้อื่นไม่มีสิทธิที่จะมาขัดขวาง เป็นต้น

2.3 สิทธิ คือ เป็นสิทธิที่ถ่ายโอนได้และไม่ได้ สิทธิที่ถ่ายโอนได้ เช่น สิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สิน สิทธิที่ถ่ายโอนไม่ได้ เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย หรือสิทธิตามตำแหน่งหน้าที่ เป็นต้น

2.4 สิทธิ คือ สิทธิที่สมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ สิทธิที่สมบูรณ์ ได้แก่ สิทธิในชีวิต และทรัพย์สิน สิทธิไม่สมบูรณ์ ได้แก่ สิทธิการทำงาน สิทธิการกุศล สิทธิความพึงพอใจของเด็ก เป็นต้น

รูปแบบของสิทธิทางจริยธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้ ประเภทแรก คือ สิทธิเชิงลบ (Negative Rights) หมายถึง สิทธิที่จะไม่ถูกแทรกแซง ยกตัวอย่างเช่น สิทธิในการนับถือศาสนา สิทธิในความรักความพึงพอใจ สิทธิในการพูด สิทธิในชีวิต เป็นต้น ประเภทที่สอง คือ สิทธิในเชิงบวก (Positive Right) หมายถึง สิทธิที่บุคคลจะได้รับโอกาสหรือประโยชน์ซึ่งบุคคลอื่นมีหน้าที่ช่วยหาให้หรือเรียกว่าสิทธิในความเป็นอยู่ที่ดี (welfare rights) ของปัจเจกชนในสังคม เพราะประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่ดีต่อกันทั้งในระดับบุคคลต่อบุคคลและระดับสังคมต่อบุคคล เช่น สิทธิในการได้รับอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ความปลอดภัย สาธารณสุข และสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือคุ้มครอง เช่น สิทธิของเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายที่จะได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพลเมืองที่ดี เป็นต้น

เกณฑ์การตัดสินจริยธรรมของนักสังคมวิทยา

เกณฑ์ตัดสินที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็น ทักษะของนักจริยศาสตร์ ซึ่งพอจะนำมาเป็นเครื่องพิจารณาตัดสินสถานการณ์บางอย่างได้ สำหรับนักสังคมวิทยาเห็นว่า คุณค่าทางจริยธรรมจะมีคุณค่าจริงๆ ก็ต่อเมื่อสังคมมนุษย์นำไปใช้ ดังนั้นการตัดสินทางจริยธรรมจึงต้องคำนึงถึงหลัก ปทัสถานหรือบรรทัดฐาน ทางสังคม ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ (สุพัตรา สุภาพ, 2542: 64)

1. วิถีประชา (Folkways) เป็นความประพฤติที่เหมาะสมงดงาม ปฏิบัติกันมานานจนเกิดความนิยมเช่น ขนบประเพณี แบบแผน การมีสัมมาคารวะ การอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นมาตรฐานสำหรับแต่ละบุคคล และไม่มีผลบังคับเคร่งครัดนัก ถ้าใครไม่ประพฤติตาม เช่น ไม่มีสัมมาคารวะ ไม่แต่งตัวตามธรรมเนียมประเพณี สังคมก็จะซุบซิบนินทาและติเตียน หรือไม่คบหาสมาคมด้วย ทำให้ผู้นั้นเกิดความไม่สบายใจ วิถีประชาเป็นเรื่องของความเหมาะสมไม่เหมาะสม ในการแสดงพฤติกรรมทางสังคม

2. จารีตประเพณีหรือกฎศีลธรรม (Mores) เป็นบรรทัดฐานทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อห้ามของสังคมที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคม หรือเพื่อสวัสดิการของคนส่วนใหญ่ จารีตเป็นข้อบังคับที่มีผลสะท้อนรุนแรง ถ้าหากไม่กระทำตาม เช่น ห้ามไม่ให้เณรคุณพ่อแม่ ห้ามแพทย์เปิดเผยความลับของคนไข้ จารีตจึงเป็นเรื่องที่ฝังอยู่ในจิตใจสำนึกของบุคคล จารีตจะกำหนดสิ่งถูกหรือผิด บุญหรือบาป โดยไม่ต้องบอกเหตุผล

3. กฎหมาย (Laws) เป็นบทบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร และมีหน่วยงานบังคับ เป็นข้อประพฤติปฏิบัติที่กำหนดโดยรัฐ มีการลงโทษอย่างมีระเบียบแบบแผน ถ้าหากไม่ปฏิบัติตามกฎหมายได้เขียนไว้ บางครั้งก็นำเอาจารีตไปใช้ในกฎหมายก็มี ถ้ามีการตัดสินตามกระบวนการกฎหมายแล้วพิจารณาถูกต้องชัดเจน เป็นแบบแผนได้ เป็นการตัดสินพฤติกรรมทางจริยธรรมได้ถูกต้อง เพราะกฎหมายมีไว้เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยยึดถือประโยชน์ของสังคมมาก่อน ผลประโยชน์ของส่วนบุคคล

ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจ

จริยศาสตร์เป็นแนวทางในการตัดสินว่าสิ่งใดดีชั่ว ถูกผิด ควร ไม่ควร เพื่อมนุษย์จะได้มีพฤติกรรมในการพิจารณาหรือตัดสินในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างถูกต้อง และนำจริยศาสตร์มาใช้ในการพัฒนา และยกระดับจิตใจของตนเอง เพื่อให้มนุษย์ได้ใช้สติปัญญาในการตรึกตรอง พินิจ

พิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างรอบด้าน อันจะส่งผลให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตน โดยยึดถือเหตุผลเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจ เป็นจริยศาสตร์ประยุกต์แบบหนึ่งที่น่าหลักการของจริยศาสตร์มาประยุกต์ใช้ กล่าวคือการนำเอาทฤษฎีจริยศาสตร์ไปใช้กับสาขาวิชาต่างๆ เช่น จริยธรรมทางธุรกิจ จริยธรรมทางการแพทย์ ฯลฯ เนื่องจากจริยศาสตร์ให้ความรู้ในเรื่องคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ ว่าควรยึดถือในสิ่งซึ่งเป็นความต้องการที่แท้จริงของชีวิต อันเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุดและควรค่าแก่การแสวงหาของชีวิต ดังนั้น จริยศาสตร์จึงเข้ามามีบทบาทในการกำหนดเป้าหมายในการดำเนินชีวิต เพื่อมนุษย์จะได้ใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน เพราะจริยศาสตร์จะช่วยให้มนุษย์มีความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่น และสังคม อีกทั้งมนุษย์จะได้มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตต่อไป อันจะส่งผลให้บรรลุถึงสิ่งที่ตนได้ยึดถือไว้

กิริติ บุญเจือ (2551: 15-21) ได้อธิบายถึงประวัติศาสตร์จริยศาสตร์ ตั้งแต่ก่อนเป็นมนุษย์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ที่เริ่มต้นจากการสังเกตพฤติกรรมของสัตว์ เช่น มดและผึ้งมีความสามัคคี ความเสียสละ อุฐีที่มีความเข้มแข็งและซื่อสัตย์เชื่อฟังผู้นำ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ยังไม่ได้ถือว่าสัตว์เหล่านั้นมีคุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริง แต่ปฏิบัติไปตามสัญชาตญาณของการอยู่ร่วมกันของสัตว์ชั้นสูง ซึ่งมีความสอดคล้องกับมาตรการทางจริยธรรมและก่อให้เกิดสำนึกขึ้นในภายหลังเมื่อมนุษย์มีวิวัฒนาการเริ่มเป็นมนุษย์ขึ้นมาได้ยึดถือประเพณี (Custom Attachment) ของหมู่คณะเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดโดยไม่ต้องมีกฎหมาย เพราะเชื่อว่าการถือปฏิบัติตามประเพณีช่วยให้หมู่คณะอยู่รอด ผู้ไม่ยึดถือประเพณีตามหมู่คณะนั้นก็หมายถึง ไม่ใช่คนของหมู่คณะนั้น แม้แต่ผู้ปกครองเองหากฝ่าฝืนประเพณีก็จะหมดอำนาจโดยอัตโนมัติ กฎหมายได้เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มมีกษัตริย์ เพราะสังคมของหมู่คณะมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น มีการละเมิดประเพณีจนไม่สามารถที่จะลงโทษและคุมกั้นการเอารัดเอาเปรียบได้ทั่วถึง มีการใช้อิทธิพล มีการแบ่งพรรคพวกทำให้เกิดความหวาดระแวง เกิดไม่มั่นใจในความปลอดภัยภายในหมู่คณะ จึงได้มีการมอบหมายอำนาจให้คนดีมีความเสียสละและมีความสามารถมาเป็นผู้จัดระเบียบสังคมให้เกิดความสงบร่มเย็น

นับเป็นจุดเริ่มต้นของกฎหมาย ที่เริ่มจากการประมวลประเพณีขึ้นประกาศใช้เป็นกฎหมาย ในระยะนี้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์มาก เพราะทุกคนรู้สึกได้ถึงผู้ออกกฎหมายเขียนกฎหมายขึ้นเพื่อประโยชน์ของสังคมเป็นที่ตั้ง จึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีโดยทั่วหน้าและยึดกฎหมาย (Law Attachment) ผู้ที่ปฏิบัติตามกฎหมายจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดีของสังคม ส่วนผู้ละเมิดกฎหมายจะถือเป็นคนชั่วร้ายและถูกลงโทษ กฎหมายฉบับแรกของโลก ได้แก่ กฎหมายกษัตริย์

แฮมเมอร์บิชอปของเมโสโปเตเมีย กฎหมายมนุษยศาสตร์ของอินเดียและบทบัญญัติโมเสสของชาวยิว ต่อมาเมื่อมีการออกกฎหมายมากขึ้นและเกิดพฤติกรรมที่สื่อให้เห็นถึงผู้ออกกฎหมายมุ่งรักษาประโยชน์ของตน คนใกล้ชิดและพรรคพวก จึงเกิดข้อโต้แย้งในความยุติธรรมของกฎหมายแก่ผู้ปฏิบัติจะต้องทำอย่างไร ดังนั้นเมื่อมีผู้นำที่สามารถวางแนวทางการดำเนินชีวิตแก่เขาได้ก็กลายเป็น ศาสตราหรือเจ้าลัทธิ (Person Attachment) ต่างๆของศาสนา ซึ่งมีผลสำหรับการตัดสินใจด้านจริยธรรมมาก เมื่อความเชื่อต่อศาสนาแพร่หลาย กฎหมายลดความสำคัญลง โดยถือว่าการปฏิบัติตามกฎหมายเป็นบุญ การละเมิดกฎหมายเป็นบาป แต่ถ้ากฎหมายขัดกับศาสนา การละเมิดกฎหมายจะเป็นบุญ การปฏิบัติตามกฎหมายจะเป็นบาป จึงถือได้ว่าเป็นระยะที่ศาสนามีอำนาจ และกำหนดมาตรการทางจริยธรรมอย่างเด็ดขาดเพราะถือว่า การปฏิบัติตามศรัทธาเป็นความดีสูงสุดและบริสุทธิ์ที่สุดที่ผู้มีศรัทธาพึงเสียสละทุกสิ่งให้แม้ชีวิต ต่อมาเมื่อมีการนำศาสนาไปใช้อย่างไม่ถูกต้อง มีการแทรกแซงจากนักการเมืองและผู้มีอำนาจในการนำศาสนามาใช้เป็นเครื่องมือโดยมิชอบ จึงเกิดคำถามว่ามนตรัม หรือความสำนึกคุณค่าความประพฤติควรอยู่บนพื้นฐานอะไรบ้าง เพื่อจะใช้เป็นมาตรการสำหรับทุกคนและทุกศาสนาที่สามารถใช้ร่วมกันได้ นั่นเป็นการคิดหาเหตุผล (Reason Attachment) ในเชิงปรัชญา กฎหมายจะถูกปฏิบัติเมื่อเห็นเหตุผลทางปรัชญาว่าควรปฏิบัติ มิฉะนั้นก็จะฝ่าฝืน มาถึงปัจจุบันเป็นการใช้วิจารณ์ญาณ (Critical Mind) นั่นคือ ผู้ที่รู้จักวิเคราะห์แยกประเด็นเพื่อเข้าใจ ขอมรับหรือปฏิเสธประเด็นต่างๆ โดยแต่ละคนมีระบบมาตรฐานของตน สำหรับตัดสินใจเลือกแต่ละครั้ง โดยมีการปรับปรุงให้สมบูรณ์ขึ้นเรื่อยๆ จากการเรียนรู้และประสบการณ์ เรียกว่า มีวิจารณ์ญาณในการศึกษา การใช้วิจารณ์ญาณจะอาศัยหลักเกณฑ์ของหลังยุคสายกลาง (Moderate Postmodernism) ที่เริ่มราว พ.ศ. 2513 (ค.ศ. 1970) โดยมีวิธีคิด คือ ย้อนอ่านมาตรการทุกสิ่งที่ผ่านมา เพื่อวิเคราะห์และประเมินค่าว่าอะไรที่ควรนำมาใช้ผสมผสาน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดกันและยอมรับคุณค่าของกันและกันด้วยการเสวนา ในการแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง นั่นคือ ใช้จุดร่วมในการร่วมมือกันและมองจุดต่างเป็นความงดงามของความหลากหลายทางสังคม

นักสังคมวิทยาทางศาสนาชาวเยอรมัน ชื่อ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เป็นคนแรกที่คิดเกี่ยวกับจริยธรรมและได้เขียนเรื่อง The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism (จริยธรรมโปรเตสแตนต์และจิตวิญญาณทุนนิยม) เพื่ออธิบายถึงการประพฤติปฏิบัติของผู้ที่นับถือศรัทธาในลัทธินิกายโปรเตสแตนต์ที่มีอุดมคติทำงานหนัก และกินอยู่อย่างประหยัด จึงทำให้มีเงินสะสมเพื่อการลงทุน ซึ่งเอื้อต่อการเจริญเติบโตของระบบทุนนิยม ทำให้มีวิถีชีวิตที่ดีในยุคนี้

ดังที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นถึงที่มาของจริยธรรมผ่านวิวัฒนาการของมนุษย์ที่เป็นมาจาก

สัญญาอนุญาตที่สอดคล้องกับการปฏิบัติตามมาตรการทางจริยธรรมสะสมเรื่อยมาเป็นมโนธรรมสำนึก โดยอาศัยปัจจัยที่เป็นที่มาของจริยธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว การนำทฤษฎีจริยศาสตร์มาใช้กับธุรกิจในสังคม จะช่วยให้การดำเนินธุรกิจมีระเบียบ เพราะหากสมาชิกของสังคมปราศจากความขัดแย้งต่อหลักการที่สังคมถือปฏิบัติร่วมกัน และสมาชิกต่างก็เห็นพ้องต้องกัน ในหลักการดำเนินชีวิตที่ดีแล้ว ย่อมทำให้เกิดความเป็นระเบียบในสังคม อีกทั้งจริยศาสตร์ช่วยให้สังคมมีความสุข เพราะเมื่อทุกคนในสังคมยึดถือหลักการดำเนินธุรกิจร่วมกันอย่างมีระเบียบแล้ว สังคมย่อมพบพหุความสุขด้วย การนำจริยศาสตร์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของธุรกิจ เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินการนั้น บางปัญหาเป็นเรื่องของคุณค่า ที่แต่ละปัจเจกบุคคลตีความ และยึดถือแตกต่างกันออกไป ดังนั้น จริยศาสตร์จึงเข้ามามีบทบาทในการโต้แย้งและการให้เหตุผล เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน อันจะนำไปสู่การกำหนดเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาทางธุรกิจได้อย่างถูกต้อง และตรงกับสาเหตุแห่งปัญหานั้นๆ การนำจริยศาสตร์มาใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านจิตใจ เพื่อให้พลเมืองของประเทศเป็นผู้มีจิตใจดีงาม มีความกล้าหาญทางจริยธรรม มีการตัดสินใจในหนทางที่ถูกต้อง อันเป็นหลักสำคัญที่จะทำให้พลเมืองมีความเข้มแข็งทางจิตใจ เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมในด้านอื่นๆ ต่อไป

อานันท์ ปันยารชุน (2543) ได้ให้ความหมาย จริยธรรมทางธุรกิจ หมายถึงการผสมผสานระหว่างเศรษฐกิจและจริยธรรมโดยมีเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมนโยบายและการปฏิบัติของภาคธุรกิจ ในการสร้างความสำเร็จในการประกอบการอย่างมีความรับผิดชอบ มีความยั่งยืน มีผลในระยะยาว ขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างผู้มีส่วนได้เสียในกิจการนั้นๆ อันได้แก่ ผู้ลงทุน ลูกจ้าง ลูกค้า ชุมชน ตลอดจนสภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล

คริสตัส แมคโดนัลด์ (Chris MacDonald) (2554) นักวิชาการด้านปรัชญาและจริยศาสตร์ ชาวแคนาดา ให้คำนิยาม จริยธรรมทางธุรกิจ หมายถึง การตรวจสอบโครงสร้างของวิธีการที่นักธุรกิจ และสถาบันทางธุรกิจควรประพฤติปฏิบัติในโลกการค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อตรวจสอบข้อจำกัดที่เหมาะสมในการแสวงหาผลกำไรแก่ตนเองและธุรกิจ เมื่อการกระทำนั้นส่งผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากจริยศาสตร์เป็นการศึกษาคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ โดยมีความมุ่งหวังให้มนุษย์ค้นหาคุณค่าที่แท้จริงแห่งชีวิตและสรรพสิ่ง โดยใช้สติปัญญา และเหตุผลในการแสวงหาสิ่งที่ดีมีคุณค่าที่สุดในชีวิตเพื่อความเจริญก้าวหน้าแห่งตน แต่เพราะชีวิตมนุษย์มิได้ราบเรียบเสมอไป บางครั้งเกิดความขัดแย้งทางคุณค่า (Conflict of Value) การกระทำของมนุษย์ กล่าวคือเป็นความรู้สึกสองทางที่

ขัดแย้งกัน จนมนุษย์ไม่สามารถตัดสินใจได้ ในท้ายที่สุดการกระทำต่างๆ ในสังคมจึงต้องอาศัยจริยศาสตร์มาเป็นมาตรการตัดสินคุณค่าการกระทำ โดยมีหลักการดังนี้

1. ความซื่อสัตย์ จริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ประกอบด้วย การยึดหลักความจริง การเปิดเผยข้อมูล การไม่ขโมยผลงานลิขสิทธิ์ การปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา การยึดกฎระเบียบความถูกต้อง และการไม่หลอกลวงฉ้อฉล เป็นหนึ่งในจริยศาสตร์ปรัชญาพุทธศาสนา สัมมาอาชีวะเป็นหนึ่งในมรรค 8 หรือ มรรคมิองค์แปด เลี้ยงชีพชอบ หมายถึงการทำมาหากินด้วยอาชีพที่สุจริต ฆราวาส สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเว้นมิฉ้อฉลอาชีวะ อันได้แก่ การเลี้ยงชีพไม่ชอบ คือการแสวงหาปัจจัยมาบริโภคที่มีชอบ คือการโกงหรือหลอกลวง เว้นการประจบสอพลอ การบีบบังคับขู่เข็ญ และการต่อลาด้วยลาภ หรือก็คือการแสวงหาลาภโดยไม่ประกอบด้วยความเพียร ดังนั้น ผู้ผลิตสินค้าจะต้องมีคำแนะนำอย่างเปิดเผยที่ตัดสินค่าทั้งการแสดงความซื่อสัตย์ ส่วนประกอบ สรรพคุณ และประโยชน์ที่เป็นจริงต่อผู้ใช้ ข้อห้าม ข้อควรระวังในการใช้สินค้าไม่ให้เกิดอันตรายทั้งต่อผู้ใช้และผู้ใกล้ชิด เป็นต้น

2. ความยุติธรรม หลักของความยุติธรรมจะขึ้นกับความถูกต้องและความเท่าเทียมกัน เช่น ไม่กักตุนสินค้า ไม่เก็งกำไรมากเกินไป ไม่เอาเปรียบแรงงานจ้าง ไม่กลั่นแกล้งคู่แข่ง ไม่กดราคาวัตถุดิบ ฯลฯ โดยนักปรัชญาคนสำคัญได้แก่ อริสโตเติล ซึ่งท่านกล่าวว่าความดีคือ ความยุติธรรม โดยการที่เราจะเป็นคนเที่ยงธรรมเกิดขึ้นได้ โดยการปฏิบัติอย่างยุติธรรม ดังนั้น จริยธรรมของนักธุรกิจจึงควรยึดหลักของความยุติธรรมซึ่งจะครอบคลุมถึงความเสมอภาค การไม่เลือกปฏิบัติ การให้ทุกคนได้รับสิ่งที่ดีมีคุณภาพ สินค้าและบริการคุ้มค่าใช้จ่ายการกำหนดราคาสินค้าและบริการอย่างสมเหตุสมผล การแข่งขันทางธุรกิจอย่างตรงไปตรงมา

3. ความรับผิดชอบ คือ การดำเนินการใดๆ ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดต่อ ผู้ที่เกี่ยวข้องให้ได้ตามวัตถุประสงค์โดยไม่ทอดทิ้งหรือทอดทิ้งภาระหน้าที่ที่กลางคัน มีความระมัดระวังในการดำเนินการที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความทุกข์ยากของคนอื่น เช่น รับผิดชอบต่อสินค้า ไม่ก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ประกอบธุรกิจที่ทำให้สังคมเสื่อม หรือสร้างพิษภัยอันตรายต่อตนเอง ต่อองค์กร และต่อสังคมที่เกี่ยวข้อง ดังเช่นในทฤษฎีจริยศาสตร์อรรถาภิธาน ที่ให้มนุษย์มีเสรีภาพในการสิ่งที่เราเลือกแต่การเลือกนั้นต้องมาพร้อมกับความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เรากระทำ ดังนั้น จริยธรรมความรับผิดชอบต่อธุรกิจจะมีองค์ประกอบ คือ ความรับผิดชอบต่อธุรกิจ ต่อพนักงาน ต่อลูกค้า และต่อสังคม

4. ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การแบ่งปันให้ผู้อื่น เช่น เสียสละให้แก่องค์กร ให้แก่ประเทศชาติตามโอกาส ช่วยเหลือลูกจ้างตามเหมาะสม บริจาคเงินให้แก่ผู้ยากไร้ ผู้ประสบภัย สาธารณกุศลต่างๆ ให้ทุนการศึกษาวิจัย ฯลฯ นักธุรกิจควรสร้างความยอมรับนับถือทั้งจากวงการธุรกิจ จากพนักงาน จากลูกค้า และจากสังคม ซึ่งเป็นแนวทางของทฤษฎีประโยชน์นิยมที่เราทุกคนต้องยอมสละความสุขหรือผลประโยชน์เพื่อส่วนรวม แม้ความเสียสละเป็นคุณธรรมที่ใช้ไม่มากนักในทางธุรกิจ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นนอกจากจะเป็นผลดีต่อองค์กรและนักธุรกิจเองแล้ว ยังช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่มีเกียรติเป็นที่ยกย่องในสังคมระหว่างชาติด้วย

5. ความอดทน ความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะรักษามาตรฐาน เช่น ขยันในการทำงาน อดทนต่อการต่อว่าของลูกค้ายึดมั่นต่อการบริการลูกค้า โดยมีหลักจริยศาสตร์ตามทฤษฎีหน้าที่ของค่านั้ ที่ต้องทำหน้าที่ด้วยความอดทนและยึดมั่นในหน้าที่ของตนโดยไม่หวังผล การดำเนินงานทางด้านธุรกิจจะไม่คิดเพียงการสร้างผลกำไรเป็นผลประโยชน์ของตนเองเท่านั้น แต่ควรคำนึงถึงผลประโยชน์สิทธิของบุคคลอื่นด้วย

6. ความกตัญญู ในแง่ธุรกิจคือการสำนึกในความอุปการะช่วยเหลือของผู้อื่นที่มีต่อเรา เช่น ลูกค้ายหรือผู้บริโภค เห็นคุณค่าของลูกจ้างที่ทำงานมานาน เห็นคุณค่าผู้บริหารที่สร้างความเจริญก้าวหน้าให้บริษัท เห็นคุณค่าของประเทศชาติ เป็นต้น (จริยา ชินวรรณ, 2546: 10) นักปรัชญาที่ให้ความสำคัญกับความกตัญญูคือ นักปรัชญาจีนขงจื้อ เมื่ออยู่ในครอบครัว ต้องกตัญญูต่อบิดามารดา แต่เมื่อไปข้างนอกต้องมีความสั้มาคารวะต่อผู้ที่อาวุโสกว่า จะนำความเจริญก้าวหน้าพาเราไปสู่ความสำเร็จได้

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ พระราชปรัชญาซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทย เพื่อให้สังคมไทยมีชีวิตดำรงอยู่ได้ อย่างมั่นคงและยั่งยืน ไม่ว่าเมื่อต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ หรือ การเปลี่ยนแปลงใดๆ บนพื้นฐานวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยนำมาประยุกต์ใช้ ดังนี้

7. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

8. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

9. การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ความพอเพียง หมายถึง การนำหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันมาประยุกต์ใช้ด้วยกัน ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล โดยสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร เพื่อที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว กว้างขวาง ทั้ง ทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี โดยอาศัยความรู้ รอบคอบ และความระมัดระวังในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ควบคู่ไปกับการสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติทุกระดับ ให้สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร ความมีสติปัญญา และความรอบคอบ มีเหตุผล

โดยที่ความพอประมาณนั้น หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดและผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ

จากความหมายจริยธรรมทางธุรกิจข้างต้นกล่าวสรุปได้ว่า จริยธรรมทางธุรกิจเป็นการนำข้อพึงประพฤติปฏิบัติที่ชอบด้วยความดี ความถูกต้อง มาใช้กับธุรกิจโดยนักธุรกิจหรือผู้ประกอบการ ดังนั้นจริยธรรมต้องเริ่มจากการมีนักธุรกิจที่ดี จึงจะมีการประกอบการที่ดีและเป็นธุรกิจที่ดีในที่สุดนั่นเอง แต่ถ้านักธุรกิจมุ่งแต่ผลประโยชน์ของตนเอง หรือผลกำไรของธุรกิจแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ธุรกิจนั้นย่อมจะเป็นธุรกิจที่ขาดจริยธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหาย ความเดือดร้อนขึ้น รวมทั้งธุรกิจเองก็จะไม่สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้ในอนาคต ดังสุภาษิตไทยที่ว่า ซื่อกินไม่หมดคดกินไม่นาน

ธุรกิจ คืออะไร

ธุรกิจเกี่ยวข้องกับบุคคลในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ประชาชนจะต้องใช้สินค้าและบริการต่างๆ เพื่อการอุปโภคบริโภคต่างๆ ทำให้มาตรฐานในการครองชีพ มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ธุรกิจเป็นแรงผลักดันส่งผลให้สังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยมีความก้าวหน้า การประกอบธุรกิจ เป็นการดำเนินกิจการของบุคคล กลุ่มคนที่อาศัยความคิด

แรงงาน เวลา และการจัดการเกี่ยวกับการผลิต การจัดจำหน่าย และการให้บริการที่ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อมุ่งหวังผลกำไร และตอบสนอง ความต้องการของมนุษย์ในสังคมธุรกิจจึงมีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างมาก

ในภาวะปัจจุบัน การดำเนินธุรกิจจะต้องมีการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เพื่อสามารถแข่งขันคู่แข่งรายอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจของประเทศเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม (Free Enterprise) ซึ่งเป็นระบบที่มีเสรีภาพในการตัดสินใจเพราะโลกธุรกิจที่มีการแข่งขันอย่างรุนแรงและไร้ซึ่งพรมแดน (Globalization) ระบบที่มีเสรีภาพและประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีของธุรกิจ

ความหมายของธุรกิจ (Business)

สมคิด บางโม (2551: 13) ให้ความหมายธุรกิจว่าเป็นกระบวนการที่ผู้ประกอบการเริ่มต้นตั้งแต่การผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือบริการ ซึ่งสินค้าและบริการต่างๆ ถ้าผลิตสินค้าเป็นครั้งคราว หรือนานๆ ซื้อมาขายสินค้าครั้งหนึ่ง ไม่เรียกว่าทำธุรกิจ จุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม โดยมุ่งหวังผลกำไร ความอยู่รอดและความเจริญรุ่งเรือง ตลอดจนรับใช้สังคม

พรนพ พุกกะพันธุ์ (2545: 67) ให้ความหมายผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ว่าเป็นบุคคลที่จัดตั้งองค์การธุรกิจ โดยยอมรับความเสี่ยงในการขาดทุน หรือผู้ประกอบการเป็นผู้ที่มีความคิดที่จะดำเนินธุรกิจหรือทำการก่อตั้งธุรกิจขึ้นมาเพื่อจำหน่าย เป็นผู้ผลิตเพื่อจำหน่าย ผู้ส่งหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อจำหน่าย หรือผู้ซื้อเพื่อผลิตหรือจำหน่ายต่อ ซึ่งสินค้าหรือผู้ให้บริการในธุรกิจ และคอยประทับประคองให้ธุรกิจที่ดั่งขึ้นมานั้นมีความเจริญเติบโต และประสบผลสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ เกียรติศักดิ์ จิรเชียรนาค (2542: 112) กล่าวว่า ผู้ประกอบการจะต้องใช้ทรัพยากรที่สำคัญ เช่น ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources) ได้แก่ บุคลากรที่ใช้แรงงานในการดำเนินธุรกิจ โดยได้รับผลตอบแทนในรูปค่าจ้าง เงินเดือน และสวัสดิการต่างๆ ทรัพยากรทางการเงิน (Money Resources) หมายถึง เงินทุนในการดำเนินกิจการ ทรัพยากรวัสดุ (Material Resources) ทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบ รวมทั้งอาคาร เครื่องจักร และเครื่องมือที่ใช้ในการผลิต ทรัพยากรข้อมูล (Informational Resources) หมายถึง ข้อมูลที่ช่วยให้ผู้ประกอบการทราบถึงสภาพการแข่งขัน ความต้องการของผู้บริโภค ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีต่างๆ เป็นต้น และมีวิธีการบริหารและการจัดการ (Management)

ศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 คำจำกัดความ ความหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ ในพระราชบัญญัตินี้ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2543: 28) อธิบายว่า

การเงิน หมายความว่า การธนาคารพาณิชย์ตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ ธุรกิจเงินทุนและธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ และธุรกิจหลักทรัพย์ตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

สินค้า หมายความว่า สิ่งของที่อาจใช้ในการอุปโภคหรือบริโภค รวมทั้งเอกสารแสดงสิทธิในสิ่งของ

บริการ หมายความว่า การรับจัดทำกรงาน การให้สิทธิใดๆ การให้ใช้หรือให้ประโยชน์ในทรัพย์สินหรือกิจการใดๆ โดยเรียกค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อื่น แต่ไม่รวมถึงการจ้างแรงงาน

ราคา หมายความว่า ราคาสินค้า และให้หมายความรวมถึงค่าตอบแทนสำหรับการให้บริการด้วย

ผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งมีอำนาจเหนือตลาด หมายความว่า ผู้ประกอบธุรกิจรายหนึ่ง หรือหลายรายในตลาดสินค้าใดสินค้าหนึ่ง หรือบริการใดบริการหนึ่ง ซึ่งมีส่วนแบ่งตลาดและยอดเงินขายเกินกว่าที่คณะกรรมการกำหนดด้วยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้ โดยให้พิจารณาสภาพการแข่งขันของตลาดด้วย

พารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา (2534: 84) อธิบายการผูกขาด ข้อห้ามไม่ให้ผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งมีอำนาจเหนือตลาด กระทำการดังนี้

1. กำหนดหรือรักษาระดับราคาซื้อหรือขายสินค้าหรือบริการอย่างไม่เป็นธรรม หรือแทรกแซงการประกอบธุรกิจของผู้อื่นโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร
2. กำหนดเงื่อนไขในลักษณะที่เป็นการบังคับโดยตรงหรือโดยทางอ้อมอย่างไม่เป็นธรรมให้ผู้ประกอบธุรกิจอื่นซึ่งเป็นลูกค้าของตนต้องจำกัดการบริการ การผลิต การซื้อ หรือการจำหน่ายสินค้า หรือต้องจำกัดโอกาสในการเลือกซื้อหรือขายสินค้า การได้รับหรือให้บริการ หรือในการจัดหาสินค้าจากผู้ประกอบธุรกิจอื่น

3. ระวัง ลด หรือจำกัดการบริการ การผลิต การซื้อ การจำหน่าย การส่งมอบ การนำเข้ามา ในราชอาณาจักรโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ทำลายหรือทำให้เสียหายซึ่งสินค้าเพื่อปริมาณให้ต่ำกว่า ความต้องการตลาด

ประเภทของธุรกิจ

ประเภทของธุรกิจ อรรถัย วาณิชดี (2545: 26) กล่าวว่า สามารถจัดแบ่งได้ตามลักษณะของ การดำเนินงานได้ 3 รูปแบบ คือ

1. การพาณิชย์ (Commerces) หมายถึง การดำเนินการซื้อขายแลกเปลี่ยนรวมทั้งกิจการขายปลีก (Retail) การขายส่ง (Wholesale) ธุรกิจการคลัง (Warehousing) การขนส่ง (Transporting) การประกันภัย (Insurance) การธนาคาร (Banking)

2. การอุตสาหกรรม (Industry) หมายถึง การดำเนินการผลิตสินค้าและบริการ (Good and Services) สินค้าและบริการที่ผลิตขึ้น ได้แก่ สินค้าอุปโภคบริโภค (Consumer's Goods) คือสินค้าที่นำไปใช้ในการอุปโภคบริโภคได้ทันที สินค้าอีกรูปแบบหนึ่งคือสินค้ากึ่งสำเร็จรูป เป็นสินค้าที่จะนำไปใช้ในการอุปโภคบริโภคทันทียังไม่ได้ แต่จะต้องถูกนำไปใช้ในการผลิตและบริการชนิดอื่นต่อไป

3. การบริการ (Services) หมายถึง การดำเนินการด้านให้บริการแก่ผู้ซื้อ ได้แก่ กิจการ โรงแรม โรงภาพยนตร์ การท่องเที่ยว ฯลฯ

ดังนั้นธุรกิจทุกประเภท ต่างก็มีหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความพอใจสูงสุด เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถบำบัดความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างสมบูรณ์

วัตถุประสงค์ของธุรกิจ

การประกอบธุรกิจต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจประเภทใดก็ตาม สิ่งที่อยู่ประกอบธุรกิจต้องการ คือ ผลประโยชน์หรือกำไร เพื่อความมั่นคงของกิจการ สิ่งที่น่าสนใจให้เจ้าของธุรกิจดำเนินธุรกิจต่อไป คือกำไร ถ้าธุรกิจไม่มีกำไรกิจการนั้นก็ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ (อัญญา ชันชวิทย์, 2549: 17)

อธิบายว่า การที่ธุรกิจจะมีกำไรได้นั้นต้องจำหน่ายสินค้าหรือได้รับค่าบริการในราคาสูงกว่าค่าใช้จ่าย หรือต้นทุนที่ได้เสียไปในการผลิตสินค้าหรือบริการนั้น เพื่อความเจริญเติบโตของธุรกิจ นอกจากความมั่นคงของกิจการแล้ว ธุรกิจยังต้องการที่จะเจริญเติบโตขึ้นเรื่อยๆ โดยการขยายกิจการให้ใหญ่ขึ้น เพิ่มสาขา ข้างพนักงานเพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดความมั่นคงทั้งทางการเงินและฐานะทางสังคม แต่นอกเหนือจากกำไรแล้ว ยังมีสิ่งอื่นอีกที่ธุรกิจจะต้องคำนึงถึง เช่น ความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค ความรับผิดชอบต่อสังคม ความรับผิดชอบต่อลูกค้าพนักงาน ฯลฯ

วัตถุประสงค์ของธุรกิจต้องสอดคล้องกับความรับผิดชอบต่อธุรกิจด้วย ธุรกิจต้องซื่อสัตย์ และให้ความเป็นธรรมกับลูกค้ากับสังคม และรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม ผลกระทบภายนอกที่เกิดขึ้นกับสังคมทางด้านลบต้องช่วยกันพัฒนาสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนไม่กระทำในสิ่งที่ขัดกับกฎหมายหรือศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคมนั้น เช่น การใช้แรงงานเด็กและสตรี การกดขี่เอารัดเอาเปรียบทางแรงงาน การกระทำธุรกิจที่ผิดกฎหมาย การไม่ปฏิบัติตามวินัยของสังคม เป็นต้น

จากวัตถุประสงค์ของธุรกิจที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนใหญ่จัดว่าเป็นวัตถุประสงค์ของธุรกิจเอกชน แต่ยังมีการประกอบธุรกิจบางประเภทที่ไม่ได้หวังผลกำไร (Social Prestige) ได้แก่ กิจการประเภทสาธารณูปโภค (Public Utilities) ต่างๆ เช่น การดำเนินกิจการของการไฟฟ้า การประปา บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) เป็นต้น กิจการดังกล่าวดำเนินการโดยรัฐบาล ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนกินดีอยู่ดี มีความสะดวกสบาย

หน้าที่ขององค์กรทางธุรกิจ

ผู้ประกอบการธุรกิจมีการลงทุนในการดำเนินงานโดยหวังผลกำไรตอบแทน ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ผู้ประกอบการจะต้องเข้าใจลักษณะสำคัญของระบบธุรกิจเอกชนที่การดำเนินงานธุรกิจ จะต้องประกอบด้วยคณะบุคคลรวมกัน เข้าทำหน้าที่บริหารงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบที่แตกต่างกันไป หน้าที่ขององค์กรธุรกิจที่สำคัญประกอบไปด้วย องค์กร และการจัดการ ดังนี้ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2525: 18)

การจัดการองค์การ (Organizing) หมายถึง ความพยายามของผู้บริหารในการกำหนดแนวทางโครงสร้างองค์การ โดยใช้กระบวนการต่างๆ สำหรับเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงาน เพื่อความสำเร็จสมความมุ่งหมายตามแผนงานที่ได้จัดวางไว้ ในทุกองค์การล้วนประกอบด้วย

คน (People) หน้าที่การงาน (Function) และปัจจัยทางกายภาพต่างๆ (Physical factors) ขององค์การ ซึ่ง (Edwin, 1970: 129) ได้เคยกล่าวถึงหน้าที่การจัดการองค์การไว้ว่าคือ กระบวนการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ (ตัวบุคคลและกลุ่มย่อยต่างๆ) เพื่อให้ในที่สุด ส่วนต่างๆเหล่านี้สามารถสัมพันธ์และรวมกันเข้าเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ สามารถทำงานมุ่งสู่เป้าหมายร่วมกันจนสำเร็จผลได้

การจัดการที่ดีเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในขณะเดียวกัน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ (Analysis) และอารมณ์ (Emotion) รวมถึงการตัดสินใจ (Decision Making) คือ เงื่อนไขเบื้องต้นที่สำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายการบริหาร เป็นภาระหรือความรับผิดชอบหลักของฝ่ายบริหาร ดังนั้นหากองค์กรมีการจัดการวางแผนการจัดการระบบที่ดี ก็จะส่งผลให้การดำเนินงานในธุรกิจเป็นไปอย่างราบรื่น และตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

คุณสมบัติของนักธุรกิจ

ในการทำธุรกิจแต่ละประเภทนักธุรกิจควรมีคุณสมบัติและความสามารถในการคิดวางแผนงานและการตัดสินใจในการดำเนินธุรกิจ คุณสมบัติของนักธุรกิจที่พึงจะมีในตนเอง สุชาติพิศ ดันดินกุลชัย และ ศักดา หงส์ทอง (2547: 26) กล่าวว่า คือ

1. ความสนใจและความชอบธุรกิจ (Business Aptitude) นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่ชอบและสนใจเกี่ยวกับธุรกิจทั้งของตนเอง และธุรกิจอื่นๆที่เกี่ยวข้องหรือประกอบกับด้านคุณลักษณะนั้นมีแววหรือพรสวรรค์ หรือได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ตลอดจนมีการฝึกฝนและพัฒนาตนเองด้วยแล้ว จะทำให้ประสบความสำเร็จได้ดียิ่งขึ้นในระยะเวลาอันรวดเร็วด้วย

2. ความตั้งใจที่จะลงทุนและเสี่ยงภัย (Willingness to take risk) คุณสมบัติข้อนี้นับว่ามีความสำคัญมากที่สุด เพราะเพียงแต่พลังกาย พลังความคิด และมีเงินทุนเท่านั้น ยังไม่เพียงพอสำหรับการประกอบธุรกิจ ต้องมีความตั้งใจอย่างจริงจังที่จะลงทุนและมีความกล้าหาญที่จะเสี่ยงกับการขาดทุน ซึ่งเริ่มตั้งแต่การลงทุนด้านอาคาร การติดตั้งเครื่องมือ เครื่องจักร การจัดวัตถุดิบ การขนส่ง การเก็บรักษาสินค้าคงคลัง ฯลฯ ซึ่งต้องเสี่ยงภัยตลอดเวลาถ้านักธุรกิจคนใดขาดความกล้าเสี่ยงแล้วก็ไม่สามารถจะประกอบการได้

3. มีความรู้และความชำนาญ (Knowledge and Skill) นักธุรกิจจำเป็นจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับหน้าที่งานในธุรกิจของตน เป็นนักบริหาร (Executive) เข้าใจหลักการบริหารงาน และสามารถดำเนินการตามขั้นตอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และรู้ทั้งสภาพแวดล้อมอื่นๆ ของธุรกิจที่สัมพันธ์กับงานของตน ทั้งยังต้องมีทักษะและความชำนาญในการที่จะดำเนินการด้วย คือต้องมีความรู้เกี่ยวกับสินค้าของเขาตั้งแต่เรื่องของวัตถุดิบ แรงงาน เครื่องมือ เครื่องจักร กระบวนการ การผลิต ตลาด นโยบายของรัฐบาล รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

4. เป็นนักวิเคราะห์และตัดสินใจได้ดี (Analytical mind and Decision Making skill) การตัดสินใจที่ถูกต้อง ต้องรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ระมัดระวังและรอบคอบจะนำความสำเร็จมาสู่ธุรกิจได้ง่าย เพราะการตัดสินใจนั้นก็คือ การเลือกวิธีการที่ดีที่สุดจากทางเลือกหลายๆ ทาง

5. มีภาวะผู้นำ (Leadership) นักธุรกิจต้องมีลักษณะเป็นผู้นำ มีหลักจิตวิทยาสามารถที่จะทำให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติงานด้วยความยินดี เต็มใจและเต็มความสามารถ โดยใช้ศิลปะในการโน้มน้าว สร้างแรงจูงใจ กระตุ้นให้ผู้ร่วมงานแสดงศักยภาพภายนอกออกมาเต็มความสามารถ และสามารถปกครองใจคนได้

6. มีความยืดหยุ่น (Flexibility) การประกอบธุรกิจต้องเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ มากมาย ดังนั้นเมื่อคนเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นย่อมมีผลกระทบต่อธุรกิจด้วย นักธุรกิจจึงจำเป็นต้องยอมรับสภาพและพยายามที่จะหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านั้นโดยไม่ทอดทิ้ง

7. มีความทันสมัยและพัฒนาตนเองให้ทันเหตุการณ์อยู่เสมอ (Updatedness and Dynamics) ผู้ประกอบการธุรกิจจำเป็นที่จะต้องติดตามข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การตลาด กฎหมาย นโยบายของรัฐบาล มาตรการภาษีอากร และอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ตลอดเวลา และการพัฒนาตนเองนั้นเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นและสำคัญ เพราะความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นักธุรกิจต้องประเมินสถานการณ์และพยากรณ์ธุรกิจในอนาคตมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ พัฒนา และมุ่งมั่นในการปรับปรุงงานเพื่อความอยู่รอด

รูปแบบของการประกอบธุรกิจ

กรมสรรพากร กระทรวงการคลัง (2540: 6) อธิบายถึงรูปแบบของการประกอบธุรกิจว่า

หลักจริยธรรมสำคัญของธุรกิจ คือ การให้บริการที่มีคุณภาพตามความต้องการของลูกค้าด้วยราคาเป็นธรรม การพูดความจริงและการซื้อตรงต่อลูกค้า เป็นหลักจริยธรรมที่ใช้กับธุรกิจทุกรูปแบบ ดังนี้

1. กิจการเจ้าของคนเดียว (Sole Proprietorship) กิจการเจ้าของคนเดียว คือ ธุรกิจที่บุคคลเดียวเป็นเจ้าของ และดำเนินงานเพื่อหวังผลกำไร การประกอบธุรกิจรูปแบบนี้จัดตั้งได้ง่าย ผู้เป็นเจ้าของธุรกิจจะรับภาระในความเสี่ยงทั้งหมด เช่น ความรับผิดชอบในหนี้สินและผลขาดทุนจากการดำเนินงาน แต่ในกรณีที่กิจการมีผลกำไร ผู้ประกอบการก็จะได้รับผลกำไรแต่เพียงผู้เดียว

2. ห้างหุ้นส่วน (Partnership) ลักษณะของการประกอบการในลักษณะของห้างหุ้นส่วนจะเป็นกิจการที่มีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปทำสัญญาร่วมกันลงทุน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน คือ ต้องการแบ่งผลกำไรระหว่างกัน การทำสัญญาของห้างหุ้นส่วนนั้นอาจทำสัญญาด้วยวาจาหรือตกลงทำไว้ด้วยหนังสือก็ได้ แล้วคู่สัญญาจะต้องตกลงกันว่าจะเข้าหุ้นหรือร่วมทุนกันในลักษณะใด ซึ่งการร่วมลงทุนกันอาจจะอยู่ในรูปของเงินสด ทรัพย์สินหรือแรงงานก็ได้ผู้ถือหุ้นทุกคนจะต้องเข้ามาช่วยกันร่วมบริหารและแบ่งปันผลกำไรขาดทุนด้วยกัน ห้างหุ้นส่วนจะสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท ธรรมดาแบบการค้า กระทรวงพาณิชย์ (ม.ป.ป.: 2) ดังนี้

2.1 ห้างหุ้นส่วนสามัญ (General Partnership) เป็นห้างหุ้นส่วนประเภทที่ผู้ถือหุ้นหรือผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนจะต้องรับผิดชอบในหนี้สินของหุ้นส่วนโดยไม่จำกัด และห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลหรือไม่ก็ได้ แต่ถ้าหากจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลก็จะได้รับสิทธิทางกฎหมาย คือ สามารถใช้ชื่อของห้างหุ้นส่วนนั้นทำนิติกรรมได้

2.2 ห้างหุ้นส่วนจำกัด (Limited Partnership) ในการประกอบกิจการในรูปแบบของห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้นห้างหุ้นส่วนจะมี 2 จำพวกด้วยกัน คือ มีหุ้นส่วนกลุ่มหนึ่งที่จะทำหน้าที่รับผิดชอบไม่เกินจำนวนเงินที่ตนเองรับลงทุนในหุ้นส่วนนั้น และจะต้อง มีหุ้นส่วนอีกกลุ่มหนึ่งจะต้องรับผิดชอบในหนี้สินของห้างหุ้นส่วนโดยไม่จำกัดจำนวน

ห้างหุ้นส่วนประเภทนี้จะต้องจดทะเบียนระบุเงื่อนไขโดยถูกต้องตามกฎหมาย และห้างหุ้นส่วนจำกัดนี้ ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนที่จำกัดความรับผิดชอบรายใดรายหนึ่งถอนตัวไปก็ไม่ทำให้ห้างหุ้นส่วนต้องล้มเลิกไป แต่ถ้าเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญผู้ถือหุ้นรายใดรายหนึ่งถอนตัวออกไป ห้างหุ้นส่วนนั้นจะต้องเลิกกิจการไป

3. บริษัทจำกัด (Corporations) การประกอบธุรกิจเริ่มเน้นการรวมตัวเป็นห้างหุ้นส่วนและบริษัทการประกอบธุรกิจในรูปแบบของบริษัทจำกัด เป็นการประกอบกิจการที่จัดตั้งขึ้นด้วยการแบ่งหุ้นออกเป็นหุ้นมูลค่าละเท่าๆกัน โดยการออกหุ้นนั้นจะต้องระบุทุนจดทะเบียนมูลค่าและจำนวนหุ้นที่ออกด้วย ผู้ถือหุ้นแต่ละคนจะทำหน้าที่รับผิดชอบจำกัดเพียงเฉพาะจำนวนหุ้นที่ตนถืออยู่เท่านั้น ส่วนใหญ่ธุรกิจจะมีการตั้งกิจการในรูปของบริษัทก็ต่อเมื่อธุรกิจมีความสำคัญจะต้องใช้เงินทุนจำนวนมากในการดำเนินการ ดังนั้น จึงต้องพยายามจัดตั้งกิจการในรูปแบบที่สามารถระดมเงินทุนได้มาก โดยไม่ต้องรับภาระเกี่ยวกับหนี้สินจำนวนมากนัก และผู้ถือหุ้นหรือผู้ลงทุนเป็นจำนวนมากนั้นก็เข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการบริหาร ลักษณะของบริษัทจำกัดจะเกิดขึ้นได้ 2 แบบ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2541: 43 - 44) อธิบาย ดังนี้

3.1 บริษัทเอกชน (Private Company) เป็นบริษัทที่จัดตั้งขึ้นโดยมีบุคคลเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น เป็นผู้ถือหุ้น โดยปกติแล้วถ้าหากบริษัทเอกชนจะมีบุคคลหรือนิติบุคคลเข้ามาถือหุ้นต่ำกว่าบริษัทมหาชน โดยที่บริษัทเอกชนจัดตั้งได้จะต้องทำหนังสือบริคณห์สนธิไปขอจดทะเบียน โดยจะต้องมีผู้เริ่มก่อการไม่น้อยกว่า 7 คน และต้องกำหนดทุนเรือนหุ้นเอาไว้ด้วยว่ากิจการจดทะเบียนแบ่งออกเป็นหุ้นมีมูลค่าหุ้นละเท่าใด

3.2 บริษัทมหาชน (Public Company) เป็นบริษัทจำกัดที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติมหาชน ซึ่งลักษณะของการประกอบกิจการของบริษัทมหาชนนั้นจะมีบุคคลภายนอกเข้ามาลงทุนอย่างมาก เพราะการขายหุ้นของบริษัทจะมีการขายหุ้นให้กับบุคคลภายนอก ผู้ถือหุ้นของบริษัทมหาชนนี้จะมีเป็นจำนวนมากเกินกว่า 100 คนขึ้นไป การซื้อขายหุ้นของบริษัทมหาชนนั้นจะมีการซื้อขายผ่านตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย บริษัทมหาชนที่จะสามารถระดมทุนเข้ามาใช้ในการดำเนินการได้โดยการออกหุ้นทุนและหุ้นกู้การระดมเงินทุนเข้ามาใช้ในกิจการของการประกอบกิจการในรูปแบบของบริษัทจำกัดสามารถทำได้ดังต่อไปนี้ (ชัยสิทธิ์ ตรีชูธรรม และ ชัยพล ตรีชูธรรม, 2543)

1. การออกหุ้นทุน (Stock) คือ หุ้นที่บริษัทจำกัดออกให้แก่ผู้ถือหุ้นเพื่อที่แสดงความเป็นเจ้าของและการซื้อหุ้นที่ผู้ซื้อหุ้นทุนจะต้องมีสิทธิตามกฎหมายในจำนวนหุ้นที่ตนถืออยู่ ในการจัดตั้งบริษัทจำกัด บริษัทจะต้องขอจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทจำกัด โดยระบุจำนวนหุ้นไว้ด้วยว่าทุนหรือหุ้นกี่หุ้น มูลค่าหุ้นละเท่าใด

จากข้อความข้างต้น ผลตอบแทนที่ผู้ถือหุ้นจะได้รับนั้น ก็คือ ผลตอบแทนในรูปเงินปันผล ซึ่งบริษัทจำกัดจะจ่ายในรูปของอัตราเปอร์เซ็นต์ที่ขึ้นอยู่กับผลกำไรของบริษัทจำกัด ซึ่งบุคคลทั่วไป

สามารถตัดสินใจเลือกบริษัทที่ต้องการลงทุนได้ (พิเศษ เสตเถียร, 2545: 35) มาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2544 กำหนดให้การเสนอขายหุ้นต่อประชาชนอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ กล่าวคือ ผู้เริ่มจัดตั้งบริษัทมหาชนจะต้องขออนุญาตเสนอขายหุ้นออกใหม่ ต่อสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ (สำนักงานคณะกรรมการ ก.ล.ต.)

ลักษณะของหุ้นทุนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท เป็นหุ้นที่ทุกบริษัทต้องมี ซึ่งผู้ถือหุ้นมีสิทธิธรรมดา มีความเสี่ยงมากที่สุดต่อการขาดทุน แต่ก็จะได้รับผลประโยชน์มากที่สุด เมื่อบริษัทมีกำไรมาก เนื่องจากผู้ถือหุ้นสามัญจัดเป็นผู้มีส่วนได้เสีย เป็นผู้ควบคุมการดำเนินงานหรือเป็นเจ้าของกิจการที่แท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2548)

1.1 หุ้นสามัญ (Common Stock) หุ้นสามัญเป็นหุ้นที่บริษัทแสดงความเป็นเจ้าของกิจการ มักจะถือกันว่าผู้ถือหุ้นเป็นนักลงทุนอย่างแท้จริง เพราะเป็นผู้เสี่ยงภัยร่วมกับธุรกิจ ถ้าธุรกิจได้รับกำไรผู้ถือหุ้นสามัญก็จะได้รับผลตอบแทนในรูปของเงินปันผล แต่ถ้าธุรกิจขาดทุนผู้ถือหุ้นสามัญก็จะได้รับเงินเดือนคืนเป็นกลุ่มสุดท้าย ดังนั้นผู้ถือหุ้นสามัญจึงได้รับสิทธิในการลงคะแนนเสียงในที่ประชุมผู้ถือหุ้น ซึ่งก็หมายความว่าเข้าไปมีบทบาทในการบริหารองค์การและสิทธิในการลงคะแนนเสียง คือ 1 เสียงต่อ 1 สิทธิ ดังนั้นผู้ใดที่มีหุ้นสามัญในครอบครองมากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ จะมีอำนาจและอิทธิพลในการบริหารกิจการ

1.2 หุ้นบุริมสิทธิ มีลักษณะเหมือนกับผู้ถือหุ้นสามัญ แต่อยู่ในสภาพกึ่งเจ้าหนี้ เพราะผู้ถือหุ้นบุริมสิทธิจะได้รับผลตอบแทนในรูปของเงินปันผลก่อนผู้ถือหุ้นสามัญ และถ้าเจ้าของกิจการล้มละลายผู้ถือหุ้นบุริมสิทธิก็มีสิทธิได้รับเงินทุนคืนก่อนผู้ถือหุ้นสามัญ ทำให้ผู้ถือหุ้นบุริมสิทธิไม่มีสิทธิในการลงคะแนนเสียงในที่ประชุมผู้ถือหุ้น

2. การออกหุ้นกู้ (Bond) หุ้นกู้ คือ หนังสือสัญญาจ่ายเงินของบริษัทที่สัญญาจะจ่ายค่าดอกเบี้ยให้กับผู้ถือหุ้นกู้ตามระยะเวลาและในอัตราดอกเบี้ยที่ได้กำหนดเอาไว้ ธุรกิจมีวิธีการระดมทุนโดยการออกหุ้นกู้แทนที่จะกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินต่างๆ ซึ่งเป็นการระดมเงินยืมจากบุคคลทั่วไป ผู้ถือหุ้นกู้ไม่มีสิทธิใดๆ ในการบริหารจัดการ แต่มีสภาพเป็นเจ้าหนี้ของกิจการ

ด้วยเหตุนี้ในการออกหุ้นกู้นั้น กิจการจะต้องกำหนดระยะเวลาไถ่ถอนไว้ด้วย ส่วนใหญ่จะมีระยะเวลาการไถ่ถอนไว้ด้วย ประมาณ 10 ปี ผู้ถือหุ้นกู้จะนำหุ้นกู้ไปขายได้ก่อนครบกำหนด

ระยะเวลาไถ่ถอน โดยการซื้อขายหุ้นกันนั้นจะเป็นไปตามราคาตลาด ถ้ากิจการที่ออกหุ้นกู้มีชื่อเสียงดี อัตราดอกเบี้ยที่ระบุไว้ในหุ้นกู้ที่สูง ผู้ถือหุ้นก็จะสามารถขายหุ้นกู้ในราคาสูง แต่ถ้าชื่อเสียงกิจการไม่ค่อยจะดีนัก หรืออัตราดอกเบี้ยที่ระบุไว้ในหุ้นกู้ต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยในท้องตลาด ราคาตลาดของหุ้นก็จะลดลง

4. สหกรณ์ (Cooperative) การจัดทำธุรกิจในรูปแบบของสหกรณ์เกิดขึ้นเนื่องจากบุคคลกลุ่มหนึ่งเข้ามาร่วมมือกันด้วยความสมัครใจเพื่อวัตถุประสงค์ของส่วนรวม โดยถือว่าสมาชิกทุกคนจะต้องมีสิทธิเท่ากัน ลักษณะของการซื้อขายหุ้นของสหกรณ์เป็นการซื้อขายแบบหุ้นเปิด โดยสมาชิก 1 ราย จะสามารถซื้อหุ้นสหกรณ์กี่หุ้นก็ได้ แต่สมาชิก 1 รายจะมีสิทธิในการออกเสียงเพียง 1 เสียงเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงจำนวนหุ้นที่สมาชิกผู้นั้นถืออยู่ นอกจากนั้นสหกรณ์ยังยึดหลักความเป็นกลางทางศาสนาและการเมือง ผลตอบแทนที่ผู้ถือหุ้นของสหกรณ์นั้นจะได้รับผลตอบแทนในรูปแบบเงินปันผล ตามส่วนเฉลี่ยที่ได้เฉลี่ยตามสัดส่วนที่ผู้ถือหุ้นที่ทำธุรกิจกับสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 “สหกรณ์” หมายความว่าคณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจสังคม โดยช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 สำหรับการจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศไทยมี 2 ลักษณะ ดังนี้

4.1 สหกรณ์ผู้ผลิต (Product Cooperative) เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มผู้ผลิตเพื่อรักษาความเป็นธรรมของการค้า เพราะลักษณะของช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะของช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะที่สินค้าที่ผลิตได้จะมีการขายผ่านคนกลางในช่องทางการจำหน่ายแล้ว สินค้านั้นจึงจะถึงมือผู้บริโภค

สมยศ นาวิการ (2536: 64) การจัดตั้งสหกรณ์ผู้ผลิตนี้ กลุ่มผู้ผลิต คือ กลุ่มชาวนา ไร่นา หรือเกษตรกรได้ร่วมมือกันจัดตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะช่วยเหลือกลุ่มผู้ผลิตด้วยกันไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง เพราะเมื่อมีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นมาแล้ว กลุ่มสมาชิกจะต้องนำผลผลิตไปให้สหกรณ์ทำหน้าที่จัดจำหน่ายให้ เมื่อสหกรณ์มีผลผลิตที่จะเก็บไว้จำหน่ายให้พ่อค้าคนกลางปริมาณมากขึ้น อำนาจในการต่อรองทางด้านราคาก็สูงขึ้น ทำให้ผู้ผลิตแต่ละรายได้รับประโยชน์มากขึ้นกว่าเดิม นอกจากนั้นการจัดตั้งสหกรณ์ผู้ผลิตยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลด้วย ตัวอย่างสหกรณ์ผู้ผลิต ได้แก่ สหกรณ์ชาวนา สหกรณ์ผู้เลี้ยงหมู สหกรณ์ชาวไร่อ้อย ฯลฯ

4.2 สหกรณ์ผู้บริโภค (Consumer Cooperative) เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มผู้บริโภค ทำหน้าที่ในการจัดหาสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อบริการให้กับสมาชิกด้วยความเป็นธรรม

เพราะบางครั้งในช่องทางการจำหน่ายสินค้า คนกลางอาจตั้งราคาที่ยาขสินค้าให้ผู้บริโภคสูงเกินไป ทำให้ผู้บริโภคต้องซื้อสินค้าในราคาที่ไม่ยุติธรรม ดังนั้นกลุ่มผู้บริโภคจึงรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ ผู้บริโภคขึ้นเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับสมาชิกสหกรณ์ โดยที่ทำให้สมาชิกได้ซื้อสินค้าในราคาที่ถูกลง หลังจากทีสหกรณ์มีผลกำไรจากการดำเนินงานแล้วก็จะนำเงินส่วนนั้นมาจ่ายเป็นเงินปันผลให้กับสมาชิก โดยแบ่งตามสัดส่วนของการซื้อสินค้าของสหกรณ์

จึงตีความได้ว่า สหกรณ์ตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่แก้ปัญหาในด้านการทำมาหากินหรือความต้องการบริการที่เหมือนกัน และเป็นปัญหาที่สมาชิกแต่ละคนไม่สามารถแก้ไขเองได้ตามลำพัง หรือตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินการให้สมาชิกได้รับประโยชน์ในการประกอบอาชีพของตนมากกว่าที่แต่ละคนเคยได้ จากการดำเนินกิจการเองโดยลำพัง

5. รัฐวิสาหกิจ (Government Enterprise) รัฐวิสาหกิจเป็นหน่วยงานของรัฐบาลผู้ที่จัดตั้งขึ้นเองโดยตรง หรือเป็นธุรกิจที่รัฐบาลเข้ามามีส่วนร่วมบางส่วนลักษณะของการดำเนินงานของ รัฐวิสาหกิจจะคล้ายคลึงกับการดำเนินงานขององค์การธุรกิจเอกชน (ฉัตรยาพร เสมอใจ และ จิตินันท์ วารวินิช, 2551: 43) แล้วทำการวิเคราะห์ SWOT เพื่อให้ทราบถึงจุดอ่อนและจุดแข็งของ สภาพแวดล้อมภายในบริษัท และส่วนใหญ่ก็มีวัตถุประสงค์ที่จะให้กิจการรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่งนั้น สามารถเลี้ยงตัวเองได้ และทำกำไรจากการดำเนินงานได้ การจัดตั้งรัฐวิสาหกิจนั้นอาจเกิดขึ้นได้ หลายรูปแบบด้วยกัน ได้แก่ รัฐบาลเข้าไปเป็นผู้เริ่มจัดตั้งเองตั้งแต่ต้นเพื่อผลประโยชน์ของ ประชากรในประเทศ ส่วนใหญ่จะได้แก่กิจการสาธารณูปโภค หรือเอกชนจัดตั้งขึ้นมาก่อนแล้วโอน กิจการของรัฐในภายหลัง หรือรัฐบาลเข้ามามีหุ้นเกิน 50% ลักษณะของรัฐวิสาหกิจจะมี 2 ประเภท คือ (เจริญเกียรติ ชนสุขถาวร และ วิไล ตระกูลสิน, 2551: 81)

5.1 รัฐวิสาหกิจที่รัฐบาลถือหุ้น 100% กิจการบางกิจการ เช่นกิจการสาธารณูปโภค ได้แก่ การไฟฟ้า โทรศัพท์ ฯลฯ ถือว่าเป็นกิจการสาธารณูปโภคที่จำเป็นกับความเป็นอยู่ของ ประชากรในระบบเศรษฐกิจกิจการเหล่านี้มีความจำเป็นกับประชากรในระบบเศรษฐกิจ กิจการ เหล่านี้มีความจำเป็นกับประชากรในประเทศเป็นอย่างมาก รัฐไม่สามารถปล่อยให้เอกชนจัดทำได้ เพราะจะต้องมีการระดมเงินทุนจำนวนมากๆ การจัดตั้งราคาก็ค่อนข้างต่ำ หรือกิจการบางอย่างที่ เป็นกิจการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงปลอดภัยของชาติ หากปล่อยให้เอกชนจัดทำอาจไม่สามารถทำ ให้เกิดความคล่องตัวทางด้านยุทธศาสตร์ของประเทศได้มาก หรือกิจการบางอย่างที่เป็นกิจการที่ สามารถทำกำไรได้มาก หรืออาจมีผลเสียต่อสังคมส่วนรวม ถ้าไม่ควบคุมให้ดี

5.2 รัฐวิสาหกิจที่รัฐบาลถือหุ้นเกิน 50% มักเป็นรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งในรูปแบบของบริษัทจำกัด โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐควบคุมการดำเนินการทั้งหมด แล้วเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการถือหุ้นด้วยหรือโดยการที่รัฐบาลเข้ามาซื้อหุ้นของบริษัทเอกชน โดยที่เอกชนจัดตั้งบริษัทขึ้นมาก่อนแล้วรัฐบาลเข้าไปมีส่วนถือหุ้นในภายหลัง (สุภาพร พิศาลบุตร, 2549: 37 - 38)

จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อองค์กรธุรกิจ

ธุรกิจจะดำเนินไปในทิศทางที่ดีได้ หากองค์กรธุรกิจมีจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อองค์กรธุรกิจ (Ethics & Responsibility of Business Organization) มีความเมตตาหรืออาทรต่อคน (ผู้บริโภค) ต่อชุมชน ต่อสังคม เพื่อแสดงศักยภาพของการทำงานอย่างมืออาชีพ พิภพ วังเงิน (2545: 67 – 69) กล่าวว่า สมัยโบราณคนเราพึ่งพาอาศัยกันและกันในลักษณะปฐมนิธิ ไม่มุ่งหวังรายได้มากนัก สิ่งตอบแทนไม่ถือเป็นค่าจ้างแต่ถือเป็นการตอบแทนบุญคุณที่ช่วยเหลือ ใครผลิตอะไรได้มากก็เอามาแลกเปลี่ยนกันกิน เมื่อประชากรมากขึ้นความต้องการบริโภคมีมากขึ้น จึงเกิดมีผู้ประกอบการวิชาชีพและเรียกค่าตอบแทน โลกวิวัฒนาการ เจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและวิชาการต่างๆ การผลิตได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ได้เปลี่ยนมาเป็นการใช้เครื่องจักรผลิตขนาดใหญ่ในลักษณะ Mass Production จึงเกิดเป็น “วิชาชีพ” ขึ้น สังคมซับซ้อนมากขึ้น ต้องใช้วิชาความรู้ที่สูงขึ้น การใช้ความรู้ความสามารถขั้นสูงในทางที่ผิด การแข่งขัน เอาจริงเอาจังเริ่มเกิดขึ้นด้วย ซึ่งเป็นโทษต่อสังคมอย่างมหันต์ ในวงการนั้นๆ จึงต้องมีจรรยาบรรณควบคุมวิชาชีพของตนขึ้น เช่น วิชาชีพครู แพทย์ วิศวกร สถาปนิก ผู้สื่อข่าว นักกฎหมาย ฯลฯ

จากข้อความข้างต้นจะชี้ให้เห็นว่า ไม่ว่าจะในมุมของธุรกิจหรือในสายงานอาชีพ จริยธรรมนั้นมีส่วนในการดำเนินงานทั้งสิ้น เพราะหากการดำเนินธุรกิจโดยปราศจากจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อองค์กรหรืออาชีพนั้นๆแล้ว ก็จะทำให้ไม่มีความน่าเชื่อถือและเสียภาพลักษณ์ที่ดีได้

บทบาทและความรับผิดชอบต่อองค์กรธุรกิจต่อสังคม

ปัจจุบันการประกอบธุรกิจต้องอาศัยกลไกการตลาดเป็นสำคัญ ถ้ายังใช้วิธีเก่าๆ เอาเปรียบผู้บริโภคหลอกหลวง กลโกง เพทุบาย ข้อมูลเท็จ ฯลฯ ลูกค้าน่าจะปฏิเสธ ที่สุดก็ดำรงอยู่ไม่ได้ ต้องสังวรว่า สังคมเปลี่ยนไปแล้ว องค์กรธุรกิจต้องมีบทบาทและความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย ในที่นี้จะแยกกล่าวเป็น บทบาททั่วไป กับ บทบาทที่คาดหวัง

บทบาททั่วไป

หมายถึง บทบาทที่จำเป็นต้องกระทำเพื่อดำเนินกิจการตามโครงสร้างขององค์กร กล่าวคือ เป็นบทบาทปกติขณะธุรกิจดำเนินอยู่ เช่น การผลิตสินค้าและบริการให้แก่สังคม การเป็นแหล่งซื้อปัจจัยการผลิต ซื้อวัตถุดิบเพื่อใช้ผลิตผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป เป็นแหล่งจ้างงาน ช่วยให้คนมีงานทำมีรายได้ และเป็นแหล่งรายได้ของรัฐบาล เสียภาษีอากร ภาษีป้าย ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีศุลกากร ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีสรรพสามิต และยังช่วยรัฐบาลเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคลธรรมดาจากพนักงานลูกจ้าง โดยหักภาษี ณ ที่จ่ายด้วย

บทบาทที่คาดหวัง

หมายถึง บทบาทที่สังคมปรารถนาให้ปรากฏจากองค์กรธุรกิจโดยสมัครใจ แม้จะไม่มีภาระผูกพันว่าอะไรบ้าง องค์กรที่ดีมีจริยธรรมก็จะมีภาพพจน์ที่ดี พิพัตน์ นนทนาธรณ์ (2553: 73) ได้อธิบายบทบาทที่คาดหวังมีดังนี้

บทบาทและความรับผิดชอบต่อสังคม

มีขอบเขตครอบคลุมถึงการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นิเวศวิทยา หรือสิ่งแวดล้อม เป็นผู้นำชุมชนที่ดี ไม่ถือโอกาสจากช่องโหว่ของกฎหมายเอาเปรียบสังคม ต้องมีบทบาทหน้าที่ละเอียดถี่ถ้วนเกินกว่าที่ระบุไว้ตามบทบัญญัติของกฎหมาย ควรเป็นบทบาทที่เกิดจากวิจรรณญาณที่คำนึงถึงประโยชน์ของสังคมส่วนรวมและความมีจริยธรรมของธุรกิจเป็นสำคัญ ตัวอย่างบทบาทและความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจที่มีต่อสังคมที่สำคัญ

บทบาทที่มีต่อชุมชน

องค์กรธุรกิจต้องรับผิดชอบต่อการจัดปัญหาสาธารณะ และพยายามหลีกเลี่ยงการก่อมลภาวะสิ่งแวดล้อม เช่น คาร์บอนไดออกไซด์ ไอพิก น้ำเสีย กลิ่นเหม็น ฯลฯ ถ้าบังเอิญเกิดมลพิษขึ้นต้องให้ความร่วมมือกับรัฐบาลในการแก้ปัญหา ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัด คำนึงรักษาให้มืออยู่ตลอดไป และการเป็นผู้นำในทางที่ดีงาม ถูกต้อง เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น ช่วยกันรักษาคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์หรือบริการ แนะนำวิธีการทำมาหากินที่ให้ประโยชน์สูงแก่ชุมชน

บทบาทที่มีต่อประชาชนและผู้บริโภค

ธุรกิจคู่กับลูกค้าหรือผู้บริโภค ธุรกิจจะสามารถดำรงอยู่ได้ก็ด้วยการจำหน่ายสินค้า และบริการสู่ตลาดแก่ผู้บริโภค ผู้บริโภคเป็นกลุ่มสัมพันธ์กลุ่มแรกที่มีอิทธิพลต่อความอยู่รอด และผลกำไรของธุรกิจ ดังนั้นต้องการให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ จะต้องรับผิดชอบต่อผู้บริโภค และผู้บริโภคเองก็ต้องรับผิดชอบต่อตนเองด้วย อนิวัช แก้วจันทน์ (2553: 46) ได้สรุปว่า

1. ผลิตและจำหน่ายสินค้า บริการอย่างเป็นธรรม และบริการเพื่อสนองความต้องการอย่างแท้จริงของผู้บริโภคเท่านั้น สนองให้ตรงเป้าประสงค์ของผู้บริโภคจริงๆ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ทั้งทางปริมาณ ราคา คุณภาพ เปิดเผยข้อมูลที่ถูกต้องตรงไปตรงมา
2. ซื่อสัตย์สุจริต-ปฎิบัติการผลิตในราคาที่เป็นธรรม ไม่กดราคาให้ต่ำจนเกินไป รวมถึง ผลิตจำหน่ายสินค้าและบริการที่มีมาตรฐานความปลอดภัยเพียงพอ สะอาด ไม่มีสารพิษ และพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อความเสียหายอันเกิดจากความผิดพลาดบกพร่องของสินค้า หรือบริการ เช่น เสื่อมคุณภาพ เสีย หมดอายุ
3. เป็นนายจ้างที่ยุติธรรม จ่ายค่าตอบแทนผลประโยชน์แก่นุคลากรตามกฎหมาย และยุติธรรม ไม่อคติ มีพรหมวิหาร ดูแลสภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกปลอดภัย รวมถึงควบคุมตัวแทนผู้จำหน่ายสินค้าให้ซื่อสัตย์ มีจริยธรรม ต่อลูกค้า ไม่โกหกหลอกลวง อำพราง น้อโกง ไม่โฆษณาเกินความจริง ให้ข้อมูลทั้งจุดเด่นจุดด้อย ทั้งข้อจำกัดของสินค้าและบริการอย่างตรงไปตรงมา ครบถ้วน ชัดเจน และไม่ละเมิดเรื่องส่วนตัวของลูกค้า ให้ลูกค้ามีอิสระในการเลือก และตัดสินใจซื้อด้วยความพอใจ สบายใจ ไม่รู้กร้าว รวบรวมมัดมือชก

บทบาทที่มีต่อคู่แข่ง

ควรเป็นไปตามกฎหมายและธรรมเนียมปฏิบัติทางธุรกิจ ไม่ใช่วิธีการสกปรก ถือว่าผู้ประกอบการธุรกิจประเภทเดียวกันเป็นเพื่อนร่วมอาชีพกัน ร่วมมือกันพัฒนาอาชีพของตนให้เจริญก้าวหน้า (บรรยงค์ โตจินดา, 2545: 44)

บทบาทในการประสานประโยชน์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจ

ตารางที่ 1 ความคาดหวังต่อธุรกิจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแง่มุมแตกต่างกัน ดังนี้

สถานภาพ	ความคาดหวังต่อองค์กรธุรกิจ
เจ้าของ ผู้ถือหุ้น	ผลตอบแทนจากการลงทุน กำไร เงินปันผล ในอัตราที่พอใจ
ผู้บริหาร	เงินเดือน ค่าตอบแทนที่คุ้มกับความสามารถ
พนักงาน	เงินเดือน อัตราค่าจ้างที่พอใจ มีโอกาสก้าวหน้าในงานอาชีพ สวัสดิการ สวัสดิภาพ
ลูกค้า สมาชิก ผู้บริโภค ผู้รับบริการ	คุณภาพ ปริมาณ ความสะอาด สวยงาม คุณค่าคุ้มค่า ถูกใจ ได้รับความพึงพอใจจากการใช้สินค้าและบริการ
เจ้าของวัตถุดิบ	ได้รับราคาหรือผลตอบแทนที่เป็นธรรม
ปัจจัยการผลิต	ได้รับการชำระหนี้ตรงเวลาและเงื่อนไขที่ตกลงกัน
องค์กรของรัฐ	ชำระภาษีครบถ้วนตามเวลากำหนด สินค้า บริการดีมีประโยชน์ ต่อชาติ ทำชื่อเสียงและเงินเข้าประเทศ
คู่แข่งที่ประกอบธุรกิจ ประเภทเดียวกัน	มีการแข่งขันในลักษณะที่เป็นธรรม มีความสำนึกเป็นเพื่อนร่วมอาชีพ
เจ้าหนี้ สถาบันการเงิน	ได้รับการชำระหนี้ครบถ้วนตามเงื่อนไขที่ตกลงกัน ตรงตาม กำหนดเวลา
ประชาชน	ไม่ทำความเสียหายแก่สถานะแวดล้อม ให้ความร่วมมือแก่ กิจกรรมของชุมชน เป็นผู้นำชุมชน ทำชื่อเสียงแก่ชุมชน

ที่มา: พิภพ วังเงิน (2545: 68)

บทที่ 3

ทฤษฎีประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์

หลักศาสนาต่างๆ ได้กำหนดคุณค่าทางจริยธรรมของการกระทำแบบต่างๆ ไว้อย่างแน่นอนตายตัว เช่น การฆ่าคนเป็นสิ่งที่ผิด หรือความซื่อสัตย์เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นต้น ทฤษฎีประโยชน์นิยมปฏิเสธการกำหนดคุณค่าทางจริยธรรมอย่างตายตัว (ราชบัณฑิตยสถาน, 240: 101) เสนอว่า การกระทำเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด คือเป็นการกระทำที่ดี เนื่องจากประโยชน์นิยมเป็นจริยศาสตร์ที่เน้นเป้าหมาย การพิจารณาคุณค่าของการกระทำจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ทฤษฎีประโยชน์นิยมไม่สนใจแรงจูงใจหรือหลักการของผู้กระทำ

ลักษณะที่เด่นของทฤษฎีประโยชน์นิยมคือ ความดีหรือความถูกต้องไม่มีลักษณะที่พ้นโลก แต่เป็นความสุขหรือประโยชน์ที่มีได้ในโลกนี้ และขยายกรอบการวิเคราะห์ครอบคลุมจำนวนคนมากขึ้น (เมื่อเทียบกับทฤษฎีอรรถนิยมทางจริยศาสตร์ที่เน้นเฉพาะความสุขหรือประโยชน์ของผู้กระทำเป็นหลัก) อย่างไรก็ดี การวิเคราะห์นี้ก็ยังคงถูกวิจารณ์ในเรื่องการละเลยความยุติธรรมในการกระจายความสุขให้แก่ทุกคนที่เกี่ยวข้องอย่างเท่าเทียมกัน

จากการศึกษาในบทที่ผ่านมา เราพบว่าเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมที่อิงอยู่กับ “สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตนเอง” มีปัญหาบางประการทำให้เรายังไม่ยอมรับทฤษฎีอรรถนิยมทางจริยศาสตร์ ในบทนี้ เราจะพิจารณาเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมที่เสนอว่า การกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์ปริมาณมากที่สุดแก่คนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจำนวนมากที่สุด ซึ่งเป็นข้อเสนอของทฤษฎีประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ทฤษฎีนี้มีพัฒนาการและแนวความคิดที่น่าสนใจโดยสังเขปดังนี้

การปฏิบัติในจริยศาสตร์

ทฤษฎีประโยชน์นิยมได้ก่อกำเนิดขึ้นท่ามกลางยุคสมัยที่นับได้ว่าเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกฟ้าคว่ำแผ่นดินของโลกตะวันตกกล่าวคือ ในช่วงปลายของคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีปรากฏการณ์สำคัญต่างๆ ได้เกิดขึ้นมากมาย อาทิเช่น การเกิดขึ้นของรัฐชาติ (Nation state) การปฏิวัติฝรั่งเศส การล่มสลายของจักรพรรดินโปเลียน การแพร่ขยายของคำขวัญ “เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ” การสถาปนารัฐธรรมนูญแบบลายลักษณ์อักษรของสหรัฐอเมริกา และการปฏิวัติอุตสาหกรรม เป็นต้น

นอกจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่กล่าวมาแล้ว ในทางความคิดก็เกิดนักคิดที่เสนอแนวความคิดใหม่ๆ ที่ทำให้เกิดการปฏิวัติกระบวนทัศน์ (Paradigmatic Revolution) คือ เกิดการปฏิเสธคำถามและคำอธิบายที่อยู่ในกรอบความคิดความเชื่อ (หรือเรียกว่าโลกทัศน์) แบบเก่า และยอมรับคำถาม รวมถึงคำอธิบายตามกรอบความคิดความเชื่อแบบใหม่เช่น ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) ได้เสนองานชื่อ The Origin of Species ซึ่งอธิบายถึงกำเนิดของเผ่าพันธุ์ต่างๆ ของสิ่งมีชีวิตว่ามีบรรพบุรุษร่วมกัน ความคิดในงานเขียนชิ้นนี้ขัดแย้งกับคำอธิบายทางเทววิทยาที่ศาสนาคริสต์เชื่อและสอนอยู่กล่าวคือ ตามข้อความในพระคัมภีร์ไบเบิล พระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ก่อนและจากนั้นจึงทรงสร้างสิ่งมีชีวิตอื่นๆ แล้วจึงทรงนำมาให้มนุษย์ตั้งชื่อให้ (ปฐมกาล 2: 7, 19-20) แต่ในงานเขียนของดาร์วิน เขาเสนอว่า มนุษย์เป็นผลผลิตหนึ่งในกระบวนการวิวัฒนาการโดยมีบรรพบุรุษร่วมกันกับลิง (บางคนกล่าวว่า มนุษย์มีกำเนิดมาจากลิง ซึ่งไม่ค่อยตรงนัก)

คาร์ล มาร์กซ (Karl Marx) นักปรัชญาชาวเยอรมันวิพากษ์วิจารณ์ศาสนาคริสต์ซึ่งเป็นการเชื่อหลักของยุคสมัยว่าเป็นยาพิษที่มอมเมาประชาชนทำให้ประชาชนถูกเขากล่าววนอนขอชีวิตที่สุขสบายในโลกหน้าแต่หันหลังให้กับปัญหาสังคมที่เป็นจริง มาร์กซเสนอสิ่งที่ตรงกันข้ามคือ สภาพต่างๆ ที่ดำรงอยู่มีสาเหตุมาจากมนุษย์ (มิใช่พระเจ้า) สำหรับมาร์กซ ทฤษฎีวิวัฒนาการช่วยให้มนุษย์ละทิ้งความเชื่อมกมาย แต่ศาสนาถูกชนชั้นปกครองใช้เป็นเครื่องมือในการครอบงำประชาชน ทำให้พวกเขาหลงทางจากสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง มาร์กซเชื่อว่าทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีการเลือกสรรตามธรรมชาติ (Natural Selection) เป็นการอธิบายมนุษย์ตามแนววัตถุนิยม และท่านได้พยายามที่จะค้นหาทฤษฎีวิวัฒนาการที่คล้ายคลึงกับทฤษฎีของดาร์วิน เพื่อมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ โดยเน้นที่การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจหรือวิธีการผลิต (ยศ สันตสมบัติ, 2538: 14) มาร์กซได้วิเคราะห์ว่าสังคมของมนุษย์มีวิวัฒนาการตามการพัฒนาของพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตซึ่งจะปรากฏในรูปของความขัดแย้งและการต่อสู้ทางชนชั้น (คือระหว่างชนชั้นผู้ถูกรีด เช่น เจ้าทาส ศักดินา นายทุนและชนชั้นผู้ถูกขูดรีดเช่น ทาส ไพร่ กรรมาชีพ เป็นต้น) ดังนั้นเขาจึงสรุปว่า ประวัติศาสตร์ของมนุษย์คือประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ทางชนชั้น

เจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham) และจอห์น สจิวต์ มิลล์ (John Stuart Mill) นักปรัชญาชาวอังกฤษทั้งสองคนนี้ได้เสนอแนวความคิดทางจริยศาสตร์ที่ตรงกันข้ามกับคำสอนทางเทววิทยา ในยุคนั้น กล่าวคือ พวกเขาแทนที่การกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรมที่แน่นอนตายตัว (หรือเรียกว่าการทำความดี) ที่แต่เดิมเป็นการปรนนิบัติเอาใจพระเจ้าและความศรัทธาต่อกฎหมายธรรมต่างๆ มาเป็นการแสวงหาความสุขปริมาณมากที่สุดที่มีได้ภายในโลกนี้

แนวความคิดของทฤษฎีประโยชน์นิยม

เบนแธมได้เสนอให้ใช้หลักพิจารณาการกระทำว่าการกระทำอันไหนถูกต้องโดยเลือกการกระทำที่มีผลก่อให้เกิดความสุขปริมาณมากที่สุดสำหรับทุกคนที่เกี่ยวข้องซึ่งเขาเรียกว่าหลักแห่งอรรถประโยชน์ (Principle of Utility) เบนแธมเป็นหนึ่งในผู้นำกลุ่มปรัชญาที่ปฏิเสธระบบเก่าซึ่งต้องการปฏิรูประบบกฎหมายและสถาบันสังคมต่างๆ ในอังกฤษในขณะนั้น

หลักมหสุขเสนอว่าการกระทำอันหนึ่งจะถูกต้องตามสัดส่วนที่มีแนวโน้มไปเพิ่มความสุข และจะผิดเมื่อมีแนวโน้มไปเพิ่มสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความสุข การวิเคราะห์การกระทำของมนุษย์ตามหลักการนี้จะไม่สนใจแรงจูงใจหรือหลักการของตัวผู้กระทำ แต่จะพิจารณาเฉพาะผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ ทำให้บางครั้งมีผู้เรียกหลักนี้ว่า **Instrumentalist** หรือ **Consequentialist** มิลล์พิจารณาว่าความสุขเป็นสิ่งที่มีความหมายในตัวเอง และเป็นเป้าหมายของมนุษย์นอกจากนี้เขายังพิจารณาว่าความสุขมีคุณภาพที่แตกต่างกันหรืออาจกล่าวว่ามีลำดับของคุณค่า อาทิเช่น ความสุขที่เกิดจากการฟังดนตรีหรืออ่านวรรณกรรมชั้นเยี่ยมมีคุณค่าสูงกว่าการรับประทานอาหารดีๆ เมื่อเป็นต้น

ลักษณะสำคัญของทฤษฎีประโยชน์นิยม

ทฤษฎีนี้เป็นแนวความคิดของเบนแธม ซึ่งเชื่อว่า สิ่งที่มีคุณค่าคือ การกระทำที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้อง ส่วน มิลล์ เชื่อว่าอะไรก็ตามที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ควรสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมา Lincoln (1997: 79) ได้สรุปลักษณะสำคัญของทฤษฎีประโยชน์นิยมไว้ 3 ประการ คือ

1. พิจารณาผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ (Consequentialist) ทำให้เราจัดทฤษฎีนี้ไว้ในทฤษฎีแนวอันตนนิยม (Teleological Theory) การพิจารณาผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ (ว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด) จึงเป็นการปฏิเสธการอ้างถึงแรงจูงใจหรือหลักการของผู้กระทำ และยังเป็นการปฏิเสธลักษณะการกำหนดความถูกต้องอย่างตายตัว ดังเช่น บัญญัติต่างๆ ในศาสนาที่ห้ามฆ่าคน ห้ามกล่าวเท็จ เป็นต้น

2. พิจารณาแบบรวมๆ (Aggregative) บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำนั้นทั้งหมดจะถูกนำมาพิจารณาและสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับองค์รวมนี้อาจถูกนำเสนอให้เอาปฏิบัติ อาจกล่าวได้ว่า

ทฤษฎีนี้เน้นความเสมอภาคมาก เบนแรมเสนอว่า “คนทุกคนมีค่าเท่ากับหนึ่งและไม่มีใครมีค่ามากกว่าหนึ่ง” ในขณะที่มิลล์เสนอว่า “คนทุกคนมีสิทธิในความสุขเท่าๆกัน”

3. พิจารณาความรู้สึกทางกายสัมผัส (Sensual Feeling) ทฤษฎีนี้ได้อธิบายความหมายของ “ความสุข” (Happiness) ว่าเป็นความยินดีหรือความสำราญใจ (Pleasure) ที่เกิดจากการได้รับอรรถประโยชน์ ในที่นี้ ปรีชา ช้างขวัญยืน (2549: 107 - 109) กล่าวถึงทฤษฎีประโยชน์นิยม 2 แบบ คือ

1. ประโยชน์นิยมแบบเน้นการกระทำ การตัดสินใจว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ดีที่สุดนั้น เป็นไปตามสถานการณ์แต่ละสถานการณ์ แนวคิดเช่นนี้มาจากความคิดของเบนแรม ซึ่งให้หลักการไว้ว่า ควรกระทำสิ่งที่น่าประโยชน์สำหรับทุกคนที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบในแต่ละกรณี ประโยชน์นิยมแบบเน้นการกระทำ มีหลักการว่าคนเราควรกระทำการที่จะนำความดีที่เหนือกว่าความเลวมาให้แก่ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำมากที่สุด นักประโยชน์นิยมกลุ่มนี้ไม่เชื่อว่าจะตั้งกฎสำหรับการกระทำได้เนื่องจากสถานการณ์แต่ละสถานการณ์ต่างกันและคนแต่ละคนก็ต่างกัน คนแต่ละคนต้องประเมินสถานการณ์ที่ตนเกี่ยวข้องและพยายามกำหนดให้ได้ว่าการกระทำใดจะนำผลที่ดีจำนวนมากที่สุดและเกิดผลเลวจำนวนน้อยที่สุดมาให้แก่ทุกคนที่เกี่ยวข้อง

ผู้ประเมินสถานการณ์จะต้องเป็นผู้ตกลงใจว่าการกระทำใดในสถานการณ์ในเวลานี้เป็นสิ่งที่ถูกต้องที่สุด เช่น การพูดจริงในสถานการณ์นี้ในขณะนี้ เป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ การที่คนส่วนใหญ่จะเชื่อว่าการพูดความจริงเป็นสิ่งที่ดีนั้น นักประโยชน์นิยมไม่สนใจ นักประโยชน์นิยมแบบเน้นการกระทำมุ่งตัดสินเฉพาะในสถานการณ์และขณะนั้นๆ ว่าการพูดจริงเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ ไม่มีกฎสากลใดๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการฆ่า การลักขโมย การพูดเท็จ หรือศีลธรรมข้ออื่นๆ เพราะสถานการณ์ต่างและคนก็ต่าง ดังนั้นการกระทำที่ถือกันโดยทั่วไปว่าผิดศีลธรรมก็อาจจะถูกศีลธรรมได้ในสายตาของนักประโยชน์นิยมแบบเน้นการกระทำ ข้อสำคัญอยู่ที่การกระทำนั้นในครั้งนั้นนำมาซึ่งความดีมากที่สุดเมื่อหักลบกับความเลวแล้วหรือไม่

ข้อที่จะวิพากษ์วิจารณ์ประโยชน์นิยมแบบเน้นการกระทำมีหลายข้อคือ ข้อแรก เป็นเรื่องยากที่จะแน่ใจได้ว่าอะไรเป็นผลที่ดีแก่ผู้อื่น ผลที่ดีตามความเห็นของเราผู้อื่นอาจไม่เห็นว่าเป็นดี เราจะชักนำหนักหรือกำหนด “ดี” แทนผู้อื่นได้หรือไม่ หากจะให้แน่ใจก็ต้องถามทุกคนก่อน และมีอยู่บ่อยๆ ที่เรามักจะต้องทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยไม่มีโอกาสจะสอบถามได้ โดยเฉพาะกรณีใหม่ๆ ที่ไม่เคยเกิดกับเรามาก่อน เราจะมีเวลาพินิจพิเคราะห์ผลทั้งหมดซึ่งเราอาจรู้ไม่ครบถ้วนหรือไม่ ในแง่นี้เราเพียงเลือกทำอย่างใดอย่างหนึ่งเท่าที่จะตัดสินใจได้ในขณะนั้นเท่านั้น หากเป็น

เช่นนี้การทำตามกฎซึ่งคนส่วนมากได้พิจารณาแล้วจะมีดีกว่าหรือ เช่น คนส่วนมากรักชีวิตและเห็นว่าชีวิตมีค่า จึงตั้งกฎห้ามการฆ่า เว้นแต่กรณีเฉพาะบางกรณี เช่น ป้องกันตัว การพิจารณาการฆ่าเป็นกรณีๆ ว่าจะทำหรือไม่ทำนั้นเป็นการเสียเวลาและโง่เขลา เพราะเราไม่มีเวลาพิจารณานอกจากจะฆ่าหรือไม่ฆ่าเท่านั้น

นักประโชชนนิยมแบบเน้นการกระทำอาจอ้างว่า โดยทั่วไปคนเราได้ผ่านประสบการณ์เกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ มากพอที่จะทำให้ตัดสินใจได้ในเวลาอันรวดเร็ว มิใช่ว่าจะต้องเริ่มคิดพิจารณาใหม่ทั้งหมด แต่ถ้าการตัดสินใจมาจากประสบการณ์เดิมๆ ก็แสดงว่าเราได้ปฏิบัติตามกฎ ที่มีอยู่ในใจซึ่งมาจากประสบการณ์ ถ้าตามประสบการณ์ที่ผ่านมาเราไม่ฆ่า เมื่อพบสถานการณ์ทำนองเดียวกัน เราจะทำตามกฎจากประสบการณ์นั้นคือ “อย่าฆ่าคนอื่นเมื่อสถานการณ์เป็นแบบเดียวกับ ก.” ฆ่าหรือไม่ ถ้าใช่ก็เท่ากับกลายเป็นพวกประโชชนนิยมแบบเน้นกฎ

ข้อวิจารณ์อีกข้อหนึ่งก็คือประโชชนนิยมแบบเน้นการกระทำจะสอนเด็กให้กระทำการอันมีศีลธรรมได้อย่างไรในเมื่อไม่มีกฎอื่นๆ ที่จะให้ทำตามนอกจากกฎประโชชนนิยม จึงดูเหมือนทุกคนต้องเริ่มต้นเรียนรู้ที่จะเลือกการกระทำด้วยตนเองใหม่ทั้งหมด การสร้างระบบการศึกษาศีลธรรมตามแนวนี้แม้อาจจะทำได้ แต่จะเกิดผลตามที่ต้องการเพียงไร

2. ประโชชนนิยมแบบเน้นกฎ แนวคิดนี้มาจากความคิดของมิลล์ Mill (1957: 11) ซึ่งมีความคิดเห็นว่าควรตั้งเกณฑ์และปฏิบัติตามกฎที่จะนำมาซึ่งผลดีสำหรับผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ประโชชนแบบกฎจึงเสนอกฎเกณฑ์ที่ว่าอะไรก็ตามที่จะก่อให้เกิดประโชชนก็ควรสร้างกฎเกณฑ์นั้นขึ้นมาและใช้บังคับเพื่อให้เป็นประโชชนต่อทุกคน การที่ประโชชนนิยมแบบเน้นการกระทำต้องพบปัญหาหลายประการทำให้เกิดแนวคิดใหม่คือประโชชนนิยมแบบเน้นกฎขึ้น โดยมีแนวคิดต่างกับประโชชนนิยมแบบเน้นการกระทำที่มีแนวคิด “ทุกคนควรกระทำการที่นำความดีมากที่สุด” มาให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมาเป็นแนวคิด “ทุกคนควรทำตามกฎที่จะนำความดีจำนวนมากที่สุดมาให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด”

แนวคิดนี้ทำให้แต่ละคนไม่ต้องเริ่มต้นหาผลเองในทุกๆ สถานการณ์ และมีกฎที่จะให้การศึกษาทางศีลธรรมแก่ผู้เริ่มต้น นักประโชชนนิยมแบบเน้นกฎพยายามวางกฎซึ่งจะให้ผลเป็นความดีมากที่สุดแก่มนุษยชาติ โดยอาศัยประสบการณ์และการพิจารณาด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบ เช่น แทนที่จะต้องเลือกว่าในแต่ละสถานการณ์ควรฆ่าหรือไม่ฆ่า นักประโชชนนิยมแบบเน้นกฎจะพิจารณาจากกรณีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการฆ่าและใช้เหตุผลอย่างรอบคอบ ซึ่งอาจทำให้ตั้งกฎว่า

“จงอย่าฆ่าใครเว้นแต่ป้องกันตัว” กฎนี้มาจากการที่ได้พบว่าเว้นแต่กรณีป้องกันตัวแล้วการฆ่าทำให้เกิดผลร้ายมากกว่าผลดีแก่ทุกคนที่เกี่ยวข้องทั้งในขณะนั้น และในระยะยาว และหากปล่อยให้มีการฆ่าเว้นแต่กรณีป้องกันตัว ในปัจจุบันก็จะมีคนฆ่ากันมากกว่าที่เป็นอยู่ และเนื่องจากชีวิตเป็นสิ่งสำคัญอันสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตจะมีได้ก็ต่อเมื่อมีชีวิต หากไม่วางกฎเช่นนั้นก็จะเกิดอันตรายแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมากกว่าจะเกิดความดี

นักประโยชน์นิยมแบบเน้นกฎมีความเชื่อต่างกับแบบเน้นการกระทำคือเชื่อว่า คนเรามีแรงจูงใจการกระทำ และสถานการณ์คล้ายๆ กันซึ่งเป็นเหตุให้สามารถตั้งกฎที่จะใช้กับคนทุกคนในทุกสถานการณ์ของมนุษย์ได้ พวกประโยชน์นิยมแบบเน้นกฎเห็นว่าเป็นการโกงและเป็นอันตรายที่จะปล่อยให้การกระทำทางศีลธรรมให้แก่สังคม พวกนี้เห็นว่าประโยชน์นิยมแบบเน้นการกระทำนั้นพิจารณาสถานการณ์เคาะๆ เป็นครั้งๆ

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาความถูกต้องจากผลของการกระทำโดยพิจารณาจากประโยชน์ที่เกิดขึ้นตามมาจากการกระทำเฉพาะในแต่ละครั้งนั้น ทำให้เกิดปัญหาว่าศีลธรรมจะมีลักษณะสัมพัทธ์หรือสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสถานการณ์ ทั้งนี้เพราะว่าการกระทำอย่างเดียวกันในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน อาจให้ผลที่แตกต่างกัน อันจะทำให้ค่าความดีความชั่วของการกระทำอย่างเดียวกันต่างกัน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2536: 413) ประโยชน์นิยมที่สร้างปัญหาชนิดนี้เรียกว่า “ประโยชน์นิยมเชิงการกระทำ” (Act Utilitarianism) ซึ่งให้ผู้กระทำพิจารณาผลที่ตามมาจากการกระทำเป็นกรณีๆ ไป ดังนั้น นักประโยชน์นิยมจึงได้พัฒนา “ทฤษฎีประโยชน์นิยมเชิงกฎ” (Rule Utilitarianism) ขึ้นมา ตามทฤษฎีนี้ ผู้กระทำจะไม่ตัดสินความถูกต้องของการกระทำโดยพิจารณาจากผลที่เกิดขึ้นของการกระทำแต่ละครั้ง แต่จะดูผลที่เกิดขึ้นถ้าสมมติให้การกระทำนั้นเป็นหลักปฏิบัติทั่วไป หรืออีกนัยหนึ่ง ผู้กระทำตามหลักนี้แล้ว ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะนำมาซึ่งความสุขหรือไม่

นักประโยชน์นิยมแบบเน้นกฎก็มีปัญหาเช่นกัน โดยเฉพาะให้เรื่องที่ต้องกำหนดแทนผู้อื่นว่าอะไรคือผลดีสำหรับทุกคน เราจะแน่ใจได้อย่างไรว่าในเมื่อสถานการณ์ก็มีหลากหลาย คนก็มีมากและแตกต่างกัน กฎที่ตั้งขึ้นจะเป็นกฎที่ใช้ได้กับสถานการณ์และคนอีกมากมายหลากหลายเช่นนั้น โดยทำให้เกิดผลที่ดีมากที่สุดแก่ทุกคนที่เกี่ยวข้อง ยิ่งเป็นกฎด้วยแล้วยังมีปัญหามากขึ้น เพราะกฎครอบคลุมการกระทำจำนวนมาก มิใช่การกระทำเดียวในแต่ละครั้ง พวกนักศีลธรรมที่ไม่ยึดกฎ (Non-Rule Moralists) เห็นว่า ไม่มีกฎใดที่ไม่อาจหาข้อยกเว้นได้ แต่ถ้าเราอ้างเช่นนี้กับกฎทุกกฎเราก็จะกลับไปสู่ประโยชน์นิยมแบบเน้นการกระทำอีก ถ้าตั้งกฎให้ครอบคลุมทุกกรณีไม่ได้

ก็อย่าตั้งกฎเสียดีกว่า ทำให้เห็นได้ว่าการตั้งกฎให้คลุมทุกกรณีของกฎนั้นๆเป็นเรื่องยาก ซึ่งเป็นปัญหาหากจะใช้ประโยชน์นิยมแบบเน้นกฎ พวกประโยชน์นิยมแบบเน้นการกระทำจะไม่ประสบปัญหานี้เพราะมิได้พยายามให้กระทำอย่างเดียวกัน ในทุกสภาพการณ์ดังเช่นพวกที่เน้นกฎ

ปัญหาสำคัญอีกปัญหาหนึ่งซึ่งกระทบประโยชน์นิยมทั้งสองแบบก็คือคำว่า “เป็นประโยชน์” นั้นเป็นการเน้นประโยชน์ของคนส่วนใหญ่และเน้นประโยชน์ที่หมายถึงความพึงพอใจและความพ้นจากความเจ็บปวดทรมาน ซึ่งมักเป็นเรื่องทางประสาทสัมผัส คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย มิได้หมายถึงประโยชน์ เช่น ความดีงาม ความมีศีลธรรม ตามความหมายของนักศีลธรรม นอกจากนั้นการเน้นประโยชน์ในลักษณะ “ความดีจำนวนมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด” ยังทำให้ในที่สุดเกิดปัญหาว่ากรณีที่ความดีจำนวนมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด เป็นผลเลวมากที่สุดแก่คนจำนวนน้อย จะตัดสินใจอย่างไร

Hospers (1982: 127) ได้กล่าวถึงการให้ความเป็นธรรมแก่คนในสังคมทั่วหน้ากันน่าจะเป็นการมีศีลธรรมมากกว่าการคำนึงถึงเฉพาะคนส่วนใหญ่ การคิดถึงคนส่วนใหญ่อาจจำเป็นในบางกรณี เช่น กรณีที่จะต้องให้กลุ่มอยู่รอดโดยต้องให้คนส่วนน้อยเสียสละ เช่นเพื่อจะให้ทหารส่วนใหญ่อยู่รอดบางคนอาจต้องเสี่ยงชีวิต แต่ผู้ที่คำนึงถึง “ความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด” มักจะไม่คิดถึง “ความสุขของทุกคน” ประโยชน์นิยมเป็นแนวคิดที่พยายามปรับปรุงอัธยาศัยโดยพิจารณาถึงทุกๆ คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำทางศีลธรรมการกระทำใดการกระทำหนึ่งแต่ก็ต้องประสบปัญหาสำหรับอัธยาศัย

สิ่งที่เป็นปัญหาของพวกที่คำนึงถึงผลเป็นหลักทุกประเภทก็คือความจำเป็นที่จำเป็นที่จะต้องคิดถึงผลของการกระทำให้ได้ทุกแง่มุมนั้นเป็นสิ่งที่ทำยากที่สุด และผลนั้นกระทบผู้อื่นนอกเหนือจากพวกของตนอย่างไร เราไม่มีความรู้พอที่จะหาผลได้ครบถ้วน และไม่อาจมองเห็นผลในอนาคตได้อย่างเพียงพอ เราจึงไม่รู้แน่ชัดว่า อะไรคือผลดีสำหรับเราและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด (ดวงเด่น นุเรนรัมย์, 2545: 71) อธิบายว่า ตัวอย่างกรณีที่ต้องทำสงคราม สำหรับประโยชน์นิยมเชิงกฎ การทำสงครามเพื่อรุกรานจะทำได้ทุกกรณี ในขณะที่การใช้เกณฑ์ของประโยชน์นิยมเชิงการกระทำจะตัดสินว่าบางครั้งการรุกรานก็ชอบทำ บางครั้งก็ไม่ชอบธรรม แต่นอกจากผลแพ้ชนะแล้วผลที่ตามมาคืออะไรบ้าง ประธานาธิบดีจะทราบหรือไม่ เช่น สงครามเย็น บรรยากาศโลกเสื่อมโทรม การพัฒนาอาวุธที่ร้ายแรงยิ่งขึ้น แต่เราจะมีมาตรฐานใดมาใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินที่ดีกว่าการใช้ผล เรื่องนี้ควรพิจารณาคำตอบจากนักปรัชญากลุ่มที่ไม่เน้นผลเป็นหลัก

เจเรมี เบนแธม

เจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham) เกิดในถนนเรดโลออน เฮนสตีท กรุงลอนดอนใน ค.ศ. 1748 Lyons and David (1973: 75) ได้กล่าวว่าเบนแธมแสดงสัญญาณเริ่มแรกของความสามารถในวิธีที่เป็นตรรกะของเขาที่ไม่เป็นธรรมดา เมื่ออายุได้สี่ปีเท่านั้น เขาเรียนหลักไวยากรณ์ภาษาละตินแล้ว และเมื่ออายุแปดปีเขาถูกส่งไปยังเวสต์มินสเตอร์ สกูล (Westminster school) และในทีนั้นเขากล่าวในเวลาต่อมาว่า การสอน “เลวที่สุด” (Was wretched) เขาเข้าศึกษาใน Queen’s College ในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดเมื่อเขาอายุ 12 ปี และหลังจากนั้นสามปี เขาเป็นบุคคลหนึ่งที่ไม่มีความสุข เพราะเขาไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมที่ชั่วและความเกียจคร้านของเพื่อนนักศึกษาของเขา เขาได้รับปริญญาตรีใน ค.ศ. 1763 และเข้าศึกษาใน Lincoln’s Inn เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของบิดาของเขา เป็นการเตรียมสำหรับวิชาชีพในอาชีพกฎหมาย (Bentham, 2011: 96) ในปีเดียวกันนั้นเขากลับไปยังมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด สำหรับประสบการณ์หนึ่งสำคัญของชีวิตที่ใช้ความสามารถคิดในวิธีที่เป็นตรรกะ เพราะเขาไปฟังการบรรยายเกี่ยวกับกฎหมายโดยเซอร์วิลเลียม แบล็คสโตน (Sir William Blackstone) สิ่งที่ทำให้เหตุการณ์นี้สำคัญ คือ ขณะที่เขาฟังการบรรยายนี้ด้วยความตั้งใจอย่างลึกซึ้ง เขากล่าวว่าเขา “ค้นพบความผิดพลาดของแบล็คสโตนเกี่ยวกับสิทธิทางธรรมชาติ” และประสบการณ์นี้ทำให้ความคิดของเขาชัดเจนในทฤษฎีของเขาเองเกี่ยวกับ “สิทธิทางธรรมชาติ” (Natural Right) ในฐานะ “การพูดที่ไม่มีมีความหมาย-ไม่มีความหมายที่เป็นธรรมชาติ” (Rhetoric Nonsense-Nonsense On Stilts) เขาได้รับปริญญาโทใน ค.ศ. 1776 และกลับไปกรุงลอนดอนอีกครั้ง แต่เขาไม่ชอบพอในอาชีพด้านกฎหมาย และตัดสินใจตรงกันข้ามกับการเป็นนักกฎหมาย เขาถูกดึงเข้าสู่อาชีพงานเขียนอย่างจริงจัง และเขาพยายามที่จะนำการจัดระเบียบและการป้องกันทางศีลธรรมไปสู่สิ่งที่เขาพิจารณาว่าเป็นสถานะที่เลวมากทั้งทางกฎหมายและความเป็นจริงทางสังคมที่กฎหมายได้กระทำให้เป็นไปได้

Atkinson and Charles (1969: 181) อธิบายว่าเบนแธมเป็นนักปฏิรูปที่สำคัญ ความเชื่อทางปรัชญาของเขาส่วนใหญ่ได้ถูกจัดเอาไว้ให้โดย ล็อก (Locke) ซึ่งเป็นนักทดลอง ซึ่งมีความคิดที่เข้าใจสถานการณ์และเป็นอิสระทำให้เป็นเครื่องมือที่มีอำนาจสำหรับเบนแธมที่จะต่อสู้ความคิดที่อยู่บนฐานของการชอบหรือไม่ชอบที่ไม่มีเหตุผล และเขาอ่านหนังสือของฮูมชื่อ Treatise on Human Nature ซึ่งได้รับประโยชน์จนเขากล่าวว่ามันเป็น “ประหนึ่งว่าระดับลดลง” จากสายตาของเขาเกี่ยวกับปรัชญาทางศาสนา หนังสือเล่มแรกของเขาชื่อ Fragment on Government ปรากฏใน ค.ศ. 1776 และเป็นการโจมตีแบล็คสโตน ข้อเขียน Fragment นี้ ตรงข้ามอย่างเห็นได้ชัดต่อเอกสารที่ปรากฏในปีนั้น เช่น การประกาศอิสรภาพ (The Declaration of Independence) ซึ่งเบนแธมคิดว่า

เป็นการรวมคำที่สับสน ไม่เป็นระเบียบและไม่เป็นตรรกะ ซึ่งผู้เขียนสมมติเกี่ยวกับสิทธิทางธรรมชาติของมนุษย์โดยตลอด ซึ่งเป็นสิ่งที่เขาต้องการแสดงให้เห็น ในบรรดาข้อเขียนของเขา ต่อมาภายหลังคือ Defence of Usury (1787) ข้อเขียนที่มีชื่อเสียงของเขาชื่อ Introduction to the Principles of Morals and Legislation (1789), A Plea for the Constitution (1803), และ Catechism of Parliamentary Reform (1809) ด้วยข้อเขียนเหล่านี้และการเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยตัวเขาเองในปัญหาทางสังคมและการเมืองในสมัยของเขา เบนแธมยังเป็นบุคคลสาธารณะที่มีอำนาจเป็นส่วนใหญ่ตลอดชีวิตที่ยาวนานของเขาจนกระทั่งเขาตายใน ค.ศ. 1832 เมื่ออายุ 84 ปี

หลักการของการเป็นประโยชน์ (The Principle Of Utility) เบนแธมเริ่มต้นข้อเขียนของเขา ชื่อ Introduction to the Principles of Morals and Legislation (Bentham, 1907: 202) ด้วยประโยคแบบคลาสสิกว่า “ธรรมชาติ ได้วางมนุษย์ไว้ภายใต้การปกครองของนายที่มีอำนาจสูงสุดสองคนคือ ความเจ็บปวด (Pain) และความรื่นรมย์ (Pleasure) มันเป็นอย่างนี้เท่านั้นที่จะบอกเราว่าเราควรทำอะไรและกำหนดว่าเราจะทำอะไร” การขึ้นตรงต่อความรื่นรมย์และความเจ็บปวดเป็นความจริงที่เราทั้งหมดยอมรับ และการที่เราต้องการความรื่นรมย์และต้องการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดเป็นความจริงด้วย แต่ในสองสามประโยค โดยปราศจากการชี้ให้เห็นวิธีที่เขากระทำ เบนแธมเคลื่อนที่จากความจริง (Fact) ที่เราต้องการ (Do Desire) ความรื่นรมย์ไปสู่การตัดสินใจ (Judgment) ว่าเราควร (Ought) บรรลุถึงความรื่นรมย์ หรือจากความจริงทางจิตวิทยาไปสู่หลักการทางศีลธรรมของการเป็นประโยชน์ (Ewing, 1967: 117) โดยหลักการของการเป็นประโยชน์ (Principle of Utility) เขาหมายถึง “หลักการซึ่งเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับทุกการกระทำใดๆ ตามแนวโน้มซึ่งมันปรากฏที่จะเพิ่มหรือลดความสุข” ในภาษาของเบนแธมการเห็นด้วย (Approve) หรือไม่เห็นด้วย (Disapprove) เป็นอย่างเดียวกันเมื่อพูดถึงการกระทำที่มันดีหรือเลว ถูกหรือผิด ระหว่างการกล่าวว่ามนุษย์ต้องการความรื่นรมย์และกล่าวว่าเขาควรจะทำ หรือว่ามันถูกต้องและสมควร มีช่องว่างที่เบนแธมไม่ได้บรรจุด้วยคำกล่าวบางอย่างที่รอบคอบ นอกจากนี้เขากล่าวว่าการกระทำเช่นนั้น “ที่เป็นไปตามหลักการของการเป็นประโยชน์ซึ่งบุคคล (สามารถ) พุควิถีได้เสมอมันเป็นบางสิ่งที่ควรถูกกระทำ” หรือที่ “มันเป็นการกระทำที่ถูกต้อง” เบนแธมกล่าวว่า “การผูกค้ำควร ไว้กับความรื่นรมย์ เป็นวิธีเดียวเท่านั้นที่ควร ความถูกต้องความผิดและอื่นๆ ของลักษณะที่มีความหมายมิฉะนั้นมันไม่มีอะไรเลย” เบนแธมเข้าใจดีว่าเขาไม่ได้พิสูจน์ว่าความสุขเป็นพื้นฐานของ “ดี” และ “ถูกต้อง” แต่สิ่งนั้นไม่ได้เป็นการหลงลืม เขากล่าวว่ามันเป็นลักษณะของหลักการของการเป็นประโยชน์ที่บุคคลไม่สามารถแสดงความถูกต้องของมัน “มันมีผลกระทบต่อข้อพิสูจน์บางอย่างหรือไม่ มันควรจะดูเหมือนไม่มีผล เพราะสิ่งที่ใช้พิสูจน์ทุกสิ่งอื่นๆ โดยตัวของมันเองไม่สามารถถูกพิสูจน์ กระบวนการของการพิสูจน์ต้องมีการเริ่มต้นของมันในบางแห่ง การให้ข้อพิสูจน์เช่นนี้

เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เช่นเดียวกับที่มันไม่จำเป็น” แต่ถ้าเบนแรมไม่สามารถพิสูจน์ความถูกต้องของหลักการของการเป็นประโยชน์ เขาารู้สึกว่าเขาสามารถอย่างน้อยแสดงว่าทฤษฎีเกี่ยวกับศีลธรรมที่ “สูงกว่า” อาจลงมาสู่หลักการของการเป็นประโยชน์หรืออื่นๆ ที่ต่ำกว่าหลักการนี้เพราะมันไม่มี ความหมายที่ชัดเจนหรือไม่สามารถดำเนินรอยตามในวิธีเดียวกัน ในฐานะเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างเบนแรมใช้ ทฤษฎีสัญญาประชาคมเป็นการอธิบายสำหรับหน้าที่ของเราที่จะเชื่อฟังกฎหมาย นอกจากความยาก ในการตัดสินใจว่าเรามีสัญญาหรือการเห็นพ้องกันหรือไม่ เบนแรมกล่าวว่าหน้าที่ที่จะเชื่อฟัง กฎหมาย แม้ในทฤษฎีสัญญาของมันเอง อยู่บนหลักการของการเป็นประโยชน์ เพราะโดยแท้จริง มันกล่าวว่าความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดสามารถบรรลุถึงได้ถ้าเราเชื่อฟังกฎหมาย เท่านั้น ในกรณีนี้ทำไมจึงพัฒนาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและเป็นแบบวิทยาศาสตร์เมื่อปัญหาทั้งหมด สามารถแก้ไขได้อย่างรวดเร็ว โดยกล่าวเพียงว่าการเชื่อฟังย่อมดีกว่าเพราะการไม่เชื่อฟังเป็น อันตรายมากกว่า กรณีตัวอย่างเป็นอย่างเดียวกันเมื่อบุคคลอื่นๆ กล่าวว่าความดีและความถูกต้องใน การกระทำถูกตัดสินโดยความรู้สึกทางศีลธรรมหรือความเข้าใจหรือเหตุผลที่ถูกต้อง (Moral sense or understanding or right reason) ของเราหรือหลักการทางศาสนา (Theological Principle) ของ เจตจำนงของพระเจ้า เบนแรมกล่าวว่าทั้งหมดเหล่านี้เหมือนซึ่งกันและกันและถูกทดลองมาเป็น หลักการของการเป็นประโยชน์ เช่น “หลักการของศาสนาอ้างถึงทุกสิ่งเกี่ยวกับความรื่นรมย์ของ พระเจ้า แต่อะไรเป็นความรื่นรมย์ของพระเจ้า” เขาสรุปในขณะนี้ว่าพระเจ้าไม่ได้พูดหรือเขียน ต่อเรา ดังนั้นเราจึงไม่รู้ได้อย่างไรว่าอะไรเป็นความรื่นรมย์ของพระองค์ โดยการสังเกตสิ่งที่เป็นความ รื่นรมย์ของเราและประกาศมันว่าเป็นของพระองค์ ดังนั้นความเจ็บปวดและความรื่นรมย์เท่านั้นให้ คุณค่าที่เป็นจริงของการกระทำต่อเรา และในชีวิตบุคคลและสาธารณะในการวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย เราอยู่ในการเกี่ยวข้องทั้งหมดกับการหาความสุขให้ได้มากที่สุด (Stumpf, n.d.: 403 – 408)

จะเห็นได้ว่า ลัทธิการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานและสำคัญที่สุดของเบนแรมมีอยู่ในความ ต้องการของเขาที่จะผลักดันการปฏิรูปทางสังคมที่สำคัญ เพื่อจะใส่หลักการทางปรัชญาของเขาไปสู่ การกระทำ และการปฏิรูปทางสังคมที่สำคัญ เพื่อจะใส่หลักการทางปรัชญาของเขาไปสู่การกระทำ และการปฏิรูปของเขาต้องการสร้างชนิดของสังคมและกระบวนการทางกฎหมายที่มีแนวโน้ม สามารถให้ความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุดต่อคนจำนวนมากที่สุด

จอห์น สจวร์ต มิลล์

จอห์น สจวร์ต มิลล์ (John Stuart Mill ค.ศ. 1806-1873) นื่องน้อย บุญยเนตร (2539: 65) ได้ กล่าวถึง จอห์น สจวร์ต มิลล์ เป็นนักคิดสำคัญคนหนึ่งในคริสต์ศตวรรษที่ 19 บิดาของเขาหรือเจมส์ มิลล์ (James Mill) นั้น เป็นทั้งนักปรัชญา นักเศรษฐศาสตร์ และนักประวัติศาสตร์ ในช่วงวัยเด็ก

บิดาของเขาพยายามอบรมและวางแผนการศึกษาให้เขาเพื่อสร้างให้เขาเป็นนักคิดที่ยิ่งใหญ่ และมีแนวคิดแบบ เบนแธม กล่าวคือเมื่ออายุ 3 ปี เขาเริ่มเรียนภาษากรีกและเลขคณิต พออายุ 8 ปี บิดาก็เพิ่มภาษาละตินเข้ามาในหลักสูตรการศึกษาของเขา เมื่อมิลล์อายุได้ 12 ปี เขาก็เริ่มอ่านตรรกวิทยา ปรัชญาและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ ในระยะต่อมา จอห์น สจ๊วต มิลล์ เองก็ได้ศึกษาแนวคิดแบบ ประสบการณ์นิยม (Empiricism) ของนักคิดในสหราชอาณาจักร จนกระทั่งถึงอายุประมาณ 16 ปี

เจมส์ มิลล์ซึ่ง อยู่ในกลุ่ม Philosophical Radicals เป็นผู้สนับสนุนให้คตินิยมประโยชน์นิยมของเบนแธมมีอิทธิพลต่อการเมืองในอังกฤษ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ได้รับการศึกษาทุกด้าน (ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ) จากพ่อของเขาโดยไม่เคยเข้าโรงเรียนและมหาวิทยาลัย แล้วเข้าทำงานบริษัทอินเดียตั้งแต่อายุ 17 ที่พ่อของเขาเป็นเจ้าหน้าที่อาวุโส และทำอยู่หลายสิบปีจนภายหลังจึงออกไปสมัครและได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อเขาอายุได้ 25 ปี การถูกรอบงาอย่างมากโดยพ่อของเขาทำให้มิลล์ในวัยหนุ่มมีปัญหาจิตใจซึมเศร้า คำนึงหาทางออกจนกระทั่งเขาก็ได้ทำความรู้จักอย่างสนิทสนมกับ นางแฮร์เรียท เทเลอร์ (Mrs. Harriet Taylor) ได้ช่วยแนะนำให้เขารู้จักกับกลุ่มเพื่อนปัญญาชนแบบโบฮีเมียนของเธอ และยังเป็นผู้ที่คอยให้คำแนะนำเขามาโดยตลอด และต่อมาก็ได้สมรสกัน สตรีผู้นี้ต่อมาามีอิทธิพลทั้งต่อชีวิตและงานเขียนของเขาเป็นอย่างมาก ดังนั้นในเวลาต่อมาเขาหันไปหานักเขียน เช่น โคลริดจ์ (Coleridge) คาร์ไล (Carlyle) และเวอดสเวิร์ธ (Wordsworth) ผู้ซึ่งมีผลกระทบต่อความคิดของเขาอย่างลึกซึ้งมากจนกระทั่งเขากล่าวในเวลาต่อมาว่า “การพัฒนาความรู้สึกลายเป็นจุดสำคัญในชุดของหลักการทางจริยธรรมและปรัชญาของข้าพเจ้า” ความสำเร็จทางวรรณคดีของเขาสะท้อนความพยายามของเขาที่จะดำรงความสมดุลระหว่างส่วนต่างๆ ที่มีอยู่จำนวนมากของมนุษย์ เริ่มต้นด้วยข้อเขียนที่เข้มงวดชื่อ System of Logic (1843) และรวมถึง Principles of Political Economy (1848), ข้อเขียน On Liberty (1859), Considerations on Representative Government (1861), The Essay Utilitarianism (1861), และ Autobiography ของเขาและ Three Essays on Religion ซึ่งถูกพิมพ์หลังเขาตายใน ค.ศ. 1873 เมื่ออายุ 67 ปี

จะเห็นได้ว่าเขาสนับสนุนคตินิยมประโยชน์นิยมและได้ขยายความเพิ่มเติมโดยมองประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลบวกทางความสุขของปัจเจกชน คือการมองคุณภาพหรือความพอใจสูงสุดของคนส่วนมากที่สุดด้วย ไม่ใช่วัดความสุขตามปริมาณของเสียงส่วนใหญ่ เขาเชื่อในประชาธิปไตยแบบตัวแทนในการเลือกคนชั้นกลางที่มีความรู้ขึ้นไปเป็นผู้แทน เพื่อทดแทนมติมหาชนที่เขาขาดความรู้ แต่เขาสนับสนุนให้ประชาชนรวมทั้งผู้หญิงต้องได้รับการศึกษาและมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน

หนังสือที่มีอิทธิพลต่อมาของจอห์น สจ๊วต มิลล์ คือ On Liberty (1859) ว่าด้วยเสรีภาพ และ The Subjection of Women (1869) การยอมเป็นฝ่ายตามของผู้หญิง หนังสือว่าด้วยเสรีภาพ เสนอว่า ปึงเจกชนมีเสรีภาพที่จะปกป้องตัวเอง และทำอะไรได้ทุกอย่างตราบเท่าที่การกระทำนั้นไม่ทำร้ายคนอื่น เสรีภาพควรเป็นจุดหมายสำคัญที่สุดของมนุษย์ เพราะมนุษย์ต้องมีเสรีภาพเท่านั้น จึงจะส่งเสริมการกระทำที่เพิ่มเกียรติศักดิ์ของมนุษย์ได้ คือการทำความดี ซึ่งจะนำไปสู่ความพอใจสูงสุดของมนุษย์ ดังนั้นรัฐจึงไม่ควรแทรกแซงเสรีภาพในการพูดและการกระทำ เช่น การประกอบอาชีพของคน

ส่วนเรื่อง The Subject of Woman เป็นการนำเสนอเรื่องความเสมอภาคทางเพศ อันเป็นหัวข้อที่ถูกทอดทิ้งไม่มีปรัชญาพูดถึงมานานนับพันปี นับตั้งแต่เพลโตและเอพิคิวรัส นักปราชญ์กรีกโบราณเคยกล่าวไว้แล้ว ก็ไม่มีนักปรัชญาผู้มีชื่อเสียงเคยกล่าวถึงเรื่องความเสมอภาคทางเพศอีกเลย จนกระทั่งมิลล์ได้นำมาเขียนและเสนอกฎหมายให้ผู้หญิงมีสิทธิเลือกตั้งในปี 1866 แต่ก็ไม่ผ่านความเห็นชอบของรัฐสภา จนกระทั่งอีก 52 ปีต่อมา คือปี 1918 ผู้หญิงอังกฤษที่อายุ 30 ปีขึ้นไป จึงได้มีสิทธิออกเสียงเป็นครั้งแรก เขาเป็น ส.ส.อังกฤษคนแรกที่เสนอให้ผู้หญิงมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งแทน

นักคิดแนวอรรถประโยชน์นิยมทั้งเบนแธม และจอห์น สจ๊วต มิลล์ สนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมว่าเป็นระบบที่ดีที่สุดแล้ว แต่มิลล์ก็สนใจความคิดของนักสังคมนิยมรุ่นแรก และเห็นว่าควรมีการเก็บภาษีชนิดต่างๆ เช่น ภาษีที่ดิน ภาษีมรดก เพื่อลดความแตกต่างในทรัพย์สิน และรายได้ของประชากรกลุ่มต่างๆ ทั้งมิลล์ยังเขียนตำราเศรษฐศาสตร์ชื่อ Principles of Political Economy ในปี 1848 ซึ่งใช้เป็นตำราเรียนของยุโรปและสหรัฐฯ เป็นเวลานานถึงครึ่งศตวรรษ จนกระทั่งอัลเฟรด มาร์แชลล์ (Alfred Marshall 1842–1942) นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนีโอคลาสสิกพิมพ์ตำราเรื่อง Principle of Economics ออกมาในปี 1890 (วิทยากร เชียงกูล, 2555: 119 – 120)

เจมส์ มิลล์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเบนแธมอย่างใกล้ชิด และเป็นผู้ที่ช่วยเหลือมากกว่าคนอื่นในการให้รูปและแบบต่อหลักการทางปรัชญาของเบนแธม ต่อมามิลล์ผู้เยาว์เขียนในข้อเขียน Autobiography ของเขาว่า “มันเป็นความเห็นของบิดาของข้าพเจ้าซึ่งให้ลักษณะที่โดดเด่นต่อเบนแธมหรือการโฆษณาอุทิลิตาเรียนนิส” และความคิดของบิดาของเขาไหลไปสู่ความคิดของต้นศตวรรษที่ 19 ของประเทศอังกฤษผ่านทางวิธีการของชนิดต่างๆ ที่ประชาชนรับข่าวสาร ซึ่งมิลล์กล่าวว่า “วิธีการหนึ่งผ่านทางข้าพเจ้า ซึ่งจิตใจถูกสร้างแบบโดยตรงจากคำสอนของเขา และเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อคนหนุ่มประเภทต่างๆ” จอห์น สจ๊วต มิลล์ ไม่เพียงร่วมความคิดกับบิดาของเขา

เท่านั้น แต่ผ่านทางเขาเปิดเผยไปสู่ความคิดของบุคคลชั้นนำในสมัยนั้น เขาได้รู้จักและเยี่ยมชม นักเศรษฐศาสตร์การเมืองชื่อริคาร์โด แต่ “ข้าพเจ้าเห็นของเบนแธมมากกว่าเนื่องจากความเป็นเพื่อนใกล้ชิดระหว่างเขากับบิดาของข้าพเจ้า” มิลล์กล่าวเพิ่มเติมว่า “บิดาของข้าพเจ้าเป็นชาวอังกฤษ คนแรกสุดในระดับที่ยิ่งใหญ่ ผู้เข้าใจโดยตลอดและให้วิธีการที่สำคัญในความคิดทั่วไปของเบนแธมเกี่ยวกับจริยธรรม รัฐบาล และกฎหมาย” และเมื่อมิลล์ผู้เยาว์อ่านข้อเขียนที่สำคัญเกี่ยวกับกฎหมายและการบริหารของเบนแธมชื่อ Introduction to the Principles of Morals and Legislation มันเป็น “หนึ่งของจุดเปลี่ยนในประวัติศาสตร์ทางจิตใจของข้าพเจ้า” สิ่งที่น่าประทับใจเขามากที่สุด Talisse (2004: 56) ได้กล่าวว่าคือหลักการแห่งความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุด (The greatest happiness principles) ให้ความพยายามที่จะสร้างแบบของความเห็นเกี่ยวกับศีลธรรมและการออกกฎหมายจากวิธีต่างๆ เช่น กฎทางธรรมชาติ (Law of nature) เหตุผลที่ถูกต้อง (Right reason) ความรู้สึกทางศีลธรรม (Moral sense) หรือคุณภาพของการคิดหรือประพฤติในวิธีที่ถูกต้องและเชื่อสัตย์ทางธรรมชาติ (Natural rectitude) ไม่จำเป็นถ้าไม่เป็นไปไม่ได้ไม่ได้ ขณะที่เขาอ่านเบนแธม มิลล์กล่าวว่า “ความรู้สึกเคลื่อนเข้าไปข้าพเจ้าทันที ซึ่งนักศีลธรรมที่มีมาก่อนถูกแทนที่และถูกพิจารณาว่าไม่เป็นแบบที่มีอยู่อีกต่อไป และในที่นี้เป็นการเริ่มต้นของยุคใหม่ของความคิด” เมื่ออ่านหนังสือของเบนแธมจบลง เขากลายเป็น อีกบุคคลหนึ่งเพราะ “หลักการของการเป็นประโยชน์” ถูกเข้าใจอย่างที่เขาเข้าใจมัน ให้ความเป็นเอกภาพต่อแนวความคิดของข้าพเจ้าเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ขณะนี้ข้าพเจ้ามีความคิด ชุดของหลักการ ชุดของความเชื่อ ปรัชญา และหนึ่งในบรรดาความรู้สึกที่ดีที่สุดของคำคือ ศาสนา และการให้บุคคลต้องเรียนและจำความคิดและหลักการทางศีลธรรมและกระจายไปในพื้นที่กว้างซึ่งสามารถทำให้จุดมุ่งหมายภายนอกที่สำคัญของชีวิต เมื่อเบนแธมตายมิลล์อายุ 26 ปี แต่เขาได้พัฒนาความเชื่อบางอย่างของเขาเองแล้วเกี่ยวกับลัทธิการเป็นประโยชน์ซึ่งแสดงความแตกต่างในแนวทางของเขาจากของเบนแธมในวิธีที่สำคัญ (Singer, 1993: 184)

แบบของมิลล์ที่แตกต่างเล็กน้อยจากลัทธิการเป็นประโยชน์

วัตถุประสงค์ในการเขียนข้อเขียนที่มีชื่อเสียงของเขาชื่อ Utilitarianism เพื่อป้องกันหลักการของการเป็นประโยชน์ (Principle of Utility) ซึ่งเขาเรียนรู้จากบิดาของเขาและเบนแธมต่อต้านผู้วิจารณ์คนทั้งสอง อย่างไรก็ตามในแนวทางการป้องกันของเขา เขาได้ทำการขยายที่สำคัญเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ว่าการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยของลัทธิยูทิลิตารีนิซึมเกิดขึ้นแตกต่างจากของเบนแธมในหลายทาง การให้ความหมายของเขาเกี่ยวกับหลักการของการเป็นประโยชน์สอดคล้องกับสิ่งที่เบนแธมสอนอย่างสมบูรณ์ มิลล์เขียนว่า “ชุดของหลักการซึ่งยอมรับในฐานะพื้นฐานของการเป็นประโยชน์ทางศีลธรรมหรือหลักการของความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ยืนยันว่าการกระทำถูกต้องใน

อัตราส่วนขณะที่มันมีแนวโน้มที่จะส่งเสริมความสุข ผิดในฐานะที่มันมีแนวโน้มที่จะผลิตสิ่งที่ตรงข้ามกับความสุข โดยความสุขเป็นความรื่นรมย์ที่ตั้งใจ และการหายไปของความเจ็บปวด โดยความเจ็บปวดที่ไม่เป็นสุขและความรื่นรมย์ส่วนบุคคล” แต่แม้เขาเริ่มต้นด้วยความคิดทั่วไปเดียวกัน เหมือนอย่างที่เป็นแบบกระทำ โดยเฉพาะให้การสัมพันธ์ความสุขกับความรื่นรมย์ ในไม่ช้ามิลล์สามารถทำงานที่ยากโดยใช้วิธีการที่ใหม่เกี่ยวกับบทบาทของความรื่นรมย์ในศีลธรรม

Henry (2004: 77) ได้กล่าวถึงมิลล์ว่ามิลล์ไม่ได้เป็นทั้งนักทฤษฎีอรรถประโยชน์นิยมแบบการกระทำหรือแบบกฎ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เขามองว่าถ้าดีความในแบบของการให้เหตุผลทางศีลธรรมตามอรรถประโยชน์นิยม มิลล์ก็เป็นทั้งสองแบบ กล่าวคือ ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับหลักศีลธรรม มิลล์ต้องการที่จะใช้หลักเกณฑ์อรรถประโยชน์นิยมแบบกฎ โดยเห็นว่าหลักศีลธรรมคู่ขนานไปกับหลักกฎหมายเพียงแต่มีบทลงโทษที่เป็นทางกายน้อยกว่า ในอีกด้านหนึ่ง เวสต์ ก็เห็นว่ามิลล์ได้ใช้หลักเกณฑ์อรรถประโยชน์นิยมแบบการกระทำซึ่งมีระดับของความยืดหยุ่น

แนวทางแบบปริมาณตรงข้ามกับแบบคุณภาพ (Quantitative versus Qualitative Approach)

Tasnoff (1947: 417) กล่าวว่า เบนแรมได้กล่าวว่าความรื่นรมย์แตกต่างในจำนวนของมันเท่านั้น นั่นคือ วิธีที่แตกต่างของการประพจน์ผลิตปริมาณ (Quantities) ของความรื่นรมย์ที่แตกต่างกัน ซึ่งเขาหมายความว่าวิธีเดียวเท่านั้นสำหรับความดี คือ จำนวนของความรื่นรมย์ที่การกระทำสามารถผลิตได้ มันจะเป็นไปตามการคำนวณซึ่งแบบของความประพจน์ทั้งหมดที่ผลิตจำนวนเดียวกันของความรื่นรมย์ซึ่งจะได้อย่างเท่ากัน เบนแรมยึดมั่นต่อการวัดความรื่นรมย์เชิงปริมาณที่ง่าย ในฐานะการทดสอบที่สำคัญของศีลธรรมของการกระทำซึ่งแม้เขาเสนอแนะว่า “ควรจะมีเครื่องวัดศีลธรรม” (There ought to be a moral thermometer) ขณะที่เครื่องมือวัดระดับที่แตกต่างกันของความร้อนหรืออุณหภูมิ ควรจะมี “เครื่องมือวัดทางศีลธรรม” (Moral Thermometer) ที่สามารถวัดระดับของความสุขหรือความไม่เป็นสุข การเปรียบเทียบนี้เผยให้เห็นการเน้นย้ำเกี่ยวกับปริมาณของเบนแรมเป็นส่วนบุคคล ในการจัดการกับความดีและความรื่นรมย์ กลุ่มยูทิลิตารีเซียนถูกกล่าวหาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าเป็นผู้ที่ไม่คงที่ทางศีลธรรม ผู้ซึ่งปฏิเสธขั้นสูงสุดทั้งหมดทางศีลธรรม พอใจกับความคิดเห็นของแต่ละบุคคลเกี่ยวกับสิ่งที่ดี จอห์น สจ๊วต มิลล์ พยายามป้องกันลัทธิยูทิลิตารีเซียนนิสต่อการกล่าวหาเหล่านี้ แต่ในแนวทางการป้องกันของเขาถูกพาไปสู่จุดยืนของการเปลี่ยนแนวทางเชิงปริมาณต่อความรื่นรมย์ของเบนแรมโดยใช้แนวทางคุณภาพแทน

เฉลิมเกียรติ ศิวนวล (ม.ป.ป., : 25) ได้เขียนถึงถ้อยคำของมิลล์ที่กล่าวว่า เป็นโสครตีสที่มีความทุกข์ ยังดีกว่าเป็นคนโง่ที่มีความสุข (Rather be Socrates dissatisfied than a fool satisfied)

มิลล์กล่าวว่าความพอใจต่างๆ แตกต่างกันในชนิดและคุณภาพ ไม่ใช่ในปริมาณเท่านั้น สมมติว่า ความรื่นรมย์เท่านั้นที่มนุษย์สามารถ เช่นเดียวกับสุกรสามารถในความรื่นรมย์ มิลล์กล่าวว่าแต่ สมมติฐานเช่นนี้ผิดอย่างชัดเจน เพราะมนุษย์มีส่วนต่างๆ ของร่างกายและความคิดที่สูงกว่าความต้องการของสัตว์ และเมื่อจิตสำนึกเดียวกับมัน ก็ไม่ถือสิ่งใดเป็นความสุขซึ่งไม่รวมถึงที่ให้ความ รื่นรมย์ของมัน Moor (1903: 79) อธิบายความรื่นรมย์ของผู้มีความสามารถตัดสินใจในวิธีที่เป็น ธรรมชาติ เกี่ยวกับความรู้สึกและจินตนาการ และอารมณ์ทางศีลธรรมมีคุณค่าที่สูงกว่าความรื่นรมย์ที่ มีเพียงความรู้สึก มิลล์อ้างถึงความรื่นรมย์ที่สูงกว่าเหล่านี้อย่างเริ่มแรกเพื่อที่จะตอบผู้วิจารณ์ลัทธิยูทิลิทาเรียนนิสท์ การเกี่ยวข้องกับความรื่นรมย์ที่สูงกว่าของเขานำเขาไปสู่การวิจารณ์พื้นฐานเกี่ยวกับ หลักการการเป็นประโยชน์ของเบนแธม เขากล่าวว่า มันดูประหลาดว่า การประมาณการเกี่ยวกับ ความรื่นรมย์ควรถูกสมมติให้ขึ้นอยู่กับปริมาณเท่านั้น สำหรับมิลล์เพียงปริมาณของความรื่นรมย์ที่ ถูกผลิตโดยการกระทำมีความสำคัญเป็นลำดับสอง มิลล์กล่าวว่าถ้าบุคคลหนึ่งเคยกับสองชนิดที่ แตกต่างกันของความรื่นรมย์และสถานที่ บุคคลหนึ่งของคนเหล่านี้ย่อมเหนือกว่าบุคคลอื่นมาก ดังนั้นคุณภาพมีความสำคัญกว่าปริมาณเมื่อให้ความรื่นรมย์ในเชิงเปรียบเทียบที่มีจำนวนน้อยกว่า

กิริติ บุญเจือ (2523: 113) อธิบายว่ามิลล์คิดว่าลักษณะเชิงคุณภาพของความรื่นรมย์เป็น เช่นเดียวกับความจริงที่ได้จากการทดลอง และเป็นเช่นเดียวกับส่วนที่เป็นปริมาณที่เบนแธมวางการ เน้นย้ำของเขาไว้ทั้งหมด มิลล์แยกออกไปไกลมากขึ้นจากเบนแธมโดยวางพื้นฐานความแตกต่างเชิง ปริมาณระหว่างความรื่นรมย์ในโครงสร้างของธรรมชาติของมนุษย์ และดังนั้นสำหรับความดีมิลล์ กล่าวว่าด้วยเหตุผลนี้ ไม่มีมนุษย์ที่สามารถตัดสินใจในวิธีที่เป็นธรรมชาติจะยินยอมเป็นคนโง่เขลา ไม่มี บุคคลที่ได้รับการสอนจะเป็นคนไม่มีความรู้มากนัก ไม่มีบุคคลที่มีความรู้สึกและจิตใจที่รู้ถูกหรือ ผิดจะเห็นแก่ตัวและไม่มีหลักการทางศีลธรรม ตามความคิดของมิลล์ความรื่นรมย์ต้องถูกจัดระดับ ไม่ใช่เพื่อแบบปริมาณแต่เพื่อแบบคุณภาพ มาตรฐานของความดีในพฤติกรรมต้องไม่เกี่ยวข้องกับ ความรื่นรมย์โดยตรง ศีลธรรมเพิ่มหรือลดเป็นอัตราส่วนกับความสุขที่เรพบในการเป็นมนุษย์ที่ แท้จริงและไม่ใช่จำนวนของความรื่นรมย์ที่เราประสบการณ์ ดังนั้นความสุขที่สูงกว่าเป็นเป้าหมาย ของชีวิตมนุษย์ทั้งหมดชีวิต ที่ปราศจากความเจ็บปวดมากที่สุดที่เป็นไปได้ และอุดมด้วยความ สนุกสนานมากที่สุด

การคำนวณความรื่นรมย์-ความเจ็บปวดที่เป็นไปไม่ได้ (Pleasure-pain Calculus Impossible)

McCloskey (1971: 2) กล่าวว่าในเวลาเดียวกันงานเขียนของมิลล์ก็เป็นการปรับเปลี่ยน แนวความคิดประโยชน์นิยมของเบนแธม โดยการ โจมตีสมมติฐานอื่นที่สำคัญของเบนแธม คือ ความรื่นรมย์และความเจ็บปวดสามารถคำนวณหรือวัดได้ ขณะที่เบนแธมวัดความรื่นรมย์-ความ

เจ็บปวดโดยการพิจารณาปริมาณอย่างง่าย กล่าวหาว่า ความรื่นรมย์สามารถวัดได้โดยระยะเวลา การเกิดขึ้นบ่อยครั้ง หรือขนาด มิลล์กล่าวว่าไม่มีวิธีที่จะวัดทั้งปริมาณและคุณภาพของความรื่นรมย์ เมื่อใดก็ตามเราต้องทำการเลือกระหว่างสองความรื่นรมย์ เราสามารถแสดงการชอบมากกว่าอย่างฉลาด ถ้าเรามีประสบการณ์ทั้งสองความเป็นไปได้ มิลล์ถามว่า มีเครื่องมืออะไรที่จะตัดสินสิ่งที่รุนแรงที่สุดของสองความเจ็บปวด หรือสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของความรู้สึกรื่นรมย์ เว้นแต่ (ความรู้สึกรื่นรมย์) ทั่วไปของบุคคลเว้นแต่บุคคลที่คุ้นเคยกับสิ่งทั้งสอง เว้นแต่ความรู้สึกรื่นรมย์และการตัดสินของผู้มีประสบการณ์ เหตุผลที่สำคัญที่ความรื่นรมย์และความเจ็บปวดไม่สามารถคำนวณได้ตามแนวที่เบนแรมเสนอแนะ มิลล์กล่าวว่าเป็นเพราะ ความเจ็บปวดและความรื่นรมย์ไม่ได้เป็นชนิดเดียวกัน และความเจ็บปวดมีหลายชนิดที่แตกต่างกันรวมทั้งความรื่นรมย์ แทนที่จะคำนวณ มนุษย์เพียงแสดงการชอบมากกว่า และนอกจากการกระทำของการชอบมากกว่านี้ ไม่มีศาลอื่นที่จะตัดสิน (There is no other tribunal) จะเห็นได้ว่า McCloskey (1971: 68) กล่าวว่า ประโยชน์นิยมของมิลล์ เป็นประโยชน์นิยมเชิงอุดมคติมากกว่าจะเป็นประโยชน์นิยมเชิงสุขนิยมเหมือนเบนแรม

หน้าที่ทางศีลธรรม: ความต้องการตรงข้ามกับสิ่งที่อยากมี (Moral Obligation : Desire versus Desirable)

เบนแรมเพียงสมมติว่าเราควรที่จะเลือกการกระทำที่ผลิตจำนวนของความรื่นรมย์มากที่สุดสำหรับเรา เขาสมมติว่าตามธรรมชาติเราควรช่วยเหลือบุคคลอื่นบรรลุความสุขเพราะในวิธีดังกล่าว เราควรที่จะคุ้มครองความสุขของเราเอง และสิ่งนี้เป็นหลักการความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของเขา มิลล์ยอมรับจุดนี้แต่เพิ่มคุณภาพของการเอาใจใส่ความสุขของบุคคลอื่นมากกว่าของตนเอง (Altruism) ต่อหลักการนี้ โดยกล่าวว่า ความสุขซึ่งสร้างแบบมาตรฐานแบบยูติลิตาเรียนของสิ่งที่ถูกต้องในการกระทำ ไม่เป็นตัวแทนของความสุขเอง แต่เป็นสิ่งที่ทั้งหมดที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นมิลล์ให้ความเห็นว่ากลุ่มยูติลิตาเรียนที่แท้จริงอธิบายหลักการความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของข้าพเจ้า แต่เป็นความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของคนจำนวนมากที่สุด ดังนั้นไม่เป็นที่น่าประหลาดใจที่เขาสามารถกล่าวหาว่า ในกฎเกณฑ์พิเศษของพระเยซูแห่งนาซาเรธ เราอ่านจิตใจที่สมบูรณ์ของจริยธรรมของการเป็นประโยชน์ การกระทำเหมือนกับคนหนึ่งจะถูกกระทำโดย และการรักเพื่อนบ้านคนหนึ่งเหมือนกับบุคคลนั่นเอง สร้างอุดมคติของความสมบูรณ์แบบยูติลิตาเรียน ในที่นี้มิลล์พยายามป้องกันจริยธรรมแบบยูติลิตาเรียนจากการกล่าวหาของบุคคลที่คิดว่าตนดีกว่าคนอื่น และย้ายต่อไปอีกถึงลักษณะของกฎเกณฑ์พิเศษของยูติลิตาเรียนนิสึม เขากล่าวเพิ่มเติมว่า การเป็นประโยชน์จะแนะนำเป็นประการแรก ว่ากฎหมายและการจัดแจงทางสังคมควรวางความสุข หรือผลประโยชน์ของทุกปัจเจกชน ไว้ให้ใกล้เคียงที่สุดในความสอดคล้องกับผลประโยชน์ของคนทั้งหมด และประการที่

สองการศึกษาและความเห็น ซึ่งมีอำนาจที่กว้างใหญ่มากเหนือลักษณะนิสัยของมนุษย์ ควรใช้อำนาจนั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่มีวันหายไประหว่างความสุขของเขาเองและความดีของคนทั้งหมดในจิตใจของทุกปัจเจกชน เพื่อว่าแรงกระตุ้น โดยตรงที่จะส่งเสริมความดีทั่วไปอาจจะเป็นหนึ่งมูลเหตุจูงใจของการกระทำที่เป็นนิสัยในทุกปัจเจกชน (Schofield, 2009: 93)

Bradley (1927: 120) เมื่อมิลล์ขยายคำกล่าวของเขามากขึ้น มีความเป็นยูติลิทาเรียนน้อยลง การกล่าวซ้ำ เช่นเดียวกับที่เขากระทำว่ามันไม่ได้เป็นเพียงปริมาณของความรื่นรมย์ แต่คุณภาพของมันก็นำมารวมไว้ และยิ่งกว่านั้น มันไม่ได้เป็นความรื่นรมย์ของข้าพเจ้าแต่เป็น ความดีของคนทั้งหมด (Good for the whole) ซึ่งเราต้องแสวงหา ทั้งหมดนี้เสนอแนะว่าพื้นฐานของหน้าที่อยู่ ในบางแห่งนอกเหนือเพียงอยู่ในความรื่นรมย์ของเรา นอกจากนี้เขายังต้องการที่จะกล่าวความสุขอยู่ที่ศูนย์รวมของชีวิตทางศีลธรรม ซึ่งความสุขเป็นจุดมุ่งหมายที่ควรจะมีเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์

สรุปว่ามิลล์ได้ละทิ้งแบบที่เปลี่ยนไปเล็กน้อยของเบนแธมเกี่ยวกับลัทธิ Utilitarianism เพื่อทำพลังที่จัดรวมในวิธีที่ฉลาดให้เคลื่อนที่ซึ่งเคลื่อนที่มีผลจากลัทธิปัจเจกชนนิยมที่ชัดเจนของเขาไปสู่แบบของลัทธิระบบการเมือง ซึ่งเป็นแบบนักธุรกิจและนักอุตสาหกรรมทั้งหมดถูกเป็นเจ้าของ โดยรัฐบาลหรือประชาชนทั้งหมด (Collectivism) ถ้าเขาเข้าใจเกี่ยวข้องกับคุณภาพแทนปริมาณในความรื่นรมย์ และถ้าคุณภาพอยู่บนฐานของการเป็นมนุษย์ นั่นคือสิ่งที่ดีที่สุดที่เขาสามารถเป็น (The best thing they can be) นั่นเอง (Alan Ryan, 1974: 1) กล่าวว่า มิลล์มีบทบาทสำคัญ แม้จะเป็นบทบาทที่ค่อนข้างกำกวมต่อทั้งประวัติศาสตร์ของตรรกวิทยา ปรัชญาศีลธรรมและปรัชญาการเมือง เขามีส่วนอย่างมากในการพัฒนาศาสตร์ทางเศรษฐศาสตร์ เขามีบทบาทสำคัญในการปกป้องอิสรภาพทางสังคมทั้งในแง่ของปรัชญา และในแง่ของการปฏิบัติ นักเสรีนิยมและนักสังคมนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ต่างก็เห็นเขาเป็นผู้นำแนวคิดของตนทั้งสิ้น

สรุปทฤษฎีประโยชน์นิยม

แม้ว่าแนวคิดประโยชน์นิยม (Utilitarianism) แบบการกระทำและประโยชน์นิยมแบบกฎ จะมีความแตกต่างกันในแนวทางการพิจารณาประโยชน์ที่จะได้และการนำมาใช้ แต่หลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการพิจารณาผลของการกระทำของทั้งสองแนวคิดนี้ คือ ความสุข (รืองพล เจริญพันธ์, 2528: 104) ในทัศนะของประโยชน์นิยมถือเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำและเป็นเป้าหมายในชีวิตมนุษย์ที่ต้องแสวงหา ระดับของความสุขแบ่งออกเป็น 2 ชนิด

1. ความสุขระดับทางกาย ถือว่าเป็นความสุขในระดับต่ำ เป็นความสุขที่อยู่ใกล้ที่สุดกับสิ่งที่พบอยู่ในชีวิตประจำวัน

2. ความสุขในระดับจิต เป็นความสุขที่อยู่สูงกว่าความสุขระดับกาย และความสุขก็ถูกวางให้อยู่ใน 2 ลักษณะ คือ 1) ความสุขเป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนา 2) ถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องแสวงหาความสุข

แนวคิดประโยชน์นิยมมีพื้นฐานทางจริยธรรมโดยยึดหลักที่ว่า การกระทำใดเป็นการกระทำที่ถูกต้องก็ต่อเมื่อมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความสุข ส่วนการกระทำใดที่ถือว่าเป็นการกระทำที่ผิด คือการกระทำที่มีแนวโน้มอันจะก่อให้เกิดสิ่งที่ตรงข้ามกับความสุข ความสุขในที่นี้หมายถึง ความพึงพอใจ (Pleasure) หรือความปราศจากทุกข์ ความทุกข์ (Pain) หมายถึงความเจ็บปวด ไม่สบาย ไม่สมปรารถนา โดยภาพรวมของแนวคิดทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม คือการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขและปราศจากความทุกข์ ซึ่งเป็นจุดหมายที่พึงปรารถนาเพียงประการเดียวเท่านั้น และสิ่งที่น่าพึงปรารถนาทั้งปวงเป็นเครื่องมือที่จะให้ความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์ ความพึงพอใจเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและเป็นเป้าหมายของการแสวงหาสิ่งต่างๆ

หลักแห่งประโยชน์หรือหลักมสุข

ตามแนวทางประโยชน์นิยมถือว่า “ประโยชน์” เป็นมาตรการสำคัญในการวัดการกระทำ ประโยชน์สามารถชี้ให้เห็นได้ว่าการกระทำนั้นเป็นความถูกต้องหรือว่าเป็นการกระทำผิด นั่นคือความถูกต้องและผิดของการกระทำจะมีมาตรการหนึ่งมาเป็นเครื่องชี้วัด ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ก็คือ หลักแห่งประโยชน์หรือหลักมสุขนั่นเอง หลักการนี้จะต้องคำนวณความสุขที่ได้รับจากการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดแก่จำนวนคนที่มากที่สุด จึงจะเป็นการกระทำที่ถูกต้อง หลักการนี้มีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของบุคคลต่อสังคมในลักษณะของความสัมพันธ์ที่พึงมีต่อกันระหว่างบุคคลและสิ่งรอบข้าง

แนวทางของประโยชน์นิยมเชื่อว่า การกระทำและกฎเกณฑ์ทุกอย่างโดยตัวเองแล้วไม่ดีและไม่ชั่ว แต่จะดีหรือชั่วนั้นมาจากผลของสิ่งที่กระทำ ดังนั้นความดีและความสุขจึงเป็นสิ่งเดียวกัน เจตนาหรือแรงจูงใจไม่ใช่สิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดผลหรือก่อให้เกิดการกระทำขึ้น ผลที่เกิดจากการกระทำเป็นสิ่งที่สำคัญกว่า เช่น นายแดงอาจจะเริ่มต้นการกระทำด้วยเจตนาดีหรือไม่ดีก็ได้ หากว่าผลที่ออกมาดีก็ถือว่าสิ่งที่กระทำไปนั้นเป็นความดี แต่ถ้าผลที่เกิดขึ้นมาไม่ดีก็ถือว่า

การกระทำที่ตกลงไปนั้นไม่ดี หรือเป็นการกระทำชั่ว แต่ตามทัศนะของประโยชน์นิยมเชื่อว่า ภายใต้อรรถกถาและข้อกำหนดของสังคมที่ยืนอยู่บนหลักแห่งประโยชน์หรือหลักความสุข มนุษย์มีสิทธิและหน้าที่ในการกระทำต่างๆ โดยเท่าเทียมกัน เพราะประโยชน์นิยมเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนจะต้องได้ประโยชน์เท่าเทียมกันทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยจะต้องไม่ลดตนเองให้น้อยกว่าผู้อื่น และไม่ลดผู้อื่นให้น้อยกว่าตนเองตามที่มิลล์ได้ให้ทัศนะว่า (จรัญ โฆษณานันท์, 2538: 68)

ดังนั้นตามหลักความสุข ความสุขจึงไม่ได้เป็นความสุขเฉพาะของผู้ทำ แต่เป็นความสุขส่วนรวม ขณะเดียวกันผู้กระทำเองก็ต้องนับว่าเป็นหนึ่งในจำนวนนั้นด้วย โดยไม่มีฐานะพิเศษอะไรเหนือสมาชิกอื่นๆ ความสุขของใครคนใดคนหนึ่งจึงไม่อาจนำมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ แต่เอาความสุขของทุกคนในที่นั้นๆ มาเป็นเกณฑ์ตัดสิน

แนวทางของประโยชน์นิยมจึงถือว่า จารีตประเพณีและความเชื่อทางศาสนาถือเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นกฎที่ต้องปฏิบัติ แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ถือว่าจารีตประเพณีและศาสนาเป็นกฎที่จะต้องเชื่อถือหรือทำตามตายตัว เพราะหากการกระทำตามประเพณีหรือข้อกำหนดทางศาสนาแล้วไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ก็สามารถยกเลิกได้

จึงขอสรุปแนวคิดของประโยชน์นิยมเป็นแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่สามารถนำมาใช้ในการพิจารณาการกระทำของมนุษย์ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม หรือแม้กระทั่งในด้านของธุรกิจ แนวคิดของประโยชน์นิยมจะมีบทบาทในการใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาการกระทำของมนุษย์ในการดำเนินธุรกิจ แนวคิดนี้สามารถใช้เป็นเกณฑ์พิจารณาการกระทำของบุคคลที่เกี่ยวข้องในธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของผู้ประกอบการ พนักงานขายหรือผู้บริโภค ซึ่งต่างก็มีพันธะกับความสุขและความทุกข์ เช่นเดียวกับแนวคิดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของมนุษย์ในแนวทางประโยชน์นิยมที่มีทัศนะว่า การกระทำของมนุษย์ทุกอย่างเป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์ นั่นหมายถึงการที่ผู้ประกอบการพนักงานขายและผู้บริโภค จะดำเนินการทำอะไรต้องคำนึงถึงผลตอบแทนที่ดีที่สุด และพวกเขาก็จะพยายามกระทำสิ่งนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุขอันเป็นผลตอบแทนจากการกระทำนั้น

วิจารณ์ประโยชน์นิยม

เราได้พิจารณาข้อเสนอของประโยชน์นิยมมาแล้วว่าอะไรเป็นเกณฑ์สุดท้ายที่จะตัดสินการกระทำว่าถูกหรือผิด ต่อไปนี้เราจะพิจารณาว่าจะมีข้อโต้แย้งอะไรบ้างที่จะนำมาหักล้างทฤษฎีนี้

และชาวประโชนันิยมจะตอบว่าอย่างไร Singer (1990: 115) อธิบายว่า

1) เกณฑ์ตัดสินความถูกต้องของความผิดของการกระทำ ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่าความสุขเป็นสิ่งที่ดีเพียงอย่างเดียวสำหรับมนุษย์ ดังนั้นจึงใช้หลักมหัสขเป็นตัวยุทธที่ตัดสินความถูกต้องผิด แต่โดยความเป็นจริง สิ่งประเสริฐสำหรับมนุษย์มีหลายอย่าง เราจึงควรต้องใช้สิ่งเหล่านั้นมาตัดสินด้วย แต่จะขอชี้ให้เห็นเพียงว่าเราอาจปฏิเสธประโชนันิยมโดยการปฏิเสธสุขนิยม

2) ประโชนันิยมถือเอาปริมาณของความสุขเป็นตัวตัดสินถูกผิด แต่การวัดปริมาณความสุขนั้นมีปัญหามาก จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะวัดปริมาณของความสุขของการกระทำ เมื่อเป็นเช่นนี้ประโชนันิยมก็ใช้ไม่ได้

3) ประโชนันิยมมองการกระทำของมนุษย์ด้านเดียว คือดูแต่ว่า การกระทำนั้นก่อให้เกิดผลอะไรบ้าง แต่ไม่ยอมดูว่าการกระทำนั้นเกิดขึ้นจากอะไร เช่น การทรมานสัตว์เพื่อความเพลิดเพลิน ชาวประโชนันิยมที่ดีก็คงดีเหมือนเครื่องจักร คือคอยแต่คิดคำนวณ เปรียบเทียบ ชั่งน้ำหนัก ไม่มีความอบอุ่น ไม่มีความรู้สึก ไม่มีความเห็นอกเห็นใจ เขาถือมนุษย์เป็นเพียงวัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงที่จะก่อให้เกิดความสุขและประโชนันิยมมองจากผลที่เกิดจากการกระทำ แต่เขาไม่ยอมรับว่าการกระทำนั้นออกมาจากสภาพจิตใจของผู้ทำอย่างไร เราไม่ต้องดูคุณภาพของจิตใจผู้ทำขณะที่ทำ เราต้องตัดสินการกระทำด้วยตาชั่ง เราไม่ต้องพิจารณาเรื่องของมนุษยธรรม เราดูแต่ว่าเมื่อवलบลบลบลแล้วจะเกิดความสุขความทุกข์แค่ไหน

4) ปัญหาข้อนี้เป็นปัญหาเรื่องพันธะพิเศษที่มนุษย์เรามีต่อคนบางคน เช่น ความรักและความเมตตาต่อบุคคลอันเป็นที่รัก การเสียสละของมีค่าของเรา วิทยุชนจะยอมรับหลักของประโชนันิยมได้หรือไม่

5) ปัญหาต่อไปเป็นปัญหาเรื่องการกระจายประโชนัสุข Rosen (1978: 68) อธิบายถึงการละเลยปัญหาในการกระจายความสุขของประโชนันิยมว่า สมมุติว่าเราต้องเลือกระหว่างการกระทำ 2 อัน อันแรกให้ความสุขแก่ ก. 1 หน่วยและแก่ ข. 1 หน่วย อันที่สองให้ความสุขแก่ ก. 4 หน่วย ให้ความทุกข์แก่ ข. 1 หน่วย เมื่อหักกลบลบกันแล้ว อันแรกก่อให้เกิดความสุขขึ้นในโลก 2 หน่วย อันหลัง 3 หน่วย แต่อันแรกมีคนได้รับความสุข 2 คน อันหลังคนเดียว เมื่อเป็นเช่นนี้เราควรทำอันไหน จะถือว่าอันไหนให้มหัสข ชาวประโชนันิยมก็คงตอบว่าต้องทำอันแรกเพราะแม้จะได้ผลลัพธ์ออกมาน้อยกว่าอันหลังแต่ก็กระจายความสุขไปสู่คนจำนวนมากกว่า แต่ปัญหาก็คือ นี่ไม่ใช่หลัก

มความสุขเพราะอันแรกให้ปริมาณความสุขเกิดขึ้นในโลกน้อยกว่าอันหลัง แต่เหตุผลที่ทำให้เลือกอันแรกนั้นมิใช่ปริมาณความสุขแต่มีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง คือความเป็นธรรมชาติ

6) ปัญหานี้เป็นปัญหาสุดท้ายที่เราจะพูดถึง ตามหลักมสุข ดูเหมือนว่าเราไม่มีกฎเกณฑ์อะไรตายตัวเลยที่จะกำหนดให้ทุกๆ คนทำในหลายๆ กรณี ก่อนที่จะทำอะไร สิ่งเดียวที่ต้องคิดก็คือคำนวณและเปรียบเทียบผลที่จะเกิดขึ้นจากสิ่งที่เราจะทำ กฎเกณฑ์ต่างๆ ไม่มีความหมายอะไร มีข้อยกเว้นได้เสมอถ้าซึ่งแล้วเกิดประโยชน์สุขมากกว่าทุกข์ เมื่อเป็นเช่นนี้ทุกคนก็อาจเข้าข้างตัวเองในการที่จะละเว้นกฎเกณฑ์ ถ้ามีการละเว้นกฎเกณฑ์บ่อยๆ กฎเกณฑ์ก็คงไม่มีความหมาย แล้วความสุขของคนทั่วไปจะมีได้อย่างไร (วิทย์ วิศทเวทย์, 2528: 108)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า กลุ่มประโยชน์นิยมตัดสินค่าทางจริยธรรมว่าการกระทำอันใดดีหรือเลวนั้นอยู่ที่ประโยชน์ การกระทำใดที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือความสุขแก่คนจำนวนมากที่สุด ในระยะเวลานานที่สุด ดีที่สุดหรือถูกที่สุด และการกระทำใดที่ก่อให้เกิดความทุกข์ก็ถือว่าเป็นการกระทำที่เลว เบนแฟม เป็นผู้ให้กำเนิดลัทธิประโยชน์นิยมเป็นคนแรก ต่อมา มิลล์ ได้พัฒนาลัทธินี้ให้เป็นระบบและรัดกุมยิ่งขึ้น ชาวประโยชน์นิยมกล่าวว่า การกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งมิได้ดีหรือชั่วในตัวเอง แต่ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่าการกระทำนั้นก่อประโยชน์มากหรือน้อยเพียงใด ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำสำคัญกว่าเจตนาหรือแรงจูงใจที่ทำให้เกิดการกระทำนั้น คำว่า “ประโยชน์” ในที่นี้ (ดาร์ลิ่ง วิเชียรสิงห์, 2530: 30) ได้กล่าวถึงว่า ชาวประโยชน์นิยมหมายถึงประโยชน์หรือความสุขของคนทุกคนเป็นตัวกำหนดค่าของพฤติกรรมของคน ชาวประโยชน์นิยมกล่าวว่า ความดีกับความสุขเป็นสิ่งเดียวกัน เราไม่อาจตัดสินการกระทำอันหนึ่งว่าถูกหรือผิดขาดตัวลงไป เพราะความถูกและความผิดย่อมมีระดับของมัน เช่น ถูกมาก ถูกน้อย ที่เป็นเช่นนี้ เพราะมันผูกพันอยู่กับความสุข และความสุขที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ต่างกัน อาจมีปริมาณของความสุขมากน้อยต่างกัน ดังนั้น ถูกหรือผิด จึงพูดได้เหมือนกันว่ามีมากน้อย ชาวประโยชน์นิยมมีแนวคิดแบบทางสายกลางที่ว่า “อย่าลดค่าตัวเองให้น้อยกว่าคนอื่น และอย่าลดค่าของคนอื่นให้น้อยกว่าตน” ซึ่งเรียกว่าหลักมสุข (The Greatest Happiness Principle)

ในการคำนวณปริมาณความสุขที่เกิดจากการกระทำเพื่อให้เป็นไป Lewis (1995: 109) ตามหลักมสุขนั้นประโยชน์นิยมให้นับความสุข ความทุกข์ ที่เกิดกับทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ รวมทั้งความสุขความทุกข์ของตนเองด้วย ไม่ให้นึกถึงความสุขของตนฝ่ายเดียว และก็ไม่นึกถึงแต่ความสุขของผู้อื่นจนลืมนับตัวเอง ตามหลักมสุขการกระทำที่ถูกคือ การกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดในการคำนวณว่าการกระทำอันหนึ่งให้ความสุขมากกว่าการกระทำอีกอันหนึ่ง

หรือไม่นั้น ต้องคำนึงถึงความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นด้วย เพราะการกระทำบางอย่างให้ทั้งความสุขและความทุกข์ปะปนกัน ประโยชน์นิยมก็ถือว่าการกระทำที่ก่อให้เกิดความทุกข์น้อยกว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง

บทที่ 4

ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยมของ

จอห์น สจ๊วต มิลล์ ในเชิงบูรณาการ

องค์การธุรกิจจะมีการกำหนดกิจกรรมในการดำเนินงานหรือการจัดการโดยกำหนดตามหน้าที่ต่างๆ ทางธุรกิจ ผู้บริหารต้องประสานงานและควบคุมดูแลเพื่อให้ทุกหน้าที่สามารถดำเนินกิจกรรมได้เป็นผลสำเร็จและส่งผลกระทบต่อความสำเร็จขององค์การ โดยทั่วไปกิจกรรมในการจัดการธุรกิจจะอาศัยกิจกรรมของหน่วยงานในระดับปฏิบัติการขององค์กรธุรกิจ 5 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการผลิตและการดำเนินงาน การตลาด การวิจัยและพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ บัญชีและการเงิน เป็นต้น

ทฤษฎีจริยศาสตร์เชิงหน้าที่กับธุรกิจ

ในทฤษฎีของคานท์ การทำธุรกิจต้องดำเนินไปตามหลักจริยธรรม แต่ในหน้าที่การของการทำธุรกิจคือการแสวงหาผลกำไร ในหลักการของคานท์คือการแสวงหากำไรตามหลักของศีลธรรมสากล คือ ตามหลักของธุรกิจที่มีจริยธรรม เช่น ไม่เอาเปรียบลูกค้า มีคุณภาพและราคาเหมาะสม เป็นนายจ้างที่ดี ส่วนของลูกค้าเองก็มีหน้าที่ชำระสินค้า ไม่กล่าวให้ร้ายหรือเอาเปรียบผู้ประกอบการด้วยกัน ส่วนของพนักงานก็มีหน้าที่ในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

Ross (1930: 86) พยายามอธิบายวิถีแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการอธิบายหน้าที่ ในลักษณะที่เป็นสัมบูรณ์ในทฤษฎีจริยศาสตร์ของคานท์ โดยการจำแนกหน้าที่เป็น 2 ชนิดคือ หน้าที่ขั้นต้น (prima facie duty) กับหน้าที่แท้จริง (actual duty) หน้าที่ขั้นต้น หมายถึงหลักการทั่วไปที่ใช้ชี้แนะการกระทำ โดยปกติหากไม่มีความขัดแย้งกับหน้าที่ขั้นต้นอื่นๆ ก็จะกลายเป็นหน้าที่แท้จริง แต่หากเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่เป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างสองหน้าที่ รอส เสนอว่า หน้าที่ที่มีความสำคัญมากกว่า คือหน้าที่ที่แท้จริง

บูรณาการทฤษฎีจริยศาสตร์เชิงหน้าที่กับธุรกิจ

พระทักษิณคณาธิกร (2544: 224) อธิบายถึงความหมายทฤษฎีหน้าที่ของคานท์ว่า คือการให้บุคคลทำตามหน้าที่ของตนเอง ถ้าหน้าที่ของอาชีพต่างๆ ขัดกัน ต้องเอาหน้าที่ของคนมาตัดสิน

แต่ปัญหาว่าอะไรคือหน้าที่ของคน การทำหน้าที่ของคนหมายความว่า ถ้าอยู่ในสถานการณ์นั้น คนทั่วไปเขาทำกันอย่างไร เขาคิดว่าเหตุผลของคนเหมือนกันหมด เป็นของกลางเพราะความจริงตายตัวเป็นหนึ่งไม่ใช่สองถ้าใครเห็นความจริงนั้น รวมทั้งในการประกอบธุรกิจเอง บุคคลที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานทางธุรกิจก็ต้องทำตามหน้าที่ของตน โดยมีหลักคุณธรรมเป็นหลักสากลเพื่อให้เกิดจากเจตนาดี (Good will) หลักการดำเนินงานทางธุรกิจ ต้องเป็นไปอย่างมีเจตนาที่ดี เช่น การผลิตสินค้าที่ได้มาตรฐานเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับสินค้าที่มีคุณภาพ แต่ไม่ใช่เพื่อต้องการให้ชื่อเสียงบริษัทมีความน่าเชื่อถือ กระบวนการต้องไม่เกิดจากอารมณ์ความรู้สึกใดๆ ทั้งอารมณ์ในทางบวก (รัก ชอบ สงสาร) หรืออารมณ์ในทางลบ (เกลียด โกรธ อาฆาตแค้น) สิ่งที่สำคัญก็คือเจตนา สำหรับค่าน้ำใจ เขาถือว่าการกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาที่ดี

ทฤษฎีอัตนิยมกับธุรกิจ

ในแง่ธุรกิจ ทฤษฎีอัตนิยมให้เหตุผลว่า โลกนี้เป็นโลกส่วนตัว (A world of Individual) มนุษย์เกิดมาพร้อมกับเสรีภาพในตนเอง ผู้บริหารธุรกิจจึงเป็นผู้ลิขิตชีวิตของตนเอง เพื่อให้ได้ความสุขที่เกิดจากการได้ทำในสิ่งที่ตัวเองต้องการ ไม่มีระบบปรัชญาที่แน่นอนตายตัว แต่แนวคิดอัตนิยมอยู่ที่การคิดอย่างปรัชญา คือการตระหนักในปัญหาด้วยตนเอง และตัดสินใจยึดถือคำตอบด้วยการตัดสินใจของตนเอง ในด้านธุรกิจผู้บริหารองค์การจะต้องขบคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตระหนักและเชื่อมั่นในความคิด เหตุผลของตนเองในเชิงธุรกิจทฤษฎีอัตนิยม มีแนวคิดในเชิงพานิชย์ค่อนข้างสูง มีลักษณะแบบเป็นพ่อค้าลงทุนน้อยแต่เอากำไรให้มาก โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองให้มาก ในการดำเนินงานทางธุรกิจก็คือการดำเนินการโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของบริษัทให้มากที่สุดนั่นเอง ฟังดูอาจเหมือนแก่ตนเอง แต่ทฤษฎีนี้กล่าวว่า คนโดยส่วนมากไม่ชอบคนเห็นแก่ตัว แต่คนเห็นแก่ตัวมักมีมากในสังคมโดยทั่วไป ไม่แน่ว่าคนโดยส่วนมากอาจเป็นคนที่เห็นแก่ตัวทั้งรู้ตัวและไม่รู้ตัวก็ได้ นภาพร ชันธนา และ ศานิต คำนสมสถิต (2547: 47) อธิบายว่า หลายสิ่งที่ Egoist เชื่อถือเป็นสิ่งที่ไม่มีจริยธรรม และต้องตัดดวงผลประโยชน์จากทุกโอกาสที่มีหรือจากลูกค้า อย่างไรก็ตาม ยังมีพวก Enlightened Egoist ที่คิดถึงมุมมองระยะยาว และยอมให้ประโยชน์กับคนอื่น ๆ โดยที่ยังคำนึงถึงประโยชน์จำนวนมากของตนเองอยู่ เพราะความเห็นแก่ตัวคือธรรมชาติของมนุษย์ ไม่ใช่สิ่งที่น่าอับอายหรือน่ารังเกียจ เพราะมนุษย์ย่อมรักตน จึงต้องปกป้องตนเองไม่ให้เกิดความทุกข์หรือเสียหาย

บูรณาการทฤษฎีอัตนิยมกับธุรกิจ

ถ้าพิจารณาตามหลักชีววิทยา จะพบว่าเป็นความจริงเลยทีเดียว เพราะสัตว์โลกย่อมมีสัญชาตญาณที่จะดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของตน สัตว์ที่เข้มแข็งกว่าเท่านั้นจึงจะสามารถมีชีวิตอยู่รอดได้ สัตว์โลกทั่วไปย่อมแสดงสัญชาตญาณตัวนี้ได้อย่างชัดเจน แต่มนุษย์นั้นเป็นสัตว์ชั้นสูง จึงมีวิธีที่จะแสดงออกความรักของตนเองออกมาด้วยการเป็นเหมือนกับแสดงออกด้วยการเห็นแก่ผู้อื่น ถ้ามองในแบบธุรกิจเชิงอัตนิยมเราจะเห็นว่า เป็นการดำเนินธุรกิจโดยเป็นการตลาดที่ดีอย่างหนึ่งก็ว่าได้ หากดำเนินธุรกิจในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมด้วยแล้วก็ถือว่าเป็นการกินกำไรให้แก่สังคม ถึงแม้อัตนิยมเองจะมองว่าเป็นเรื่องของกลยุทธ์หรือการวางแผนทางการตลาดก็ตาม

ทฤษฎีอัตถิภาวนิยมกับธุรกิจ

ทฤษฎีนี้มีความสนใจ และความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่จริงของมนุษย์ การดำเนินธุรกิจต้องเข้าใจและรู้จักตนเองก่อน เพราะมนุษย์ทุกคนมีความสำคัญและมีลักษณะเด่นเฉพาะตนเอง ส่งเสริมให้มนุษย์มีความเป็นตัวของตัวเอง แต่ก็ต้องไม่มองข้ามเสรีภาพของคนอื่น ในแนวคิดของทฤษฎีอัตถิภาวนิยมกับธุรกิจนั้น นักธุรกิจผู้บริหารกิจการสามารถแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในอิสรภาพในการดำเนินธุรกิจและยอมรับในผลสืบเนื่องจากการกระทำของปัจเจก นักธุรกิจทุกคนมีเสรีภาพที่จะเลือกตัดสินใจในการกระทำใดๆ แต่จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น และทำให้มีการดำเนินธุรกิจหรือผลงานแบบใหม่ๆ ไม่เหมือนใครออกมา หากเป็นในทางที่สร้างสรรค์แล้วก็เป็นการต่อยอดความรู้และพัฒนาการทางธุรกิจได้ดีทีเดียว

บูรณาการทฤษฎีอัตถิภาวนิยมกับธุรกิจ

ทิสนา แจมมณี (2545: 126) อธิบายว่าการศึกษาตามทฤษฎีอัตถิภาวนิยม นั้น ส่งเสริมให้มนุษย์แต่ละคนรู้จักพิจารณาตัดสินใจสภาพและเจตจำนงที่มีความหมายต่อการดำรงชีวิต การดำเนินธุรกิจจะต้องให้อิสระแก่ผู้ประกอบการ ที่จะเลือกสรรสิ่งต่างๆ ได้อย่างเสรี มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเป็นทฤษฎีที่ทำทลายแนวคิดของคนรุ่นใหม่ แต่ควรมีพื้นฐานของจริยธรรมมาแทรกด้วย เพราะหากขาดจริยธรรมพื้นฐานแล้ว การที่บุคคลสามารถจะเลือกดำเนินธุรกิจใดๆ ให้ตนเองโดยเสรีภาพโดยไม่มีขอบเขตที่เหมาะสม มันอาจก่อโทษให้แก่สังคมหรือประเทศชาติก็เป็นได้ ซึ่งปัจจุบันทฤษฎีนี้ได้แพร่หลายไปยังประเทศต่างๆ ในประเทศไทยได้มี

การนำมาทดลองใช้ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีอิสระเสรีภาพในการเลือกเรียนวิชาต่างๆ แต่ก็ปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมและนับได้ว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง

ทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรมกับธุรกิจ

ความดีหรือคุณค่าจะถูกพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานและการตัดสินใจ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นหลักการโดยตรง จริยธรรมด้านความดีหรือคุณค่าจริยธรรม มีรากฐานมาจากแนวคิดของโสกราตีส (Socrates) สนิท ศรีสำแดง (2537: 43) กล่าวถึงทัศนะของโสกราตีสนั้น มุ่งเน้นเฉพาะเรื่องของชีวิต เพื่อสอนให้เข้าใจชีวิตและการประทับประคองชีวิตให้รอดพ้นจากความทุกข์ เพื่อค้นหาความจริงสากล ค้นหาความคิดที่ซับซ้อน เพื่อเปิดประเด็นปัญหา เพื่อวิเคราะห์แนวคิดหรือเพื่อประยุกต์ความคิดอย่างมีตรรกะ ส่วนเพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) ซึ่งมุ่งเน้นว่าแต่ละบุคคลควรมีแต่ความดีหรือคุณค่าในแง่ธุรกิจนั้น หมายถึง มีความซื่อสัตย์ (Honesty) มีความเป็นธรรม (Fairness) ไว้วางใจได้ (Truthfulness) เป็นคนเห็นแก่คนอื่น (Benevolence) และไม่ทุจริตต่อหน้าที่ (Non-maleficance)

ตามแนวทางของธุรกิจแล้วจะมุ่งผลกำไรแต่สำหรับแนวคิดนี้ไม่ได้มุ่งเน้นผลกำไรเป็นที่ตั้ง แต่เน้นจริยธรรมด้านความดีหรือคุณค่าจริยธรรมทางธุรกิจที่เป็นระบบความคิด ซึ่งอยู่ในศูนย์กลางในใจของคน โดยเฉพาะอย่างผู้บริหาร และหลักของความดีจะมุ่งเน้นลักษณะของคนที่จะเป็น (Being) จริยธรรมด้านความดีจึงนำไปสู่คำถามที่ว่า “ฉันควรจะเป็นคนอย่างไร”

บูรณาการทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรมกับธุรกิจ

ทั้งโสกราตีส เพลโตและอริสโตเติล ต่างเป็นบุคคลสำคัญในทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรม แนวคิดทั้ง 3 นี้ เป็นต้นกำเนิดของปัญญาและความรู้อย่างแท้จริง เพราะโสกราตีสเองที่เป็นคนริเริ่มการเรียนรู้อย่างจริงจัง การได้เรียนรู้สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้รักในความจริงทุกคน คือการได้เรียนรู้ว่าถ้อยคำที่จริงนั้นย่อมอยู่เหนือวาทศิลป์ การทำธุรกิจนั้นในแง่ทฤษฎีนี้มีความคล้ายกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 65) ดังมีพระราชกระแสตอนหนึ่งว่า “คำว่า พอเพียง มีความหมายกว้างขวางกว่าความสามารถในการพึ่งตนเอง หรือความสามารถในการยืนบนขาของตนเอง เพราะความพอเพียง หมายถึง การที่มีความพอ คือ มีความโลภน้อย เมื่อโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดที่ว่า ทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภ อย่างมาก คนเราก็คงเป็นสุข พอเพียงนี้ อาจจะมีมาก อาจจะมีหรูหร่า

บ้างก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น” ในทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรมความดีคือความยุติธรรม เพลโตเองก็มีความเห็นว่า คุณธรรมมิใช่ความพอใจ คุณธรรมและความรู้จะต้องไปด้วยกันเสมอ การกระทำที่ถูกต้องที่เกิดจากความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงด้วยปัญญา หรือเหตุผลโดยการมีแบบของความดี ความดีทางศีลธรรมนั้น (สมภพ ชีวรัฐพัฒน์, 2539: 5) อริสโตเติลกล่าวว่า คืออุปนิสัยอันหลากหลายที่ถูกควบคุมด้วยเหตุผล เหนืออารมณ์ ความรู้สึกหรือกิเลส หากธุรกิจดำเนินโดยชอบ ทำแล้ว ก็จะทำให้ทั้งธุรกิจและผู้บริโภคก็จะมีความสุขร่วมกัน หากผู้ดำเนินองค์กรเอาเปรียบ ผู้บริโภคไม่มีความยุติธรรม ก็จะเป็นปัญหาในสังคมอีกมากมาย และหากผู้นำองค์กรคัดสรรเลือกผู้มีความคุณธรรม คนดีเป็นคนมีปัญญาร่วมบริหารหน่วยงานนั้นๆแล้ว ยังจะทำให้บริษัทหรือองค์กรนั้นๆ มีความเจริญรุ่งเรืองยั่งยืนนาน

ทฤษฎีที่ว่าด้วยสิทธิกับธุรกิจ

ในส่วนของธุรกิจนั้นก็มีการดำเนินการหลายประการ เช่น ธุรกิจการเงินการธนาคาร ธุรกิจขนส่ง ธุรกิจค้าปลีก ธุรกิจค้าส่ง และมีบุคคลซึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องมากมาย เช่น ผู้บริโภค พนักงาน ผู้ประกอบการ ผู้ถือหุ้น เป็นต้น แต่ในที่นี้จะขอกล่าวถึงแต่เพียงธุรกิจการขายและบุคคล 3 ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจนี้ คือ ผู้ประกอบการ พนักงาน ผู้บริโภค และรัฐบาล ได้ให้ความคุ้มครองตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, 2540: 4 - 5) ได้อธิบายความหมายของการคุ้มครองผู้บริโภค หมายถึง การแทรกแซงของรัฐบาล ธุรกิจและองค์กรอิสระที่ดำเนินการเป็นชุดกิจกรรมที่ได้ออกแบบมาเพื่อปกป้องสิทธิของผู้บริโภค โดยหมายถึงการคุ้มครองผู้บริโภคจากองค์กรทั้งหมดที่พวกเขามีความสัมพันธ์ในด้านการแลกเปลี่ยนกัน

สิทธิของผู้ประกอบการ

สิทธิของผู้ประกอบการที่สำคัญ คือ สิทธิในการรักษาผลประโยชน์ของบริษัท โดยการรักษาผลประโยชน์ของบริษัท ผู้ประกอบการซึ่งมีสิทธิโดยชอบธรรมในการบริหารธุรกิจเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งก็คือ กำไรหรือส่วนต่างที่เกิดจากการขายสินค้าของพนักงานขายต่อผู้บริโภค ดังนั้นการรักษาผลประโยชน์ของบริษัทสามารถกระทำได้โดยการชี้แจงให้พนักงานขายได้รับทราบว่าเขาควรกระทำและไม่ควรกระทำสิ่งใด รวมไปถึงการชี้แจงเรื่องราวจริยบรรณในการดำเนินธุรกิจของพนักงานขายด้วย เรื่องที่ผู้ประกอบการต้องชี้แจงให้พนักงานขายให้ได้รับทราบนั้นจะอยู่ในเอกสาร คู่มือการดำเนินธุรกิจ ที่พนักงานขายจะได้รับเมื่อสมัครเป็นพนักงานขายกับบริษัท อีกทาง

หนึ่งของผู้ประกอบการสามารถรักษาผลประโยชน์ของบริษัทได้โดยการฝึกอบรมพนักงานขายในเรื่องของการรับสมัคร การคัดเลือกหรือการตัดสินใจในการขายสินค้าของพนักงานขาย หากกระทำการละเมิดจรรยาบรรณในการดำเนินธุรกิจ

ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นถึงสิทธิของผู้ประกอบการ คือสิทธิในการรักษาผลประโยชน์ของบริษัท ซึ่งกระทำได้โดยผ่านการอบรมที่บริษัทจัดขึ้นและจากการคัดเลือกพนักงานขายเข้ามาในธุรกิจ ตลอดจนการคัดพนักงานขายออกจากธุรกิจ ในการอบรมและการสมัครเข้ามาเป็นพนักงานขายนั้น ตัวพนักงานขายจะได้รับรู้ข้อมูลในเรื่องสิทธิที่ผู้ประกอบการมีในทางอ้อมจากการอบรมและจากเอกสารที่ได้รับจากบริษัทของผู้ประกอบการ เพราะฉะนั้นพนักงานขายจึงควรดำเนินธุรกิจตามกฎหมายจรรยาบรรณหรือระเบียบข้อบังคับที่ผู้ประกอบการได้กำหนดไว้ หากพนักงานขายกระทำการอันใดเป็นการผิดต่อกฎเกณฑ์ที่ผู้ประกอบการได้ตั้งถือว่าพนักงานขายได้ละเมิดสิทธิของผู้ประกอบการพืงมี เช่น การที่พนักงานขายสินค้าโดยการตัดราคาหรือการกักตุนสินค้าเป็นต้น ดังนั้น การกระทำใดที่ผิดต่อระเบียบข้อบังคับและกฎจรรยาบรรณของพนักงานขายจึงเป็นการละเมิดสิทธิผู้ประกอบการที่มีต่อการหาผลประโยชน์ของบริษัท

การแข่งขันกันอย่างยุติธรรมเป็นสิทธิที่พนักงานขายพึงได้รับจากผู้ประกอบการด้วยเช่นกัน จากการอบรมและเอกสารที่บริษัทของผู้ประกอบการจัดทำขึ้นเกี่ยวกับเรื่องจรรยาบรรณที่พนักงานขายจะต้องมีต่อพนักงานขายด้วยกัน เช่น หากมีพนักงานขายคนหนึ่งกระทำการขายตัดราคา การตั้งราคาแสดงสินค้าในร้านค้าปลีกหรือกักตุนสินค้า การกระทำเหล่านี้เป็นการกระทำผิดจรรยาบรรณและที่สำคัญคือพนักงานขายคนนี้ได้ละเมิดสิทธิของพนักงานขายคนอื่นๆ ที่จะต้องได้รับความยุติธรรมในการขายสินค้าให้แก่บริษัท

พนักงานขายมีหน้าที่ต้องให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ลูกค้า ดังนั้นจึงมีสิทธิได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และพนักงานขายมีสิทธิที่จะได้ประโยชน์จากการทำงาน จึงควรรู้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบงานและความมั่นคงน่าเชื่อถือของบริษัท การได้รับข้อมูลจากผู้ประกอบการ เช่น เรื่องรายได้ที่พนักงานขายพึงได้ ข้อมูลรายละเอียดที่ถูกต้องเกี่ยวกับสินค้า เป็นต้น เหล่านี้เป็นสิทธิของพนักงานขายพึงได้รับจากการอบรมหรือเอกสารที่ทางบริษัทของผู้ประกอบการจัดทำมาให้ ดังนั้นหากผู้ประกอบการให้ข้อมูลที่ผิดหรือไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน ถือได้ว่าผู้ประกอบการได้ละเมิดสิทธิของพนักงานขายที่จะต้องได้รับข้อมูลที่ถูกต้องจากผู้ประกอบการ การได้รับสินค้าที่มีคุณภาพก็เป็นสิทธิหนึ่งที่พนักงานขายพึงได้รับจากบริษัทของผู้ประกอบการ เพราะนอกจากได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าอย่างเพียงพอแล้ว การได้รับสินค้าที่มีคุณภาพก็เป็นสิ่งสำคัญที่พนักงานขายควรจะได้ เพราะสินค้าที่มีคุณภาพและข้อมูลที่

ดีเกี่ยวกับสินค้าเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่จะทำให้พนักงานขายได้รายได้จากการสมัครเป็นพนักงานขายของบริษัท หากสินค้าที่พนักงานขายได้รับจากบริษัทของผู้ประกอบการไม่มีคุณภาพและคุณสมบัติตามที่ระบุไว้ในเอกสารหรือที่บรรจุภัณฑ์ ถือได้ว่าผู้ประกอบการได้ละเมิดสิทธิที่พนักงานพึงมี และหากพนักงานขายขายสินค้าที่ไม่มีคุณภาพและอาจสร้างความไม่ปลอดภัยในการอุปโภคและบริโภคให้แก่ผู้บริโภค ถือได้ว่าเป็นการละเมิดผู้บริโภคในเรื่องของการที่ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากสินค้าหรือบริการในอีกทางหนึ่ง

สิทธิของผู้บริโภค

สำหรับประเทศไทย พ.ร.บ. พ.ศ.2552 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2541 ได้บัญญัติสิทธิของผู้บริโภคที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ดังนี้

ประการแรก คือการที่จะได้รับข่าวสารด้านคุณภาพที่ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ ดังนั้นผู้ประกอบการจะต้องถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับข้อมูลของสินค้าให้แก่พนักงานขายให้มากที่สุดและพอที่จะตอบข้อสงสัยของผู้บริโภคที่มีต่อตัวสินค้าได้ สมมุติว่าพนักงานขายจะขายน้ำยาล้างจาน แต่บอกผู้บริโภคว่าน้ำยานี้มีได้ล้างจานเพียงอย่างเดียว แต่นำไปซักผ้าหรือนำมาล้างรถได้ด้วย การกระทำของพนักงานขายนี้ถือเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิของผู้บริโภค เพราะให้ข้อมูลผิดแก่ผู้บริโภค นอกจากนี้ยังถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ประกอบการอีกด้วยหากผู้ประกอบการให้ข้อมูลที่ถูกต้องแต่พนักงานขายบิดเบือนข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้า แต่หากผู้ประกอบการให้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง แก่พนักงานขายก็เท่ากับว่าผู้ประกอบการได้ละเมิดสิทธิของผู้บริโภคที่จะต้องได้รับข้อมูลและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้าที่เสนอขายต่อตนเอง

ประการที่สอง คือ การมีอิสระในการเลือกหาซื้อสินค้าและบริการ การซื้อสินค้าของผู้บริโภคจะต้องเกิดด้วยความเต็มใจ หากพนักงานขายกระทำการที่เป็นการกดดันผู้บริโภค เช่น การใช้อำนาจในหน้าที่การงานหรือสถานภาพที่เป็นอยู่มาคดดันให้ผู้บริโภคซื้อสินค้า เช่น เจ้านายขายสินค้าให้แก่ลูกน้องหรืออาจารย์ขายสินค้าให้แก่ลูกศิษย์ เป็นต้น การกระทำเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค เพราะการซื้อสินค้าของผู้บริโภคนั้นจะต้องมีอิสระในการเลือกหาสินค้าและมีความเต็มใจที่ซื้อสินค้านั้น

ประการที่สาม คือ การที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าหรือบริการ สิทธิที่ผู้บริโภคจะได้รับในข้อนี้เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการโดยตรง เพราะหากสินค้าไม่มีความปลอดภัยแก่ผู้บริโภคเพียงพอก็เท่ากับว่าผู้ประกอบการได้ละเมิดสิทธิผู้บริโภค เช่นการขายแคปซูลของยา

สมุนไพรรักษาโรคโดยที่ผู้ประกอบการยังมิได้รับความกระจ่างเรื่องผลการวิจัยว่ามีผลดีผลเสียต่อร่างกายอย่างไร ถือว่าผู้บริโภคที่ซื้อผลิตภัณฑ์มีความไม่ปลอดภัยในการรับประทานยาสมุนไพรชนิดนี้ จึงถือได้ว่าผู้ประกอบการได้ละเมิดสิทธิของผู้บริโภค

ประการที่สี่ คือการรับพิจารณาและชดเชยค่าเสียหายในธุรกิจการขายตรงนั้น จะมีกฎจรรยาบรรณที่มีต่อผู้บริโภคในเรื่องของการรับประกันสินค้า โดยจะมีระยะเวลาการพิจารณาสินค้าและการคืนสินค้าซึ่งต้องมีการระบุระยะเวลาการพิจารณาสินค้าโดยกำหนดไว้ในใบสั่งซื้อโดยการรับประกันสินค้านี้จะระบุไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หากผู้บริโภคเห็นว่าคุณภาพของสินค้าไม่ตรงกับที่ระบุไว้ในเอกสารกำกับสินค้า ผู้บริโภคก็สามารถคืนสินค้าและรับเงินคืนได้ และถ้าหากพนักงานขายตรงพูดหวานล่อมิให้คืนสินค้าเพราะอาจจะมีความยุ่งยากในขั้นตอนการคืนสินค้า ก็ถือว่าพนักงานขายตรงได้ละเมิดสิทธิของผู้บริโภค และหากผู้ประกอบการไม่รับคืนสินค้าหรือไม่จ่ายเงินคืนแก่ผู้บริโภคก็ถือได้ว่าผู้ประกอบการได้ละเมิดสิทธิของผู้บริโภค

จึงตีความได้ว่าในเรื่องสิทธิของแต่ละฝ่าย คือ ผู้ประกอบการ พนักงานขายและผู้บริโภคนี้เป็นสิทธิของแต่ละคนจะพึงมีแตกต่างกันไป และจะถูกละเมิดจากฝ่ายอื่นไม่ได้ หรืออีกนัยหนึ่งสิทธิที่แต่ละฝ่ายมีกำหนดหน้าที่ที่ฝ่ายอื่นพึงกระทำด้วย หนึ่ง นอกจากหลักที่ว่าด้วยประโยชน์นิยมและหลักที่ว่าด้วยสิทธิอันเป็นมาตรฐานทางจริยธรรมกว้างๆ แล้วยังสามารถอาศัยหลักจรรยาบรรณที่มีในธุรกิจการขายตรง ซึ่งมีรายละเอียดที่ชัดเจนเป็นผลมาจากการประยุกต์ใช้ มาตรฐานทางจริยธรรมกว้างๆ ในบริษัทประกอบธุรกิจขายตรง อันจะทำให้สามารถพิจารณาจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจได้สะดวกชัดเจนยิ่งขึ้น

ตารางที่ 2 แสดงสิทธิทางด้านกฎหมายและการกล่าวอ้างสิทธิทางด้านจริยธรรมในสังคมทุกวันนี้

(Legal rights and claimed moral rights in society today)

สิทธิทางการเมือง (Civil rights)	สิทธิของผู้สูบบุหรี่ (Smoker's rights)
สิทธิของชนกลุ่มน้อย (Minorities' rights)	สิทธิของผู้ไม่สูบบุหรี่ (Nonsmokers' rights)
สิทธิสตรี (Women's rights)	สิทธิของผู้ติดเชื้อเอดส์ (AIDS victims' rights)
สิทธิของคนทุพพลภาพ (Disabled people's rights)	สิทธิของเด็ก (Children's rights)
สิทธิของผู้สูงอายุ (Older people's rights)	สิทธิของทารกในครรภ์ (Fetal rights)
สิทธิของพนักงาน (Employee rights)	สิทธิของสัตว์ (Animals' rights)
สิทธิของผู้บริโภค (Consumer rights)	สิทธิของพวกรักร่วมเพศ (Gay rights)
สิทธิของผู้ถือหุ้น (Shareholder rights)	สิทธิของผู้เคราะห์ร้าย (Victims' rights)
สิทธิส่วนบุคคล (Privacy rights)	สิทธิของการโจรกรรม (Criminals' rights)

ที่มา: Carroll and Buchholtz (2000: 136)

บูรณาการทฤษฎีที่ว่าด้วยสิทธิกับธุรกิจ

ในส่วนองค์กรของธุรกิจหรือเจ้าของบริษัทนั้น การที่บริษัทจ้างผู้บริหารหรือตัวแทนเข้ามาบริหารกิจการ อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อบริษัท เช่น กรณีที่ผู้บริหารอาจไม่ตั้งใจบริหารหรือใช้จ่ายเกินความจำเป็น แต่กรณีผู้บริหารเป็นเจ้าของกิจการเอง ผู้บริหารมีแนวโน้มที่จะตั้งใจบริหารอย่างดีหรือใช้จ่ายด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากเป็นผลประโยชน์และผลกำไรโดยตรงของผู้บริหารนั่นเอง ดังนั้นผู้บริหารควรที่จะใช้สิทธิในการดำเนินกิจการของตนเองและมีการตรวจสอบข้อมูลบริษัทโดยรอบรอบ

อีกสิทธิในการดำเนินการทางธุรกิจ คือ ทฤษฎีสิทธิตามธรรมชาติในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน (Natural Right Theory of Property) ของ John Locke ได้ถูกนำมาอ้างและใช้อธิบายหลักเหตุผลของการคุ้มครองสิทธิผูกขาดในทรัพย์สินทางปัญญา รวมตลอดจนขอบเขตและระยะเวลาของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยถือว่ามนุษย์สามารถถือสิทธิในสิ่งของหรือทรัพย์สินได้ตามกรอบความคิดของกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) เมื่อมนุษย์ได้ใช้แรงงานของตนสร้างสิ่งของนั้นขึ้นมา แม้ในเบื้องต้นทฤษฎีนี้ไม่ได้มุ่งหมายจะนำไปใช้กับสิ่งที่ไม่มีการปรุงแต่งทรัพย์สินทางปัญญา แต่จากอิทธิพลของแนวคิดที่แพร่กระจายไปในกลุ่มประเทศยุโรปมาเป็นเวลานานทำให้มีการวิเคราะห์และนำมาปรับใช้อธิบายให้ครอบคลุมถึงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาด้วย ซึ่งหากบริษัทมีการคิดค้นสร้างสรรค์หรือประดิษฐ์เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ ก็ควรใช้สิทธิในการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของบริษัท (จุมพล ภิญโญสินวัฒน์, 2552: 71 - 74)

ประเภทของสิทธิที่ได้มีการเรียกร้องในสังคม ซึ่งสิทธิบางอย่างอาจได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย สิทธิบางอย่างเป็นสิทธิทางด้านศีลธรรม (Moral rights) ดังนั้นผู้บริหารจะต้องให้ความสนใจทั้งสิทธิทางด้านกฎหมายและสิทธิทางด้านศีลธรรมด้วย แต่ก็ไม่มีแนวทางใดที่ชัดเจนและเหมาะสมที่จะช่วยในการจำแนกได้ว่า การเรียกร้องสิทธิด้านใดที่ควรได้รับการปกป้อง และควรจะขยายการปกป้องไปอย่างไร หรือสิทธิใดที่มีมาก่อนสิทธิอื่นๆ

เนื่องจากในปัจจุบันเรากำลังอยู่ในช่วงของการปฏิรูปทางด้านสิทธิ ซึ่งมีบุคคลและกลุ่มคนจำนวนมากพยายามที่จะกระตุ้นเตือนสังคมให้ยอมรับความต้องการทางด้านสิทธิ ซึ่งการขยายตัวในการเรียกร้องสิทธินี้มีศักยภาพที่จะทำให้อำนาจตามสิทธิของกฎหมายเปลี่ยนแปลงได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นของนโยบายทางด้านสิทธิเมื่อเร็ว ๆ นี้ คือผู้ออกกฎหมายมีการออกกฎหมายหรือมีการปกป้องสถานะเกี่ยวกับการใช้สิทธิทางด้านการเมืองมากกว่าเหตุผลทางด้านศีลธรรม ทำให้ผู้บริหารไม่

แน่ใจว่าสิทธิใดหรือสิทธิของใคร ควรจะใช้ในการตัดสินใจ การเรียกร้องสิทธิยังคงขยายตัวออกไป กล่าวคือ หลักของศีลธรรมอาจจะมีการใช้น้อยลง และผู้ทำหน้าที่ในการตัดสินใจก็จะพบว่ามันเป็น เรื่องที่มีความยากมากขึ้นเรื่อยๆ ที่จะทำให้ความสนใจของแต่ละบุคคลมีความสมดุลกับความสนใจ ของส่วนรวม

ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยม ของ จอห์น สจ๊วต มิลล์

ธุรกิจที่ประกอบด้วยจริยธรรม ย่อมเป็นที่ยอมรับ ได้รับความเชื่อถือ ได้รับโอกาส มีความ ได้เปรียบในเชิงธุรกิจและมีแนวโน้มที่จะรุ่งโรจน์ จริยธรรมจึงเป็นหนทางแห่งความสำเร็จที่จำเป็น ต่อการประกอบธุรกิจ หากจะประเมินประโยชน์ของจริยธรรมต่อองค์กรธุรกิจแล้ว จริยธรรม ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดี (Good Image) ซึ่งภาพลักษณ์ที่ดีมีผลต่อตำแหน่งทางการค้าขององค์กร (Positioning) และมีผลต่อความภักดีที่ผู้บริโภคมีต่อสินค้าและบริการ และภาพลักษณ์ทางการค้าที่ดี มีผลโดยตรงต่อการกำหนดราคา (Pricing) และความภักดีต่อสินค้าและบริการมีผลโดยตรงต่อ ยอดขาย (Sales Volume) ซึ่งราคาขายและยอดขายมีผลโดยตรงต่อกำไร ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า จริยธรรมทางธุรกิจคือที่มาแห่งรายได้และความร่ำรวย

จริยธรรมก่อให้เกิดความเชื่อถือ (Credit) โดยธรรมชาติความเชื่อถือเกิดจากความซื่อสัตย์ ดังนั้น คนที่มีจริยธรรมและมีความซื่อสัตย์ย่อมได้รับความเชื่อถือ และความเชื่อถือ คือ ที่มาของ เครดิตทางการค้า ซึ่งเป็นปัจจัยได้เปรียบในเชิงแข่งขันทั้งด้านการลงทุนและการตลาด จริยธรรม ก่อให้เกิดการทุ่มเท (Devotion) ของคนทำงาน เพราะมีความรัก ความศรัทธา มีความภูมิใจใน องค์กรของตน อันจะนำมาซึ่งประสิทธิภาพอันทรงคุณภาพ (Qualitative Efficiency) การผลิตที่เต็ม กำลัง (Full Capacity) องค์กรธุรกิจที่มีน้ำใจ มีจริยธรรม ปฏิบัติต่อพนักงานทุกคนอย่างยุติธรรม มี มนุษยธรรม และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ย่อมเป็นที่รัก ที่ผูกพันของพนักงาน พนักงานย่อมทุ่มเท ความสามารถทั้งแรงกาย แรงใจ และความคิดให้แก่องค์กร อย่างเต็มที่ในทุกๆ งานนำมาซึ่งผลงานที่ ดีมีปริมาณคุณภาพและบริการที่สมบูรณ์ และก่อให้เกิดการทำงานอย่างมีความสุข เมื่อทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ถือหุ้น ผู้ร่วมงานในองค์กร คู่ค้า ผู้บริโภค รัฐบาล และสังคม ต่างมีจริยธรรมที่ดีต่อกัน ย่อมเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดี ทุกฝ่ายจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสบายใจและ ไม่มีปัญหา บาดหมางใจกันเกิดขึ้น ดังนั้นการทำงานอย่างมีจริยธรรมต่อตนเองและต่อผู้อื่น จึงเป็นชีวิตการ ทำงานที่มีความสุข และหากมีการนำหลักการทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยม ของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ มาประยุกต์ใช้ในวิธีที่เหมาะสมแล้วย่อมก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนิน ธุรกิจมากขึ้น

แนวคิดทางจริยศาสตร์ตามแนวทางของประโยชน์นิยมจะเห็นว่าผู้ที่ประกอบการทางธุรกิจนั้นมีพันธะกับความสุขและความทุกข์เพราะการกระทำของมนุษย์ทุกอย่างนำไปเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์ ลักษณะของธุรกิจแนวคิดนี้จะเป็นการมุ่งจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำมาใช้เป็นสินค้าให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของมนุษย์มากที่สุด Tom (1991: 137 - 138) ได้อ้างว่า สำหรับมิลล์แล้ว หลักการแห่งประโยชน์มิได้เป็นหลักการที่ใช้แข่งขันกับหลักการอื่นๆ เนื่องจากพิจารณาเชิงประโยชน์นิยมมาเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับการกระทำการตัดสินใจทางศีลธรรม หลักการแห่งประโยชน์เป็นหลักการที่ทำให้หลักการอื่นสมเหตุสมผล

กิจกรรมทางธุรกิจเป็นการสร้างพันธะของมนุษย์ที่มีต่อความสุข ซึ่งแนวคิดพื้นฐานแห่งการประกอบกิจการทางธุรกิจที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดประโยชน์นิยม ปรากฏในบทความทางเศรษฐกิจของนาซฮอว์ ซีเนียร์ ที่แสดงลักษณะอันเป็นเงื่อนไขพื้นฐานทางเศรษฐกิจไว้ 4 ประการ

1. ราคาและปริมาณสินค้าที่นำสู่ประโยชน์สูงสุด และนี่เป็นจุดหมายประการแรกที่ทำให้บุคคลทำธุรกิจ
2. ตราใบที่ประชาชนทุกชั้นยากศีลธรรมในมโนธรรมของเขาย่อมลดน้อยลง แต่เมื่อใดก็ตามที่ความเป็นอยู่ของเขาสุขสบาย ระดับศีลธรรมในจิตใจของเขาย่อมดีขึ้น นั่นหมายถึงมนุษย์ต้องการสวัสดิการในการดำเนินชีวิต มนุษย์ทุกคนต้องการความปลอดภัยโดยปราศจากการเสี่ยงไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตหรือการดำเนินธุรกิจ ซึ่งเป็นที่มาของการสร้างสวัสดิการให้แก่พนักงานเอง และยังสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้ประกอบการตลอดจนประชากรที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมนั้นๆ ด้วย
3. การสะสมทุน เกิดจากการเลื่อนการใช้ทุนไปในวันข้างหน้า เพราะมนุษย์ต้องการสะสมทุนเพื่อใช้เป็นปัจจัยในการผลิต ทำให้การผลิตมากและมีกำไร ประกอบกับการทุ่มเทแรงงานโดยใช้ทุนที่สะสมเพิ่มยังทำให้ผลิตได้เพิ่มขึ้น การทำงานถือเป็นความทุกข์ที่คนงานต้องได้ค่าจ้างเป็นการทดแทน จึงเป็นการเลื่อนความสุขสนุกสนานของคนงานไปวันข้างหน้า การยอมทนรับความเจ็บปวดเพื่อค่าจ้างจึงเป็นคล้ายกำไรของการชะลอความสุขไปข้างหน้า
4. มนุษย์ต้องการแบ่งกำไรแก่กันและกัน ผลประโยชน์ตอบแทนอันพึงได้รับจากการผลิตก็คือปัจจัยการผลิตไม่ว่าจะเป็นค่าเช่าอันเป็นผลประโยชน์ตอบแทน แก่เจ้าของที่ดินจากผู้เช่าเป็นปัจจัยเบื้องต้นของการผลิต และการแบ่งผลกำไรเป็นรายได้ให้แก่กลุ่มผู้ประกอบการในรูปแบบ

ต่างๆ เช่น เจ้าของกิจการได้กำไรสุทธิ พนักงานได้ค่าตอบแทนในการทำงานเพิ่มขึ้นเมื่อกิจการมีกำไรมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ต้องได้รับการจัดสรรอย่างเป็นธรรมเสมือนเป็นการเฉลี่ยความสุขของปัจเจกบุคคลไปสู่ความสุขของสังคมด้วย

แนวคิดเช่นนี้ถือเป็นแนวคิดทางธุรกิจตามแนวทางของประโยชน์นิยม ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวคิดของประโยชน์นิยมเป็นการกำหนดกรอบของธุรกิจให้มีความสัมพันธ์กับหลักความสุขต้องนำสู่การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขสูงสุด พึงพอใจสูงสุดแก่คนจำนวนมากที่สุด

หลักที่ว่าด้วยประโยชน์นิยมกับผู้ประกอบการ

จุดมุ่งหมายของชีวิตตามแนวทางของประโยชน์นิยมเห็นว่าการกระทำของมนุษย์ทุกอย่างมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ความสุข และพยายามหลีกเลี่ยงความทุกข์หรือความเจ็บปวด การที่ผู้ประกอบการได้ลงทุนในธุรกิจย่อมต้องการผลตอบแทนที่ดีที่สุด ผู้ประกอบการจะพยายามดำเนินธุรกิจเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุขอันเป็นผลตอบแทนที่ดีที่สุด ผู้ประกอบการจะพยายามดำเนินธุรกิจเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุขอันเป็นผลตอบแทนจากการดำเนินธุรกิจนั้น แต่แนวทางของประโยชน์นิยมที่มีหลักการอยู่ว่า “ความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด” ผู้ประกอบการจึงต้องดำเนินธุรกิจที่สร้างความพอใจแก่สังคม นั่นก็หมายถึงพนักงานและผู้บริโภคซึ่งเป็นบุคคลในสังคมนั้นๆ ด้วย สุดท้ายผู้ประกอบการต้องไม่ลืมนึกถึงตนเองที่เป็นบุคคลหนึ่งในสังคมด้วย จึงจะถือเป็นการกระทำที่เรียกว่า “ดี” เพราะเป็นการกระทำที่ทุกคนจะต้องได้ประโยชน์เท่าเทียมกันทั้งผู้ลงมือกระทำ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยจะต้องไม่ลดตนเองให้น้อยกว่าผู้อื่น และไม่ลดผู้อื่นให้น้อยกว่าตนเอง

การที่ผู้ประกอบการจะสร้างความสุขให้เกิดขึ้นแก่พนักงานไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการสร้างโอกาสและความก้าวหน้าในการทำงานหรือจะเป็นในเรื่องของการมีรายได้จากการทำงานในธุรกิจที่ผู้ประกอบการดำเนินอยู่ (อมรา เล็กเรืองสินธุ์, 2542: 75) โดยที่ผู้ประกอบการจะต้องกำหนดนโยบายในการสรรหาพนักงาน กฎระเบียบในการดำเนินงาน การให้ผลตอบแทนในการทำงานแก่พนักงานอย่างเป็นธรรมและต้องสร้างความสุขแก่พนักงาน นโยบายเหล่านี้ นอกจากจะต้องสร้างความสุขแก่ตัวพนักงาน ยังต้องสร้างความสุขแก่ผู้ประกอบการและผู้บริโภคด้วย การดำเนินธุรกิจของพนักงานจะต้องก่อให้เกิดความสุขแก่สังคมโดยรวม เช่น การที่ผู้ประกอบการมีนโยบายจัดการอบรมแก่พนักงานให้ดำเนินธุรกิจอย่างซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อตัวองค์กรธุรกิจ และต่อผู้บริโภค จะทำให้พนักงานได้รับผลตอบแทนจากผู้ประกอบการในเรื่องของความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ได้รับความไว้วางใจจากผู้บริโภค ทำให้เกิดการซื้อซ้ำ เป็นต้น การที่ผู้ประกอบการมี

นโยบายในการดำเนินธุรกิจที่ดี ก็จะก่อให้เกิดความสุขให้เกิดขึ้นกับทุกคนที่เกี่ยวข้องและเกิดประโยชน์สุขต่อสังคมโดยรวม เพราะเมื่อธุรกิจดำเนินอยู่ได้คนมีรายได้มีงานทำก่อให้เกิดการสร้างรายได้ของคนในสังคม ซึ่งเป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม

Mill (1963: 220) อธิบายว่าในส่วนของผู้ประกอบการต่อผู้บริโภคตามแนวคิดทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยมเห็นว่า การกระทำใดๆ จะต้องมีความตั้งใจอยู่ด้วย ในขณะที่แรงจูงใจเป็นเพียง ความรู้สึกซึ่งทำให้เขาสนใจกระทำ ซึ่งมีผลต่อศีลธรรมของการกระทำจะถูกต้องก็ต่อเมื่อมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความสุขแก่บุคคลส่วนใหญ่ในสังคม ดังนั้นตามแนวทางของประโยชน์นิยม ในการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการจึงต้องคำนึงถึงผู้บริโภคซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคมมากที่สุด การอยู่รอดของธุรกิจนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริโภคเป็นสำคัญ การสร้างความสุขแก่ผู้บริโภคจึงเป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการพึงกระทำ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพที่ดี ยุติธรรมและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค การสร้างงานบริการให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้บริโภค การรับประกันคุณภาพของสินค้า เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้หากทำให้ผู้บริโภคเกิดความสุขในการซื้อสินค้าหรือการรับบริการที่ธุรกิจได้สร้างขึ้น ผู้บริโภคเหล่านี้ก็จะเกิดความประทับใจในตัวสินค้าและบริการ ทำให้พนักงานขายมีรายได้จากการประกอบกิจการ และก่อให้เกิดความสุขแก่ตัวผู้ประกอบการเองที่ได้กำไรจากการคัดเลือกหรือผลิตสินค้าเพื่อมาขายอย่างมีคุณภาพให้แก่ผู้บริโภค ดังนั้น การที่ผู้ประกอบการดำเนินธุรกิจโดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของสังคมโดยรวม ก็จะก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อตัวผู้ประกอบการเอง จะทำให้ธุรกิจของผู้ประกอบการอยู่รอดได้ เพราะผู้ประกอบการมิได้คำนึงถึงแต่ตนเองอย่างเดียว แต่ผู้ประกอบการยังต้องคำนึงถึงประโยชน์สุขที่จะเกิดขึ้นแก่พนักงานและผู้บริโภคด้วย ซึ่งเป็นคนในสังคมด้วยเช่นกัน จึงจะทำให้การดำเนินธุรกิจนั้นเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

หลักที่ว่าด้วยประโยชน์นิยมกับพนักงาน

พนักงาน หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของระบบหรือบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ให้แก่หน่วยงานของภาครัฐ รัฐวิสาหกิจและเอกชนตามสัญญา โดยรับค่าตอบแทนจากหน่วยงานหรือสังกัดบริษัทที่ตนเองทำงาน ดังนั้น การดำเนินธุรกิจของพนักงานจึงมีความอิสระในการคิดและดำเนินธุรกิจอย่างเต็มที่ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลือกองค์กรที่ตนจะสมัครเข้าไปเป็นสมาชิก การวางแผนการตลาด เวลาในการดำเนินธุรกิจ กลยุทธ์ในการขาย เป็นต้น ตามแนวทางจริยศาสตร์ประโยชน์นิยม การสร้างความสุขให้แก่วพนักงาน คือการที่พนักงานได้ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์หรือมีกำไรมากที่สุด ซึ่งเป็นผลดีต่อตัวพนักงานเองด้วย และการกระทำของพนักงานก็ยังสร้างความสุข

ให้เกิดแก่ผู้ประกอบการด้วย ดังนั้นพนักงานจะต้องทำตามกฎและนโยบายที่ผู้ประกอบการได้ตั้งไว้ เช่นการกำหนดให้พนักงานที่เป็นสมาชิกในองค์กรธุรกิจปฏิบัติตามบทบัญญัติของจรรยาบรรณ เช่น เวลาในการทำงาน การแต่งกาย ข้อห้ามในการปฏิบัติงาน เป็นต้น การที่พนักงานปฏิบัติตามกฎจรรยาบรรณที่เหล่าผู้ประกอบการได้บัญญัติขึ้น เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมในการดำเนินธุรกิจระหว่างพนักงานในองค์กรธุรกิจเดียวกัน หรือต่างองค์กรกัน ธุรกิจก็จะดำเนินไปด้วยดี ยกตัวอย่างกฎจรรยาบรรณนั้น แนวทางปฏิบัติของพนักงาน เช่น พึงปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และมานะอดทน รักษาความลับของลูกค้า คู่ค้า อย่างสุจริตใจ ให้ความเอาใจใส่ต่อองค์กรในเรื่องรักษาสິงแวดล้อมให้สะอาดและปลอดภัย ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ และประกาศขององค์กรอย่างเคร่งครัด รวมถึงแจ้งหน่วยที่เกี่ยวข้องในบริษัทฯ หากพบว่ามีกระทำการใดๆเกิดขึ้นโดยมิชอบและดูแลรักษาอุปกรณ์หรือทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ของบริษัท จรรยาบรรณที่กลุ่มผู้ประกอบการบัญญัติขึ้นมา นี้ถือเป็นกฎที่พนักงานขายต้องทำตามเพื่อก่อให้เกิดความสุขแก่คนจำนวนมากที่สุด ซึ่งหมายถึงพนักงานที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ที่ทำงานอยู่ในองค์กรธุรกิจ เพราะการกระทำตามกฎหมายจรรยาบรรณของพนักงานถึงเป็นการสร้างความสุข ความพึงพอใจให้เกิดขึ้นแก่ทุกฝ่าย Mill (1961: 6) ได้อธิบายว่า เราอาจไม่ชอบบางอย่างที่คนเสนอให้เราเป็นจุดหมาย กระนั้นเพียงความชอบหรือไม่ชอบเท่านั้นไม่พอ เราจะต้องหาเหตุผลมาแสดงความถูกต้องชอบธรรมของความรู้สึกชอบไม่ชอบนั้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นในกลุ่มของพนักงานเอง กลุ่มผู้ประกอบการ สุดท้ายยังก่อให้เกิดความสุขแก่ผู้บริโภคเองด้วย

นายจ้างก็มีหน้าที่ที่จะต้องจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการต่างๆ ให้พนักงานได้รับตามสิทธิ สิ่งที่สำคัญคือ บริษัทไม่ควรปล่อยให้พนักงานลาออกโดยไม่ทราบสาเหตุ บริษัทจะต้องสนใจและหาเหตุผลว่าเพราะเหตุใดพนักงานจึงลาออกเพราะจะกระทบกระเทือนต่อการดำเนินงานในอนาคต สาเหตุของการลาออกมีหลายอย่างซึ่งบริษัทไม่อาจรู้ได้ทุกอย่าง แต่ผลของการที่พนักงานลาออกจะทำให้องค์กรต้องเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการรับพนักงานใหม่ การฝึกอบรมและอื่นๆ จนกว่าจะได้บุคลากรที่สามารถทำงานแทนได้ โดยเฉพาะบุคลากรที่ลาออกเป็นผู้มีความสามารถสูง ก็จะมีผลกระทบกระเทือนต่อประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานขององค์กรได้

หากการลาออกของพนักงานเกิดขึ้นจากความไม่พอใจในการปฏิบัติงานเป็นเรื่องที่องค์กรควรจะพิจารณาแก้ไข เช่น มีการลาออกกันบ่อยๆ หรือออกครั้งละหลายๆ คน ฝ่ายทรัพยากรบุคคลควรแสดงบทบาทของการเป็นพันธมิตรธุรกิจที่จะให้ข้อเสนอแนะและแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาให้ฝ่ายจัดการทราบและดำเนินการแก้ไข เช่น การทำสำรวจความพึงพอใจของพนักงาน (Satisfaction Survey) การสัมภาษณ์ในระหว่างทำงาน (Interim Interview) การสัมภาษณ์ก่อนออก

จากงาน (Exit Interview) การวางแผนความก้าวหน้าในอาชีพ (Career Path) และการพัฒนาอาชีพร่วมกับพนักงาน (Career Development) เป็นต้น

หลักที่ว่าด้วยประโยชน์นิยมกับผู้บริหาร

การอยู่รอดของธุรกิจนั้นขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนของผู้บริหารเป็นสำคัญ การขายสินค้าให้แก่ผู้บริหารในราคาที่เป็นธรรม โดยที่ผู้ประกอบการและพนักงานได้กำไรที่พอเหมาะกับการลงทุนเป็นเรื่องสำคัญ และการก่อให้เกิดความสมดุลต่อทุกฝ่ายเป็นเรื่องสมควรกระทำอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยทำให้เกิดมีงานทำ มีรายได้ เป็นการกระทำให้ระบบเศรษฐกิจโดยรวมดีขึ้น

ดังนั้นผู้บริหารจึงไม่ควรสนับสนุนให้มีการทำผิดกฎจริยบรรณในการดำเนินธุรกิจของพนักงานเพราะสุดท้ายแล้วผู้บริหารซึ่งเป็นกลุ่มที่มีมากที่สุดที่สุดในสังคมจะเป็นผู้ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบมากที่สุด ผู้บริหารจึงควรเลือกกระทำสิ่งที่ให้ประโยชน์ในระยะเวลาที่ยาวนานกว่าความสุขที่ได้รับเพียงระยะเวลานั้นๆ

การกระทำของผู้บริหารที่จะสามารถช่วยให้องค์กรธุรกิจของผู้ประกอบการคงอยู่ได้ และยังเป็นประโยชน์ต่อพนักงานในองค์กรนั้นๆ สุดท้ายเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้บริหารเองคือ (สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, 2546) เมื่อพบเห็นพนักงานกระทำผิดจริยบรรณ สิ่ง que ผู้บริหารทำได้คือการไม่สนับสนุนให้มีการกระทำนั้นเกิดขึ้นหรืออาจจะแจ้งไปยังองค์กรธุรกิจของผู้ประกอบการ การกระทำเช่นนี้ของผู้บริหารจะช่วยให้ผู้ประกอบการรู้การเคลื่อนไหวในการกระทำผิดจริยบรรณของพนักงาน และจะช่วยให้ผู้ประกอบการได้รับรู้ปัญหาตลอดจนหาหนทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การกระทำของผู้บริหารเช่นนี้นอกจากจะทำธุรกิจคงอยู่ต่อไป ยังทำให้คนที่เป็นพนักงานซึ่งเป็นคนกลุ่มหนึ่งในสังคมได้มีงานทำ มีรายได้ ผู้บริหารยังได้ประโยชน์จากการกระทำนี้มากที่สุดเพราะผู้บริหารจะได้สินค้าที่มีคุณภาพในราคาที่ยุติธรรมในระยะเวลาที่ยาวนาน การกระทำเช่นนี้ตรงกับหลักความสุขที่ว่า จะต้องคำนวณความสุขที่ได้รับจากการกระทำ ซึ่งการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด จึงเป็นการกระทำที่ถูกต้อง และหลักการนี้มีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของบุคคลในลักษณะของความสัมพันธ์ที่พึงมีต่อกันระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่บุคคลนั้นเกี่ยวข้องด้วย

โดยภาพรวมแนวคิดทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยมมองว่าความสุขเป็นสิ่งสำคัญ คือเป็นการมองโลกในแง่หนึ่งที่พยายามหาความสมบูรณ์ของชีวิตในโลกนี้ ความสุขที่จะได้รับ

สามารถพบได้ในโลกนี้โดยอาศัยการกระทำของตนเอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อมุ่งไปหาความสุขที่ดีกว่าในปริมาณที่มากกว่า โดยคุณภาพและปริมาณต้องดำเนินไปคู่กัน การรู้จักที่จะเลือกกระทำเพื่อให้ได้คุณค่าสูงสุด ยาวนานที่สุด บริสุทธิ์ที่สุดก็เป็นเรื่องที่ควรคำนึงด้วย โดยการแสวงหาความสุขไม่ใช่แค่เพียงอยู่ในรูปแบบของความสุขทางกายภาพโดยไม่คำนึงถึงบุคคลที่อยู่รอบข้าง แต่สิ่งที่กระทำต้องได้รับการพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบแล้วจึงเลือกที่กระทำ ดังนั้น ประโยชน์นิยมจึงให้แนวคิดในการเลือกที่กระทำในสิ่งที่ดีที่สุด แต่ยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมองเลยออกไปยังจุดหมายที่ยิ่งใหญ่กว่า มีคุณค่ามากกว่าสูงกว่า เป็นคุณค่าที่อยู่ออกไปจากประสาทสัมผัสทางกายภาพ

กรมสรรพสามิต กระทรวงการคลัง (2555) ตัวอย่างของการตัดสินใจตามแนวคิดของประโยชน์นิยม จากโครงการรถยนต์คันแรกตามนโยบายรัฐบาล โดยจะคืนเงินภาษีเท่ากับที่จ่ายจริง ในการซื้อรถยนต์คันแรก แต่จะคืนได้ไม่เกิน 100,000 บาทและมีเงื่อนไขต่างๆ ในการคืนภาษีรถยนต์คันแรก คือ ผู้ซื้อต้องอายุ 21 ปี ขึ้นไป ราคารถยนต์ต้องไม่เกิน 1,000,000 บาท เครื่องยนต์ไม่เกิน 1,500 ซีซี (สำหรับรถกระบะจะไม่จำกัด ซีซี) เป็นรถยนต์ที่ผลิตในประเทศไทยเท่านั้น ต้องครอบครองไม่น้อยกว่า 5 ปี เป็นรถใหม่ป้ายแดงเท่านั้น การคืนเงินภาษียุติครั้งแรก ภาครัฐจะคืนภาษีได้เมื่อครอบครองรถยนต์ไปแล้วเป็นเวลา 1 ปี

จากนโยบายดังกล่าวข้างต้นเป็นที่กล่าวขาน และเป็นความหวังของคนที่ยากได้รถยนต์คันแรกและได้สิทธิประโยชน์ทางภาษี ซึ่งรัฐบาลกำหนดไว้ที่เป้า 500,000 คันและมองถึงความเติบโตของตลาดจะเพิ่มขึ้น 12% นอกจากนี้รถใหม่ย่อมจะลดมลภาวะและกำลังซื้อที่น้อย จะทำให้ประหยัดพลังงานขณะที่ได้เกิดมีข้อโต้แย้งขึ้น เช่น บริษัทรถยนต์ต่างประเทศบางรายแสดงความไม่เห็นด้วยโดยกล่าวว่า เป็นการกีดกันการค้าไม่ปฏิบัติตามความตกลงทั่วไป ที่เกี่ยวกับภาษีศุลกากรและการค้า (GATT) การค้าบริการ (GATS) และความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPS) ซึ่งสามารถจะส่งผลให้เกิดการเจรจาระดับทวิภาคีระหว่างประเทศขึ้น ขณะเดียวกันการเปิดเฉพาะรถขนาดเล็กทำให้ผู้ใช้ไม่ได้รับเทคโนโลยีใหม่ที่ทันสมัย ซึ่งประหยัดน้ำมันและลดมลภาวะเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากกว่า รวมถึงข้อโต้แย้งภายในประเทศ เช่น เป็นการเพิ่มภาระหนี้ให้ประชาชนในการกู้เงินมาซื้อรถเพราะเห็นว่าราคาถูก ในเมืองใหญ่การจราจรติดขัดเพิ่มมากขึ้น กระทั่งต่อตลาดรถมือสอง ต้องใช้เงินงบประมาณที่มาจากภาษีประชาชน เพื่อโครงการนี้ที่ตั้งไว้ 30,000 ล้านบาทเหมือนเป็นการเพิ่มหนี้ให้กับประเทศ ดังนั้น ถ้ารัฐบาลมองว่านโยบายนี้เป็นที่ต้องการของประชาชน ที่เฝ้ารอจะได้เป็นเจ้าของรถยนต์คันแรกป้ายแดงอย่างมีความสุข ประโยชน์การเติบโตของตลาดขยายตัวเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ เมื่อพิจารณา

เห็นประโยชน์สูงสุดว่าประชาชนนิยม ดังนั้นรัฐบาลก็ตัดสินใจกระทำตามแนวคิดประโยชน์นิยมเชิงการกระทำ เพราะเป็นความสุขของคนในประเทศและเศรษฐกิจจะดีขึ้น การกระทำของรัฐบาลก็จะถือว่าถูกต้อง แต่ถ้าวรัฐบาลมองว่าประโยชน์ที่เกิดขึ้น จะตามมาด้วยปัญหาความขัดแย้งทางการค้าตามกฎหมายการค้าเสรี จนเกิดปัญหาขาดความน่าเชื่อถือต่อการลงทุนของนักลงทุนและผลเสียอื่นๆ ตามมา แม้จะเห็นถึงประโยชน์สูงสุดรัฐบาลก็ต้องพิจารณาตัดสินใจทำตามกฎข้อตกลงทั่วไป โดยใช้แนวคิดประโยชน์นิยมเชิงกฎ ถือว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง

บูรณาการทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยม ของ จอห์น สจ๊วต มิลล์

กลุ่มประโยชน์นิยมถือว่าประโยชน์สุขเป็นเครื่องตัดสินการกระทำของมวลมนุษย์ สังคมเป็นมาตรฐานสำคัญในการตัดสินคุณค่าทางจริยธรรม จึงพอสรุปทฤษฎีของกลุ่มนี้ได้ดังนี้ 1. จะต้องเป็นความสุขที่ยาวนานแก่คนจำนวนมาก 2. จะต้องเลือกสิ่งที่ดีที่สุด ถ้าไม่มีสิ่งที่ดีที่สุด 3. จะต้องยึดประโยชน์ของทุกคนเท่าเทียมกัน 4. จะต้องยึดถือประโยชน์สุขจากการกระทำเท่านั้นเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงเจตนาเป็นสำคัญ (บุญมี แท่นแก้ว, 2548: 158)

การบูรณาการคำนึงถึงปริมาณคุณประโยชน์ที่บริษัทจะผลิตได้ ดังนั้น ในการดำเนินการต่างๆ เช่น ปิดโรงงานแห่งหนึ่งไปเปิดอีกแห่งหนึ่ง สิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ ปริมาณคุณประโยชน์ที่ผลิตได้เปรียบเทียบกับผลเสียหรือความเสียหายที่เกิดขึ้น ถ้าคุณประโยชน์มีมากกว่าความเสียหายถือว่าดำเนินการได้โดยถูกต้องตามจริยธรรม แนวคิดเช่นนี้เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนกำไร (Cost-Benefit Analysis) กำไร ต้นทุน อาจเป็นได้ทั้งด้านเศรษฐกิจ คือ ตัวเงินที่ได้รับหรือเสียไป และด้านสังคม คือ ผลกระทบต่อสังคมและตัวคน เมื่อวิเคราะห์แล้วเห็นว่าการกระทำมีประโยชน์มากกว่าโทษแล้วถือว่า มีจริยธรรมเพราะเป็นการสร้างประโยชน์สูงสุดให้กับคนจำนวนมาก ดังนั้น เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทุกด้านจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของจริยธรรมทางธุรกิจที่สำคัญมากได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ รองลงมาคือ ความเสียสละ ความอดทน และความกตัญญู หากนักธุรกิจสามารถใช้คุณธรรมได้ทุกด้านย่อมส่งผลให้ธุรกิจนั้นมีความน่าเชื่อถือและเจริญยั่งยืนนาน วิธีการที่ฉลาดจึงจะน่าจะนำหลายๆ มาตรการอื่นมาตัดสินด้วยจึงจะเป็นความรอบคอบ การคำนวณปริมาณความสุขก็ยังเป็นปัญหามากสำหรับกลุ่มนี้ หรือการดำเนินงานทางธุรกิจของเอกชนเอง หากประโยชน์นิยมมองถึงแต่ในแง่บริษัทของตนดังนั้นการแสวงหากำไรสูงที่สุดในการดำเนินธุรกิจจะเป็นวิธีการขององค์กร เพราะจะทำให้ทั้งผู้บริหารและพนักงานเกิดประโยชน์ เป็นต้น

การสร้างจริยธรรมในที่ทำงาน

ในหน่วยงานธุรกิจที่ต้องการพัฒนาคุณภาพของการดำเนินการทางด้านจริยธรรม จำเป็นจะต้องสร้างมาตรการด้านจริยธรรมเข้าไปในชีวิตประจำวัน หรือที่เราเรียกว่า จริยธรรมขององค์กร (Institutionalizing ethics) ดังตารางที่ 3 แสดงมาตรการด้านจริยธรรมขององค์กรในสถานที่ทำงาน

ตารางที่ 3 แสดงมาตรการด้านจริยธรรมขององค์กรในสถานที่ทำงาน (Organization ethics safeguards at work)

มาตรการด้านจริยธรรม	พ.ศ.2535 จากนิตยสาร ฟอร์จูน	พ.ศ.2542 จากนิตยสาร ฟอร์จูน	พ.ศ.2539 จากองค์กร ของ SW PA	พ.ศ.2540 สำรวจจากพนักงาน 1,500 คน
การส่งเสริมจริยธรรมในที่ทำงาน (Promoted ethics at work)	93 %		71 %	
การพัฒนากฎเกี่ยวกับจริยธรรม (Developed code of ethics)	93 %	98 %	57 %	79 %
การตั้งคณะกรรมการเกี่ยวกับจริยธรรม (Established ethics committee)	13 %		14 %	
การตั้งสำนักงานเกี่ยวกับจริยธรรม (Created ethics office)			17 %	30 %
มีสายด่วนสำหรับจริยธรรม (Ethics hot line)			9 %	51 %
มีสำนักงานจริยธรรมหรือมีสายด่วน (Ethics office or hotline)		50 %		
เสนอโครงการอบรมทางด้านจริยธรรม (Offered ethics training)	25 %		20 %	55 %
มีการตรวจสอบหรือการประเมินผล (Conducted audit / evaluation)			11 %	23 %

ที่มา: จากนิตยสารฟอร์จูน (Fortune) (Post, Lawrence and Weber. 2002: 139)

ในปี พ.ศ. 2535 และ 2542 ซึ่งมีการสำรวจ 1,000 แห่ง โดยใช้อุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุด 500 แห่ง และอีก 500 แห่ง เป็นอุตสาหกรรมทางด้านบริการที่ใหญ่ที่สุด ส่วนการสำรวจโดยองค์กรตะวันตกเฉียงใต้ของรัฐเพนซิลเวเนีย The Southwestern Pennsylvania Organization (SWPA) จะใช้องค์กรในภูมิภาคที่มีขนาดต่างๆ 30% ของตัวอย่างเป็นองค์กรที่มีพนักงานน้อยกว่า 50 คน และ 22% มากกว่า 1,000 คน นอกจากนั้นยังมีกลุ่มของอุตสาหกรรมหลายๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นทางการเงิน สุขภาพและการผลิต ส่วนการสำรวจพนักงาน 1,500 คน ในปี พ.ศ. 2540 นั้น ได้มีการติดต่อพนักงานที่ทำงานในบริษัททุกๆ ขนาด 33% คือ คนงานที่ทำงานอยู่ในองค์กรซึ่งมีพนักงาน

น้อยกว่า 100 คน 36% คือ ทำงานในองค์กรซึ่งมีคนมากกว่า 2,000 คน 68% คือ องค์กรที่แสวงหากำไร และ 31% คือ องค์กรของรัฐที่ไม่แสวงหากำไร

ข้อความนี้จึงตีความได้ว่า การสร้างมาตรการเกี่ยวกับจริยธรรมในบริษัท (Building ethical safeguards into the company) ผู้บริหารและพนักงานจำเป็นต้องมีแนวทางการจัดการทางด้านจริยธรรมในแต่ละวัน เพราะฉะนั้นจริยธรรมส่วนบุคคลที่ล้อมรอบนั้นจะทำให้งานเป็นไปได้ดี แต่จำเป็นต้องได้รับทิศทางจากบริษัท ขั้นตอนขององค์กรหลายขั้นตอนสามารถนำมาซึ่งการตระหนักถึงจริยธรรมและทิศทางของจริยธรรม

สมบัติ กุสุมาลี (2554) ได้เสนอตัวอย่างบริษัทเครือปูนซิเมนต์ไทย โดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความใกล้เคียงตามหลักทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรม มาใช้ในการพัฒนาเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร HR แบบพอเพียงฉบับศึกษาเครือซิเมนต์ไทย บริษัทปูนซิเมนต์ไทยเป็นองค์กรเก่าแก่ขนาดใหญ่ เปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ จากกรณีศึกษาสร้าง รักษาและพัฒนาคนอย่างไรตามหลักปรัชญา โดยเริ่มจากการค้นหาตัวเองให้เจอและเน้นกระบวนการ จนเป็นที่ยอมรับว่า บริษัทเครือซิเมนต์ไทยมีความโดดเด่นด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นที่ยอมรับของสถาบันต่างๆ ด้วยหลักการที่น่าสนใจ คือ ยืนหยัดในหลักการ ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวได้อย่างต่อเนื่องและรับผิดชอบต่อชีวิตและสังคม นอกจากนี้ยังมีปรัชญาการทำงาน 4 ข้อ ได้แก่ 1) ตั้งมั่นในความเป็นธรรม 2) มุ่งมั่นในความเป็นเลิศ 3) เชื่อมมั่นในคุณค่าของคนและ 4) ถ่อมมั่นมีความรับผิดชอบต่อสังคม ความท้าทายขององค์กรนี้คือ การก้าวสู่การเป็นธุรกิจที่จะก้าวสู่การแข่งขันระดับภูมิภาคโดยได้พิสูจน์ตัวเองว่าเป็นองค์กรพอเพียงและงาน HR มีอยู่จริงและได้ทำสำเร็จมาแล้วอย่างงดงาม ดังจะได้พิจารณาตามหลักการความพอประมาณ ความมีเหตุผลและความมีภูมิคุ้มกันต่อไป

1. ความพอพอประมาณ ทั้งงานและคน คือ ความพอดี ไม่มาก หรือน้อยจนเกินไป มุ่งประโยชน์ระยะยาว ความพอประมาณของเครือซิเมนต์ไทย เริ่มต้นขึ้นวางแผนกำลังคน จำนวนพนักงานเท่าที่จำเป็น จัดคนเข้าทำงานให้เหมาะสมกับงาน มีแผนการโยกย้ายเพื่อสร้างโอกาสและพัฒนาคนให้มีความก้าวหน้าในอาชีพและคำนึงถึงการรักษาเทคโนโลยีและความรู้เฉพาะของธุรกิจอย่างเข้มงวด ส่วนการบริหารค่าจ้างและสวัสดิการ บริษัทจะเน้นความสมดุลและสนองตอบผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ทั้งผู้ถือหุ้น ลูกค้าและพนักงานสำหรับพนักงานบริษัทจะกำหนดฐานเงินเดือนและโครงสร้างค่าจ้าง โดยมุ่งเน้น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ความเป็นธรรมในองค์กร เช่น เงินเดือนในแต่ละงานจะมีขั้นระหว่างกัน ไม่ห่างมากจนเกินไปจริง 2) อ้างอิงราคาตามตลาด โดย

ทำการเปรียบเทียบกับกลุ่มบริษัทชั้นนำในเมืองไทยและต่างประเทศเหมือนกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นฐานในการกำหนดค่าจ้างและสวัสดิการที่เหมาะสมเป็นธรรม ดังนั้นเมื่อพิจารณาแล้วอัตราค่าจ้างของเครือซิเมนต์ไทยจะไม่ต่ำ หรือสูงเกินไป และดูแลจัดสวัสดิการที่เหมาะสมแก่พนักงาน เน้นครอบครัวและสุขภาพของพนักงานโดยไม่ต้องรอให้เรียกร้อง

2. ความมีเหตุผล การสรรหาของปูนซิเมนต์ไทย คือ สรรหาคนดี คนเก่ง คุณภาพสูงและซื่อสัตย์ เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมองค์กรด้านคุณภาพและคุณธรรม เริ่มจากด่านแรกจะต้องผ่านการประเมินด้วยกิจกรรม CCC : Cement Thai Career Choice โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษาชั้นปีที่ 4 จากทุกมหาวิทยาลัยสมัครและเข้าร่วมทำกิจกรรม Group Selection มีการทดสอบด้านจิตวิทยา ภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ เพื่อให้ได้คนดีและคนเก่งมาทำงาน นับได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างองค์กรกับผู้สมัคร บริษัทจะมีเวลาในการพิจารณาคนที่เหมาะกับงานและองค์กร ขณะที่ผู้สมัครก็สามารถพิจารณาได้ว่าตนเองเหมาะสมกับบริษัทหรือไม่ เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างได้เรียนรู้กันและเข้าใจความต้องการของตนเอง ก็สามารถเลือกสิ่งที่เหมาะสมในการที่จะทำงานร่วมกันต่อไปในระยะยาวการบริหารคนภายในองค์กร ใช้ระบบคณะกรรมการ (Management Development Committee : MDC) ประกอบด้วยผู้บริหารระดับสูง กรรมการผู้จัดการใหญ่เป็นประธาน ผู้จัดการใหญ่ของธุรกิจและผู้ช่วยผู้จัดการใหญ่เป็นกรรมการ คณะกรรมการจะมีการประชุมเป็นประจำ โดยทำหน้าที่พิจารณาเพิ่มเงินเดือน เลื่อนตำแหน่งให้พนักงาน โดยใช้ระบบคุณธรรมในการประเมินผลงานพิจารณาผลงาน ระดับความสามารถและศักยภาพของพนักงาน ตลอดจนจัดสรรสวัสดิการหาหลักสูตรเพิ่มพูนความสามารถให้พนักงาน การอนุมัติทุกอย่างต้องผ่านฉันทามติของคณะกรรมการหลักการสร้างคนของเครือซิเมนต์ไทย จะเน้นส่งเสริมพนักงานจากภายใน ไม่จ้างคนนอกเข้ามาเป็นผู้บริหาร เว้นแต่บริษัทมีความจำเป็นเนื่องจากพัฒนาคนรองรับในตำแหน่งไม่ทัน เน้นการจ้างระยะยาวและส่งเสริมให้พนักงานมีความก้าวหน้าในอาชีพ (Career Development and Promotion from Within) นอกจากนี้ยังพัฒนาพนักงานให้ก้าวหน้าไปพร้อมกับเติบโตของบริษัท ด้วยวิธีการหมุนเวียนงานเป็นระยะๆ ทำให้พนักงานสามารถทำงานทดแทนกันได้ อดีตที่ผ่านมามีบริษัทเคยให้ความสำคัญระบบอาวุโสและเลื่อนตำแหน่งตามอายุงาน แต่ปัจจุบันได้ปรับเป็นการบริหารแนวใหม่ที่เน้นบุคลากรที่มีความสามารถ (Talent Management) เป็นแนวคิดหนึ่งที่จะสร้างความผูกพันระหว่างองค์กรกับพนักงานที่มีความสามารถ

3. ความมีภูมิคุ้มกัน จะเห็นว่าเครือซิเมนต์ไทยหลุดพ้นจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ได้อย่างรวดเร็ว เพราะความมีคุณภาพ ความมีวินัยและร่วมมือร่วมใจของพนักงานอย่างต่อเนื่องในเรื่องการสร้างคนจากภายใน แม้ว่า ขณะนั้นบริษัทจะประสบปัญหาอย่างหนัก แต่บริษัทไม่เคยลด

กิจกรรมด้านพัฒนาพนักงานแม้แต่หัวข้อเดียว เพราะเชื่อว่าการพัฒนาเป็นการเตรียมพร้อมเพื่อการเติบโตของบริษัทในอนาคต โดยมีโครงการเตรียมความพร้อมตั้งแต่การพัฒนาภาวะผู้นำอย่างต่อเนื่องกรณีตัวอย่างของบริษัทเครือซิเมนต์ไทยที่เป็นองค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ของประเทศ ก็ยังประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ด้วยเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งยึดมั่นในการพัฒนาคน เพราะเชื่อว่า เมื่อคนพร้อมด้วยความรู้ความสามารถแล้ว ยังต้องเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัย รับผิดชอบ ตรงต่อเวลา อดทน มัธยัสถ์ เรียบง่าย มีความเพียรและใช้สติปัญญาในการทำงาน ฉะนั้น เงื่อนไขของพฤติกรรม 2 ด้านของบุคคลากรจะทำให้ในเครือซิเมนต์ไทยเกิดข้อได้เปรียบในการแข่งขันเชิงธุรกิจ

ดังนั้น หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกองค์กร และทุกขนาด เช่น ธุรกิจขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ องค์กรระดับชุมชนท้องถิ่น ประเทศชาติ ตลอดจนระดับปัจเจกบุคคล ซึ่งจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ในสายกลางของความพอเพียง ชีวิตก็จะพบแต่ความสุขและความเจริญที่ไม่เดือดร้อนและเกิดการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เหมือนกับธุรกิจในระบบทุนนิยมเสรี ที่เข้าลักษณะของปลาใหญ่กินปลาเล็ก เมื่อใครยาวสาวได้สาวเอา ซึ่งปัญหาตามมาก็เป็นดังกรณีการยึดครองตลาดทุนวอลล์สตรีทส์ (Occupy Wall Street) เป็นต้น

การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับบุคคลการดำเนินชีวิตประจำวันด้วยคำว่า รู้จักพอ เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสายกลาง รู้จักนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับบุคคล การดำเนินชีวิตประจำวันด้วยคำว่า รู้จักพอ เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสายกลาง รู้จักประมาณตนเอง ตามกำลังความสามารถในการหามาได้และการใช้ไปอย่างมีเหตุผลไม่ฟุ้งเฟ้อหรือใช้อย่างอึดอัด จนทำให้ตนเองได้รับความยากลำบาก การใช้ชีวิตสายกลางนี้จึงทำให้เกิดภูมิคุ้มกัน มีชีวิตมั่นคงในระยะยาว ตามที่คนส่วนใหญ่คิดว่าการมีชีวิตที่พอเพียงเป็นเพราะมีฐานะยากจน หรือ เหมาะสมกับคนยากจนเท่านั้น ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน หากจะยกตัวอย่าง ของ 2 อภิมาเศรษฐีระดับโลกผู้ยิ่งใหญ่ เช่น บิลเกตส์ และวอร์เรน บัฟเฟตต์ หลายคนคงจะเคยได้ยินชื่อเสียงและได้เคยอ่านประวัติที่น่าชื่นชมของนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นคนที่รวยที่สุดและที่สำคัญเป็นคนที่มิไยบุญสุนทานที่ยิ่งใหญ่อีกด้วย ดังนั้นเราจะเห็นว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ได้ในระดับบุคคลนั้นเป็นจริงเพียงใด

การใช้ชีวิตพอเพียงของวอร์เรน บัฟเฟตต์ (Warren Buffett) นักธุรกิจ ชาวอเมริกัน เกิดเมื่อปีค.ศ. 1930 เป็นนักลงทุนตั้งแต่วัยเด็กอายุ 11 ปี สามารถซื้อไร่เล็กๆ ได้เมื่ออายุ 14 ปี ด้วยเงินเก็บจากการรับจ้างส่งหนังสือพิมพ์ ใช้ชีวิตที่ผ่านมาถึงปัจจุบันในบ้านเล็กหลังเดิมขนาด 3 ห้องนอนที่

ชื่อหลังแต่งงาน ในบ้านหลังนี้มีทุกสิ่งที่ต้องการแม้จะไม่มีรั้วกำแพงล้อมรอบ นอกจากนี้ยังขับรถไปไหนมาไหนด้วยตนเองไม่มีคนขับรถ ไม่มีคนคุ้มกัน ไม่เคยเดินทางด้วยเครื่องบินส่วนตัว แม้จะเป็นเจ้าของบริษัทขายเครื่องบินส่วนตัวที่ใหญ่ที่สุดในโลกและมีบริษัทในเครือ 63 บริษัท โควอร์เรนเขียนจดหมายถึงซีอีโอบริษัทเหล่านี้ปีละฉบับ เพื่อให้เป้าหมายประจำปี ไม่เคยนัดประชุม หรือโทรคุยกับซีอีโออย่างเป็นประจำและให้กฎทองแก่ซีอีโอไว้ 2 ข้อคือ 1. อย่าทำให้เงินของผู้ถือหุ้นเสียหายและกฎข้อ 2. อย่าลืมกฎข้อ 1. (ไสว บุญมา, 2555)

การใช้ชีวิตประจำวันเมื่อกลับถึงบ้านพักผ่อน ทำอาหารรับประทาน ดูโทรทัศน์ ไม่สมาคมกับพวกชั้นสูง ไม่ใช้โทรศัพท์มือถือ ไม่มีคอมพิวเตอร์บนโต๊ะทำงาน และยังได้แนะนำเยาวชนคนหนุ่มคนสาวให้หลีกเลี่ยงจากบัตรเครดิตและลงทุนในตัวเอง ดังนั้น เราจะเห็นภาพสองด้านของวอร์เรน บัฟเฟตต์ ในฐานะของผู้ที่เกิดและดำเนินชีวิตอยู่ในระบบทุนนิยมเสรี แต่การใช้ชีวิตประจำวันของเขาทั้งในการดำเนินธุรกิจและชีวิตส่วนตัวกลับตรงข้ามกับระบบทุนนิยมสิ้นเชิง เพราะภาพที่ปรากฏเป็นการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงที่สามารถใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่และมีคุณธรรม เช่น การให้ข้อคิดดีๆ แก่สังคม การทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี การเป็นผู้กตัญญูของวอร์เรน ทุกครั้งที่กล่าวถึงความสำเร็จของตนเองก็จะพูดถึงศาสตราจารย์เบนจามิน เกรแฮม อาจารย์ที่เขาได้ศึกษาปรัชญาการลงทุนด้วย ตลอดจนการเอื้อเฟื้อแบ่งปันด้วยการบริจาค 85 % ของทรัพย์สินในบริษัทประมาณ 31,000 ล้านดอลลาร์ จนได้ข้อสรุปที่ว่า วอร์เรน บัฟเฟตต์ มองทะลุวัตถุนิยมและเห็นความหมายที่แท้จริงของชีวิต

ไทยรัฐออนไลน์ (2557) สำหรับ บิล เกตส์ (Bill Gates) หรือชื่อเต็มว่า วิลเลียม เฮนรี เกตส์ ที่สาม เป็นนักธุรกิจชาวอเมริกันอีกคนหนึ่ง เกิดเมื่อปี ค.ศ.1955 บิล เกตส์ ครองตำแหน่งอภิมหาเศรษฐีหมายเลข 1 ของโลกมา 12 ปีติดต่อกัน เพราะมีทรัพย์สินกว่า 50,000 ล้านดอลลาร์ (ประมาณ 2 ล้านล้านบาท) และได้เกษียณจากงานประจำที่ไม่ต้องไปทำงานทุกวัน เมื่ออายุเพียง 50 ปี ขณะที่ยังมีสุขภาพสมบูรณ์ โดยทุ่มเทเวลาส่วนใหญ่ให้กับมูลนิธิเพื่อการกุศลที่เขาและภรรยาตั้งขึ้นชื่อว่า Bill & Melinda Gates Foundation มูลนิธินี้มีคำขวัญว่า Bringing innovations in health and learning to the global community หมายถึง เพื่อนำนวัตกรรมด้านสุขภาพและการเรียนรู้ไปสู่ชุมชนโลก คำขวัญนี้สะท้อนความตั้งใจที่ต้องการจะใช้สมบัติส่วนใหญ่และความรู้ความสามารถของเขาช่วยจัดโรคร้ายในโลก โดยสนับสนุนโครงการต่างๆ 10,500 ล้านดอลลาร์ 30% บริจาคให้โครงการในสหรัฐ 70% บริจาคให้โครงการในประเทศต่างๆ กว่า 100 ประเทศโดยเฉพาะโครงการเพื่อจัดโรคร้าย เช่น เอชไอวี มาลาเรีย วัณโรคและเพื่อปลูกฝีฉีดยาให้เด็กเกิดใหม่ในประเทศด้อยพัฒนา นอกจากนี้ บิล เกตส์ เป็นคนประหยัดในการใช้จ่ายส่วนตัว แต่เต็มใจกับการให้แก่งานและรักบ้าน

เกิดอย่างสุดซึ้ง จึงได้ย้ายสำนักงานใหญ่ของบริษัทไปตั้งในย่านบ้านเกิดที่เป็นเมืองเล็กๆ จากนั้นได้ช่วยพัฒนาจนเป็นเมืองชั้นนำตัวอย่างของมหาเศรษฐีโลกทั้ง 2 ที่ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสามารถเป็นแบบอย่างสะท้อนถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในแง่ของการบริหารองค์กรและส่วนตัว ซึ่งเป็นปรัชญาที่สอดคล้องกับจริยธรรมทางธุรกิจของผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จระดับโลก ที่สามารถนำมาเป็นแบบอย่างได้ทั้งกับบุคคลที่อยู่ในวงการเดียวกัน หรือบุคคลทั่วไปที่จะนำมาเป็นบุคคลตัวอย่างที่สร้างแรงบันดาลใจสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมายของตนได้

ทำไมปัญหาทางด้านจริยธรรมจึงได้เกิดขึ้นในองค์กรธุรกิจ

สังเกตได้ว่าปัญหาทางด้านจริยธรรมในองค์กรธุรกิจนั้นจะปรากฏอยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกันมากมาย การที่เราทราบสาเหตุของปัญหาจะถือเป็นก้าวแรกที่จะนำไปสู่ผลกระทบที่น้อยที่สุดเกี่ยวกับสถานการณ์ทางด้านธุรกิจและบุคคล จินตนา บุญบงการ (2548: 82) สรุปแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาทางด้านจริยธรรมที่สำคัญได้ดังนี้

1. มุ่งประโยชน์ส่วนตนและความเห็นแก่ตัว (Personal gain and selfish interest) กิเลส ปัญหา ความโลภ เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาทางด้านจริยธรรมธุรกิจ เน้นมุ่งแสวงหากำไรเป็นสำคัญ เช่น ปลอมปนสินค้า ผลิตสินค้าไม่มีคุณภาพ ปลอ่ยน้ำเสียน้ำดื่มแล้วน้ำดำคล่อง หรือในบางครั้งได้มีการจ้างคนที่เน้นแต่คุณค่าของตนเอง โดยที่พวกเขาจะสนใจแต่สวัสดิการของตนเองเหนือกว่าสิ่งอื่นใด โดยไม่คำนึงถึงอันตรายที่จะเกิดกับพนักงานคนอื่นๆ บริษัทหรือว่าสังคม

2. มีแรงกดดันทางการแข่งขันเกี่ยวกับการได้รับกำไร (Competitive pressures on profits) เมื่อบริษัทได้ถูกบีบให้มีการแข่งขันอย่างหนักหน่วง ทำให้ผู้ดำเนินธุรกิจต้องเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ไม่มีจริยธรรมเพื่อจะปกป้องผลกำไรของตน มักจะหันไปหาวิธีการต่างๆ เพื่อให้ตัวเองอยู่รอดแม้จะเป็นวิธีที่ผิดจริยธรรม เช่น การคิดสินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อให้บริษัทของตนได้รับงานหรือหลีกเลี่ยงภาษี ซึ่งจะเห็นได้จากบริษัทที่มีผลการดำเนินงานทางการเงินต่ำกว่ามาตรฐาน จากการวิจัยได้แสดงว่า บริษัทที่มีฐานะทางการเงินสั่นคลอนและบริษัทที่มีกำไรต่ำจะมีแนวโน้มนำไปสู่การดำเนินงานที่ผิดกฎหมายได้

3. เป้าหมายของธุรกิจกับคุณค่าส่วนบุคคล (Business goals versus personal values) ในบางครั้งจริยธรรมอาจขัดแย้งกับธุรกิจ เมื่อบริษัทได้มีการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายโดยใช้วิธีการที่ไม่เป็นที่ยอมรับจากพนักงานบางคน เพราะฉะนั้นการเปิดเผย (Whistle-blowing) จึงอาจจะ

เป็นผลลัพธ์อันหนึ่งที่เกิดขึ้นจากที่พนักงานร้องเรียนกับสาธารณะ เนื่องจากความล้มเหลวในการเรียกร้องให้บริษัทแก้ไขวิธีการดำเนินงานที่ผิดพลาด ดังนั้นการเปิดเผยของพนักงานอาจจะนำไปสู่สถานการณ์ที่เป็นคดีความขึ้น เพราะฉะนั้นทางเลือกที่ทำให้มีความเสี่ยงทางการเงินและอาชีพน้อยลงสำหรับพนักงานเป็นผลมาจากการออกกฎโดยรัฐบาล เพื่อปกป้องพนักงานในรูปแบบต่างๆ

เพราะฉะนั้น การเปิดเผยของพนักงานนี้ไม่ถือว่าเป็นการทำลายองค์กร เนื่องจากเขาพยายามที่จะทำให้กระบวนการภายในของบริษัทได้แก้ปัญหา ดังนั้นทางสองแพร่งสำหรับจริยธรรมจึงได้เกิดขึ้นเมื่อเป้าหมายของบริษัทตลอดจนวิธีการที่ใช้สำหรับพนักงานเพื่อให้ปฏิบัติตามคำสั่ง โดยพนักงานเชื่อว่าจะทำให้เกิดอันตรายแก่ตนเองและพนักงานคนอื่น ลูกค้า และสาธารณะ ในกรณีดังกล่าวทั้งพนักงานและผู้ร้องเรียนคนอื่นๆ ได้มีการสอบถามหรือให้ดำเนินการบางสิ่งบางอย่าง เพราะฉะนั้นจริยธรรมภายในองค์กรที่ถูกล้อมรอบอยู่ด้วยจุดมุ่งหมายและวิธีการของบริษัทที่แตกต่างกันนี้จึงต้องมีการแก้ไขอย่างยุติธรรม

4. ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (Cross-cultural contradictions) บางครั้งปัญหาทางด้านจริยธรรมอาจเกิดขึ้น เมื่อบริษัทได้ไปทำธุรกิจในสังคมอื่นๆ ที่มีมาตรฐานทางด้านจริยธรรมแตกต่างไปจากบ้านเมืองของตนเอง ทุกวันนี้คนวางแผนตลอดจนนักกลยุทธ์ในบริษัทข้ามชาติโดยไม่มีการคำนึงว่าจะเป็นชาติใดหรือมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ไหน ต่างก็จะต้องเผชิญกับทางสองแพร่งทางด้านจริยธรรมทั้งสิ้น

เนื่องจากธุรกิจในปัจจุบันนี้เป็นแบบเสรีนิยม ในโลกยุคโลกาภิวัตน์นั้นจะพบว่า มีบริษัทมากมายที่สามารถจะเข้าไปเจาะตลาดต่างประเทศที่มีวัฒนธรรมตลอดจนจริยธรรมที่มีความแตกต่างกันได้ เพราะฉะนั้นคำถามเหล่านี้จึงได้เกิดขึ้นบ่อยครั้งมาก พนักงานและผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีวิธีการหรือแนวทางสำหรับจริยธรรม เพื่อจะทำให้มีนโยบายของบริษัทที่ชัดเจน หากบริษัทต้องการจะหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าว

ตารางที่ 4 ความเหมือนและความแตกต่างของทฤษฎีจริยศาสตร์กับทฤษฎีประโยชน์นิยม

ทฤษฎีจริยศาสตร์	ความเหมือนและความแตกต่างของทฤษฎี จริยศาสตร์กับทฤษฎีประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์	หมายเหตุ
ทฤษฎีเชิงหน้าที่	ทฤษฎีเชิงหน้าที่นั้นมีความเห็นไม่ตรงกันเพราะทฤษฎีเชิงหน้าที่ เน้นวิธีการ (เจตนา) ความดี คือเจตนาและคุณค่าจริยธรรม เป็นปรนัย ส่วนทฤษฎีประโยชน์นิยมนั้นเน้นผลลัพธ์ ความดี คือ ความสุข ค่าทางจริยธรรม เป็นอัตนัย แต่ทั้ง 2 ทฤษฎีก็มีความเหมือนกันตรงที่ทั้ง 2 ฝ่ายไม่ส่งเสริมให้คนเห็นแก่ตัว เพราะการเห็นแก่ตัวเป็นสิ่งที่ผิด (ในประโยชน์นิยมผิดเพราะมองตัวเองไม่เท่าคนอื่น ส่วนในทฤษฎีเชิงหน้าที่ผิดเพราะเป็นการใช้อารมณ์ความรู้สึกเข้ามาเจือปน จึงทำให้เห็นแก่ตัว	- ประโยชน์นิยมแบบเก่า ดูผลที่เกิดจากการทำในแต่ละครั้ง ไม่ได้ดูภาพรวม - ประโยชน์นิยมแบบใหม่ พิจารณาผลลัพธ์ที่เกิดจากการกระทำชนิดนั้น หากถูกทุกคนนำไปปฏิบัติกันโดยทั่วไป (เช่น การทำวิสามานยนการไม่ดี เพราะหากตำรวจทุกคนทำเช่นนั้น สังคมจะวุ่นวาย)
ทฤษฎีอัตนัยนิยม	ทฤษฎีอัตนัยนิยมกับทฤษฎีประโยชน์นิยมมีความเหมือนกันตรงที่มองว่าความดีคือความสุข แต่ทฤษฎีอัตนัยนิยมมองว่าความสุขจบในตัวเอง ไม่เป็นวิธีนำไปสู่สิ่งอื่นอีก การกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรม เพื่อเป็นวิธีให้ได้มาซึ่งความสุข อนึ่งประโยชน์นิยมสอนว่าเราไม่ควรกระทำการที่จะทำให้ความสุขแก่เราเพียงคนเดียว แต่ต้องเพื่อคนอื่นด้วย ดังนั้นอัตนัยนิยมจึงขัดแย้งกับประโยชน์นิยมโดยตรง ซึ่งประโยชน์นิยมมองว่ามนุษย์ควรเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม ส่วนอัตนัยนิยมกลับมองว่าความเห็นแก่ตัว คือ ธรรมชาติ	

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ทฤษฎีจริยศาสตร์	ความเหมือนและความแตกต่างของทฤษฎี จริยศาสตร์กับทฤษฎีประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์	หมายเหตุ
ทฤษฎีอัตถิภาวนิยม	ทฤษฎีอัตถิภาวนิยมบอกว่ามนุษย์มี เสรีภาพเสมอในทุกเวลาและทุกสถานการณ์ การเลือกในเสรีภาพนั้น ต้องมาพร้อมกับความ รับผิดชอบในสิ่งที่เลือก คุณแล้วจะขัดกับทฤษฎี ประโยชน์นิยมเหมือนเพราะทฤษฎีประโยชน์ นิยมไม่ได้เน้นเสรีภาพในการตัดสินใจของ มนุษย์เท่าใดนัก และคุณเลือกเน้นความสุข ส่วนรวมมากกว่า แม้บางครั้งการตัดสินใจนั้น อาจจะฝืนใจของตนเอง แต่ศักดิ์ศรีของทฤษฎี อัตถิภาวนิยมอยู่ที่การได้เลือกในสิ่งที่ตนเอง อยากเป็นจริงๆ โดยไม่ฝืนความรู้สึกของตนเอง มีสิทธิในการต่อต้านหรือไม่พอใจในผลที่ เกิดขึ้นจากสิ่งต่างๆ แม้สิ่งนั้นจะได้รับยอมรับ ว่าจริงและการตัดสินใจเลือกในสิ่งที่ต้องการ ออกมาโดยแท้ อาจจะทำให้เราค้นพบ พรสวรรค์ที่มีในตนเองก็เป็นได้	ทฤษฎีอัตถิภาวนิยมมอง เสรีภาพ คือ การที่มนุษย์ ปราศจากอุปสรรคใดๆ ที่ ขัดขวางการมีอำนาจตาม การตัดสินใจและเหตุผล ของตนเอง ซึ่งหากการใช้ เสรีภาพในทางที่ผิด ก็ ก่อให้เกิดผลเสียและความ วุ่นวายมากมายได้
ทฤษฎีจริยศาสตร์ คุณธรรม	ทฤษฎีประโยชน์นิยมเป็นอันเดียวกับสุข นิยม ที่ถือว่าความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดของ มนุษย์ ความสุขที่ว่ำนั้นเป็นความสุขจำนวน มากที่สุดใช้เวลานานที่สุดเรียกว่า มหสุข ซึ่งมี ความแตกต่างจากทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรม แต่ทฤษฎีนี้ก็ได้ปฏิเสธความสุขเลยทีเดียว นัก เพียงแต่เห็นว่า ความสุขไม่ใช่สิ่งที่ดีที่ มนุษย์แสวงหา ปัญญาต่างหากที่เป็นลักษณะ เฉพาะที่มนุษย์แสวงหาอย่างแท้จริง ปัญญา หนทางสว่างแห่งชีวิต ความรู้นั้นเป็นสิ่งที่มียู่ โดยธรรมชาติอยู่แล้ว	

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ทฤษฎีจริยศาสตร์	ความเหมือนและความแตกต่างของทฤษฎี จริยศาสตร์กับทฤษฎีประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์	หมายเหตุ
	แต่เพราะมนุษย์มีปัญญา มนุษย์จึงสามารถพบ สังขรณ์ได้ด้วยปัญญา ถึงแม้ปรัชญานี้บอกว่า ความสุขไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุด แต่ก็ไม่ใช่ปฏิเสธว่า ความสุขเป็นทางให้เกิดปัญญา แต่ก็ไม่ใช่ทุก ครั้งไป เพราะถ้าคนไม่มีความสุขคนก็ยากที่จะ ทำได้ด้วยปัญญา ซึ่งต่างจากประโยชน์นิยมที่ บางครั้งจะไม่คำนึงถึงกฎหมาย ศีลธรรม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี แต่คำนึงถึง ประโยชน์สุขนั้นเป็นสำคัญ	
ทฤษฎีที่ว่าด้วย สิทธิธุรกิจ	ทฤษฎีที่ว่าด้วยสิทธิมีความแตกต่าง จากทฤษฎีประโยชน์นิยม เพราะหลักการ ประโยชน์นิยมนั้นให้ความสำคัญกับคนส่วน ใหญ่ ส่วนทฤษฎีที่ว่าด้วยสิทธินั้น คือ สิทธิที่ มนุษย์พึงมี ซึ่งจะมีความคล้ายคลึงกับทฤษฎี อรรถิภาวนิยม ซึ่งจะเน้นที่ตัวบุคคล แต่ทฤษฎี อรรถิภาวนิยมจะมีเสรีภาพมากกว่า ซึ่งทฤษฎี ที่ว่าด้วยสิทธินั้น สิทธิ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ 1. สิทธิตามกฎหมาย (legal right) คือ สิทธิที่ สามารถบังคับให้เป็นไปตามสิทธิได้จริง โดยทั่วไป เป็นสิทธิที่เกิดจากการที่กฎหมาย รับรองและคุ้มครองไว้อย่างชัดเจน เช่น สิทธิ ในทรัพย์สินหรือสิทธิตามกฎหมายระหว่าง ประเทศ 2. สิทธิทางจริยธรรม (moral right) คือ สิทธิในอุดมคติ เป็นอำนาจอันชอบธรรมที่ มนุษย์พึงจะมี	สิทธิทางจริยธรรมเป็นสิทธิ ที่มีความหมายใกล้เคียงกับ คำว่า "สิทธิมนุษยชน" ซึ่ง สิทธิมนุษยชน (human right) คือ สิทธิของความ เป็นมนุษย์ ผู้ที่เป็นมนุษย์ ย่อมมีสิทธิดังกล่าวตั้งแต่ เกิดจนตาย โดยปราศจาก เงื่อนไขหรือข้อจำกัดทาง กฎหมาย เพื่อเป็นการ ยืนยันและให้การรับรอง สิทธิขั้นพื้นฐานของความ เป็นมนุษย์ ในศักดิ์ศรีและ คุณค่าของมนุษยชาติ

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ทฤษฎีจริยศาสตร์	ความเหมือนและความแตกต่างของทฤษฎี จริยศาสตร์กับทฤษฎีประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วต มิลล์	หมายเหตุ
	สิทธินี้เกิดขึ้นพร้อมกับความเป็นมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นสิทธิที่ขาดสภาพบังคับตามกฎหมาย เช่น สิทธิในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา เป็นต้น ถ้าจะมองแล้วทฤษฎีที่ว่าด้วยสิทธิเป็นสิทธิที่เป็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าทฤษฎีประโยชน์ที่ถือประโยชน์ส่วนรวมสำคัญ	

สรุปหลักการเจตนากับผลลัพธ์ที่ได้

ประกาศรี สิทอำไพ (2535: 98) กล่าวว่า ในการกระทำสิ่งหนึ่งต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ 1. เจตนา 2. วิธีการกระทำ และ 3. ผลลัพธ์ที่ได้จากการกระทำนั้น ปัญหาก็คือ ถ้าเจตนาดีแบบทฤษฎีเชิงหน้าที่ จะทำให้วิธีการและผลลัพธ์ถูกต้องไปด้วยหรือไม่ หรือถ้าผลลัพธ์ถูกต้องแบบทฤษฎีประโยชน์นิยม หมายถึง ต้องมาจากเจตนา วิธีการที่ดีใช่หรือไม่ ซึ่งจะเห็นว่าทั้ง 2 ทฤษฎีมาหลักการที่ขัดแย้งกันอยู่ในแง่ความรู้สึกของมนุษย์ ไม่ว่าเราจะยึดถือทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง แต่ในบางครั้งก็ไม่สามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตจริงได้

ทฤษฎีอื่นที่ได้กล่าวถึงมาแจ้งในแต่ละทฤษฎีก็ดูเหมือนจะมีข้อบกพร่องด้วยกันทั้งสิ้น อย่างทฤษฎีคุณธรรมเองกล่าวว่า ความรู้มิได้มาจากประสบการณ์หรือผัสสะ เราทุกคนมีความรู้และความจริงบางอย่างแฝงอยู่ในจิตของเราทุกคนตั้งแต่เกิดอยู่แล้ว เพียงแต่ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นแค่ส่วนประกอบให้เกิดขึ้น และถ้าเราลองนำทฤษฎีนี้มาประยุกต์ใช้กับทฤษฎีอัตถิภาวนิยมแล้ว บางทีก็อาจมีส่วนช่วยให้เราสามารถสรรหาบุคคลากรที่มีคุณภาพมากกว่าที่คิดก็ได้ เช่น บางคนที่ยืนยันในด้านใดด้านหนึ่งมาก็ไม่ได้หมายความว่า คนๆ นั้นจะสามารถทำสิ่งๆ นั้นได้ดีที่สุด แต่อาจจะมีความสามารถบางอย่างที่ซ่อนเร้นอยู่ในบุคคลนั้นๆ โดยเราไม่สามารถรู้ได้ เพราะบางทีถ้าเรามองแค่ใบปริญญาบัตรว่าเขาจบอะไรก็สามารถทำงานนั้นได้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า เขาสามารถทำงานนั้นได้ดีที่สุด บางคนถึงเคยได้เคยขึ้นว่า คนแต่ละคนมีพรสวรรค์คนละด้าน แม้บางคนไม่ค้นพบพรสวรรค์ที่มีในตนเองแต่มีพรแสวงก็สามารถประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ซึ่งก็

ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะประสบความสำเร็จในชีวิตเพราะมีพรสวรรค์เสมอไป หากเรานำ ทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรมมาใช้ในการดำเนินธุรกิจให้เป็นไปอย่างยุติธรรม และใช้ปัญญาในการ พิจารณาก็จะทำให้เกิดผลดีขึ้นกับทุกฝ่าย แต่ในความเป็นจริงแล้วหากมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับ ผลประโยชน์เกิดขึ้นก็ย่อมส่งผลให้มีอีกฝ่ายหรือบุคคลอีกกลุ่มได้รับโทษหรือผลกระทบตามมาด้วย หากมนุษย์มีความเสียสละในแง่ทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรมแล้วก็จะทำให้ไม่เกิดเป็นปัญหาเท่าใด นักแม้ว่าในความเสียสละจะเพื่อผู้อื่นหรือเพื่อประโยชน์ของตนเองในภายภาคหน้าอย่างไรในแนวคิด ของอรรถนิยามก็ยังทำให้กิจการนั้นๆ ดำเนินไปได้ ต่อให้ทฤษฎีอรรถนิยามมองว่าการที่เราทำอะไร ก็ เป็นการเห็นแก่ตัวเอง แต่หากการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ดั่งงามถูกต้อง ถึงเราจะมองว่าสิ่งที่ทำ นั้นเพื่อความสุขและประโยชน์ตัวเอง แต่สุดท้ายผลการกระทำนั้นทำให้เกิดความเสียสละ ความเห็น ใจ ความเอื้อเฟื้อขึ้น ถึงแม้บอกว่าล้วนแต่ทำเพื่อตนเองก็ตาม

จริยศึกษาคำนึงถึงเนื้อหาความรู้ด้านจริยธรรม ที่มุ่งให้ผู้เรียนนำไปประพฤติปฏิบัติ ด้วย ปรารถนาความรู้คุณธรรม การปลูกฝังหลักจริยธรรมจะต้องแสดงให้เห็นคุณค่าที่กำหนดเป็นค่านิยม ในสังคม ให้ผู้เรียนมีความเชื่อในการกระทำตามจารีตประเพณีที่ดั่งงามเหมาะสม มีความคิด ไตร่ตรองใคร่ครวญในคุณค่าความดี ความสมควร การมีเหตุผลวิเคราะห์แยกแยะสิ่งชั่วดี มีเจตคติที่ ดีต่อการทำความดีและมีความสนใจที่จะปฏิบัติตนเป็นคนดี

บทที่ 5

สรุป วิจารณ์ และข้อเสนอแนะ

สรุป

จริยธรรมทางธุรกิจเป็นการนำเอาความคิดทางด้านจริยธรรมโดยทั่วไปมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่พฤติกรรมทางด้านธุรกิจ ซึ่งการเป็นที่ยอมรับว่าการจะมีจริยธรรมได้นั้น เฟรดเดอริก โพสท์ และเดวิส (Frederick, Post and Davis, 1992: 8) กล่าวว่าไว้ว่า องค์กรธุรกิจต้องสร้างกรอบแนวความคิดว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับทุกคนในองค์กร แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าองค์กรธุรกิจจะต้องพยายามสร้างค่านิยมของตนเองว่าอะไรเป็นสิ่งถูกหรืออะไรเป็นสิ่งผิดสำหรับธุรกิจของตน ซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

ทฤษฎีจริยศาสตร์เชิงหน้าที่

ทฤษฎีของค่าน้ำที่เกี่ยวกับจริยธรรม กล่าวว่าค่าน้ำที่ใช้เจตนาเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำ การกระทำที่ถูกหรือผิดนั้น ต้องเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี ซึ่งเจตนาดีของค่าน้ำก็คือเกิดจากสำนึกในหน้าที่ มิใช่จากอารมณ์หรือความรู้สึก และการกระทำที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่ก็คือการทำตามคำสั่งไม่มีเงื่อนไข ซึ่งถือเป็นกฎศีลธรรมของค่าน้ำ การกระทำที่ถูกหรือการกระทำที่ดีคือการกระทำตามกฎศีลธรรม ชีวิตที่ดีในทฤษฎีของค่าน้ำมิใช่ชีวิตที่มีความสุข แต่เป็นชีวิตที่อยู่ภายใต้กฎศีลธรรม ตามทฤษฎีของค่าน้ำ ศีลธรรมกับความสุขมิใช่สิ่งเดียวกัน จึงขัดกับทฤษฎีของมิลล์ ซึ่งถือว่าศีลธรรมกับความสุขเป็นสิ่งเดียวกันและชีวิตที่ดีก็คือ ชีวิตที่มีความสุข

หลักจริยธรรมของค่าน้ำ มีค่าทางจริยธรรมมีอยู่จริงและแน่นอนตายตัว ผลที่เกิดภายหลังการกระทำมิใช่ตัวตัดสินการกระทำว่าถูกหรือผิด ความจงใจหรือเจตนาที่เกิดก่อนการกระทำนั้นเป็นตัวตัดสินการกระทำ คือ ก่อนตัดสินใจทำ เราจงใจจะให้หลักที่ยึดในการกระทำนั้นเป็นกฎสากลหรือไม่ และชีวิตที่ดีคือ ชีวิตที่อยู่ภายใต้กฎศีลธรรม คนดีคือคนที่ทำตามหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงผล การทำดีคือการทำตามหน้าที่โดยไม่มีอารมณ์ ความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้อง และกระทำโดยไม่มุ่งหวังผลลัพธ์ใดๆ ไม่ว่าจะเป็นผลลัพธ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นเพื่อตนเองหรือเพื่อคนอื่นก็ตาม การที่คนทำผิด ก็เพราะเขาไม่เป็นอิสระจากอารมณ์ความรู้สึก จึงไม่ได้ใช้ปัญญา

ทฤษฎีอัตนิยม

มีแนวความคิดที่ว่า การกระทำบางอย่างของมนุษย์แสดงออกถึงความเห็นแก่ตัวนั้น คงไม่มีใครปฏิเสธ เพราะมีหลายกรณีที่เราเห็นชัดเจนอย่างไม่มีที่สงสัย แต่อัตนิยมมิได้เชื่อเพียงแค่นี้ บางครั้งที่เราคิดว่า การกระทำบางอย่างไม่มีความเห็นแก่ตัวปนอยู่ด้วยนั้น นั้นเป็นเพียงการดูอย่างผิวเผิน แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว แม้การกระทำที่ดูเหมือนว่าเห็นแก่ผู้อื่นนั้น ถ้าวิเคราะห์ให้ถึงแก่นแล้ว เป็นไปเพื่อตนเองทั้งนั้น อัตนิยมถือว่าทุกการกระทำเป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเองทั้งสิ้น ไม่มีใครที่ทำอะไรโดยไม่หวังประโยชน์ที่จะมาถึงตน พฤติกรรมของมนุษย์มีผลประโยชน์ของตนเองเป็นแรงจูงใจในการคิดและกระทำสิ่งใดๆ

ทฤษฎีอัตถิภาวนิยม

กล่าวว่ามนุษย์มีเสรีภาพที่จะเลือกทำตามสิ่งที่ตนเองอยากทำเลือกตามใจตนเอง แต่เนื่องด้วยการที่อยู่ร่วมกันในสังคมหมู่มาก จึงเห็นว่าเป็นการยากนักที่จะมีสิทธิเสรีภาพอย่างแท้จริงในสังคมปัจจุบันแทบจะไม่มีใครเลยที่ไม่ถูกบีบรัดโดยบทบาทต่างๆ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้สังคมมนุษย์สลับซับซ้อนขึ้น และความสลับซับซ้อนนี้มันดึงให้มนุษย์ออกจากตัวเอง คนสมัยใหม่ไม่มีเวลาที่จะมาพิจารณาตัวเอง ว่าตัวเองรู้สึกอะไรหรืออยากทำอะไร ที่เขาทำอะไรต่ออะไรอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะเขาต้องทำ หัวใจมันบงการเช่นนั้น การกระทำที่เกิดจากความรู้สึกจริงๆ ว่าอยากทำนั้นไม่มีอีกต่อไป คนเราเป็นแต่เพียงทางผ่านของสิ่งอื่น มิได้มีอะไรเป็นของตัวเอง แม้ในการดำเนินกิจการธุรกิจ หากเราเลือกที่จะประกอบธุรกิจควรเลือกเพราะอยากทำ และเลือกว่าจะทำธุรกิจอะไร รักในสิ่งไหน เราจะทำสิ่งนั้นได้ดี โดยที่เรื่องผลประโยชน์จูงใจอยู่กับมุมมองของชาวอัตถิภาวนิยม แต่ละท่านที่แตกต่างกันไป

ทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรม

เจ้าของทฤษฎีนี้ คือ โสกราตีส เพลโต และอริสโตเติล ซึ่งเน้นจุดมุ่งหมายในการทำธุรกิจแบบใช้ปัญญา มีลักษณะในการดำเนินธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์ คือ การทำธุรกิจอย่างตรงไปตรงมา ซื่อสัตย์ ไม่หลอกลวงเหยาะแหยะหรือคิดสินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีการผลิตสินค้าหรือให้บริการตามมาตรฐานที่ตนกำหนดไว้ในโฆษณา และมีคุณธรรม เช่น การกำหนดราคาสินค้าและบริการที่ยุติธรรมต่อผู้บริโภค และแบ่งผลประโยชน์ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้อง มีการแลกเปลี่ยนอย่างเป็นธรรมไม่เอารัดเอาเปรียบและเคารพทรัพย์สินทางปัญญา ไม่ใช่เล่นให้เล่ห์เหลี่ยมทำลายคู่แข่ง รวมทั้ง

ค่านึงประโยชน์ส่วนรวม โดยการดำเนินธุรกิจที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นตนเอง ผู้ถือหุ้น ลูกน้อง สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงไม่ผลิตสินค้าที่เป็นอันตรายต่อส่วนรวม แต่ส่งเสริมคุณภาพและศักยภาพของมนุษย์ มุ่งเน้นความสัมพันธ์ที่ดีเพื่อการสร้างธุรกิจบนรากฐานความปรารถนาดีต่อกันในทุกฝ่ายและมุ่งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม

ทฤษฎีที่ว่าด้วยสิทธิ

การคำนึงถึงสิทธิเป็นอีกทฤษฎีหนึ่งในการวิเคราะห์ปัญหาทางจริยธรรม สิทธิที่พูดกันมากในขณะนี้ คือ เรื่องของสิทธิมนุษยชน (Human Rights) สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน คือ สิทธิในการดำรงชีวิต สิทธิเสรีภาพในการตัดสินใจและแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและสิทธิที่เกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในการทำธุรกิจทั้งในด้านการผลิต การขาย และการขนส่ง ได้มีการพูดถึงมากเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิเด็ก สตรี และผู้ด้อยโอกาส ประเทศไทยจึงได้มีการกำหนดกฎหมายในเรื่องสิทธิมนุษยชนกับการทำธุรกิจ เพื่อให้สิทธิเป็นตัววัดหรือกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมในทางธุรกิจ

สุชาข อัสวพันธุ์ธนกุล (2533: 63) ได้อธิบายเกี่ยวกับหลักเสรีภาพว่า รัฐได้กำหนดให้ประชาชนมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ที่จะรับบริการหรือรับสิทธิประโยชน์จากนโยบาย เนื่องจากเสรีภาพและโอกาสที่มีในการรับบริการตามนโยบายเป็นสิ่งที่ไม่เท่าเทียมกันโดยแท้จริง โดยนโยบายเอื้อประโยชน์ให้กับคนรวย ซึ่งเป็นคนที่ได้เปรียบในสังคมมากกว่าคนยากจนซึ่งเป็นคนเสียเปรียบในสังคม

ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยม ของ จอห์น สจ๊วต มิลล์

องค์ประกอบของจริยธรรมทางธุรกิจควรยึดหลักคุณธรรมหรือคุณความดีเป็นแนวทางในการประกอบธุรกิจที่ควรประพฤติปฏิบัติซึ่งประกอบด้วยคุณธรรมด้านต่างๆ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทุกด้านจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของจริยธรรมทางธุรกิจที่สำคัญมากได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ รองลงมาคือ ความเสียสละ ความอดทน และความกตัญญู รวมถึงการนำหลักปรัชญาพอเพียงคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกัน มาเป็นต้นแบบทางจริยศาสตร์ในการดำเนินธุรกิจ หากนักธุรกิจสามารถใช้คุณธรรมได้ทุกด้านย่อมเป็นสิ่งที่จรรโลงให้ผู้นั้น มีคุณค่าเป็นที่ยอมรับนิยมยกย่องของสังคม หากนำหลักทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจกับทฤษฎีประโยชน์นิยม ของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ มาพิจารณาร่วมกันในทางธุรกิจด้วยแล้ว ยังจะสามารถทำให้ธุรกิจพัฒนาไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์สูงสุด

ส่วนการใช้หลักความสุขเป็นมาตรฐานของประโยชน์ที่จะตัดสินว่าการกระทำใดถูก มิใช่ความสุขส่วนตัวของผู้กระทำ แต่เป็นของทุกคนที่เกี่ยวข้องระหว่างความสุขของผู้กระทำกับของผู้อื่น ประโยชน์นิยมเรียกร้องให้ผู้กระทำวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด โดยทำตัวเหมือนผู้ดูไม่เข้าข้างใคร ทฤษฎีประโยชน์นิยมเป็นผลลัพธ์นิยม สุขนิยม สากลนิยม แต่นักคิดประโยชน์นิยมหลายท่าน ก็มีความเห็นปลีกย่อยแตกต่างกันไปเช่น เบนแธม เน้นปริมาณของความสุข ส่วนมิลล์ เน้นคุณภาพของความสุข

แต่ทั้งเบนแธมและมิลล์ก็ยังยึดถือว่าความสุขอย่างเดิวนั้นเป็นจุดมุ่งหมายของมนุษย์ เพียงแต่ประโยชน์ของมิลล์นั้นให้ความสำคัญในความสุขและผลประโยชน์ของคนส่วนมากเป็นสำคัญ และหลักสำคัญในการตัดสินการกระทำทางจริยธรรมก็คือ ผลลัพธ์และประโยชน์ เพราะผลลัพธ์นั้นเป็นเครื่องบ่งบอกว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด ดีหรือเลว มิใช่วิธีการ กล่าวคือ ผลลัพธ์เป็นเครื่องบ่งชี้วิธีการนั่นเอง โดยการนำหลักประโยชน์นิยมกับธุรกิจ มาใช้ คือการนำเสนอสินค้า เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์ และหลักว่าด้วยประโยชน์นิยมกับผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการจะต้องสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น พนักงาน ผู้บริโภค ผู้ลงทุน ตลอดจนสังคม เป็นต้น

ความหมาย และ ลักษณะทั่วไปโดยรวมของธุรกิจ

ประเทศไทยยังมีเรื่องปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการดำเนินการทางธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดทางกฎหมายและภาษีอากรเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจนั้น เป็นเรื่องที่คุณค่าทางจริยธรรมนั้นยากจะเข้าถึง ถือได้ว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญยิ่ง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศนั้นได้เล็งเห็นปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายดังกล่าวมานานแล้ว และได้มีการแก้ไขและพัฒนากฎหมายในเรื่องนี้อย่างสม่ำเสมอ ส่วนการดำเนินการในประเทศไทยนั้นจะเป็นการแก้ไขเป็นเรื่องๆ หรือตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นกรณีๆ ไป ซึ่งจะทำให้แก้ไขและพัฒนากฎหมายในการดำเนินธุรกิจอย่างเป็นระบบโดยมีจริยศาสตร์เป็นต้นแบบ อันจะทำให้บรรลุดัตุประสงค์ในการปรับปรุงกฎหมายให้เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจสังคมของประเทศไทยในปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับความเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้วย

การศึกษาความหมายของจริยธรรมธุรกิจว่าเป็นการศึกษาที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกและผิดในทางศีลธรรม โดยมุ่งเน้นที่การนำเอามาตรฐานทางศีลธรรมมาประยุกต์ใช้กับนโยบายทางธุรกิจ สถาบันต่างๆ และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล เพื่อตรวจสอบและแก้ปัญหาทางศีลธรรมในการประกอบธุรกิจว่า สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งใดดีและสิ่งใดไม่ดี จริยธรรมทางธุรกิจเป็น

ความตั้งใจของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการทำธุรกิจว่าควรปฏิบัติต่อกันอย่างมีเหตุผลและไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย กล่าวคือ ทั้งเจ้าของกิจการ ผู้บริหาร ผู้ร่วมงาน ผู้บริ โภค ผู้รับบริการ รัฐบาล และสังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในเชิงเศรษฐกิจร่วมกัน จริยธรรมธุรกิจไม่ได้หมายความว่าเฉพาะความชอบธรรมของตัวธุรกิจเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงกลไกในการจัดการกับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น คน ทรัพยากร ทุน สังคม เทคโนโลยี ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อประสิทธิผลสูงสุดของธุรกิจ แม้ว่าวัตถุประสงค์ของการทำธุรกิจเพื่อสร้างความมั่งคั่ง แต่เจ้าของธุรกิจต้องรักษามาตรฐานการปฏิบัติที่ดีต่อลูกค้า ลูกจ้างหรือเจ้าหน้าที่ แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายที่ตายตัว แต่ความพยายามอันต่อเนื่องในการปฏิบัติต่อกันด้วยความซื่อสัตย์และความไว้วางใจในทุกกรณีเป็นสิ่งที่ควรยึดถือ

จากความหมายที่หลากหลายของจริยธรรมธุรกิจข้างต้น ผู้วิจัยขอสรุปความหมายเพื่อใช้ในการงานวิจัยครั้งนี้ว่าจริยธรรมธุรกิจ หมายถึง การดำเนินธุรกิจที่มีความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมและมุ่งเน้นความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

จริยธรรมของนักธุรกิจ

นักธุรกิจที่ดำเนินธุรกิจอยู่ในกรอบของจริยธรรมนักบริหารธุรกิจแล้ว ธุรกิจจะมีความเจริญรุ่งเรืองในระยะยาว ซึ่งเป็นความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนและเป็นที่ยอมรับของสังคม ดังนั้นมูลนิธิเพื่อสถาบันการศึกษาวิชาการจัดการแห่งประเทศไทย (Institute for Management Education for Thailand หรือ IMET) จึงได้เสนอจริยธรรมของนักธุรกิจขึ้น เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจ โดยกำหนดตามบทบาทหลักๆ ที่นักธุรกิจพึงปฏิบัติต่อบุคคลที่อยู่ในสังคม 5 ด้าน ดังต่อไปนี้ (รุ่งธรรม สุจิธรรมรักษ์, 2542: 586) จากผลการวิจัย เพื่อให้องค์กรมีการดำเนินธุรกิจอย่างมีจริยธรรม สังคมต้องสนับสนุนให้องค์กรใส่ใจในสิ่งต่อไปนี้

1. ต้องส่งเสริมคนดีเป็นผู้นำ การที่คนจะดีมาตรฐานจริยธรรมส่วนบุคคลมีอิทธิพลมากที่สุด รองลงมาคือพฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา ดังนั้นจึงต้องส่งเสริมคนดีเป็นผู้นำ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ว่า “เราไม่สามารถที่จะทำให้ทุกคนเป็นคนดี เราจึงต้องส่งเสริมคนดีให้อำนาจปกครองบ้านเมือง”

2. นโยบายของบริษัท เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อจริยธรรมขององค์กรมาก เพราะถ้านโยบายเป็นตัวกำหนดมาตรฐานบุคลากรและเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพคุณธรรมบุคลากรอย่างเป็นระบบโดยต่อเนื่องจะเป็นประโยชน์ต่อทั้ง 3 ฝ่าย คือ ต่อบริษัท ต่อบุคลากร และต่อสังคม

โดยรวม ดังนั้น การกำหนดนโยบายขององค์กรให้ถูกต้อง เหมาะสม จึงเป็นสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่งที่องค์กรธุรกิจต้องกระทำ

3. บรรยากาศจริยธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติในองค์การพฤติกรรมขององค์กร มีแนวโน้มคล้ายคลึงกัน คือ การลอกเลียนแบบและการแข่งขัน องค์กรที่เกิดขึ้นใหม่จะมีลักษณะเป็นผู้ตาม ทั้งนี้ เพื่อจะได้ไม่ต้องคิดค้นและทดลองกลยุทธ์ใหม่ๆ และการเลียนแบบองค์กรใหญ่ๆ เป็นแนวทางปฏิบัติในวงการ ย่อมช่วยให้องค์กรใหม่ๆ มีความอยู่รอด เช่น การประมูลงานของทางราชการ หากเจ้าหน้าที่รัฐเรียกเก็บภาษีเถื่อน และมีบริษัทหนึ่งยอมจ่ายให้แล้วได้งานนั้นไปทำต่อไปจะมีบริษัทอีกนับไม่ถ้วนยอมจ่ายภาษีเถื่อนให้เพื่อตนจะได้รับงานมาทำบ้าง ดังนั้นองค์กรธุรกิจจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับยุทธวิธีที่ปฏิบัติกันจนเป็นธรรมเนียมของวงการนั้นๆ ด้วย

4. พฤติกรรมของเพื่อนร่วมงาน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมขององค์กร เพราะขณะที่พฤติกรรมของเพื่อนร่วมงานที่ธรรมชาติของมนุษย์เมื่อคบกันใหม่ๆ ยังไม่คุ้นเคย ต่างคนต่างต้องระมัดระวังและพยายาม แสดงออกในสิ่งที่ดีของตนเองให้สังคมเห็น แต่ถ้าหากได้คลุกคลีกันมากจนคุ้นเคยและสนิทสนม ความเกรงใจจะค่อยๆ หายไป เมื่อความสัมพันธ์ใกล้ชิดโดยไม่ต้องเกรงใจกัน สัญชาตญาณดิบ เช่น ความโลภ โกรธ หลง ที่ซ่อนเร้นอยู่ในใจจะแสดงออกมา แล้วก็ชวนกันประพฤติดเลวใหลได้ง่าย ดังนั้นการรักษาความเกรงใจซึ่งกันและกันไว้ในระดับที่เหมาะสมจึงเป็นการรักษาระบบขององค์กรให้ปลอดภัยจากการกระทำผิดจริยธรรม ระบบที่ช่วยรักษาความเกรงใจซึ่งกันและกันได้อย่างเป็นธรรมชาติและเป็นประโยชน์สูงสุด คือ ระบบอาวุโส

5. ความจำเป็นส่วนตัว เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลบั่นทอนจริยธรรม เพราะโดยธรรมชาตินั้นหากชีวิตอยู่ในภาวะปกติทุกคนอยากเป็นคนดี และจะเป็นคนดีอยู่ในระดับหนึ่งแต่เมื่อยามชีวิตพบปัญหาวิกฤตและมีความจำเป็นบีบคั้น คนอ่อนแอจะยอมเสียคุณธรรมมากกว่าที่จะยินดีเสียโอกาสเฉพาะบางคนเท่านั้นที่ยินดีจะตายมากกว่าที่จะยอมเสียคุณธรรม

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีสิทธิเสรีภาพ หน้าที่และประโยชน์นิยมเพื่อคุณธรรมในการดำเนินธุรกิจ

ทฤษฎีจริยศาสตร์ที่เกิดขึ้นนั้น ล้วนมีรากฐานจากปรัชญา ก็คือวิธีหาความจริงของชีวิต ซึ่งเราจะเห็นว่าทฤษฎีจริยศาสตร์แต่ละทฤษฎีนั้นมีความแตกต่างของแนวความคิดและอุดมการณ์หลัก แต่ละทฤษฎีนั้นมีนักปราชญ์ได้อธิบายถึงเหตุและผลของแต่ละแนวคิดในทิศทางที่แตกต่างและในทิศทางเดียวกัน ขึ้นอยู่กับว่านักปรัชญาคนนั้นได้มีแนวคิดเดียวกันในทฤษฎีใด และได้มีการพัฒนา

แนวความคิดนั้นเรื่อยมา เพื่อให้เป็นทฤษฎีแนวความคิดที่สมบูรณ์แต่ในความเป็นจริงนั้นทฤษฎีต่างๆ ก็ยังมีข้อกังขาให้เกิดข้อวิจารณ์และมีข้อโต้แย้งได้เสมอ เนื่องจากความคิดของมนุษย์นั้นมีความสลับซับซ้อน และมีความเป็นจริงได้ในหลายด้าน เหตุและผลในแต่ละทฤษฎีมีความจริง ความดี และคุณค่าในตัวเองทั้งสิ้น เพียงแต่บางครั้งเราอาจจะมองในแง่เดียวกัน เพียงแต่เรียกไม่เหมือนกัน ทั้งที่จุดประสงค์ของทฤษฎีนั้นอาจมีจุดประสงค์เดียวกัน เพียงแต่อาจมองในมุมต่างกันไปในแนวความคิดที่เจาะลึกลงไปอีก แนวความคิดของแต่ละทฤษฎีเกิดจากความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ ความคิดในการต่อยอดเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ หรือเพราะมนุษย์ต้องการหาความรู้และความจริงเพื่อจะแก้ปัญหาของชีวิต แต่เราก็ต้องยอมรับว่า ในความคิดนั้นย่อมมีทั้งเหตุผลเชิงบวกและเหตุผลเชิงลบในการอธิบายทฤษฎีให้มีความกระจ่าง

วิชาปรัชญาจึงเป็นวิชาที่เราจะต้องเรียนรู้กันอยู่ เพราะปรัชญานั้นเป็นวิชาพื้นฐานของวิชาอื่นๆ ทั้งปวงด้วย เพราะปรัชญานั้นเป็นจุดเริ่มต้นของแนวความคิด แต่เราก็ต้องยอมรับว่าในโลกแห่งความเป็นจริงนั้น ไม่ได้มีอะไรสวยงามไปหมดเสียทุกอย่าง แม้มนุษย์เองก็มีแนวความคิดแตกต่างกันไป และมีทั้งคนดีและไม่ดี ฉะนั้นการที่เราจะบอกว่าโลกนี้เป็นสีขาวหรือดำเลยนั้นคงจะเป็นไปไม่ได้ ก็เหมือนทฤษฎีวิทยาศาสตร์นั้นก็ย่อมมีข้อเด่นที่ไม่สามารถนำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัดได้ เพราะแม้แต่มนุษย์เอง มีใครกล้าพูดหรือไม่ว่าเกิดมาแล้วไม่เคยทำความดีเลย หรือไม่เคยทำความชั่วเลยสักครั้ง ข้าพเจ้าจึงจะนำทฤษฎีวิทยาศาสตร์ที่ได้กล่าวมาแล้วมาประยุกต์เพื่อบูรณาการให้ดีขึ้นในแง่ของธุรกิจ ดังนี้

1. ทฤษฎีเชิงหน้าที่ ในเรื่องของเจตนาและหน้าที่คู่จะเป็นเรื่องสำคัญของหลักการ ในมุมมองทางด้านธุรกิจตามหน้าที่ทางจริยธรรมนั้นเช่น หน้าที่ของผู้บริหาร พนักงาน รวมทั้งหน้าที่ของผู้บริโภค การมีความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ดีและถูกต้อง ยิ่งถ้าบุคลากรทำหน้าที่ของแต่ละบุคคลได้ดีมากเท่าไรธุรกิจการนั้นก็พัฒนาได้มาก แต่ในส่วนของเรื่องเจตนา นั้น หากผู้บริหารและพนักงานมีเจตนาที่ดีและกระทำในวิธีที่ถูกต้องก็เป็นเรื่องที่เหมาะสม แต่เราควรคำนึงถึงผลลัพธ์ที่ตามมาด้วย แต่ในทฤษฎีของค่านั่น จะไม่สนใจผลลัพธ์ของการกระทำเลย ก็จะขัดกับความเป็นจริง หากเจตนาและวิธีการถูกต้องแต่ทำให้เกิดผลเสียขึ้นอย่างมาก ก็อาจมีการคิดหาวิธีอื่นทดแทนเพื่อให้มีการประนีประนอมเกิดขึ้น โดยต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ด้วย หากเจตนาและวิธีการถูกต้อง แต่เกิดผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจบ้าง ทางบริษัทก็ต้องพิจารณาและปฏิบัติเป็นกรณีๆ ไป

2. ทฤษฎีอัตถิภาวนิยม มีความเชื่อว่าคุณค่าของมนุษย์หรือธาตุแท้ของมนุษย์ คือ เสรีภาพ แต่ส่วนมากใช้เสรีภาพไม่ถูกต้องใช้อย่างไม่รับผิดชอบ สิ่งที่มีคุณค่าของแนวคิดนี้คือ เสรีภาพที่

เหมาะสมรับผิดชอบ ชาวอรรถิภาวนิยมสามารถใช้แนวคิดนี้ในการดำเนินธุรกิจ เช่น การเลือกคิดทำธุรกิจ การสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ ในแบบของตนเอง กำหนดรูปแบบธุรกิจของตนเอง โดยที่มีความรับผิดชอบในผลที่ตามมาด้วยเช่นกัน การที่สามารถใช้เสรีภาพในการดำเนินธุรกิจหรือกระทำการได้อย่างอิสระ แต่ทั้งนี้จะต้องไม่กระทบต่อสิทธิของผู้อื่น ซึ่งหากเราใช้เสรีภาพในการดำเนินธุรกิจจนเกินขอบเขตจนก่อความเดือดร้อนต่อผู้อื่น คนส่วนใหญ่หรือผู้บริโภคจะได้รับผลกระทบด้วยเหตุนี้จึงต้องมีกฎหมายบังคับในการดำเนินธุรกิจอย่างเป็นธรรมด้วย

3. ทฤษฎีที่ว่าด้วยสิทธิ ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นเพื่อให้ได้รับประโยชน์ และมนุษย์เลือกใช้สิ่งนั้นเอง สิทธิเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่างซึ่งมีอยู่ในตัวมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายหรือเกิดขึ้นโดยกฎหมาย สิทธิโดยไม่มีใครบังคับได้ เช่น สิทธิในการนอน การกิน แต่สิทธิบางอย่างมนุษย์ได้รับโดยกฎหมายกำหนดให้มี เช่น สิทธิในการมี ครอบครัว การใช้ทรัพย์สิน

สิทธิทางปัญญา สิทธิในการสงวนผลงาน สิทธิในการร้องทุกข์เมื่อตนถูกกระทำละเมิดกฎหมาย ในการดำเนินการขององค์กรธุรกิจเอง ทั้งผู้บริหาร พนักงานและผู้บริโภคเองก็มีสิทธิทั้งในสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิทางกฎหมายด้วยกันทั้งสิ้น แต่หากสิทธินี้มีความเสรีภาพมากเกินไปในแง่กฎหมายแล้ว ก็อาจมีผลกระทบที่มีการเอื้อผลประโยชน์ต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยไม่เป็นธรรมได้ ฉะนั้น รัฐบาลควรออกกฎหมายที่มีความชัดเจนและมีการตรวจสอบในสิทธิทางกฎหมายโดยละเอียดก่อน เพราะหากเกิดการหละหลวมทางสิทธิทางกฎหมายในการดำเนินธุรกิจขึ้น ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งระบบเศรษฐกิจก็เป็นได้ ทั้งนี้คือสิทธิทางกฎหมายนั้นมีความเป็นธรรมและคุ้มครองผู้บริโภคอย่างเราจริงหรือไม่

4. ทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรม ไม่ว่าเราจะดำเนินชีวิตหรือดำเนินการทางธุรกิจ จริยศาสตร์เป็นเหมือนหลักแนวคิดให้มนุษย์ได้เลือกปฏิบัติ ทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรมเป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่มีความน่าสนใจ ทฤษฎีนี้ไม่ได้ปฏิเสธความสุขและทุกข์ และไม่ได้ถือสุขหรือทุกข์ หรือผลประโยชน์มาเป็นแนวคิดสัน แต่เป็นทฤษฎีที่ต้องใช้ความรู้ที่มีอย่างแท้จริงให้เกิดปัญญาในการแก้ไขปัญหา เพราะในแง่ธุรกิจนั้นทฤษฎีนี้ไม่ได้มุ่งแสวงหาผลกำไร แต่มุ่งหาความเป็นธรรมในการดำเนินธุรกิจเพื่อให้เป็นไปอย่างยั่งยืน ซึ่งคำว่ายั่งยืนนั้นไม่ได้หมายถึงการหวังผลกำไรที่สูงขึ้นเรื่อยๆ แต่หมายถึงการดำเนินงานที่มีความยุติธรรม การเลือกสรรบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถและใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองโดยรอบคอบและมีการตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งมีส่วนคล้ายคลึงกับพระพุทธศาสนา และแผนพัฒนาเศรษฐกิจโดยพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สุเมธตันติเวชกุล (2549: 98 - 99) กล่าวถึงหลักการนี้ว่า จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ

โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

5. ทฤษฎีอัตนิยมและประโยชน์นิยม เราจะเห็นได้ว่าอัตนิยมและทฤษฎีประโยชน์นิยมนั้นให้ความสำคัญกับความสุขในชีวิต แต่อัตนิยมจะมองถึงความสุขของตนเองเป็นหลัก ซึ่งคุณแล้วอาจจะเห็นแก่ตัวนัก แต่แนวความคิดนี้ก็ไม่ได้สอนให้คนเห็นแก่ตนเองเลยทีเดียว เพียงแต่มองว่าการที่เราอะไรในเรื่องใดๆแล้ว ก็เป็นเพราะเราเห็นแก่ตนเองทั้งสิ้น ถ้ามองในแง่ธุรกิจแล้ว ก็จะมองว่าการที่เราดำเนินธุรกิจนั้นก็เพื่อผลประโยชน์ของคนเป็นส่วนใหญ่ ต่อให้ดำเนินธุรกิจด้วยความโปร่งใสอัตนิยมก็ยังอ้างว่าเพราะเรานึกถึงตนเองอยู่ดี ซึ่งต้องยอมรับว่าผลของทฤษฎีนั้นมีความสมบูรณ์แบบอยู่มาก ถึงแม้ทฤษฎีอาจไม่ได้มองจากเจตนาและวิธีการ แต่ในการดำเนินธุรกิจนั้นหากผู้บริหารเองมีคุณธรรมมากพอ ทฤษฎีประโยชน์นิยมก็จะบรรลุผล และหากวิธีการของทฤษฎีนั้นมีความถูกต้องด้วยยิ่งจะทำให้ทฤษฎีนี้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น Feldman (1978: 82) ได้อธิบายความเหมือนและความแตกต่างระหว่างประโยชน์นิยมกับอัตนิยมไว้ว่า มีความคล้ายคลึงกับประโยชน์นิยม คือผลลัพธ์คือความสุขและความทุกข์ของคน แต่ต่างกันที่อัตนิยมจะให้ความสำคัญแก่ความสุขและทุกข์ของตนเอง ซึ่งประโยชน์นิยมจะให้ความสำคัญแก่ประโยชน์สุขของคนส่วนมากหรือส่วนรวม

สำหรับความสุขแล้วไม่มีอะไรที่แน่นอนตายตัว กฎเกณฑ์ทุกอย่างมีไว้เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับมหาชน แต่ถ้ากฎเหล่านั้นซึ่งเคยสร้างความสุขและต่อมากลายเป็นการสร้างความทุกข์ ก็ไม่ใช่สิ่งยากที่จะเปลี่ยนแปลง กฎมีไว้สำหรับเป็นประโยชน์แก่คน ไม่ใช่มีคนเดียวไว้เป็นทาสของกฎ ดังนั้น อัตนิยมจึงถูกเรียกว่า สุขนิยมเชิงปัจเจกนิยม ขณะที่ประโยชน์นิยมถูกเรียกว่า สุขนิยมเชิงสากล หากยึดหลักการของประโยชน์นิยมโดยแท้จริง ถ้าหากเราเป็นเจ้าของกิจการนั้นๆ เราจะมีผลประโยชน์ของใครอันดับแรก ของบริษัทใช่หรือไม่ หรือมองถึงประโยชน์ของผู้บริโภคจริงๆ ถ้ามองในด้านธุรกิจแล้วผลประโยชน์ที่แท้จริงอยู่ที่ไหน ทฤษฎีนี้จะเกิดขึ้นได้โดยแท้จริงหากผู้ประกอบการนั้นมีหลักคุณธรรมดังทฤษฎีข้อต่อไปนี่

สรุปจริยธรรมทางธุรกิจเป็นการนำเอาแนวคิดของจริยธรรมทั่วไปมาประยุกต์ใช้กับพฤติกรรมทางธุรกิจ จริยธรรมธุรกิจจึงไม่ใช่แนวคิดจริยธรรมเฉพาะที่แตกต่างออกไปจากจริยธรรมทั่วไปและใช้เพียงกับธุรกิจเท่านั้น เช่น โดยทั่วไปความไม่ซื่อสัตย์ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี

จริยธรรมและศีลธรรมแล้ว การดำเนินธุรกิจที่ไม่มีความซื่อสัตย์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นพนักงาน ลูกค้า ผู้ถือหุ้น หรือคู่แข่ง ก็จะถือว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่มีจริยธรรมด้วยเช่นเดียวกัน

วิจารณ์

ทฤษฎีเชิงหน้าที่ เน้นความดีตรงที่เป็นกฎสากลและความสำนึกในหน้าที่ เป็นแนวคิดที่เถรตรงมากเกินไป จนทำให้เกิดความขัดแย้งกันเอง คำนับอกไม่ให้ใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือ เพราะเป็นการให้ความเคารพต่อสิทธิมนุษยชน แต่ในความจริงมันเป็นเรื่องลำบากมาก เพราะการที่คำนับไม่ให้ความสำคัญแก่ความรู้สึกของมนุษย์เลยไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ฝ่ายลบ เช่น ความโกรธ ความโลภ ก็นับว่าสมเหตุผลอยู่ แต่การที่คำนับไม่ให้ความสำคัญกับอารมณ์ฝ่ายบวกเลย เช่น ความเมตตา สงสาร ดูเหมือนว่าจะเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ยาก และยังมีสังคมที่อยู่ร่วมกันด้วย การจะนึกถึงหลักการเพียงอย่างเดียวเลยก็จะเป็นการสร้างกฎเกณฑ์ที่ตายตัวจนเกินไป

ทฤษฎีอัตนิยม ถือว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญในทางจริยศาสตร์ทีเดียว แต่จริยศาสตร์จะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าแนวคิดมนุษย์มุ่งที่ตนเองเป็นหลัก แต่ความดีความชั่วนั้น เกิดจากการที่มนุษย์นั้นมาอยู่ร่วมกันเกื้อกูลกัน นักจริยศาสตร์ส่วนมากจึงไม่เห็นด้วยกับแนวคิดแบบอัตนิยม เพราะส่วนมากถือว่าแม้จะมีบ่อยครั้งที่มนุษย์เห็นแก่ตนเอง แต่ก็ไม่ใช่ทุกครั้งที่มนุษย์เห็นแก่ตนเอง

ทฤษฎีอัตถิภาวนิยม ปรัชญาอัตถิภาวนิยมปฏิเสธวิทยาศาสตร์โดยถือว่าวิทยาศาสตร์ลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ลงไปสู่การเป็นวัตถุ ทำลายธาตุแท้และเกียรติคุณของความเป็นมนุษย์ ความเชื่อประการนี้ขัดต่อสภาพความเป็นจริง เพราะในปัจจุบันนี้ ผลจากการค้นพบและทดลองทางวิทยาศาสตร์เป็นประโยชน์และช่วยปรับปรุงสภาพการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมหาศาล และการเป็นตัวของตัวเองอย่างเป็นอิสระ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่น จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้ดีขึ้นได้ในสภาพของส่วนรวมได้ยากและทำให้สภาพสังคมเจ็บเหงา ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลลดน้อยลง การร่วมมือกันทางความคิดเป็นไปได้ยาก เป็นลักษณะต่างคนต่างอยู่ และการกระทำของมนุษย์ ควรจะมีสิ่งที่กำหนดขึ้นจากความสัมพันธ์ของบุคคลกับโลกแห่งความเป็นจริงรอบตัวเรา การอยู่โดยปราศจากระบบของคุณค่าที่จะยึดถือ ย่อมเกิดความสับสนวุ่นวาย มนุษย์ควรกระทำและพิจารณาผลของการกระทำของเรา โดยมีข้อกำหนดทางสังคมเป็นพื้นฐานเพื่อความก้าวหน้าของสังคม

ทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรม จริยศาสตร์เชิงคุณธรรมนั้นมีอาจนำมาใช้ได้ เนื่องจากมิได้ให้มาตรฐานกฎเกณฑ์สำหรับการตัดสินความถูกผิดของการกระทำอย่างแน่ชัด ที่สำคัญเป็นการยากที่

จะจัดสรรต้นทุนและผลประโยชน์อย่างเหมาะสม การแบ่งปันที่เป็นธรรมอาจไม่จำเป็นต้องเป็นการแบ่งปันอย่างเท่าเทียมกันเสมอไป แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงความสามารถ ความทุ่มเท และความเสียสละของบุคคลนั้นๆ ด้วย ซึ่งใครจะมีความก้าวหน้าหรือมีความสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับบุคคล ซึ่งไม่มีทางทำให้เท่าเทียมกันได้ ในทางธุรกิจหรือเศรษฐกิจ และบางคนอาจมีความคิดว่าความเป็นธรรม คือ การกระทำที่เป็นไปตามกฎระเบียบของสังคมซึ่งไม่เป็นจริงเสมอไป การให้โอกาสที่เท่าเทียมอย่างเดียวกันไม่เพียงพอ แต่เราจะต้องคำนึงถึงผลของมันด้วย สุดท้ายคือจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมทำให้จริยธรรมต้องอาศัยปัจจัยเรื่องโชคชะตา ทั้งๆ ที่จริยธรรมควรเป็นเรื่องของสิ่งที่อยู่ในความควบคุมของผู้กระทำ หากพิจารณาแล้วจะเห็นว่าคุณธรรมเป็นคุณลักษณะของบุคคล แต่การที่บุคคลจะพัฒนามีคุณลักษณะใดขึ้นมา ก็ขึ้นกับปัจจัยหลากหลายมากมายที่ไม่อยู่ในความควบคุม จึงกล่าวได้ว่าคนที่มีคุณธรรมเป็นคนที่โชคช่วย สำหรับข้อวิจารณ์นี้ นักจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมส่วนใหญ่จะยอมรับ โดยยืนยันว่านี่คือความซับซ้อนของชีวิตมนุษย์และจริยธรรม

ทฤษฎีที่ว่าด้วยสิทธิ ประเทศไทยได้มีการรณรงค์ในเรื่องสิทธิมนุษยชนกับการทำธุรกิจ เพื่อให้สิทธิเป็นตัววัดหรือกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมในทางธุรกิจ ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ การตีความในเรื่องสิทธิมนุษยชนอาจไม่ตรงกันได้ ระหว่างกลุ่มต่างๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เช่น เรื่องสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก มีได้มาน้อยเพียงใด ปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ การขัดแย้งระหว่างสิทธิด้วยกันเอง เช่น ในการทำงานพนักงานย่อมมีสิทธิจะรักษาข้อมูลส่วนตัว ในขณะที่ผู้บริหารอ้างสิทธิของบริษัทที่จะรู้เรื่องส่วนตัวของพนักงานเพื่อสร้างความมั่นใจว่าพนักงานซื่อสัตย์ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องความเท่าเทียมของสิทธิว่า สตรีและคนต่างชาติควรได้รับสิทธิเท่ากับพนักงานชายทั่วไปหรือไม่

ทฤษฎีประโยชน์นิยม นอกจากจำนวนในลักษณะดังกล่าวแล้วประโยชน์แก่คนจำนวนมากที่สุดอาจนำไปคิดในแง่ประโยชน์ที่เทียบกับค่าใช้จ่ายในการลงทุนคือผลกำไร (Cost-Benefit) ถือว่าใช้ความพยายามทุนหรือค่าใช้จ่ายเท่าใดในการที่จะให้ได้ผลกำไรเป็นตัวเงิน ซึ่งในที่สุดอาจใช้วัดค่าของคนโดยดูว่าใคร หรืออาชีพใดทำเงินให้แก่สังคมได้มากที่สุด แล้วอาจจะให้ผลประโยชน์ตอบแทนเป็นเงินแก่คนกลุ่มนั้นมากกว่าคนกลุ่มอื่นๆ การพยายามทำให้เกิดความดีจำนวนมากที่สุดอาจจะกลายเป็นการไร้ศีลธรรมต่อคนจำนวนน้อยก็ได้ (พิพัฒน์ นนทนาธรณ์, 2555: 31)

ทฤษฎีจริยศาสตร์ธุรกิจ เป็นจริยศาสตร์ที่ช่วยให้ธุรกิจดำเนินไปด้วยจริยธรรมอันดีงาม ถูกต้องเหมาะสม โดยผู้วิจัยได้กล่าวถึงหลักคุณธรรมดังกล่าวไปแล้วข้างต้น หากผู้ดำเนินธุรกิจสามารถใช้เป็นแบบอย่างได้ แต่ยังมีปัจจัยอื่นที่เป็นตัวกำหนดการกระทำของมนุษย์ เช่น ตัวผู้กระทำ

ซึ่งพิจารณาจากสภาพร่างกายและสภาพจิตใจควบคู่กัน โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ทางจิตวิทยาที่ว่า พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมานั้น มีจิตเป็นพื้นฐานของความรู้สึกลึกซึ้ง ความคิด ความเชื่อ ทักษะ การกระทำที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีวิธีการที่ผู้กระทำนั้นมีวิธีการเลือกกระทำได้หลายทาง เพื่อให้ไปสู่เป้าหมายที่ตนต้องการได้ รวมถึงเงื่อนไขต่างๆของแต่ละบุคคลอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการค้นคว้าทำวิจัยในครั้งนี้ มีข้อมูลครบถ้วนในเนื้อหา ทั้งปัญหาและแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้จุดประสงค์ของงานวิจัยนั้นได้นำไปใช้ในการปฏิบัติได้อย่างแท้จริงแต่สิ่งสำคัญคือการให้ความสำคัญในการศึกษาจริยศาสตร์เพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานเริ่มต้นของการปฏิบัติ หากเกิดข้อผิดพลาดหรือความไม่สมบูรณ์เพียงพอ ผู้วิจัยขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย และหากผู้อ่านสนใจควรศึกษาเพิ่มเติมหรือสนใจให้เป็นแนวทางในการทำวิจัย ก็สามารถเลือกหัวข้อเพิ่มเติมที่ผู้เขียนได้ให้ข้อเสนอแนะในงานวิจัยในครั้งต่อไปได้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อโต้แย้งเรื่องเป้าหมาย (ในทฤษฎีประโยชน์นิยม) และวิธีการและเจตนา (ในทฤษฎีจริยศาสตร์เชิงหน้าที่) ยังคงมีหลักการที่แตกต่างและแย้งกัน ในการดำเนินธุรกิจนั้นหากจะพิจารณาเลือกใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งโดยเคร่งครัดถือเป็นเรื่องยาก
2. การเลือกใช้กฎในการดำเนินธุรกิจนั้นควรมีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน หากนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ที่กำหนดควรมีการพิจารณา (ในทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรม) ด้วยปัญญาและเหตุผลโดยมีความยืดหยุ่น
3. หากเกณฑ์ตัดสินมีความแตกต่างกัน ควรพิจารณาหัวข้อปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการกระทำทางธุรกิจโดยละเอียด
4. การพิจารณาถึงผลประโยชน์หรือเป้าหมายนั้นไม่ควรพิจารณาจากผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ตัดสินเลยทีเดียว เพราะจะเห็นได้ว่าหากพิจารณาจาก (ทฤษฎีอัตนิยม) แล้ว ถ้ามองว่าคนทุกคนเห็นแก่ตัวดังนั้นประโยชน์ของคนส่วนใหญ่อาจเป็นผลเสียได้หากคนเหล่านั้นขาดประสบการณ์และความรู้ในการดำเนินธุรกิจ และหากคนส่วนนั้นไม่ได้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมโดยแท้ ยิ่งก่อให้เกิดความเสียหายมาก

5. การพิจารณาการดำเนินนโยบายหรือข้อตกลงในการดำเนินทางธุรกิจ ควรให้การคำนึงถึงสิทธิ (ทฤษฎีที่ว่าด้วยสิทธิ) และ เสรีภาพ (ทฤษฎีอัตถิภาวนิยม) ส่วนบุคคลด้วย เพราะการมองข้ามถึงแนวคิดเสรี หรือ สิทธิส่วนบุคคลไปอาจก่อปัญหาจากจุดเล็กน้อย อาจส่งผลให้ธุรกิจสะดุดหรือไม่ก้าวหน้าอย่างที่ควรได้

6. ทฤษฎีประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดให้สมบูรณ์มากขึ้นแต่หากพิจารณาแล้วเป็นทฤษฎีเชิงอุดมคติมากกว่าจะเป็นแบบเชิงสุญนิยม หากยึดหลักการของมิลล์นั้นก็ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อองค์กรธุรกิจโดยรวม แต่เนื่องจากว่าทฤษฎีอัตถิภาวนิยมนั้นค่อนข้างให้น้ำหนักในหลักการค่อนข้างสมเหตุสมผล และคนส่วนใหญ่จะนึกถึงผลประโยชน์ของตนเองก่อนเป็นส่วนมาก จึงเหมือนเป็นการยึดหลักการประโยชน์นิยมเพื่อกล่าวอ้างเท่านั้น

7. หากมีการปลูกฝังด้านจริยศาสตร์ที่ดีเช่น ในทฤษฎีเชิงหน้าที่หรือจริยศาสตร์คุณธรรมนั้น มีผลส่งผลให้ทฤษฎีประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์ อาจนำมาใช้ได้จริงเพื่อเกิดประโยชน์เพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

8. ในการดำเนินธุรกิจในประเทศไทยนั้น ควรเป็นลักษณะการยึดกฎโดยเคร่งครัดที่เป็นคำสั่งเด็ดขาดเช่น ในการออกกฎหมาย หรือ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ เพราะเนื่องจากวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน

มาตรฐานคุณธรรมของประชาชนในสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลสูงต่อมาตรฐานจริยธรรมขององค์กร เพราะองค์กรมักตั้งขึ้น โดยคนในชุมชนหรือโดยมีคนในชุมชนอื่นร่วมอยู่ด้วย นอกจากนี้มาตรฐานจริยธรรมของสังคมยังก่อให้เกิดวัฒนธรรม องค์กรซึ่งเกิดขึ้นโดยสังคมและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จึงต้องปฏิบัติตามสังคมโดยปริยาย การศึกษาก็เป็นสิ่งที่สำคัญที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการส่งเสริมหรือทำลายจริยธรรมของระบบธุรกิจ เพราะการศึกษาเห็นการปลูกฝังตั้งแต่แนวความคิดรวบยอด วิธีการ และทักษะ ถึงแม้การวิจัยพบว่า ระดับการศึกษาไม่มีนัยสำคัญต่อจริยธรรมของบุคคล แต่สิ่งที่บุคคลได้ศึกษามามีอิทธิพลสูงต่อมาตรฐานจริยธรรมของบุคคล เพราะการศึกษามักจะปลูกฝังแนวความคิดรวบยอด ซึ่งจะแตกแขนงเป็นวิธีการและกลยุทธ์ต่างๆ ดังนั้น หากได้รับการศึกษามากๆ ความคิดก็ผิด วิธีการก็ผิด และจะมีความผิดพลาดอื่นๆ ตามมา

กฎ ระเบียบของรัฐ มีความจำเป็นที่ทำให้้องค์กรธุรกิจต้องมีจริยธรรม เมื่อวัฒนธรรมทางจริยธรรมอยู่ในจิตใจของผู้คนอย่างแนบแน่น จริยธรรมจะกลายเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมา เมื่อใดที่วัฒนธรรมอันดีเริ่มเสื่อมคลายไป มักจะมีคนทำผิดเกิดขึ้น สังคมจึงต้องตราเป็นกฎหมาย

ดังนั้นกฎระเบียบของรัฐ คือ ตัวแทนความต้องการของสังคมที่ปรากฏที่เป็นรูปธรรมและเมื่อมีกฎข้อบังคับและบทลงโทษ จึงทำให้องค์กรธุรกิจต้องระมัดระวังที่จะไม่ประพฤติด แต่ถ้ามีกฎหมายแล้วไม่ได้ใช้ให้เกิดประโยชน์จะเป็นการเปิดโอกาสให้คนไม่ดีฉวยโอกาสกระทำความชั่วได้ การสื่อสารมวลชน ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลมากทั้งในแง่ดีและแง่ลบ เป็นกระบวนการศึกษานอกระบบที่มีเครือข่ายการแพร่กระจายที่กว้างขวางและรวดเร็วที่สุด ทุกวันนี้เรามีระบบการกระจายของสื่อมวลชนที่ดีมาก แต่คุณภาพของสิ่งที่สื่อมวลชนเสนอให้ต่อสังคมยังต้องพัฒนาและปรับปรุงอีกมาก การเผยแพร่ข่าวสารตัวอย่างที่เลวแก่สังคมเป็นอยู่บ่อยครั้งและมีอิทธิพลโน้มน้าวให้ประชาชน องค์กร และสังคมเสื่อมทรามลงอีกด้วย ดังนั้นสังคมควรจะจับตามดูแลและพัฒนาสื่อมวลชนของไทยให้ดี เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

รวมทั้งเรื่องการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้จริยธรรมในองค์กรธุรกิจเสื่อมลง แท้จริงแล้วผลของการคอร์รัปชัน ไม่เพียงแต่ทำให้จริยธรรมในระบบธุรกิจเสียหายเท่านั้น แต่มีผลทำให้ระบบสังคมทั้งระบบเสียหายไปด้วย เพราะทุกส่วนของสังคมล้วนมีกลไกเชื่อมสัมพันธ์กับรัฐอย่างไม่อาจเลี่ยงได้ ดังนั้น การจัดการคอร์รัปชันจึงควรเป็นงานหลักงานแรกของรัฐบาลที่จะต้องทำ และการแข่งขันในธุรกิจที่มีอิทธิพลบีบบังคับให้องค์กรธุรกิจอาจต้องทำลายมาตรฐานจริยธรรม ด้วยความกลัวที่จะเสียเปรียบในการแข่งขันและเสียโอกาสทางการตลาด ทำให้องค์กรธุรกิจจำนวนไม่น้อยยอมทำลายจริยธรรมของตนเพื่อช่วงชิงความได้เปรียบทางการค้า

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยในครั้งต่อไป

เพื่อให้งานวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปประยุกต์ให้เป็นแนวทางหรือประโยชน์ในการทิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดในทางจริยศาสตร์ในรูปแบบอื่นๆ เช่น

1. การวิเคราะห์ธุรกิจในทฤษฎีประโยชน์นิยมกับพระพุทธศาสนา
2. การศึกษาธุรกิจเชิงประยุกต์ในทฤษฎีประโยชน์นิยมกับหน้าที่นิยม
3. การศึกษาด้านจริยศาสตร์ในการปฏิรูปธุรกิจสมัยใหม่
4. การศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีจริยศาสตร์อัตถิภาวนิยมกับธุรกิจ
5. เปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมทางธุรกิจของประโยชน์นิยมกับอัตถินิยม
6. วิเคราะห์ปรัชญาธุรกิจกับการพัฒนาแบบยั่งยืน
7. บริโณคนิยมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
8. วิเคราะห์คำสอนเรื่องบาปทางศาสนากับธุรกิจ

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมสรรพสามิต กระทรวงการคลัง. 2555. โครงการรถยนต์ใหม่คันแรกตามนโยบายรัฐบาล.

(Online) <https://firstcar.excise.go.th/>, 11 มิถุนายน 2557.

กรมสรรพากร กระทรวงการคลัง. 2540. คำแนะนำการเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา(ภ.ง.ด.90) ปี
ภาษี 2540 สำหรับผู้มีเงินได้กรณีทั่วไป. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.

กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์. 2540. คำแนะนำในการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัด. กรุงเทพฯ:
ม.ป.ท.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2525. การศึกษาเกณฑ์ปกติระดับการพัฒนาการทางจริยธรรม
และองค์ประกอบการพัฒนาการทางจริยธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา.

กิริติ บุญเจือ. 2523. ชุดพื้นฐานปรัชญาจริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนา
พานิช.

_____. 2545. เริ่มรู้จักปรัชญา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเซนตจอร์จ.

_____. 2551. คู่มือจริยศาสตร์ตามหลักวิชาการสากล. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลัง
แผ่นดินเชิงคุณธรรม.

เกียรติศักดิ์ จีระเชิรนาท. 2542. บรรณานุกรม: วิธีแห่งการนำองค์ความรู้เรื่อง. กรุงเทพฯ:
บริษัทเอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.

จริยา ชินวรรณ. 2546. จริยธรรมวิชาชีพ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

จรัญ โฆษณานันท์. 2538. นิติปรัชญา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จินตนา บุญบงการ. 2548. จริยธรรมทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุมพล ภิญโญสินวัฒน์. 2522. **หลักเหตุผลของการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา.**
วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขานิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เจริญเกียรติ ชนสุขถาวร และ วิไล ตระกูลสิน. 2551. **ผู้ประกอบการสังคม: พลังความคิดใหม่เพื่อ
การเปลี่ยนแปลงโลก. พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.

จ่านงค์ ทองประเสริฐ. 2514. **ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ.** กรุงเทพฯ: แพรววิทยา.

ฉัตยาพร เสมอใจ และ จูตินันท์ วารวินิช. 2551. **หลักการตลาด.** กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.

เฉลิมเกียรติ ผิวนวน. ม.ป.ป. **อภิจริยศาสตร์.** กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

ชัยชัย คุ่มทวีพร. 2540. **จริยศาสตร์: ทฤษฎีและการวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรม.**
กรุงเทพฯ: Mild Publishing.

ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์. 2543. **กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค.** กรุงเทพฯ: วิญญูชน. แปลจาก
Gordon Borie and Aubrey L. Diamond. 1996. The Consumer, Society and the
Law. London: Mac Gibbon and KU. P. 16 – 17.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2550. **จริยศาสตร์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม และ ชัยพล ตราชูธรรม. 2543. **บริษัทมหาชน (กฎหมายและภาษีอากร).**
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ฐิติมา วัฒนโสภาศิริ. 2548. **ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมธุรกิจ บุคลิกภาพแมคคิอาเวลเลียน
ค่านิยมในการทำงานกับความเครียดของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมใน
เขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.**

ณภัทร มรุตานนท์. 2546. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับจริยธรรมในการทำงานและระดับความเครียดในการทำงาน. รายงานการวิจัย สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐวรรณ เทพพิทักษ์. 2544. “ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลเชิงจริยธรรม พฤติกรรมจริยธรรมและความเครียดในการทำงาน.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ดวงเด่น นุเรนรัมย์. 2545. พุทธจริยศาสตร์กับแนวความคิดเรื่องสงครามที่เป็นธรรม: กรณีศึกษาพระสนะของนักวิชาการในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล.

ดำรงค์ วิเชียรสิงห์. 2530. ปัญหาจริยธรรมที่เกี่ยวกับการทำสงคราม. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. 2549. **ปรัชญาทั่วไป**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ทินพันธุ์ นาคะตะ. 2541. **นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ของโลก ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง**. กรุงเทพฯ: โครงการเอกสารและตำราสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ นิดา. ถอดความจาก Thomas Hobbes, *Leviathan: Or the Matter, Forme and Power of a Commonwealth Ecclesiasticall and Civil*, edited by Michael Oakeshot with an introduction by Richard S. Peter, New York: Collier Books, 1967, pp. 48 – 49.

ทิสนา แคมมณี. 2548. **ศาสตร์การสอน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไทยรัฐออนไลน์. 2557. **ไมโครซอฟท์ผลักดันให้ผู้คิดใหม่ทำใหม่**. (Online)

<http://www.thairath.co.th/content/401927>, 11 มิถุนายน 2557.

นภาพร ชันชนาและ สานิต ด้านสมสถิต. 2547. **จริยธรรมและสภาวะแวดล้อมทางธุรกิจ Ethics and Business Environments**. กรุงเทพฯ: แมคกรอ-ฮิล.

เนืองน้อย บุญเนตร. 2539. จริยศาสตร์ตะวันตก: ค้าน มิลล์ ฮอบส์ รอลส์ ชาร์ตส์.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรยงค์ ไตจินดา. 2545. จริยธรรมทางธุรกิจอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.

บุญมี แท่นแก้ว. 2539. จริยศาสตร์, ETHICS. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์.

_____. 2548. ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ปนัดดา บุญวิวัฒน์. 2544. ปัญหาจริยธรรมของธุรกิจการขายตรง กรณีศึกษาทัศนคติของผู้บริหาร
พนักงานขายและผู้บริโภค. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา จริยศาสตร์
ศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ประภาศรี สีหอำไพ. 2535. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. 2538. ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

_____. 2549. ปรัชญากับวิถีชีวิต. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา.

ปรีดี เกษมทรัพย์. 2552. นิติปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พรนพ พุกกะพันธ์. 2545. จริยธรรมธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จามจุรีโปรดักท์.

พระคริสตธรรมคัมภีร์, ภาคพันธสัญญาเดิม ฉบับ 1987. 1988. กรุงเทพฯ: สมาคมพระคริสตธรรม
ไทย.

พระทักษิณคณาธิการ. 2544. ปรัชญา. กรุงเทพฯ: ดวงแก้ว.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). 2550. **ปรัชญากรีก ป่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**.
กรุงเทพฯ: ศยาม.

พระมหากันต์ วาทุณวโส. 2535. **การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในจริยศาสตร์ของค่านักกับพุทธจริยศาสตร์ตามทฤษฎีพระเทพเวที (ประยูร ญุตโต).**
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาหา). 2543. **การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 มาตรา 4.

พารณ อัครเสนา ณ อยุธยา. 2534. **จริยธรรมนักธุรกิจ**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อสถาบันการศึกษาวิชาการจัดการแห่งประเทศไทย.

พิพัฒน์ นนทนาธรณ์. 2553. **การจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร : การสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน**. นนทบุรี: ริงค์ ปิยอนด์ บั๊คส์.

_____. 2555. **การจัดการจริยธรรมธุรกิจ: ฐานรากของซีเอสอาร์ BUSINESS ETHICS MANAGEMENT: The Foundation of CSR**. กรุงเทพฯ: บรรณศิลป์ พรินต์ติ้ง.

พิภพ วังเงิน. 2545. **จริยธรรมวิชาชีพ, Professional Ethics**. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.

_____. 2546. **จริยธรรมธุรกิจ**. กรุงเทพฯ: บริษัทรวมสาส์น จำกัด.

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. 2552. **ปรัชญาการศึกษา (แนวความคิดของนักปรัชญาการศึกษา)**.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พิเศษ เสตเสถียร. 2545. **หลักกฎหมายมหาชนจำกัด**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

พุทธทาสภิกขุ. 2539. **ธรรมสำหรับครู**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คณาจารย์. 2551. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2536. **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับอารยธรรม หน่วยที่1-7**

พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ยศ สันตสมบัติ. 2538. **จากวานรถึงเทวดา: มากชีสม์และมานุษยวิทยามากชีสต์**. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รองพล เจริญพันธ์. 2528. **นิติปรัชญา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2539. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: บริษัท
อักษรเจริญทัศน์ จำกัด.

รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์. 2542. **พฤติกรรมมนุษย์และจริยธรรมทางธุรกิจ**. นนทบุรี:

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

วารัญญา ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม. 2546. **รายงานผลการวิจัยเรื่อง ลักษณะของปัญหาทาง**

จริยธรรมธุรกิจที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2539 ถึงปัจจุบัน:
การศึกษาเปรียบเทียบในกลุ่มประชากรในชุมชนเมืองใหญ่ใน 5 ภูมิภาคของประเทศไทย.

กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

วิทย์ วิศทเวทย์. 2628. **จริยศาสตร์เบื้องต้น: มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ:

อักษรเจริญทัศน์.

_____. 2547. **ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ:

อักษรเจริญทัศน์.

วิทยากร เชียงกุล. 2555. **ปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สายธาร.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. 2541. **ธุรกิจทั่วไป : ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจ**. กรุงเทพฯ: บริษัท ซีระฟิล์ม และ โซเท็กซ์ จำกัด.

_____. 2543. **รู้เพื่อเรื่องศัพท์การบริหารธุรกิจการบริหารรัฐกิจ : 9 in 10**. กรุงเทพฯ: ธนรัชการพิมพ์.

สมภพ ชีวรัฐพัฒน์. 2539. **จริยธรรมกับชีวิต**. ยะลา: วิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดยะลา.

สมยศ นาวิการ. 2536. **การบริหาร**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

สมคิด บางโม. 2551. **จริยธรรมทางธุรกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พัฒนวิทย์การพิมพ์.

สมบูรณ์ ศาสดาชีวิต. 2541. **จริยธรรมในการดำเนินธุรกิจของนักธุรกิจในประเทศไทยเปรียบเทียบกับนักธุรกิจในประเทศสหรัฐอเมริกา**. รายงานการวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

สมบัติ กุสุมาลี. 2554. **หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจเอกชน กรณีศึกษาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เครือซิเมนต์ไทย**. (Online)
http://pikul.lib.ku.ac.th/FullText_SE/SE010232.pdf, 11 มิถุนายน 2557.

สถิต วงศ์สวรรค์. 2540. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา.

สนิท ศรีสำแดง. 2537. **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพฯ: นิพนธ์การพิมพ์.

ไสว บุญมา. 2555. **วอร์เรน บัฟเฟตต์ เศรษฐศาสตร์ความสุขและการบวกอสังหาริมทรัพย์**. (Online)
<http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9520000150768>, 11 มิถุนายน 2557.

สุชาย อัสวพันธุ์ธนกุล. 2533. **ความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันในทฤษฎีความยุติธรรม ของ จอห์น รอลล์ส**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตรา อ่อนค้อม. 2545. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์.

สุดาทิพย์ ตันตินิกุลชัย และ ศักดา หงส์ทอง. 2547. **ธุรกิจทั่วไป**. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์ เอ็มพันธ์ จำกัด.

สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุธาสินี. 2550. **การบริหารงานอย่างแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อการ
สร้างมูลค่ากิจการ**. เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง หลักสูตรการกำกับดูแลกิจการที่
ดี. กรุงเทพฯ: อาคารตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.

สุนีย์ ภูพันธ์. 2546. **แนวคิดพื้นฐานการสร้างและพัฒนาหลักสูตร**. เชียงใหม่: The Knowledge
Center.

สุพัตรา สุภาพ. 2542. **ปัญหาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 16 ฉบับปรับปรุงใหม่. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทย
วัฒนาพานิช.

สุภาพร พิศาลบุตร. 2549. **จริยธรรมทางธุรกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: วิรัตน์ เอ็ดดูลักษณ์
จำกัด.

สุเมธ ตันติเวชกุล. 2549. **หลักธรรมตามรอยพระยุคลบาท**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. 2548. **คู่มือกรรมการบริษัทจดทะเบียน
เล่ม 3 : การรักษาสิทธิและการจัดประชุมผู้ถือหุ้น**. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์.

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. 2540. **คู่มือการคุ้มครองผู้บริโภค**. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค.

_____. 2546. **สคบ. กับการคุ้มครองผู้บริโภค**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครอง
ผู้บริโภค.

สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา. 2550. **สาระสำคัญและข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.**

กรุงเทพฯ: มูลนิธิชัยพัฒนา.

อนิวัช แก้วจำนงค์. 2553. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับธุรกิจ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. สงขลา: นำศิลป์โฆษณา.

อภิรัตน์ ตั้งกระจำ. 2546. **จริยธรรมทางธุรกิจ.** กรุงเทพฯ: ธรรมสาร จำกัด.

อรทัย วานิชดี. 2545. **ธุรกิจทั่วไป.** กรุงเทพฯ: ประสานมิตร.

อานันท์ ปันยารชุน. 2543. **ความสำเร็จและบทเรียนของประเทศต่างๆ ในการสร้างธรรมาภิบาลและการป้องกันทุจริตคอร์รัปชัน.** เอกสารบรรยายพิเศษในการประชุมวิชาการเรื่อง ความสำเร็จและบทเรียนของประเทศต่างๆ ในการสร้างธรรมาภิบาลและการป้องกันทุจริตคอร์รัปชัน.

อัญญา ชันชวีย์. 2540. **การควบกิจการและการควบงานกิจการ.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อมรา เล็กเรืองสินธุ์. 2542. **คุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร.** กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

Alan, R. 1974. **J. S. Mill.** London and Boston: Routledge and Kegan Paul.

Aristotal. 1970. **Ethics.** London: Penguin Books.

Atkinson, C. M. 1969. **Jeremy Bentham : His Life and Work.** New York: A. M. Kelley.

Bentham, J. 1907. **An Introduction to the Principles of Morals and Legislation.** Oxford : Clarendon Press.

_____. 2011. **Selected Writings.** Ed. S Engelmann, New Havwn, CT: Yale University Press.

Bradley, F. H. 1927. **Ethical Studies**. Oxford: Clarendon Press.

Broad, C. D. 1978. **Kant: An Introduction**. Cambridge: Cambridge University Press.

Butler, J. 1729. **Fifteen Sermons Preached at Rolls Chapel**. London: J. and J. Knapton.

Carroll, A. B. and K. B. Ann. 2000. **Business and Society: Ethics and Stakeholder Management**. 4th ed. Australia: South – Western College Publishing.

Caws, P. 1984. **Sartre**. London, Boston, Melbourne and Henley: Routledge and Kegan Pual.

Edwin B. F. 1970. **Management: A Behavioral Approach**. 2nd ed., Boston: Allyn and Bacon.

Everett, M. S. 1954. **Idea of Life**. New York: John Wiley and Sons.

Ewing, A. C. 1967. **Ethics**. London: The English University Press.

Fred, F. 1978. **Introductory Ethics**. London: Prentice – Hall.

Frederick, C. 1966. **A History of Philosophy**. New York: Image Book.

Fredrick, W. C., J. E. Post, and K. Davis. 1992. **Business and Society: Corporate Strategy, Public Policy, Ethics**. 7th ed. New York: McGraw-Hill.

Gardner. 1999. **Sebastian and the Critique of Pure Reason**. 2 Park Square: Routledge.

Garvin, L. 1953. **A Modern Introduction to Ethics**. Massachusetts: The Riverside Press.

Gregory F. K. 1986. **Hobbesian Moral and Political Theory**. New Jersey: Princeton University Press.

Hill, T. E. J. 1992. **Dignity and Practical Reason in Kant's Moral Theory**. Ithaca and London: Cornell University Press.

Hobbes, T. 1968. **Leviathan**. Middlesex: Penguin Books.

Hospers, J. 1982. **Human Conduct : Problems of Ethics**. Fort Worth: Harcourt Brace College Publishers.

Kant, I. 1941. **Fundamental Principles of the Metaphysics of Moral**. New York: The Little Library of Liberal Arts.

_____. 1946. **Critique of Practical Reason**. in **Critique of Practical Reason and other Writings in Moral Philosophy**, L. W. Beck, ed., trans., New York: Garland.

_____. 1956. **Critique of Pure Reason**. In Immanuel Kant's Critique of Pure Reason, Norman Kemp Smith, ed., trans., London: Macmillan.

Laslett, P. 1988. **Locke: Two Treatises of Government**. Cambridge: Cambridge University Press.

Lincoln, E. 1977. **Personal Communication**. Cambridge: Cambridge University Press.

Louis P. P. 1995. **Ethics: Discovering Right and Wrong**. Belmont: Wadsworth Publishing Company.

Lyons, D. 1973. **In the Interest of the Governed: A Study in Bentham's Philosophy of Utility and Law**. London: Clarendon.

MacDonald, C. 2554. **Decision Making for Personal Integrity & Social Responsibility**. New York: McGraw-Hill.

McCloskey, H. J. 1971. **John Stuart Mill : A Critical Study**. London: Macmillan.

Mill, J. S. 1957. **Utilitarianism**. New York: The Library of Liberal Arts.

_____. 1961. **A System of Logic**. London: Longmans.

_____. 1963. **In The Collected Works of John Stuart Mill**. London: Toronto University Press and Routledge Kegan Paul.

Monro, D. H. 1972. **A Guide to the British Moralists**. London: Collins Sons and Co.

Moor, G. E. 1903. **Principia Ethica**. Cambridge: Cambridge University Press.

Plato. 1956. **Euthyphro Apology and Crito**. New York: The Library of Liberal Arts.

Post, J. E., A. T. Lawrence, and J. Weber. 2002. **Business & Society: Corporate Strategy, Public Policy, Ethics**. 10th ed. New York: McGraw-Hill.

Sahakian, W.S. 1974. **Ethics**. New York: Barnes and Noble Books.

Richard M. 1931. **The Basic Works of Aristotle**. New York: Random House.

Richardson and S. Henry 2006. **Deontological Ethics**. In Donald M. Borchert, 2nd ed. Encyclopedia of Philosophy. New York: macmillan.

Rosen, B. 1978. **Strategies of Ethics**. Boston: Houghton Mifflin Company.

Ross, W. D. 1930. **The Right and the Good**. Oxford: The University Press.

Russell, D. W. 1995. **The Dignity of Man**. New York: Harper.

Sartre, J. P. 1969. **Existentialism is a Humanism**, in Jones, W. T. ed., **Approaches to Ethics**, New York: McGraw – Hill.

Schofield P. 2009. **Bentham: A Guide for the Perplexed**. London: Continuum.

Singer, P. 1990. **Animal Liberation**. (revised edition) New York: Avon Books.

_____. 1993. **Practical Ethics**. 2nd ed, Cambridge: Cambridge University Press.

Stumpf, S. E. n.d. **Socrates to Sartre: A History of Philosophy**. New York: McGraw- Hill.

Sullivan, R. J. 1989. **Immanuel Kant's Moral Theory**. Cambridge: Cambridge University Press.

Talisie, R. B. 2004. **On Rawls A Liberal Theory of Justice and Justification**. USA: Wadsworth.

Tasnoff, R. A. 1947. **The Moral Ideals of Our Civilization**. New York: E. P. Dutton and Co.

Tom L. B. 1991. **Philosophical Ethics**. New York: Mc Graw – Hill.

Warnock, M. 1966. **The Philosophy of Sartre**. London: Hutchinson University Library.

West, H. R. 2004. **An Introduction to Mill's Utilitarian Ethics**. UK and USA : Cambridge University Press.

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ - นามสกุล

นางสาวอภิษฎาศรี พูลพล

วัน เดือน ปี ที่เกิด

วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2525

สถานที่เกิด

จังหวัดอุบลราชธานี

ประวัติการศึกษา

บริหารธุรกิจบัณฑิต (การบริหารธุรกิจ)

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

